BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI JOG

BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI BIZTONSÁG

BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI NEVELÉS

BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI PSZICHOLÓGIA

2020. ZÁRÓVIZSGA ANYAG

Tartalom

BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI JOG 4
1. A büntetés és intézkedés végrehajthatósága 4
2. A végrehajtásért felelős szerv döntése és a bv. bírói eljárás 9
3. A szabadságvesztés foganatba vétele 17
4. Alapvető jogok a büntetés-végrehajtásban 22
5. A feltételes szabadságra bocsátás esedékessége, előkészítése, elbírálása 25
6. A feltételes szabadság kizárása, megszüntetése, elhalasztása 29
7. Befogadás 31
8. Szabadságvesztés fokozatának megváltoztatása és az EVSZ alkalmazása 36
9. Az elítéltek általános és speciális elhelyezése 40
10. Az elítéltek jogai és kötelezettségei, kárért való felelősség, kapcsolattartás főbb szabályai 49
11. Az elítélt reintegrációja 58
12. Jutalmazás – fenyítés 63
13. Az engedélyezett intézeten kívüli tartózkodás 73
14. A végrehajtás rendje és a fogvatartás biztonságának jogi vonatkozásai 79
15. Elítéltek munkáltatása 92
16. A letartóztatás végrehajtása 97
17. Az elzárás és a szabálysértési elzárás végrehajtása és azok szabályai 108
BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI BIZTONSÁG 112
1. A büntetés-végrehajtási szervezet biztonsági rendszere és annak feltételei, valamint a dinamikus és statikus biztonság 112
2. A biztonsági tiszt irányítási és ellenőrzési tevékenysége 121
3. A biztonsági tevékenységet ellátók általános és speciális eligazítása. 126
4. A biztonsági tevékenység differenciálásának fogalma, a kockázati csoportok meghatározása. 132
5. Az intézkedési jog és kötelezettség 134
6. A bv. intézeten kívüli biztonsági feladatok végrehajtása 157
7. A munkáltatás fogalma, fajtái, valamint a munkáltatást végrehajtó személyi állomány 177
8. A fogvatartás biztonságát sértő, veszélyeztető rendkívüli esemény 185
BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI NEVELÉS 195
1. A rabnevelés történeti-ideológiai változásai 195
1.1. A büntetés-végrehajtási nevelés pedagógiai hagyománya 195
1.2. A büntetés-végrehajtási nevelés kialakulásának előzményei 196

1. 3. A pedagógiai alapú nevelésfelfogás megszilárdulása a ’60-as években 203
1. 4. A treatment szemlélet megjelenése 206
1. 5. A nevelési felfogás változása a ’80-as években 208
1. 6. A nevelési szemlélet formálódása a rendszerváltást követően 210
1. 7. A nevelői tevékenység megítélésének változása a 90-es évek végétől 212
1. 8. A jogi környezet változása a 2013. évi kodifikáció hatására 215
2. A fogvatartás és reintegráció fogalmi megközelítése 220
3. Reintegrációs programok és egyéniesítés 221
4. Differenciálás 222
5. Rezsimek 225
6. A fogvatartás és reintegráció hagyományos alappillérei 228
6. 1. A családi és társadalmi kapcsolatok támogatása 228
6.2. A munkaerőpiaci esélyek javítása 234
6.3. Reintegrációs projektek 235
6.4. A testi és szellemi állapot szinten tartása 237
BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI PSZICHOLÓGIA 239
1. A börtönpszichológia fogalma, elhelyezése, a börtönpszichológus tevékenysége a mai magyar büntetés-végrehajtásban 239
2. A totális intézmény 243
3. Börtönártalmak 244
4. Normák, normák a börtönben 248
5. A dezisztencia kutatások összefoglalása 252
6. Szuicid és önkárosító fogvatartottak 256
7. Letartóztatott fogvatartottak 260
8. Fiatalkorú fogvatartottak 262
9. Idősödő fogvatartottak 267
10. Női fogvatartottak 271
11. Függőséggel küzdő fogvatartottak 275
12. Pszichotikus betegséggel küzdő fogvatartottak 279
13. Extrém hosszú ítéletet töltő fogvatartottak 284
14. A vallás szerepe a börtönben 290
15. Stressz, coping, kiégés, mentálhigiéné és kiégés-prevenció a büntetés-végrehajtás személyi állománya körében 291

BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI JOG

1. A büntetés és intézkedés végrehajthatósága

Jogszabályhelyek:

- *2017. évi XC. tv. (Be): 112-117§, 127§ (6-9), 128 § (6), 456 § (3), 458 §, 459 §, 460 § (3)*
- *2013. évi CCXL tv. (Bv. kódex): 4 § 14-19§, 27-29§, 32-40§, 84-87§*
- *16/2014. IM r. (Bv. szabályzat): 1§*

1.1. Bevezetés:

A büntetés, intézkedés és a szabálysértési elzárás csak a bíróság jogerős vagy véglegessé vált határozata alapján, jogszabályban meghatározott módon hajtható végre.

Kivétel:

- megrovás
- feltételes ügyészi felfüggesztés mellett elrendelt pártfogó felügyelet
- őrizetbe vétel

I. fokú bírósági határozat jogerős:

- a kihirdetés napján, kivétel, ha fellebbezésnek helye van
- a fellebbezésre jogosult személyek tudomásul veszik a döntést, vagy visszavonták a fellebbezésüket
- a fellebbezési határidő fellebbezés bejelentése nélkül telt el
- a fellebbezést elutasították
- a II. fokú bíróság az I. fokú bíróság döntését helybenhagyta

II. fokú bírósági határozat jogerős:

- amikor azt meghozták, kivétel, ha III. fokú eljárásnak helye van
- a fellebbezésre jogosult személyek tudomásul veszik a döntést, vagy visszavonták a fellebbezésüket
- a fellebbezési határidő fellebbezés bejelentése nélkül telt el
- a fellebbezést elutasították vagy a harmadfokú bíróság a másodfokú bíróság ügydöntő határozatát helybenhagyta

III. fokú bírósági határozat jogerős:

- amikor azt meghozták

1.2. Intézkedés a végrehajtás iránt (idézéssel, felhívással szembeni mulasztás következményei; ismeretlen helyen tartózkodó tettes felkutatása és az elfogatóparancs)

1.2.1. Intézkedések a szab.veszt megkezdésére:

Két formája van:

a. bíróság intézkedik a szabadságvesztés végrehajtásának megkezdéséről

b. BVOP felhívása

a.) Bíróság intézkedik a szab.veszt vh megkezdéséről:

A szabadságvesztés végrehajtása iránt azonnal intézkedni kell, ha

- a terhelt akár az adott ügyben, akár más ügyben előzetes fogvatartásban van,
- a bíróság a szabadságvesztés végrehajtásának azonnali foganatba vételét rendelte el.

Ha a szabadságvesztést kiszabó határozat jogerőre emelkedésekor a terhelt más ügyben kiszabott szabadságvesztést, elzárást, stb tölt, a szabadságvesztést a végrehajtási sorrend érvényesítésével kell foganatba venni.

b.) BVOP intézkedik a szabveszt vh megkezdéséről:

Minden egyéb esetben (a fentieken kívül) a szabadságvesztés végrehajtásának a megkezdésére az elítéltet a BVOP hívja fel.

A BVOP az elítéltet soron kívül hívja fel a szabadságvesztés vhajtásának megkezdésére, ha

- a kiszabott szabadságvesztés ötévi vagy azt meghaladó tartamú,
- az elítélt többszörös visszaeső.
- ha kegyelmi eljárás elbírálása zajlott (és a k.e.nem adta meg a kegyelmet), akkor a BVOP az elítéltet a szabadságvesztés végrehajtásának - a kegyelmi döntésről szóló határozat meghozatalától számított - harminc napon belül történő megkezdésére vagy folytatására hívja fel.

A BVOP által kiadott felhívással kapcsolatban panasznak csak abban az esetben van helye, ha az nem felel meg a jogszabályban meghatározott követelményeknek, vagy ha a benne foglalt jelentkezési kötelezettség nem áll összhangban a törvényben meghatározottakkal.

A felhívást úgy kell kiadni, hogy a szabadságvesztés végrehajtását az elítélt legkésőbb a szabadságvesztés végrehajthatóságának megállapítását követő három hónapon belül megkezdje.

A felhívás tartalmazza

- •a szabadságvesztés végrehajtásának megkezdésére kijelölt bv. intézet nevét, címét,

- •a jelentkezés napját és időpontját,
- •tájékoztatást arról, hogy nem bocsátható feltételes szabadságra, aki a szabadságvesztés letöltését önhibájából nem kezdte meg,
- •tájékoztatatást a jelentkezési kötelezettség elmulasztásának egyéb következményeiről,
- •általános tájékoztatást az elítélt által a bv. intézetnél bemutatandó iratokról és a megjelenéssel kapcsolatos általános kötelezettségekről.

A felhívást olyan időpontban kell kiadni, hogy azt az elítélt a jelentkezési kötelezettség napja előtt legalább tizenöt nappal megkapja.

Ha a bv. bíró megállapítja a szabadságvesztés végrehajthatóságát, úgy az értesítőlap másolatának megküldésével értesíti a BVOP-t a szabadságvesztés megkezdésére felhívható elítéltekről. Végrehajthatóság megállapítását követő 3 hónapon belül megkezdje, lehető legkorábbi időpontban történő megkezdésére kell felhívni.

A BVOP a szabadságvesztés végrehajtásának megkezdésére kijelölt bv. intézet kiválasztásánál figyelembe veszi

- •a kiszabott szabadságvesztés tartamát és végrehajtási fokozatát,
- •az elítélt állandó lakóhelyét,
- •azt, hogy az elítélt visszaeső-e, és
- •a telítettséget.

A BVOP a felhívás megtörténtét követően haladéktalanul tájékoztatja a bv. csoportot a felhívás tényéről, a szabadságvesztés kezdő időpontjáról, valamint a végrehajtás megkezdésére kijelölt bv. intézetről. A BVOP az előző naptári héten kiadott felhívásokat az azokban megjelölt bv. szervek szerint összesíti, az ezek alapján összeállított jegyzéket a bv. intézet parancsnokának megküldi. Ha az elítélt önként, határidőben jelentkezik, vagy elővezetés, elfogatóparancs alapján a bv. intézetbe elővezetik, erről a bv. intézet haladéktalanul értesíti a bv. csoportot és a BVOP-t.

1.2.2. Idézéssel, mulasztással szembeni következmények; ismeretlen helyen tartózkodó elítélt felkutatása

Mi van, ha nem jelenik meg az elítélt?

- Ha a szabadságvesztés megkezdésére szóló felhívás az elítéltnek azért nem volt kézbesíthető, mert ismeretlen helyre távozott, a BVOP haladéktalanul megkísérli az elítélt tartózkodási helyének a felkutatását, ha ez nem vezet eredményre, kezdeményezi az első fokon eljárt bíróság székhelye szerint illetékes bv. bírónál az elítélttel szemben elfogatóparancs kibocsátását.

- Ha az elítélt a szabályszerűen kézbesített felhívás ellenére nem jelent meg a bv. intézetnél, a BVOP haladéktalanul intézkedik az elítélt elővezetése iránt. Ha az elővezetés nem járt eredménnyel, kezdeményezi az első fokon eljárt bíróság székhelye szerint illetékes büntetés-végrehajtási bírónál az elítélttel szemben elfogatóparancs kibocsátását.

A BVOP az elítélt elővezetését az elítélt ismert lakóhelye vagy tartózkodási helye szerint illetékes bv. intézetbe rendeli el.
Az elővezetés költségének megfizetésére a BVOP az elítéltet határozattal kötelezi. Eredménytelen elővezetés esetén a BVOP a kötelezettet kérelmére különös méltánylást érdemlő okból mentesítheti az elővezetés költségének megfizetése alól, ebben az esetben az elővezetés költségét az állam viseli. Az elítélt az elővezetés költségének megfizetésére kötelező határozat bírósági felülvizsgálatát kezdeményezheti a fogvatartás helyeként kijelölt bv. intézet székhelye szerint illetékes büntetés-végrehajtási bírónál.

1.2.3. Az idézéssel és a felhívással szembeni mulasztás következményei

Be. 112. § Az idézés és az értesítés
A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság azt idézi, akinek a jelenléte kötelező, és azt értesíti, akinek a jelenléte nem kötelező, de azt a törvény lehetővé teszi.

Be. 117.§ Mulasztás következményei
Akit idéznek, köteles hatóság előtt megjelenni.

Bv.tv. 18§. Ha az elítélt vagy az egyéb jogcímen fogvatartott
- szabályszerű idézés ellenére, vagy
- a szabályszerűen kézbesített felhívásban (elítélt behívása) meghatározott határidőn belül vagy határnapon, az ott megjelölt helyen nem jelenik meg, elővezetése rendelhető el.
Az elővezetésre a Be. szabályai az irányadóak, azaz főszabály szerint az elővezetés elrendelésére a bíróság, a BVOP, a vádemelés elhalasztása esetén az ügyész jogosult.
Amennyiben nem jelenik meg a bv.ben:
BV Felhívás (nincs meg az elítélt, nem jelenik meg határidőre) – BVOP – BÍRÓSÁG – KÖRÖZÉS – ELFOGATÓPARANCS

1.2.4. Intézkedés ismeretlen helyen tartózkodó elítélt felkutatására és az elfogatóparancs

Körözés elrendelésére és elfogatóparancs kibocsátásra kizárólag a BÍRÓSÁG jogosult.
Szabadságvesztés, közérdekű munka átváltoztatása, pártfogó felügyelet végrehajtása körében a végrehajtásért felelős szerv (pk) jogosult az elítélt jogosult az elítélt lakó- és tartózkodási helyének megállapítása iránt intézkedni.
Ha az elővezetés nem vezet eredményre a bíróság elfogatóparancsit bocsát ki, annak az ismeretlen helyen tartózkodó, kényszergyógykezeltnek felkutatása érdekében, aki:

- jogerős szabadságvesztés, elzárás, javítóintézeti nevelés, kényszergyógykezelés letöltését nem kezdte meg
- bv. őrizetéből megszökött
- közérdekű munkavégzést nem kezdte meg, jogellenesen megszakította
- javítóintézetből megszökött, jav.int. előállítása, jav.int. szállítás, jav.int. engedély nélkül eltávozott, engedéllyel távozott, de jogellenesen nem tért vissza
- IMEI kényszergyógykezeltként, engedély nélkül távozott, engedéllyel távozott, de határidőben nem tért vissza
- a pbh. és kmv. esetén is alkalmazni kell a fokozatosság elvének szem előtt tartásával

(Be.) Aki ellen elfogatóparancsot bocsátottak ki, megtalálása esetén őrizetbe kell venni:

- 24 órán belül ügyész, illetve nyomozó hatóság,
- 72 órán belül az bíróság elé kell állítani.

Körözést, elfogatóparancsot vissza kell vonni, ha az elrendelésnek oka megszűnt. Bv. Bíró 3 havonta köteles megnézni és ellenőrizni az elfogatóparancsok érvényességét

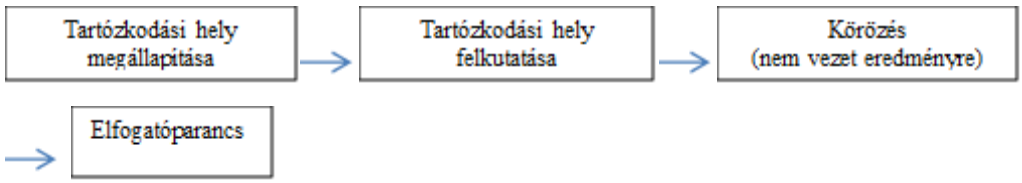

Lakcímnyilvántartó megkeresés 8-30 nap	Rendőrség, elővezetés elrendelése	Csak bíróság rendelheti el rendőrség végzi	Bárki elfoghatja Bv indítja Bv bíró adja ki

Körözés: körözési listán szereplők ellenőrzés során könnyebben kiszűrhető, elfogatóparancs beszerzéséig feltartóztatható.

1.3. A feltételes szabadságra bocsátásból való kizárás

Az elítéltet a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből ki kell zárni, ha a határozott ideig tartó szabadságvesztés letöltését önhibájából határidőben nem kezdte meg. Az elítéltet erre a következményre a szabadságvesztés megkezdésére kiadott felhívásban, halasztás engedélyezése esetén a határozatban figyelmeztetni kell.

- A bv. bíró legalább háromhavonta ellenőrzi az elfogatóparancsok nyilvántartásának szabályszerű vezetését, és azt, hogy az elfogatóparancs kibocsátását, illetve visszavonását átvezették-e.
- A felhívásban megjelölt napot követően késedelmesen jelentkező elítéltet a bv. intézet a hivatali idejében nyomban befogadja. Ha a bv. intézet a késedelmesen jelentkező, elővezetett, vagy elfogatóparancs alapján előállított elítélt befogadásáról értesíti a bv. csoportot, a bv. bíró a rendelvény kiállításával egyidejűleg intézkedik az elfogatóparancs visszavonásáról.

1.4. A büntetések és intézkedések végrehajtását kizáró okok rendszere

A büntetés végrehajtását kizárja:

- az elítélt halála
- az elévülés
- a kegyelem:
  - közkegyelem – köztársasági elnök adja; két formája van: egyéni és csoportos
  - végrehajtási kegyelem (TÉSZ – 40 év)
- törvényben meghatározott egyéb ok

2. A végrehajtásért felelős szerv döntése és a bv. bírói eljárás

Jogszabályhelyek:

- *2013. évi CCXL.: 20-25. §, 47-75. §, 141-142. §*
- *16/2014. IM. rendelet: 7-8. §*

2.1. A végrehajtásért felelős szerv döntése és a panasz

A végrehajtásért felelős szerv vezetője a büntetés-végrehajtás tekintetében fő szabály szerint mindig az intézet parancsnok.

2.1.1. A szerv döntése:

- elítélt és egyéb jogcímen fogvatartott ügyében, illetve fogvatartással kapcsolatban az a parancsnok dönt és intézkedik, ahol a végrehajtás történik

- amennyiben hivatalból jár el 8 munkanapja van elbírálni, intézkedni és döntést hozni
- kérelem alapján eljáró vezetőnek 30 nap áll rendelkezésre, ami egy alkalommal 30 nappal meghosszabbítható
- döntését határozat formájában hozza

A végrehajtásért felelős szerv határozata

Tartalma:

- eljáró szerv megnevezését, ügyszámát, ügy tárgyát
- ftt. személyes adatait, nytsz.
- döntést
- indokolást:
  - megállapított tényállás
  - bizonyítékokat
  - hivatkozó jogszabályokat
- jogorvoslati lehetőséget
- határozathozatal helyét, idejét
- panasznak helyt adó határozatot nem kell indokolni.
- határozatot azzal kell közölni, aki benyújtotta, és akire vonatkozik.
- kézbesíteni kell a határozatot. Kihirdetését írásban igazolni kell.
- ha a határozattal szemben bírósági felülvizsgálatnak van helye, a határozatot a jogorvoslatra jogosultnak is kézbesíteni kell.

Jogorvoslat:

- a határozat ellen:
  - bírósági felülvizsgálati kérelem (bv. Bíró)
  - kereset (polgári bíróság)
  - panasszal (intézeten belül)

2.1.1. Panasz

- a panaszt a közléstől számított legkésőbb 15 napon belül kell benyújtani írásban
- elbírálására 30 nap áll rendelkezésre, ami további 30 nappal meghosszabbítható
- a panasz elbírálásáról szóló határozat ellen további jogorvoslatnak nincs hely
- nincs helye panasznak, és rögtön el kell utasítani:
  - határidő letelt
  - panaszjogáról lemondott

- vagy azt korábban visszamondta
- nem tartozik a szerv hatáskörébe, vagy nem bv.-s jogviszonyhoz kötődik
- panaszát korábban már elbírálták
- nem a jogosult nyújtotta be, és a képviselő nem igazolta magát felhívásra sem
- kérelem valamennyi részét már elbírálták

- elutasítás esetén a panasz lefolytatásának a további eljárásáról a ftt-at tájékoztatni kell

2.1.2. Bírósági felülvizsgálat

- A végrehajtásért felelős szerv határozata ellen, ha e törvény így rendelkezik, a büntetés-végrehajtási bíróhoz címzett bírósági felülvizsgálati kérelemnek van helye. (intézet helye szerinti illetékes bv.bíró)
- Benyújthatja:
- ftt, védője, fiatalkorú törvényes képviselője, (amennyiben a határozat érinti, akkor a házas-, és élettárs)
- benyújtásra közléstől számított 8 nap áll rendelkezésre
- a határozatot hozó szervhez kell írásos formában benyújtani
- a kérelem megtételében akadályoztatva volt, az akadály megszűnésétől számított 15 napáll rendelkezésre a kérelem benyújtására
- A kérelmet a határozatot hozó szerv székhely szerint illetékes bv. bíró jár el, iratok alapján dönt. A bírósági felülvizsgálati kérelemnek a végrehajtásra nincs halasztó hatálya.

2.2. A büntetés-végrehajtási bíró és a bv. csoport feladatai a végrehajtás foganatosítása körében

Bv. bíró

- törvényszéken működő büntetés-végrehajtási bíró látja el
- A bv. Bíró munkáját a bv. csoport segíti ki
- A bv. csoport munkáját a büntetés-végrehajtási bíró szervezi, irányítja és ellenőrzi.
- egyesbíróként jár el
- 3 féleképpen hozhat határozatot:
  - iratok alapján; meghallgatás alapján és tárgyalás során

Általános feladatai:

- megszünteti az eljárást, ha visszavonták a kérelmet vagy előterjesztést, illetve az ügyészség az indítványát
- határozatát hatályon kívül helyezi, ha nem szabályos

- felfüggeszti, ha az elítélt ismeretlen helyre távozott, külföldön tartózkodik, kiadatása, vagy európai elfogatóparancs alapján történő átadás iránt kell intézkednie
- elővezetést elrendel vagy elfogatóparancsot adhat ki
- szakértői vizsgálatot rendelhet el
- mellőzheti a határozat hozatalát

Szabadságvesztés előtti feladatai:

- A szabadságvesztés megkezdése előtt a bv. Bíró megvizsgálja:
- nem állapítható-e meg a végrehajtást kizáró ok
- kitöltötte-e a kiszabott szabadságvesztést, javítóintézeti nevelést
- vagy feltételes szabadságra bocsátás esedékes-e
- Ha megállapítja a végrehajthatóságát:
- értesíti a BVOP-t a szabadságvesztés megkezdésére felhívható elítéltekről.
- Ha a szabadlábon lévő elítélt befogadásáról a bv. intézet a bv. csoportot értesítette, akkor a bv. bíró értesítő lapot haladéktalanul megküldi a befogadó bv. intézet részére

Szabadságvesztés alatti feladatai:

- meghallgatást tarthat, amin jelen lehet:
  - ügyészség
  - végrehajtásért felelős szerv képviselője
  - védő
  - elítélt
- bizonyítás esetén tárgyalást tart, amin jelen kell, hogy legyen:
  - ügyész
  - védő
  - (végrehajtásért felelős szerv képviselője)
- meghallgatást az indítványt beérkezésétől számított (hivatalbóli eljárás esetén):
  - a tények és körülmények tudomására jutásától számított 30 napon belül,
  - fogva lévő elítélt esetén 15 napon belül,
  - tárgyalást 45 napon belül, fogva lévő elítéltnél 30 napon belül tűzi ki
- elítélt vagy védője kérelmére beszerzi az ügyészség és a végrehajtásért felelős szerv véleményét és javaslatát, ezt követően 15 napon belüli időpontra tűzi ki a meghallgatást, 30 napon belüli időpontra a tárgyalást, ha iratok alapján dönt 15 napja van rá
- meghallgatást a bíróság épületében, ha az elítélt fogva vagy akkor az intézetben tartja meg
- bv. bíró ügydöntő végzést hoz:

- fellebbezésnek van helye
- felülvizsgálatnak nincs helye (végzéssel szemben nem lehet bírósági felülvizsgálatot benyújtani)

2.2. A büntetés-végrehajtási bíró szabadságvesztés alatti hatáskörei (11 db):

1. A szabadságvesztés végrehajtási fokozatának megváltoztatására irányuló eljárás

- Egyel enyhébb vagy súlyosabb fokozatba való áthelyezés
- Enyhébb fokozatba történő kérelmet leghamarabb 6 hónap elteltével lehet benyújtani
- A bv. intézet 15 napon belül továbbítja a bv. bíróhoz (ftt., védő kezdeményezheti)
- Ezt hatályon kívül helyezheti a bv. bíró
- Elutasíthatja, érdemi vizsgálat nélkül:
  - enyhébb fokozatba rakást a törvény kizárja
  - 6 hónapon belül ismételt, új körülményre nem vonatkozik

2. A szabadságvesztés végrehajtási fokozatának utólagos meghatározása

- Ha fk. börtönben vagy fiatalkorúak fogházában kell végrehajtani, de az elítélt a 21.évét a megkezdése előtt betölti, akkor az elsőfokon eljárt bíróság székhelye szerinti, de ha fogva van, akkor a bv, intézet székhelye szerinti bv. bíró határoz, ami lehet eggyel enyhébb
- Ha az elítélt szabadságvesztés ideje alatt tölti be a 21.életévét, akkor az iratokat az intézet küldi meg a bv. bírónak, melyek alapján a bv. bíró dönt.

3. Enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása

- Fogház vagy a börtön végrehajtásának általános szabályainál enyhébb szabályok alkalmazására, megszüntetésére a bv. intézet tesz előterjesztést a bv. bírónál, de ez elítélt, vagy védője is kezdeményezheti
- az intézet a kérelmet 15 napon belül továbbítja a bv. bíróhoz
- ebben az esetben a bv. bíró iratok alapján hozhatja meg a döntést, de ha elítélt vagy védő nyújtotta be meghallgatást tart
- Elutasíthatja, ha:
  - kizárja a törvény
  - 6 hónapon belül ismételték az előterjesztést, de nincs új körülmény

4. A feltételes szabadságra bocsátás kizártságának megállapítása

- Intézet tesz előterjesztést a szabadságvesztés foganatba vételekor
- érkezéstől számított 15 napon belül dönt

5. A feltételes szabadságra bocsátásra irányuló eljárás

- A feltételes szabadságra bocsátásról a büntetés-végrehajtási bíró a bv. intézet előterjesztése alapján, a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges időpontja előtt az elítélt meghallgatása után határoz.
- határozat meghozatal előtt pártfogó felügyelői véleményt kérhet ki
- a p.f.f. a szabadulás lehetséges időpontját megelőző 2 napban meghallgatja a ftt-at
- életfogytig tartó szabveszt-esnek külön magatartási szabályokat írhat elő
- Feladatai:
  - meghallgatás időpontjáról értesíti:
    - ügyészt
    - védőt
    - pártfogó felügyelőt
    - fk-nál a törvényes képviselőt
  - szabadlábon van akkor az elítéltet idézi
- ha hiányoznak a szükséges adatok, de be lehet szerezni, akkor a meghallgatást elnapolja, és új időpontot tűz ki
- meghatározott fegyelmi vétség esetében a bv. Bíró feltételes engedélyezésére irányuló végzését felülvizsgálhatja

- Ha az ügyészség fellebbez annak halasztó hatálya van. Ha a másodfokú bíróság helyben hagyja, akkor azonnal értesíti a bv. intézetet a szabadításról
- Ha bv. bíró mellőzte, de úgy gondolja, hogy később feltételes szabadlábra bocsátható, akkor felhívja a bv. intézetet, hogy az általa meghatározott időpontban, amely a terjesztésről szól:
  - 5 évet meg nem haladó szab.veszt.-nél nem lehet kevesebb, mint a feltételes szabadságra bocsátás mellőzéséről hozott határozat napjától számított 3 hónap
  - 5 évet meghaladónál nem lehet kevesebb, mint a feltételes szabadságra bocsátás mellőzéséről hozott határozat napjától számított 6 hónap

6. A feltételes szabadság megszüntetésére irányuló eljárás

- magatartási szabályok súlyos megszegése miatt a feltételes megszűnésének lehet helye, akkor az ügyészség az elítélt lakcíme, tartózkodási helye szerinti illetékes bv. bírónak indítványt tesz
- ha elfogása előtt elrejtőzött vagy elszökött, így akarja kivonni magát a büntetés alól, vagy újabb bűncselekményt követne el, akkor az ügyészség indítványozza a szab.veszt. ideiglenes foganatba vételét
- időtartalma: megszüntetés esetén még a letöltendő szab.veszt. végéig terjedhet, de a 30 napot nem haladhatja meg
- fellebbezés nélkül végrehajtható

7. A szabadságvesztés végrehajtása alatt kóros elmeállapotúvá vált elítélttel kapcsolatos eljárás

- IMEI főigazgatója előterjesztést tesz a bv. bírónak
- igazságügyi elmeorvos szakértők (2) vélemény bekérése
- ha megállapítja a KGYK-t akkor IMEI lesz a végrehajtás helye
- félévente felülvizsgálják
- ha a kóros elmeállapot már nem áll fent, a bv. bíró elrendeli a ftt. visszaszállítását a bv. intézetbe
- ha szabadulásáig 2 hónap van hátra és még nem szállították vissza az intézetbe, a bv. bíró kérelmezi az IMEI főorvost, hogy szabadulást követően gondoskodjon a további pszichiátriai gyógykezelését

8. Reinteg. őrizet elrendelése, megszüntetése, különleges eljárási szabályok:

- az intézet tesz előterjesztést a bv. bírónak
- szab.veszt. alatt 1 alkalommal az elítélt, vagy a védője kezdeményezheti.

- az intézet az értékelő véleményt és javaslatot továbbítja 15 napon belül a bv. bírónak
- bv. bíró jelöli ki a tartózkodási helyéül szolgáló lakást az őrizetesnek
- végzésben meghatározza, hogy a lakás, ház, bekerített terület milyen időpontban, mekkora távolságra, milyen célokból hagyható el
- ezt kérelemre megváltoztathatja, 5 napja van dönteni
- iratok alapján is meghozhatja a döntést, de ha elítélt, vagy védője adta be meghallgatást tart
- elutasítja, ha a törvény kizárja a reőrt az elítélt esetében
- ha reőr ideje alatt feltételesről kell dönteni, a bv. bíró az elítélt meghallgatását mellőzheti
- ha megszegte a magatartási szabályokat vagy megrongálta az eszközt, használhatatlanná tette, akkor a bv. bíró újból megvizsgálja a végzést és hatályon kívül helyezheti a feltételes szabadlábra való bocsátását
- megszüntetéséről a bv. bíró iratok alapján dönt, és az intézet kezdeményezi az elítélt ideiglenes foganatba vételét

9. Biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés felülvizsgálata

- A ftt. biztonsági zárkába helyezés elrendeléséről vagy meghosszabbításáról szóló határozat ellen bírósági felülvizsgálati kérelmét a bv. bíró 5 napon belül bírálja el

10. Az elítélt sajtó útján történő nyilatkozattételével, nyilatkozata közzétételével kapcsolatos eljárás

- A ftt. nyilatkozat közzétételét megtagadó, határozattal szemben benyújtott bírósági felülvizsgálati kérelmét a bv. bíró 5 napon belül bírálja el.
- ha a bíróság az Opk határozatát helybenhagyja, a közlésre szánt anyagot meg kell semmisíteni

11. A fenyítés felülvizsgálata

- A ftt. vagy védője a magánelzárást kiszabó határozattal szemben bírósági felülvizsgálati kérelmét a bv. bíró 5 napon belül bírálja el.

2.3. Jogorvoslat a büntetés-végrehajtási bíró végzése ellen, annak elbírálása

- A bv, bíró végzése ellen szóban a fellebbezést nyomban be kell jelenteni, ha kihirdetés útján történik, ha kézbesítik, akkor 8 napon belül kell írásban benyújtani
- Fellebbezésre jogosult az ügyészség, elítélt, védő, fiatalkorú törvényesképviselője

- Bv. bíró végzése elleni fellebbezést a törvényszék másodfokú tanácsa tanácsülésen 15 napon belül, elítéltnél 8 napon belül, vagy tárgyaláson lehet benyújtani. A tárgyaláson kötelező részt vennie az ügyésznek és a védőnek.
- A fellebbezésnek halasztó hatálya nincs
- Ha a fellebbezési határidő lejárt a bv. bíró legkésőbb 3 napon belül továbbítja a másodfokú törvényszéki tanácshoz
- Bv, bíró bűnügyi költsége az elítéltet terheli

3. A szabadságvesztés foganatba vétele

Jogszabályhelyek:
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról 112-117. §
2013. évi CCXL tv.: 37-46/H§, 17-19.§; 32-40.§.; 84-87.§
9/2018. (VI.11.) IM. r.: 8§ (2), 23§. 137§. 138§. 140-141§

Bevezetés:
Jogerős ítéletet követően kettős helyzet áll elő:

- amennyiben az elítélt szabadlábon védekezett halasztást kérhet az ítélet kihirdetésekor a bírótól vagy
- az ítéletét a jogszabály által meghatározott feltételek fennnállása esetén azonnali foganatba veszik vagy vehetik.

3.1. Halasztás a büntetés és intézkedés végrehajtásának megkezdésére

A halasztást a tanács elnöke engedélyezi: fontos okból, *személyi vagy családi körülményeire* tekintettel.
Halasztás két formája:

a. kérelemre
b. hivatalból

a. KÉRELEMRE (elítélt v védője)
Főszabály szerint:

- max. 3 hónapra

- ha 2 év vagy annál rövidebb a szabadságvesztés hátralévő ideje

Kivétel:

Ha betegsége az elítélt életét közvetlenül veszélyezteti:

- 3 hónapon túli, határozott tartamú halasztást is engedélyezhet
- a max. 3 hónapos halasztást meghosszabbíthatja
- halasztást engedélyezhet 2 évnél hosszabb tartamú szabadságvesztés esetén is

b. HIVATALBÓL: (kötelezően meg kell vizsgálni a lehetőségét!)

- 12. hetet meghaladó várandósság esetén, max. a szülést követő 12 hónapig
- aki 1 éves gyermekét gondozza (Ha a gyermek halva születik, utóbb meghalt, véglegesen vagy tartósan kikerül az elítélt gondozásából a bíróság felhívására, eü állapot alapján haladéktalanul meg kell kezdeni a szabadságvesztés végrehajtását.)

Nincs helye halasztásnak:

- *közbiztonságot, közrendet* veszélyezteti
- *szökéstől, elrejtőzéstől* tartani lehet

A halasztás eljárási szabályai:

- halasztás iránt benyújtott kérelemnek nincs halasztó hatálya a végrehajtásra nézve

A halasztási döntéssel szemben fellebbezésre jogosultak:

- ügyészség
- elítélt, törvényes képviselője, védője

Az engedélyezés különös szabályai:

- amennyiben nem az ügydöntő határozat kihirdetése után nyomban terjesztik elő a kérelmet:
  - a bv. csoport megkeresi az I. fokú tanács elnökét
  - a bv. csoport tájékozódik, hogy befogadták-e időközben az elítéltet vagy
  - felhívása megtörtént-e
- ha várandósság miatt került sor a halasztásra, de a feltételek már nem állnak fenn, akkor a BvOP eü főosztály vezetőjét kérik fel, hogy nyilatkozzon az eü állapotáról

3.2. A szabadságvesztés azonnali foganatba vétele és intézkedés a büntetés végrehajtásának a biztosítására

Azonnali foganatba vételt LEHET elrendelni (bírói mérlegelés eredménye):

- 5 év vagy súlyosabb büntetés kiszabása esetén vagy,
- bcs jellege, személyi és családi körülményeire tekintettel vagy,

- szökéssel, elrejtőzésével kivonná magát a végrehajtás alól

EL KELL rendelni (a bírónak nincsen mérlegelési lehetősége):

- bűnszervezetben követi el a bcs-t

Azonnali foganatba vételt végrehajtja:
-főszabály szerint a területileg illetékes bv. intézet hajtja végre
-amennyiben nincsen bv. intézet vagy nem lehet bv. őrt kirendelni a rendőrség hajtja végre

3.2.1. A szabadságvesztés végrehajtásának azonnali foganatba vétele a 11/2014 IM alapján:
Ha a bíróság a szabadlábon lévő terhelttel szemben a jogerősen kiszabott szabadságvesztés azonnali foganatba vételét rendeli el, erről a bv. csoportot értesíti. Ha a bv. intézet közli a bv. csoporttal, hogy az elítélt a befogadás során úgy nyilatkozott, hogy kiskorú gyermeke vagy általa gondozott más személy felügyelet nélkül maradt, vagy intézkedést kér vagyonának, lakásának biztonságba helyezéséről, a bv. bíró - amennyiben az azonnali foganatba vételt elrendelő bíróság még nem intézkedett - a következők szerint jár el:

- -A bv. bíró az értesítést követően a kiskorú gyermek lakó- vagy tartózkodási helye szerint illetékes fővárosi és megyei kormányhivatal gyermekvédelmi és gyámügyi feladatkörében eljáró járási (fővárosi kerületi) hivatalát keresi meg, hogy a kiskorú gyermek ideiglenes hatályú elhelyezéséről gondoskodjon.
- -A felügyelet nélkül maradó más személy esetében a bv. bíró az illetékes önkormányzatot keresi meg a szükséges intézkedés megtétele iránt. A megkeresésben a szabadságvesztés tartamát és megkezdésének várható időpontját is közli. A bv. bíró, az elítélt kérésére, a lakó- vagy tartózkodási helye szerint illetékes önkormányzat megkeresésével intézkedik a vagyonának és a lakásának biztonságba helyezéséről.
- -A bv. bíró az intézkedéseiről az elítéltet három napon belül tájékoztatja

3.2.2. Biztosítási intézkedések
Amennyiben nem kell azonnali foganatba vételt elrendelni, a bíró dönthet úgy, hogy az elítélttel szemben mégis úgynevezett Biztosítási intézkedést vagy intézkedéseket rendel el. Csak abban az esetben rendelhetők ezek el, ha:

- nincsen letartóztatásban
- nincs azonnali foganatba vétel elrendelve

- bcs. jellegére, személyi és családi körülményeire tekintettel feltételezhető, hogy így is biztosítható, hogy szökéssel vagy elrejtőzéssel nem vonja ki magát a végrehajtás alól

A bíróság, ha nem rendelt el azonnali foganatba vételt, de:

- 2 évet meghaladó szabadságvesztés vagy
- amennyiben halasztást engedélyezett, úgy el kell rendelni biztosítási intézkedést!!!

Az intézkedés típusai

- intézkedés elrendeléséről a bíróság határoz

1. hatálya alatt álló elítélt a meghatározott területet, körzetet engedély nélkül nem hagyhatja el,
2. a tartózkodási helyét vagy a lakóhelyét nem változtathatja meg,
3. előírható, hogy meghatározott időközönként a rendőrségen jelentkezzen

Ezeket az intézkedéseket a Be. lakhelyelhagyási tilalom megtartásának ellenőrzésére vonatkozó szabályai szerint a rendőrség ellenőrzi.

Ha az intézkedés előírásait az elítélt megszegte, akkor:

- a rendőrség haladéktalanul értesíti az intézkedést elrendelő bíróságot, és
- az elítéltet a bíróság határozatának meghozataláig - legfeljebb hat napig - büntetés-végrehajtási őrizetbe veheti. A büntetés-végrehajtási őrizetet rendőrségi fogdán kell végrehajtani!!!

A bíróság a szabadságvesztés végrehajtásának biztosítására irányuló intézkedés előírásainak megszegése esetén a szabadságvesztés azonnali foganatba vételét rendelheti el. Ilyenkor a büntetés-végrehajtási őrizetet beszámítják a letöltendő szabveszt idejébe.

Beszámítási idők:

- letartóztatás: 1 nap = 1 nap
- házi őrizet:
  - Fegyház 5 nap = 1 nap
  - Börtön 4 nap = 1 nap
  - Fogház 3 nap = 1 nap
  - Elzárás 2 nap = 1 nap
- Kmv 4 óra = 1 nap
- Pbh 1 napi büntetési tétel (200-100.000 Ft) = 1 nap

Amennyiben ismeretlen helyen tartózkodik az elítélt és a felkutatása eredménytelen, akkor elfogatóparancsot bocsájt ki a bíróság.

3.3. A végrehajtási kegyelem – kötelező kegyelmi eljárás

A kegyelmi jogkör gyakorlója: a köztársasági elnök!

- elengedi vagy mérsékeli a büntetést, intézkedést

Kegyelem előterjeszthető:

- hivatalból – végrehajtási kegyelem
- kérelemre - közkegyelem

Kegyelmi kérelmet benyújthatja:

- bv. intézet
- elítélt
- védő

Az eljárás:

- az elítéltet fogva tartó bv. intézet értesíti az ig.ügyi minisztert, ha az elítélt a szabadságvesztésből 40 évet kitöltött
- a bv. intézet nyilatkoztatja a fogvatartottat az értesítést megelőzően, hogy hozzájárul-e a kegyelmi eljárás lefolytatásához
- amennyiben ezt megtagadja vagy ennek hiánya esetén *nem folytatható le az eljárás*
- az intézet az összekészített iratokat megküldi az igazságügyi miniszternek
- az ig.ügyi miniszter az értesítés beérkezésétől számított 60 napon belül beszerzi a szükséges adatokat, iratokat és értesíti a Kúria elnökét a kötelező kegyelmi eljárás megkezdéséről
- a Kúria Kegyelmi Bizottságot állít fel, amely egy 5 tagú testület, amelynek tagjait a Kúria elnöke jelöli ki és a Kúrián vagy ítélőtáblán büntető ügyekben eljáró bírókból álló testület
- a Kegyelmi Bizottság az iratok beérkezésétől számított 90 napon belül megvizsgálja az ügyet és meghallgatja az *elítéltet (kötelező)*
- a kegyelem gyakorlásával kapcsolatos állásfoglalást a Kegyelmi Bizottság megküldi az ig.ügyi miniszternek
- az ig.ügyi miniszter az állásfoglalásban szereplő tartalommal 15 napon belül elkészíti a felterjesztését a köztársasági elnöknek
- a felterjesztést és a köztársasági elnök döntését az elítéltet fogva tartó bv. intézet útján *megküldi* az *elítéltnek*

- amennyiben *kegyelem nélkül zárul* az eljárás, továbbra is életfogytiglani szabadságvesztését tölti az elítélt
- 2 év elteltével újból le kell folytatni az eljárást
- 2 év eltelte után évente kell megvizsgálni – visszautasítástól számítva

A kegyelmi döntésről szóló határozatot kézbesíteni kell:

- elítéltnek, előterjesztőnek
- bv. bírónak
- jogerős ügydöntő határozatot meghozó bíróságnak
- elítélt esetében a bv-n keresztül kézbesítik
- BvOP-nak, ha elhalasztották vagy félbeszakították az ítélet végrehajtását

Kegyelem esetén tartalmazza az ahhoz kapcsolódó jogkövetkezményeket. Amennyiben nincs kegyelem, újból elő lehet terjeszteni a kérelmet.

4. Alapvető jogok a büntetés-végrehajtásban

Jogszabályhelyek:

- *2013. évi CCXL tv. (Bv. kódex): 3.§ (1), 7-8.§, 10-13.§*
- *16/2014. IM r. (Bv. szabályzat): 6.§, 9-10.§, 19.§, 146/A.§ (1)-(2)*

4.1. A büntetés-végrehajtási ügy és a büntetés-végrehajtási jogviszony fogalma

Büntetés-végrehajtási ügy:
A bíróságnak, a végrehajtásért felelős szervnek és az adott ügyben döntési jogkörrel rendelkező személynek minden olyan eljárása, ami érinti a büntetések és intézkedések lefolyását vagy a végrehajtás rendjének fenntartására irányul, és lényeges kihatással van a fogvatartott jogaira és kötelezettségeire.

Büntetés-végrehajtási jogviszony:
A végrehajtásért felelős szerv, a végrehajtásban közreműködő más szerv és a fogvatartott között fennálló jogviszony.
Meghatározza:

- A végrehajtásért felelős szervek, a végrehajtásban közreműködő más szervek és személyek feladatait

- A fogvatartott jogait és kötelezettségeit és azok érvényesítésének módját.

4.2. Az alávetési, együttműködési és a lakcím-bejelentési kötelezettség

Alávetési kötelezettség:

- Az elítélt köteles magát a büntetés, illetve az intézkedés végrehajtásának alávetni.
- A kényszerintézkedés hatálya alatt álló köteles eltűrni a szabadságelvonással járó kényszerintézkedés foganatosítását.

Együttműködési kötelezettség:

A büntetés és az intézkedés végrehajtása során az elítélt köteles a végrehajtásért felelős szervvel együttműködni és a kért felvilágosítást megadni.

Lakcímbejelentési kötelezettség:

A Magyarországon élő elítélt köteles a lakcímében, és ha van bejelentett értesítési címe, az abban bekövetkező változást bejelenteni.

Erre az elítéltet az ügydöntő határozat kihirdetésekor, illetve kézbesítésekor, továbbá a végrehajtás során adott tájékoztatásakor vagy a részére kiadott idézésben, felhívásban figyelmeztetni kell, valamint ennek elmulasztásának jogkövetkezményeiről is.

4.3. Jogérvényesítés a büntetés-végrehajtás során

- A fogvatartott bv. ügyben kérelmet nyújthat be, erről való döntés ellen panaszt nyújthat be, illetve egyéb jogorvoslati jog illetheti meg
- Írásban kell előterjeszteni, írni-olvasni nem tudó fogvatartott esetén 2 tanú jelenlétében jegyzőkönyvbe kell foglalni
- Egészségügyi állapot miatt, mentális betegségek esetén vagy ha nem tud magyarul, akkor segíteni kell a jogainak gyakorlásában
- Fiatalkorú vagy cselekvőképtelen fogvatartott önállóan nyújthat be jogorvoslati kérelmet
- A fogvatartott közvetlenül fordulhat a törvényességi felügyeletet ellátó ügyészhez, alapvető jogok biztosához, nemzetközi jogvédő egyesülethez
  - Ha a fogvatartott zárt levélben fordul hozzájuk, a bv. intézet a fogvatartott költségére ellenőrzés nélkül továbbítja. Ha nincs letéti pénze, akkor a bv. intézet átirattal továbbítja.

4.4. A védelemhez való jog és a képviselet

<u>Védelem:</u>

- A fogvatartottat büntetés-végrehajtási ügyben megilleti a védelem joga
- Védőnek iratbetekintési és önálló nyilatkozattételi joga van

- A fogvatartott a védőjével írásban és szóban ellenőrzés nélkül érintkezhet
- Külföldi fogvatartott jogosult diplomáciai, illetve konzuli képviselethez fordulni
  - Hontalan fogvatartott jogosult az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságához fordulni
- Az elítélt meghatalmazhat védőt vagy hivatalból is kirendelhetnek neki
  - Ha a fogvatartott védő kirendelését kéri, akkor a bv. intézet haladéktalanul továbbítja a kérelmet az illetékes bv. bírónak.
  - Ha a bv. bíró védőt rendel ki és a fogvatartott később védőt hatalmaz meg, akkor a bv. intézet haladéktalanul haladéktalanul értesíti a bíróságot a kirendelés visszavonása érdekében.
- Telefonon történő beszélgetés nem ellenőrizhető a védővel, csak a személyazonosság azonosítására van jog

<u>Képviselet:</u>

- Fogvatartási ügyben képviselőt lehet meghatalmazni, akinek igazolnia kell a képviseleti jogosultságát
  - Nem lehet, aki kivan zárva kapcsolat tartásból
- A fiatalkorú fogvatartott törvényes képviselőjének büntetés-végrehajtási ügyben felvilágosításkérési, iratmegismerési és önálló nyilatkozattételi joga van.

Ha a védő, illetve képviselő súlyosan sérti vagy veszélyezteti a fogvatartás biztonságát, a fogvatartottal való kapcsolattartásból a végrehajtásért felelős szerv vezetője kizárja.

4.5. Az anyanyelv használata és a tájékoztatáshoz való jog

- A magyar nyelv nem tudása miatt a fogvatartottat nem érheti hátrány
- Anyanyelvét vagy más általa ismert nyelvet szóban és írásban is használhatja
- Büntetés-végrehajtási ügyben a személyi állomány tagja eseti tolmácsként eljárhat
- Határozatot akkor kell írásban lefordítani a nyelvére, ha ezt a határozat közlésekor kifejezetten kéri.
  - Erre a jogára figyelmeztetni kell!
- A fogvatartottat a jogairól és kötelezettségeiről, kényszerítő eszközök használatának lehetőségeiről, valamint a házirendről és a fontosabb jogszabályokról számára érthető nyelven, írásban kell tájékoztatni.
  - Ezt befogadáskor kell megtenni és a tájékoztatás tudomásulvételét írásban kell rögzíteni
- Figyelembe kell venni az egészségügyi állapotot, írás-olvasás készséget és ennek megfelelően kell a tájékoztatást megadni

4.6. A sértett jogainak és érdekeinek védelme

A sértettet értesíteni kell a sérelmére elkövetett bűncselekmény összefüggésében:

- A letartóztatott szabadon bocsátásáról vagy szökéséről,
- A végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt szabadon bocsátásáról vagy szökéséről, illetve a szabadságvesztés végrehajtásának félbeszakításáról,
- Az elzárásra ítélt szabadon bocsátásáról vagy szökéséről, illetve az elzárás végrehajtásának félbeszakításáról,
- Az előzetes kényszergyógykezelt elbocsátásáról vagy szökéséről,
- A kényszergyógykezelt elbocsátásáról, engedély nélküli eltávozásáról, illetve adaptációs szabadságra bocsátásáról, valamint
- Javítóintézeti nevelés esetén a fiatalkorú ideiglenes vagy végleges elbocsátásáról, a javítóintézet engedély nélküli elhagyásáról, illetve a javítóintézeti nevelés félbeszakításáról.

Kérelem benyújtása:

- A kérelmet az eljáró bíróságnál, valamint ügyészségnél kell benyújtani.
- Meg kell jelölni, hogy milyen lakcímre kéri az értesítést.
- A kérelem bármikor visszavonható.

Menete:

- A bv. intézet a fogvatartotti nyilvántartásban rögzíti a kérelmet a bíróság vagy ügyészség értesítése alapján.
- A bv. intézet szabadulás előtt 1 hónappal, minden más esetben haladéktalanul tájékoztatja a BVOP-t a sértett nevéről, a megadott lakcíméről, a fogvatartott nevéről, az értesítést megalapozó tényről és annak időpontjáról.
- A BVOP értesítést küld a sértettnek a szabadon bocsátás időpontjáról vagy szökéséről. Az értesítés semmilyen módon nem utalhat a fogvatartás helye szerinti bv. intézetre.

A bíróság, az ügyészség, a BVOP, a bv. intézet és a javítóintézet a kérelmet és a kérelmező adatait zártan kezeli, így a fogvatartott tudomására ez nem jut.

5. A feltételes szabadságra bocsátás esedékessége, előkészítése, elbírálása

Jogszabályhelyek:

- *2012. évi C. tv. (Btk): 38-39 §, 42-43 §*
- *2013. évi CCXL tv. (Bv. kódex): 57-60 §, 61/B. 188-189 §*
- *9/2018. IM r.: 117 §*

- *16/2014. IM r. (Bv. szabályzat): 137-138 §*
- *8/2013. KIM rendelet: 62/A § (1) bekezdés*

5.1. A feltételes általános szabályai

Feltételes szabadságra bocsátás jogintézménye jelentős változásokon megy át, a jelenlegi szabályozás értelmében a feltételes szabadságra bocsátásnak két esete van, az egyik, amikor a bíróság (két bíróság van, alapügyben eljáró bíróság ill. bv. bíró) által kizárt, ill. engedélyezett.

- Ha nincs kizárva, akkor ideje:
  - Kétharmad
  - Visszaeső esetén háromnegyed
  - Minimum 3 hónap kitöltését követő nap
  - Öt évet meg nem haladó szabadságvesztés kiszabása esetén az elítélt a büntetés fele részének letöltése után feltételes szabadságra bocsátható (különös méltánylást érdemlő esetben)
  - Tartama min 1 év, vagy az ítélet hátralévő része
  - A bíróság hosszabbíthat 1-3 évig

- Nem bocsátható feltételes szabadságra:
  - Erőszakos többszörös visszaeső
  - Többszörös visszaeső és fegyház
  - Bűnszervezetben követte el
  - Olyan szándékos bűncselekmény miatt ítéltek szabadságvesztésre, amelyet korábbi, határozott ideig tartó végrehajtandó szabadságvesztésre ítélése után, a végrehajtás befejezése vagy a végrehajthatóság megszűnése előtt követett el

Életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén

- Kizárás:
  - Bizonyos bűncselekmények miatt (népírtás, apartheid, emberiség elleni bűncselekmény.) (lehet)
  - Erőszakos többszörös visszaeső (kell)
  - Bűnszervezetben követe el a fenti bűncselekményeket. (kell)

Ha kizárták, akkor kötelező kegyelmi eljárás

- Ha nincs kizárva, akkor ideje:
  - Minimum 25, maximum 40 év között kell meghatározni
  - A feltételes szabadság tartama legalább tizenöt év

5.2. Eljárás

A bv. intézet a feltételes szabadságra bocsátás esedékessége előtt három hónappal, vagy ha ennél kevesebb idő áll rendelkezésre, haladéktalanul előterjesztést tesz a bv. bírónak, amelyhez - ha rendelkezésre áll - megküldi a záró kockázatértékelési jelentést.

A feltételes szabadságra bocsátásra irányuló előterjesztésben fel kell tüntetni:

- ha az elítélttel szemben büntetőeljárás van folyamatban,
- más ügyben letartóztatását rendelték el, illetve,
- ha más ügyben végrehajtandó szabadságvesztés, közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztés vagy pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés, elzárás vagy szabálysértési elzárás vár végrehajtásra.

Ha a feltételes szabadságra bocsátás iránti kérelmet az elítélt vagy védője a bv. intézetnél terjesztette elő és az értékelő vélemény készítése mellőzhető, a kérelmet nyolc napon belül kell a bv. bíróhoz továbbítani.

Az elítélt a feltételes szabadságra bocsátásának engedélyezése esetén sem bocsátható szabadon, ha a feltételes szabadságra bocsátást engedélyező bírósági határozat kelte és a szabadon bocsátás határideje közötti időben rendelik el:

- a letartóztatásának,
- az újabb szabadságvesztésének,
- a közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztésének vagy pénzbüntetést helyébe lépő szabadságvesztésének, az elzárásának vagy a szabálysértési elzárásának a végrehajtását.

A feltételes szabadságra bocsátásról a büntetés-végrehajtási bíró a bv. intézet előterjesztése alapján az elítélt meghallgatása után határoz.

A bv. bíró a feltételes szabadságra bocsátás kérdésében tartott meghallgatáson vizsgálja

a) az elítélt személyiségére,

b) az elítélt személyi és családi körülményeire, vagyoni helyzetére,

c) befogadó környezetére,

d) korábbi életfelfogására, életvezetésére vonatkozó adatokat, továbbá

e) azt, hogy az elítélt ellen van-e újabb büntetőeljárás folyamatban.

Ha a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges időpontjáig rendelkezésre álló idő legalább két hónap - elrendelheti a pártfogó felügyelői vélemény beszerzését (Bv. pártfogó felügyelő készíti).

A pártfogó felügyelő a vélemény elkészítése érdekében az elítéltet a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges időpontja előtt legalább két hónappal a bv. intézetben meghallgatja és vele ettől az időponttól kezdődően rendszeresen érintkezhet.
A bv. bíró külön magatartási szabályokat írhat elő. (Például kerülje a sértettet)
Ha a bv. bíró az elítéltet nem bocsátotta feltételes szabadságra, a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét később újból megvizsgálhatja.
Ha nem bocsátotta feltételes szabadságra, a feltételes szabadságra bocsátást az elítélt vagy védője is kezdeményezheti. A bv. intézet harminc napon belül továbbítja a büntetés-végrehajtási bíróhoz. Ha az egy éven belül ismételten előterjesztett kérelem új körülményre nem hivatkozik, az értékelő vélemény és a javaslat elkészítését a bv. intézet mellőzheti.

A bv. bíró, ha az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltet nem bocsátotta feltételes szabadságra, a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét legkésőbb két év múlva, azt követően évente megvizsgálja.
A büntetés-végrehajtási bíró

- a meghallgatás időpontjáról a bv. intézetet és az ügyészséget, a védőt, ha a pártfogó felügyelő meghallgatása szükséges, a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelőt, továbbá, ha az elítélt fiatalkorú, a törvényes képviselőjét értesíti,
- ha az elítélt szabadlábon van, az elítéltet a meghallgatásra idézi.

Ha az elítélt súlyos fegyelmi vétséget követett el, a büntetés-végrehajtási bíró a feltételes szabadságra bocsátást újból megvizsgálja, és ennek alapján a végzését hatályon kívül helyezheti. (végzéstől a szabadításig tartó időben)

Ha a büntetés-végrehajtási bíró az elítélt feltételes szabadságra bocsátását mellőzte, de úgy ítéli meg, hogy az elítélt később feltételes szabadságra bocsátható, felhívja a bv. intézetet, hogy az általa meghatározott időpontban, amely

- öt évet meg nem haladó szabadságvesztés esetén nem lehet kevesebb, mint a feltételes szabadságra bocsátás mellőzéséről hozott határozat napjától számított három hónap,
- öt évet meghaladó tartamú szabadságvesztés esetén nem lehet kevesebb, mint a feltételes szabadságra bocsátás mellőzéséről hozott határozat napjától számított hat hónap, tegyen újabb előterjesztést.

Feltételes engedélyezése esetén mivel kell ellátni!!!! Pl. fk-s, ruha, pénz igazolás !!!

6. A feltételes szabadság kizárása, megszüntetése, elhalasztása

Jogszabályhelyek:

- *2012. évi C. tv. (Btk): 40 §,*
- *2017.évi XC. tv. (Be): 671 § (5) bekezdés, 838 § (1) bekezdés*
- *2013. évi CCXL tv. (Bv. kódex): 55 §, 61 §, 87 §, 190 §*
- *9/2018. IM r.: 118-120 §*
- *8/2013. KIM rendelet: 47 § (1) bekezdés (4) bekezdés (6) bekezdés*

Két kizárási lehetőség van:

1.Törvény általi okból kizárják - alapügyben eljáró bíróság

- Nem bocsátható feltételes szabadságra:
  - Erőszakos többszörös visszaeső
  - Többszörös visszaeső és fegyház
  - Bűnszervezetben követte el
  - Olyan szándékos bűncselekmény miatt ítéltek szabadságvesztésre, amelyet korábbi, határozott ideig tartó végrehajtandó szabadságvesztésre ítélése után, a végrehajtás befejezése vagy a végrehajthatóság megszűnése előtt követett el

Életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén

- Kizárás:
  - Bizonyos bűncselekmények miatt (népírtás, apartheid, emberiség elleni bűncselekmény.) (lehet)
  - Erőszakos többszörös visszaeső (kell)
  - Bűnszervezetben követe el a fenti bűncselekményeket. (kell)

2.Jelentkezési kötelezettség elmulasztása - Bv. bíró zárja ki önhiba bebizonyosodásának vizsgálata után

Az elítéltet a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből ki kell zárni, ha a határozott ideig tartó szabadságvesztés letöltését önhibájából határidőben nem kezdte meg.

Az elítéltet erre a következményre a szabadságvesztés megkezdésére kiadott felhívásban, halasztás engedélyezése esetén a határozatban figyelmeztetni kell.

A kizárására a bv. intézet tesz előterjesztést - a szabadságvesztés foganatba vételekor - a büntetés-végrehajtási bíróhoz.
A büntetés-végrehajtási bíró az előterjesztés érkezésétől számított tizenöt napon belül dönt. A bv. bíró csak az önhibát vizsgálja és kötelező a meghallgatás.

A feltételes szabadság megszüntetése
A bíróság a feltételes szabadságot meg kell, szünteti, ha az elítéltet:

- az ítélet jogerőre emelkedését követően elkövetett bűncselekményt
- feltételes szabadság tartama alatt elkövetett bűncselekményt
- a feltételes alatt egyéb büntetésre ítélik

A magatartási szabályok megszegése miatt a feltételes szabadság megszüntetésének lehet helye, az ügyészség az elítélt lakcíme, illetve tényleges tartózkodási helye szerint illetékes büntetés-végrehajtási bírónak indítványt tesz. (Lehet)

A feltételes szabadság megszüntetése esetén, a feltételes szabadságon eltöltött idő a szabadságvesztésbe nem számít be. (*Onnan folytatja, ahol abbahagyta.)*
Ha alaposan feltehető, hogy az elítélt szökésével vagy elrejtőzésével a büntetés végrehajtása alól kivonná magát, illetve, hogy szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekményt követne el, a bv. bíró elrendelheti a szabadságvesztés ideiglenes foganatba vételét.

Az ügyészség által elrendelt ideiglenes foganatba vétel időtartama legfeljebb öt nap.
Ha az elítélt ismeretlen helyen tartózkodik, a bv. bíró az eljárást felfüggeszti, és intézkedik az elítélt felkutatása iránt.
A bv. bíró a határozatát az elítélt lakcíme, ennek hiányában a legutolsó ismert tényleges tartózkodási helye szerint illetékes rendőrkapitányságnak küldi meg az elítélt bv. intézetbe történő előállítása céljából.
Ha ismeretlen helyen tartózkodik, a bv. bíró az elítélt körözését rendeli el elfogatóparancs kibocsátásával.
Ha a bv. bíró az elfogatóparancs alapján előállított elítélt meghallgatásán elrendeli a szabadságvesztés ideiglenes foganatba vételét, vagy a feltételes szabadságot megszünteti, intézkedik az elítélt bv. intézetbe szállítása iránt.
Ha az elítélt a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi, a büntetés-végrehajtási bíró a feltételes szabadságot megszünteti.

7. Befogadás

Jogszabály helyek:

- *2012. évi C. törvény: 35.§, 110.§*
- *2013. évi CCXL. törvény: 84-86.§; 88-91.§; 96.§; 97-102.§; 111.§; és a 192.§*
- *9/2018.(VI.11.) IM rendelet: 15-21.§; 24-31.§; 33-35.§*
- *16/2014. (XII.19.) IM rendelet: 12-25A.§*

7.1. Bevezetés

Szabadságvesztés büntetés jogerőre emelkedését követően kerül sor a befogadási eljárásra. Ahhoz, hogy az elítélt a bv. intézetbe megjelenjen 2 lehetőség van:

- Bíróság által-> AZONNALI FOGANATBA VÉTEL
  - szöveg
- BVOP által -> SORON KÍVÜLI FELHÍVÁS
  - szöveg
- Letartóztatás (általános helyzet, esetek 90%)

7.2. Az elítéltek befogadása

Befogadásul szolgáló iratok:

- jogerős ügydöntő határozatról szóló értesítőlap
- elővezetésről szóló rendelkezés
- elfogatóparancs
- szabadságvesztés letöltésére vonatkozó felhívás
- szabadságvesztés ideiglenes foganatba vételére vonatkozó ügyészi vagy bírói rendelkezés
- igazságügyért felelős miniszter külföldi bíróság által kiszabott szabadságvesztés végrehajtásának átvételéről szóló értesítése

Személyazonosság megállapítása:

- a befogadást alapjául szolgáló iratokban szereplő adatokat ellenőrzése
- ha kétség merül fel személyazonosságával kapcsolatban, akkor lekéri adatait informatikai alkalmazás segítségével (személyiadat-és lakcímnyilvántartás)
- ha nem jár sikerrel, akkor felveszi a kapcsolatot az illetékes rendőrkapitánysággal

(És még milyen lehetőségek vannak?

- *bűnügyi nyilvántartásokból*
- *társszervektől kért nyilvántartás*

- *ujjlenyomat, DNS*
- *arcfelismerő rendszerek)*

Befogadás megtagadása:

- befogadás alapjául szolgáló iratok hiányoznak
- befogadás alapjául szolgáló iratokban megjelölt személy nem azonos a megjelent személlyel

(Mit csinálsz mint BIT? ÜTI értesítése arról, hogy meg kell tagadnom, ők megnézik a nyilvántartásukban, és ha ők is azt mondják, akkor meg kell tagadni)

Ideiglenesen kell befogadni:

- személyazonosság kétségessé válik
- értesítés hiányos, javítani kell
- szabadságvesztés végrehajtását kizáró ok gyanúja merül fel
- intézetbe útba indított elítélt értesítőlapjának megérkezéséig

Az ideiglenes befogadás az arra okot adó körülmény megszűnéséig, de legfeljebb 30 napig tarthat.

Útba indítás:

Ha az elítélt nem a számára kijelölt bv. intézetben jelentkezik, az érintett bv. intézet az elítéltet útba indíthatja a végrehajtásra kijelölt bv. intézetbe.

Az elítélt nem indítható útba, és a bv. intézetbe be kell fogadni:

- a várható szabadulásáig hátralévő idő a 30 napot nem haladja meg
- olyan betegségben szenved, amely az utazást akadályozza
- ittas vagy bódult állapotban jelentkezett
- mozgásában súlyosan korlátozott
- az IMEI-ben történő kivizsgálása szükséges
- a felhívásban megjelölt nap után késve jelentkezett
- a személyazonossága kétséges
- az utazást nem vállalja, vagy feltehető, hogy a jelentkezési kötelezettségének nem tenne eleget
- aláírást megtagadja
- a bíróság vagy az ügyészség a szabadságvesztés ideiglenes foganatba vételét rendelte el

Megőrzésre kell befogadni az elítéltet:

- a bv. intézet illetékességi területén a rendőrség elfogta és oda előállította,
- valamely hatósághoz történő előállítás, illetve gyógykezelés céljából vagy a végrehajtás körében felmerült egyéb okból más bv. intézet adta át,
- az engedélyezett távollét után más bv. intézetben jelentkezik, mint ahonnan elbocsátották.

Legközelebbi heti rendszeres szállítással a végrehajtásra kijelölt bv. intézetbe kell szállítani.

Jogainak és kötelezettségeinek ismertetése

- Az elítéltet közvetlen a bv. intézetbe való befogadása után írásban tájékoztatni kell a törvényben meghatározott kényszerítő eszközök használatának a lehetőségéről,(*ha nem történik meg a tájékoztatás és kényszerítő eszközt alkalmaztunk vele szemben, akkor testi sértésnek minősül!*) valamint a lakcímadataiban bekövetkező változások tekintetében fennálló bejelentési kötelezettségeiről, és annak elmulasztása miatt alkalmazható jogkövetkezményekről.

7.3. Befogadás közbenső eljárása: Intézkedések és értesítések

- egészségügyi szempontból meg kell vizsgálni
  - ha külsérelmi nyomokat észlelnek, akkor jegyzőkönyvet kell felvenni
  - van-e fertőző betegsége, vagy bármi olyan betegsége ami közveszélynek számítana
  - krónikus betegsége, amiben segítségre szorul
- írásban nyilatkoztatni kell, hogy van-e jövedelme (folyósítás miatt)
- kapcsolattartási szabályokról (kapcsolatfelvételt a bv. finanszírozza)
- kapcsolattartó hozzájárulása, hogy adatait kezeljék
- dohányzási szabályokról
- nyilatkoztatni kell: kiskorú gyermeke van, gondozásra szoruló személy, olyan ingósága, ingatlana amit félt, intézkednie kell az intézetnek (Bv. bírónak 5 napon belül értesítenie kell a ftt-t)
- befogadáskor értesíteni kell:
  - lakcím szerinti, vagy tartózkodás helye szerinti illetékes rendőrkapitányságot
  - bíróságot
  - gondnokot
- ha hivatásos volt az igazolványát meg kell küldeni a kiállító szervnek
- fiatalkorúnál értesíteni kell a szülőt

7.4. Egyéb befogadási eljárások:

További folyamat még a befogadás során:

- befogadott személy tárgyainak a letétbe helyezése

- értékletétbe kerül: pénz, igazolványok, útlevél
- tárgyletét:olyan tárgyak, amik nem tarthatóak magánál szabadságvesztés ideje alatt
- felszerelés: a fogvatartottat ellátjuk a bv.-ben szükséges alapfelszerelésekkel:
- ágymatrac, párna, paplan
- tisztálkodási szerek
- aznapi hidegcsomag
- zárkára helyezés (felkészítő részlegre való helyezés)

7.5. BFB feladatai

1. Befogadást követően:

1) az elítélt befogadást követő elhelyezése

2) a rezsimbe sorolás és a besorolás megváltoztatása

3) a rezsimbe helyezés felülvizsgálata

4) a biztonsági kockázati besorolás, a besorolás jogszabályban meghatározott időszakonkénti felülvizsgálata és a besorolás megváltoztatása

2. Reintegrációs feladatok:

1) a nem dolgozó és újonnan befogadott elítélt munkába állítása, a munkahely és a munkakör kijelölése

2) a dolgozó elítélt más munkahelyre történő áthelyezése, munkahelyről történő leváltása

3) a bv. szerv orvosának javaslata alapján döntés a munkaterápiás foglalkoztatásról, annak munkaidejéről és munkarendjéről

4) a reintegrációs programba történő bevonás, ilyen programba történő helyezés vagy annak megszüntetése, a programon való részvétel eredményességének értékelése

5) az oktatásra, a szakképzésre és a felnőttképzésre jelentkezők beiskolázása

6) a társadalmi kötődés programba történő bevonás vagy annak megszüntetése

3. Rezsimek:

1) a hosszúidős speciális részlegen történő elhelyezés vagy annak megszüntetése

2) a gyógyító-terápiás részlegen történő elhelyezés vagy annak megszüntetése

3) a pszichoszociális részlegen történő elhelyezés vagy annak megszüntetése

4) a drogprevenciós részlegen történő elhelyezés vagy annak megszüntetése

5) az alacsony biztonsági kockázatú részlegen történő elhelyezés vagy annak megszüntetése

6) a vallási részlegen történő elhelyezés vagy annak megszüntetése

4. Egyéb:

1. reintegrációs őrizet elrendelésére javaslattétel
2. jogszabályban meghatározott egyéb feladat

Az elítéltet a bv. intézet parancsnoka és a BFB döntéseivel szemben e törvényben meghatározott jogorvoslati jog illeti meg (panasszal élhet). Jogorvoslatnak nincs halasztó hatálya. A BFB a KKMI részére az elítélt záró kockázatelemzési vizsgálatához véleményt készít.

7.6. A szabadságvesztés végrehajtásának rendje

Szabadságvesztés ideje tart:

- határozott ideig
- életfogytig

Szabadságvesztés végrehajtásának fokozatai:

- fegyház
- börtön
- fogház

Fiatalkorúak végrehajtási fokozata

- fiatalkorúak börtöne:
  - bűntett miatt 2 év vagy annál hosszabb szabadságvesztés
  - 1 év vagy annál hosszabb, de fiatalkorú visszaeső
  - 1 év vagy annál hosszabb szándékos bűncselekmény elkövetését megelőzően 3 éven belül szándékos bűncselekmény miatt javító intézeti nevelésre ítélték
- fiatalkorúak fogháza
  - fent említettek kivétele

A szabadságvesztést a büntetés-végrehajtás hajtja végre az elítélt lakcíméhez legközelebb eső bv. intézetben. Az elítélt az egyes végrehajtási fokozatokhoz kapcsolódóan általános, enyhébb és szigorúbb rezsimszabályokba sorolhatóak. Rezsimszabályokon belül az elítélt biztonsági besorolása az előírásokhoz képest szigorúbbak lehetnek.

Eltérő végrehajtási fokozatokon belül:

- EVSZ
- átmeneti csoport
- biztonsági zárka
- biztonsági részleg

Biztosítani kell az elítélt számára:

- őrzését, felügyeletét, ellenőrzését
- elhelyezését, élelmezését, ruházatát
- egészségügyi ellátást
- jogainak gyakorlását
- oktatáshoz szükséges feltételeket
- foglalkozáshoz szükséges feltételeket
- társadalmi visszailleszkedését segítő reintegrációs programokat

Fokozatok közötti különbségek:

- elkülönítés
- őrzés, felügyelet, ellenőrzés
- intézeten belüli mozgása
- életrendje
- személyes szükségleteire fordítható összeg
- jutalmazása, fenyítése
- reintegrációs programok

Kiket kell elkülöníteni?

- különböző végrehajtási fokozatban lévőket
- férfiakat nőktől
- fiatalkorúakat a felnőttektől
- katonákat a katonának nem minősülőktől
- dohányzókat a nem dohányzóktól
- fekvőbetegeket az egészségesektől
- fertőzőket a nem fertőző betegektől

Közösen elhelyezhetőek:

- Gyógykezelés érdekében
- Végrehajtási fokozattól eltérően elhelyezhetőek

Az elkülönítést külön részlegen, ennek elkülönített részén, illetve külön zárkában vagy lakóhelyiségben kell végrehajtani. A bv. szerv vezetője határozza meg a zárka vagy lakóhelyiség ajtók nyitva-illetve zárva tartásának rendjét.

8. Szabadságvesztés fokozatának megváltoztatása és az EVSZ alkalmazása

Jogszabályhelyek:

- *2013. évi CCXL tv. (Bv. kódex): 52-54.§; 104.§; 115.§*
- *9/2018. IM rendelet: 114.§*
- *16/2014. IM r. (Bv. szabályzat): 66-67.§; 73.§*

8.1. A szabadságvesztés fokozatának utólagos meghatározása

- Szabadságvesztés megkezdése előtt betölti a 21. életévet, akkor az elsőfokon eljárt bíróság székhelye szerint illetékes bv. bíró (ha szabadságvesztést tölt más ügyből, akkor a fogvatartás helye szerint illetékes bv. bíró) hivatalból meghatározza a szabadságvesztés fokozatát.
- Ha a fiatalkorúak bv. intézetében szabadságvesztés alatt tölti be a fogvatartott a 21. életévet, akkor a bv. intézet előterjesztést tesz a bv. bírónak → bv. bíró meghallgatást tart vagy iratok alapján meghatározza a szabadságvesztés fokozatát.
- Bv. bíró eggyel enyhébb végrehajtási fokozatot is meghatározhat

8.2. A szabadságvesztés fokozatának megváltoztatása

Eggyel enyhébb fokozat:

Akkor jelölhető ki, ha a büntetés célja a szabadságvesztés enyhébb fokozatban történő végrehajtásával is elérhető.

Enyhébb végrehajtási fokozat nem jelölhető ki:

- az elítélt a szabadságvesztésből esedékes időtartam felét nem töltötte le,
- szabadságvesztés tartamának fegyházfokozatban a felét, börtönfokozatban az egyharmadát nem töltötte le,
- az elítélt a szabadságvesztésből fegyházfokozatban legalább egy évet, börtönfokozatban legalább hat hónapot nem töltött le,
- az elítélt erőszakos többszörös visszaeső,
- az elítélt a bűncselekményt bűnszervezetben követte el,
- az elítélt életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést tölt, amelyből nem bocsátható feltételes szabadságra.

Eggyel szigorúbb fokozat:

Akkor jelölhető ki, ha az elítélt a büntetés-végrehajtás rendjét ismételten vagy súlyosan megzavarja.

Eljárás:

- Mind a két esetben a bv. intézet tesz előterjesztést a bv. bírónak.
  - közölni kell az elítélttel, és tájékoztatni kell a fokozatváltás jogkövetkezményeiről
  - a bv. intézet tájékoztatja a bv. bírót a végrehajtott és a végrehajtásra váró szabadságvesztésről, valamint az elítélt ellen folyamatban lévő büntetőeljárásról.
- Szigorúbb fokozatra nem tehet előterjesztést, ha az elítélt a szabadságvesztésből legalább 6 hónapot nem töltött le.
- A szabadságvesztés enyhébb végrehajtási fokozatának kijelölését leghamarabb az elítélt befogadását követő hat hónap elteltével az elítélt vagy védője is kezdeményezheti.
- A kérelmet a bv. intézet - értékelő véleményével és javaslatával - tizenöt napon belül továbbítja a büntetés-végrehajtási bíróhoz.
- Értékelő vélemény mellőzhető, ha:
  - az enyhébb fokozat kijelölését e törvény kizárja,
  - vagy az egy éven belül ismételten előterjesztett kérelem új körülményre nem hivatkozik
- Az elítélt megváltozott magatartására figyelemmel a bíróság az enyhébb végrehajtási fokozat kijelölésről szóló határozatát hatályon kívül helyezheti.
- A büntetés-végrehajtási bíró a kérelmet érdemi vizsgálat nélkül elutasíthatja, ha:
  - a) az enyhébb végrehajtási fokozat alkalmazását e törvény kizárja,
  - b) az elítélt vagy a védője a hat hónapon belül ismételten előterjesztett kérelemben új körülményre nem hivatkozik
- Enyhébb végrehajtási fokozat kijelölésére vonatkozó előterjesztés esetén a büntetés-végrehajtási bíró az elítélt meghallgatását mellőzheti.
- Ha a bv. bíró végzése nem jogerős:
  - a bv. intézet intézkedik az elítélt új, eggyel enyhébb végrehajtási fokozatnak megfelelő elhelyezéséről
  - szigorúbb fokozatba helyezése esetén az elhelyezés megváltoztatására az erről rendelkező végzés jogerőre emelkedést követően kerülhet sor.

8.3. Enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása

Feltétele:

- börtön vagy fogház fokozat

- ha a szabadságvesztés célja az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazásával is elérhető, és az enyhébb büntetés-végrehajtási szabályok alkalmazása a büntetés-végrehajtás biztonságát nem veszélyezteti

Behelyezés:

- Kezdeményezheti a bv. intézet (bv. bíró iratok alapján dönt), az elítélt, illetve annak védője (bv. bíró meghallgatást tart)
- A kérelmet a bv. intézet - értékelő véleményével és javaslatával - tizenöt napon belül(ha az értékelő vélemény mellőzhető, akkor 8 napon belül) továbbítja a büntetés-végrehajtási bíróhoz.
- Értékelő vélemény mellőzhető, ha:
  - az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazását e törvény kizárja,
  - vagy az egy éven belül ismételten előterjesztett kérelem új körülményre nem hivatkozik
- A büntetés-végrehajtási bíró a kérelmet érdemi vizsgálat nélkül elutasíthatja, ha:
  - a) az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazását e törvény kizárja,
  - b) az elítélt vagy a védője a hat hónapon belül ismételten előterjesztett kérelemben új körülményre nem hivatkozik
- bv. pártfogó felügyelő környezettanulmányt készít a megjelölt lakcím, illetve tényleges tartózkodási helyen
- az elítélttel közölni kell az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazásának kezdeményezését és tájékoztatni kell az ezzel járó változásokról
- a bv. bíró jogerős határozatának a kézhezvételét követő napon az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazását meg kell kezdeni

Enyhébb végrehajtási szabályok nem alkalmazhatók, ha:

- az elítélt a szabadságvesztésből a feltételes szabadságra bocsátásig esedékes időtartam felét nem töltötte le,
- az elítélt a szabadságvesztésből börtönfokozatban legalább 6 hónapot, fogházfokozatban legalább 3 hónapot nem töltött le,
- nem bocsátható feltételes szabadságra,
- a bíróság jogerős ügydöntő határozatában fegyházbüntetésre ítélt elítélt a szabadságvesztés fokozatának enyhítésével tölti a büntetését,
- az elítélt ellen szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény miatt újabb büntetőeljárás van folyamatban, és az a bíróság, illetve ügyészség, amely előtt a büntetőeljárás folyamatban van, a büntetőeljárás eredményének veszélyeztetése okán nem járult hozzá ahhoz, hogy az elítélt a bv. intézetet őrzés nélkül elhagyhassa,

- az elítélttel szemben egyidejűleg több szabadságvesztés végrehajtására érkezik értesítés, és a büntetések nincsenek összbüntetésbe foglalva

Kihelyezés:

- ha az elítélt az eltávozással vagy a bv. intézeten kívüli munkavégzéssel kapcsolatos magatartási szabályokat ismételten, vagy súlyosan megszegi,
- továbbá, ha időközben az EVSZ szabályai nem alkalmazhatóak

A bv. intézet parancsnoka felfüggeszti az EVSZ alkalmazását, és előterjesztést tesz a büntetés-végrehajtási bírónak az enyhébb végrehajtási szabályok megszüntetése iránt.

Az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása esetén az elítélt:

- 24 órát, kivételesen 48 órát meg nem haladó időre havonta legfeljebb 4 alkalommal eltávozhat a bv. intézetből azokon a napokon, amelyeken nem végez munkát, (a parancsnok határozza meg, hogy mikor és milyen időtartamban veheti igénybe)
- a személyes szükségletére fordítható pénzt készpénzben is megkaphatja, és azt a bv. intézeten kívül költheti el, (a parancsnok határozza meg az összeget és az intézetből eltávozáskor kaphatja kézhez)
- a látogatóját a bv. intézeten kívül is fogadhatja,
- felügyelete mellőzhető, amikor a bv. intézeten kívül dolgozik

Külön részlegen vagy zárkában, illetve lakóhelyiségben kell őket elhelyezni!

9. Az elítéltek általános és speciális elhelyezése

Jogszabályhelyek:

- *2013. évi CCXL. tv. (Bv. kódex) { 10/A - 10/B.§, 50.§ (7), 56.§, 70/A. – 70/B.§, 75/A.§, 99.§, 103.§, 105 – 110.§, 128. § (2) – (4A), 128/A. §, 144/B. §, 195.§, 351/A. §, 390. § (8), 415. § (3), 436.§ (10)-(12) }*
- *16/2014 IM. rendelet (Bv. Szabályzat) [2. § 6 és 8. pont, 10/A – 10/C. §, 25.§, 28.§, 63 – 65.§, 68 – 72.§, 120 – 122.§]*

Az elkülönítést külön részlegen, ennek elkülönített részén, illetve külön zárkában vagy lakóhelyiségben kell végrehajtani.

9.1. Általános elhelyezési szabályok

A bv. intézetben az állandó elhelyezést biztosító zárkákon, illetve lakóhelyiségeken túlmenően:

- befogadó
- szabaduló
- szabadságos
- egészségügyi
- fegyelmi
- biztonsági zárka (csak OP engedélyével szüntethető meg)
- az ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsító elítélt elhelyezésére szolgáló zárkát

kell kialakítani, illetve kijelölni.

A bv. intézetben az imént felsorolt zárkákon kívül az országos parancsnok engedélyével egyéb rendeltetésű zárkák és lakóhelyiségek is kialakíthatók.

– A zárkában - az ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsító elítéltek elhelyezésére szolgáló zárka kivételével - folyó vízzel ellátott mosdót és elkülönített, lehetőség szerint önálló szellőzésű WC-t kell kialakítani.

– A lakóhelyiségeknél a tisztálkodáshoz szükséges folyóvizet, fürdőt, illetve WC-t körletenként is lehet biztosítani.

– A zárkában vagy a lakóhelyiségben elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítéltre hat köbméter légtér és egyéni elhelyezés esetén legalább hat, közösen elhelyezett elítéltek esetén személyenként legalább négy négyzetméter élettér jusson.

– Az élettér kiszámításakor a zárka vagy a lakóhelyiség alapterületéből az illemhely és a mosdó által elfoglalt területet figyelmen kívül kell hagyni.

– A zárkában vagy lakóhelyiségben elhelyezett szekrényt az elítélt a saját költségére lakattal lezárhatja, ennek kulcsát magánál tarthatja. A zárkaszekrényben elhelyezett tárgyakat az elítélt jelenlétében kell ellenőrizni.

– Az elítélt a lezárt szekrényt utasításra köteles kinyitni és az ellenőrzést lehetővé tenni. Ha – az elítélt távollétében vagy a szekrény kinyitásának megtagadása miatt - biztonsági vagy egyéb büntetés-végrehajtási okból a szekrény felnyitása válik szükségessé, erről a bv. intézet személyi állományának erre jogosult tagja jegyzőkönyvet vesz fel, majd az ellenőrzés elvégzését követően gondoskodik a szekrény lezárásáról.

– Befogadó-egészségügyi zárkát azon elítéltek elhelyezésére kell kijelölni, akiknek az egészségügyi vizsgálatát a befogadási eljárás során még nem végezték el.

Az elítéltek elkülönítése:
A szabadságvesztés végrehajtása során, ha e törvény másképp nem rendelkezik,

- a különböző végrehajtási fokozatba tartozókat egymástól,
- a férfiakat a nőktől,
- *a* fiatalkorúakat a felnőtt korúaktól,
- *a* katonákat a katonának nem minősülő elítéltektől,
- a dohányzókat a nem dohányzóktól,
- a fekvőbetegeket az egészségesektől,
- a fertőző betegeket a nem fertőző betegektől

el kell különíteni.

– Gyógykezelés érdekében, kórteremben, betegszobában, fertőző elkülönítőben, illetve az e célra kijelölt zárkában közösen helyezhetők el, valamint az orvosi vizsgálatra, illetve egészségügyi rendelésre közösen várakozhatnak.

Az adott részlegen belül a (zárkában és lakóhelyiségben is, végrehajtási fokozattól függetlenül) együtt helyezhetők el:

- speciális részlegeken, szabadlevegőn, eü-n, stb
- Bv. szerv jellegéhez, rezsim szabályokhoz igazodóan a bv. szerv vezetője határozza meg a zárka vagy lakóhelyiség ajtók nyitva- illetve zárva tartásának rendjét.
- A zárkák, a lakóhelyiségek, a munkaterületek, az egészségügyi helyiségek és az elítéltek tartózkodására szolgáló egyéb helyiségek biztonsági ellenőrzését naponta kell végrehajtani.

9.2. Speciális elhelyezési szabályok

9.2.1. A kóros elmeállapotúvá vált elítélt elhelyezése.

❖ Ha az elítélt kóros elmeállapotúvá válik, a szabadságvesztést a bv. intézetben nem lehet végrehajtani, az elítéltet a bv. bíró döntése alapján az IMEI-ben kell elhelyezni.

❖ A IMEI-ben töltött idő is beleszámít a szabadságvesztés tartamába.

❖ Ha a bv. intézet a szab. veszt. végrehajtás alatt kóros elmeállapotra utaló tünetet észlel, intézkedik az IMEI-ben történő pszichiáter szakorvos általi vizsgálatra.

❖ Ha a szakorvos kóros elmeállapotot állapít meg és a kezelés időtartama 2 hónapot meghaladja, az IMEI főigazgató főorvosa intézkedik a bv. bírónál a szab. veszt. végrehajtás helyének a megváltoztatására.

❖ Ha az elítélt elmeállapota kedvezően javul, az IMEI főig. főorvosa soron kívül intézkedhet a bv. bírónál az elítélt bv. intézetbe történő visszaszállítására.

❖ Ha szabadulás után további gyógykezelés szükséges, az IMEI főig. főorvosa intézkedik a bíróságnál a szabadulást követő kötelező gyógykezelés elrendelésére.

❖ Elrendelés esetén az IMEI főig. főorvosa intézkedik az OMSZ által a szabadulást követően a gyógykezelésre kijelölt pszichiátriai intézetbe történő átszállításra.

9.2.2. A várandós és kisgyermekes nő elhelyezése.

❖ A várandós és a kisgyermekes elítélt nőnek az egészségét védő és a gyermek fejlődését szolgáló, e törvényben nem szabályozott jogai nem korlátozhatók.

❖ Ha a szülésre a szabadságvesztés végrehajtása alatt kerül sor, és az együttes elhelyezést kizáró ok nem áll fenn, a gyermeket egy éves koráig az anyjával együtt kell elhelyezni.

Kizáró okok:

☒ anya a gyermek gondozását nem vállalja,

☒ a bíróság a szülői felügyeletet az anya valamennyi gyermekével kapcsolatosan megszüntette,

☒ az anya ellen a gyermek sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt eljárás indult,

☒ az anya egészségi állapota miatt a gyermek gondozását, nevelését nem tudja ellátni.

(*ez abban az esetben kivétel, hogy ha a gyereket szoptatja akkor elhelyezhető AGYR-en*)

Együttes elhelyezés esetén:

❖ a bv. intézet a gyermek részére teljes körű ellátást biztosít

❖ a bv. intézet, az AGYR-en elhelyezett gyermekre járó családi pótlék felhasználható részét a gyermek teljeskörű ellátására fordíthatja (tápszer, ruha, gyógyszer, pelenka, játék), valamint a gyermek fejlesztésére

❖ együttes elhelyezés során a gondozás és nevelés jogát a gyermek felett az anya gyakorolja

❖ a gyermek felett szülői felügyeletet gyakorló, vagy a gyermekkel kapcsolattartásra jogosult más személy (nagyszülő, testvér, másik szülő) valamint a gyám részére heti egy alkalommal kapcsolattartást kell biztosítani

❖ ha az elítélt a vele együttesen elhelyezett gyermekét elhanyagolja, bántalmazza vagy fejlődését egyéb módon veszélyezteti, a bv. intézet parancsnoka határozattal dönt az anya és gyermeke együttes elhelyezésének megszüntetéséről, és erről haladéktalanul értesíti a gyámhatóságot

❖ a gyámhatóság intézkedéséig a bv. intézet intézkedik az anyától való elkülönítésről, valamint a gyermek teljes körű ellátásáról

❖ az anya- gyermek együttes elhelyezésének elbírálására, megszüntetésére a bv. intézet székhelye szerint illetékes bíróság jogosult

9.2.3. Átmeneti részleg

Ki kezdeményezheti?

❖ Kérelemből: elítélt, védője

❖ Hivatalból: intézet

Kit lehet átmeneti részlegre helyezni?

❖ fegyház vagy börtön fokozatban tölti szabadságvesztését

❖ legalább 5 évet kitöltött

Mikor lehet átmenetibe helyezni?

❖ várható szabadulása előtt legfeljebb 2 évvel

Mi a célja az átmeneti részlegnek?

❖ a társadalomba való beilleszkedés elősegítése

Ki dönt az áthelyezésről és annak időpontjáról?

❖ bv. intézet parancsnoka

❖ a bv. intézet székhelye szerint illetékes bv. pártfogó felügyelőt értesíteni kell

Átmeneti részlegen az elítélt részt vehet:

❖ kimaradásban

❖ eltávozásban

❖ intézeten kívüli munkáltatásban

Az eltávozások időtartama a szabadságvesztésbe beleszámít!

További elérhető jogosultságok:

❖ életrendjének meghatározottsága csökkenthető,

❖ a bv. intézet területén szabadon mozoghat

❖ bv. pártfogó felügyelővel rendszeresen kapcsolatot tarthat

❖ személyes szükségletre fordítható összeget vagy annak egy részét készpénzben is megkaphatja

Mikor szüntethető meg az átmeneti?

- Meg kell szüntetni: ha nem állnak fenn az átmenetibe való behelyezés feltételei
- Meg lehet szüntetni: ha a bv rendjét megsérti (ha olyan súlyú a cselkemény)
- megszüntetés esetén az elítélt átmeneti részlegbe való újabb helyezésére egy év eltelte előtt akkor kerülhet sor, ha az újabb büntetőeljárás során az elítéltet felmentették vagy az eljárást vele szemben megszüntették

9.2.4. Sajátos kezelési igényű elítéltek számára kialakított részlegek

Három szempontból lehet kategorizálni a részlegeket:

1. Biztonsági szempontból:

Hosszúidős speciális részleg

Alacsony biztonsági kockázatú részleg

2. Egészségügyi szempontból:

Gyógyító-terápiás részleg

Pszichoszociális részleg

Drogprevenciós részleg

3. Egyéb:

Vallási részleg

Első bűntényes részleg

9.2.4.1. Hosszúidős speciális részleg:

A hosszúidős speciális részleg az országos parancsnok által kijelölt bv. intézetnek az e célra kialakított, biztonsági zárkákból és a hozzájuk tartozó helyiségekből álló, elkülönített része.

<u>HSR-re helyezhető:</u>

- az életfogytig tartó-,
- vagy legalább tizenöt évi szabadságvesztés büntetését töltő elítélt,
- akinek magatartása, a szabadságvesztés végrehajtása során tanúsított együttműködési készsége,
- az intézet rendjéhez és biztonságához való viszonya,
- illetve egyéni biztonsági kockázatelemzése alapján különleges kezelése és elhelyezése indokolt abból a célból, hogy a közösségbe helyezésre felkészítést, illetve a közösségbe visszahelyezést nyerjen.

Alkalmazására és megszüntetésére a BFB döntése alapján kerülhet sor, amelyet 3 havonta

felül kell vizsgálni. Ez ellen az elítélt jogorvoslattal élhet, amely a bírósági felülvizsgálati kérelem.
Alkalmazás és felülvizsgálat esetén az elítéltet meg kell hallgatni, az eredményről írásban tájékoztatni kell.
HSR alkalmazása esetén az elítélt: (biztonsági intézkedések)

- állandó őrzés és felügyelet alatt áll,
- a bv. intézet területén engedéllyel és felügyelettel mozoghat, zárkáját zárva kell tartani,
- zárkájában indokolt esetben belső biztonsági rács alkalmazható,
- munkát a hosszúidős speciális részlegen belül, illetve a parancsnok által kijelölt helyen végezhet,
- önképzést folytathat, az intézet csoportos művelődési, sportolási és szabadidő eltöltésének lehetőségeit csak a hosszúidős speciális részlegen belül, illetve a parancsnok külön engedélyével veheti igénybe,
- lelkészi gondozásban egyénileg, közösségi lelki gondozásban a parancsnok engedélye szerint részesülhet,
- magánál tartható tárgyainak köre és mennyisége korlátozható,
- Kapcsolattartás gyakorisága növelhető (telefonbeszélgetés, látogató fogadás, csomag küldés és fogadás)

Ezen biztonsági intézkedése külön-külön, de együttesen is alkalmazhatóak, amelyről a bv. intézet parancsnoka írásban dönt.

9.2.4.2. Alacsony biztonsági kockázatú részleg:

Az az elítélt helyezhető el, akinek biztonsági kockázati besorolása alapján a fogvatartása nem igényli magas szintű biztonsági védelmi eszközök alkalmazását.
Részlegen speciális szabályai:

- csökkenthető az életrend meghatározottsága,
- az elítélt a reintegrációs programokon kívüli szabad idejét belátása szerint használhatja fel
- a bv. intézet kijelölt területén szabadon mozoghat

Részlegről történő kihelyezés feltételei:

- részlegre helyezés megszüntethető, ha az elítélt a bv. rendjét súlyosan megsérti,
- illetve az az elítélt helyezhető ki, aki súlyos vagy többszöri fegyelemsértést vagy bűncselekményt követ el.

9.2.4.3. Gyógyító-terápiás részleg:

A részlegen történő elhelyezést IMEI-ben történő kivizsgálás előzi meg, ezt követően elhelyezhető az az elítélt:

- akinek korlátozott beszámítási képességét állapították meg,
- akit a szabadságvesztés végrehajtása alatti időben - kóros elmeállapota miatt – az IMEI-ben kezeltek, és elmeállapota olyan mértékben javult, hogy az a szabadságvesztés folytatását nem akadályozza,
- akinek a személyiségzavar jellege, vagy annak súlyossága miatt a gyógyító-terápiás részlegen való elhelyezése indokolt.

A korlátozott beszámítási képességgel vagy személyiségzavarral rendelkező elítéltek esetében orvosi javaslatra a BFB döntése alapján az IMEI-ben történő vizsgálatig 30 napra ideiglenes elhelyezhetőek a részlegen, amely egy alkalommal 30 nappal meghosszabbítható.

✓ Ezen részlegen az elítéltek végrehajtási fokozattól függetlenül elhelyezhetőek.

Kihelyezés:

- A kihelyezésről orvosi javaslatra a BFB dönt.
- Javult elmeállapotú elítélt esetében csak az IMEI írásbeli engedélyével lehet kihelyezni a részlegről.

9.2.4.4. Pszichoszociális részleg:

A részlegre helyezés hivatalból vagy kérelemre kezdeményezhető, amelyről a BFB dönt.

Az elítélt pszichoszociális részlegbe helyezhető:

- személyi körülményei alapján, vagy
- ha az általa elkövetett bűncselekmény jellege vagy egyéb veszélyeztetettsége okán a biztonságos fogvatartása csak e részlegbe helyezéssel biztosítható, továbbá
- az elítélt személyiségzavarban szenved, vagy mentális állapota miatt különleges gondozást igényel, de a gyógyító-terápiás részlegre helyezés feltételei nem állnak fenn.

9.2.4.5. Drogprevenciós részleg:

Behelyezés:

- az elítélt kérelmezi
- írásban nyilatkozik arról, hogy kábítószer- mentesség ellenőrzése érdekében aláveti magát rendszeres vizsgálatoknak, ezekhez testváladékot szolgáltat

(havonta egyszer meg nem határozott időben felügyelet jelenlétében testváladékot szolgáltat a drogteszthez)

Speciális szabályok:

- kapcsolattartás gyakorisága növelhető
- reintegrációs tevékenység komplex terápiás program keretében valósul meg

Elhelyezést meg kell szüntetni:

- az elítélt írásbeli kérelmére
- a kábítószer-mentesség ellenőrzésére szolgáló vizsgálat eredménye pozitív
- az elítélt az intézetben vagy azon kívül súlyos fegyelemsértést, illetve bűncselekményt követ el
- az együttműködési kötelezettségét nem teljesíti

9.2.4.6. Vallási részleg:

- Vallási részleg a bv. intézet és a vallási közösség együttműködési megállapodása alapján hozható létre a vallásgyakorlás és a családi kapcsolattartás erősítése céljából.
- Azoknak a vallásoknak a keretében létesíthető vallási részleg bv. intézetekben, amelyet a magyar állam elismer egyházi vallásként.
- Elhelyezés az elítélt írásbeli kérelmére történik.

Elhelyezés feltételei:

- a várható szabadulásának időpontjáig legfeljebb három év van hátra,
- írásban vállalja, hogy a részleg működésére vonatkozó szabályokat betartja,
- a reintegrációs tiszt - a börtönlelkész véleményének kikérésével - arra javaslatot tesz

Programok:

- folyamatos lelki gondozásban részesül
- a bv. intézet által rendszeres időközönként biztosított vallási alkalmakon a hozzátartozóival vagy engedélyezett kapcsolattartójával közösen vehet részt (ez nem számít bele a rezsimszabályok szerinti havi látogató fogadásba)

Elhelyezést meg kell szüntetni:

- az elhelyezés időtartama alatt vele szemben a végrehajtás alatt elkövetett bűncselekmény miatt büntetőeljárás indul súlyos vagy ismételt fegyelmi vétséget követ el
- a vallási részleg működésére vonatkozó vállalt szabályokat nem tartja be
- azt elítélt írásban kérelmezi

9.2.4.7. Első bűntényes részleg:

Az első bűntényes részleg 2018-ban lépett életbe új jogintézményként, amelynek célja, hogy az olyan elítélteket

- akiket első alkalommal ítéltek szabadságvesztésre
- és bűncselekményük nem erőszakos jellegű,
- továbbá a büntetés tartama nem haladja meg az 5 évet,
- minél kisebb börtönártalom érje
- ezáltal elősegítve számukra a társadalomba történő visszailleszkedést.

A részleg célja rámutat arra, hogy nem biztonsági szempontból került létrehozásra ez a részleg, ezért került a csoportosítási szempontok alapján az „egyéb" kategóriába.

- Ezen részleg jelenleg a BVOP által meghatározott bv. intézetekben kerül kialakításra.
- Speciális végrehajtási rend vonatkozik rájuk (kis létszámú zárkák, 100%-os munkáltatás, több reintegrációs program, stb.)

10. Az elítéltek jogai és kötelezettségei, kárért való felelősség, kapcsolattartás főbb szabályai

Jogszabályhelyek

- *2013.évi CCXL tv. (Bv. kódex): 3.§ (9,11), 118-127.§, 128.§ (1,8), 129-133.§, 135-138.§,143-144/A.§, 172-180.§, 194.§ (1-2), 196.§, 211.§*
- *16/2014. IM r. (Bv. szabályzat): 24.§, 97-108.§, 155.§*

Bevezetés

A szabadságvesztés végrehajtása alatt az elítélt elveszti a személyi szabadságát, köteles eltűrni a végrehajtás tényéből eredően egyes alapvető jogainak és a jogszabályok által biztosított egyéb jogosultságainak szünetelését, korlátozását, módosulását. A büntetés-végrehajtási szervezet biztosítja, illetve elősegíti az elítélt jogainak gyakorlását.

10.1. Az elítéltek jogai

Szünetelő jogok:

- A szabad mozgáshoz,
- a tartózkodási hely szabad megváltoztatásához,
- a békés gyülekezéshez,
- a sztrájkhoz,

- a szabad orvosválasztáshoz,
- ahhoz, hogy az országgyűlési képviselők, a helyi és kisebbségi önkormányzati képviselők és polgármesterek, valamint az európai parlamenti képviselők választásán választható legyen,
- az elektronikus ügyintézéshez.

Korlátozott vagy módosult jogok:

- Munkához és foglalkozása szabad megválasztásához való joga és a vállalkozáshoz való joga,
- művelődéshez való joga, illetve a tanulás és a tanítás szabadsága,
- önrendelkezéshez való joga,
- kegyeleti joga,
- szülői felügyeleti joga,
- közérdekű adatokhoz való hozzáféréséhez és azok terjesztéséhez való joga,
- véleménynyilvánítási szabadsága,
- egyesülési joga,
- tulajdonhoz való joga,
- a szabadidő eltöltéséhez való joga,
- ha munkát végez, az éves fizetett szabadsághoz való joga,
- magántitokhoz való joga,
- általános cselekvési szabadsága a szünetelő jogokra való tekintettel,
- lelkiismereti és vallási szabadsága
- véleménynyilvánítás. (oly módon nyilváníthatja ki véleményét, amely nem zavarja a bv. intézet rendjét és biztonságát)

Az elítélt jogosult

- Megfelelő elhelyezésre, élelmezésre, egészségügyi ellátásra,
- kapcsolattartásra,
- baleset esetén baleseti ellátásra és baleseti egészségügyi szolgáltatásra,
- pihenésre szabadidőre,
- szabadlevegőn tartózkodásra, (legalább 1óra naponta)
- önképzésre, sajtótermék megrendelésre, művelődésre, sportolásra,
- tanulásra,
- kérelem, panasz, jognyilatkozat előterjesztésére, jogorvoslati jogával élni,
- pénzt személyes szükségletre fordítani,
- keletkezett kárának megtérítésre,

- sajátos védelemre, (nők, fk., fogyatékkal élők)
- jogszabálynak megfelelően saját ruha viselésre, használati tárgyak tartására,
- rendszeres pénzellátás letéti számlájára vagy más számlájára helyezésére,
- szabadulást követően a szociális feltételek megteremtésének segítségére,
- reintegrációs programokra,
- fogvatartotti fórumon véleménynyilvánításra,
- jogosult nyilatkozattételre. (sajtó, média)
- Országos Parancsnok dönt a kérelem benyújtásától számítva 3 napon belül,
- megtagadható, ha a bv. intézet rendjét és biztonságát zavarja.

Jogosult a büntető eljárás során keletkezett ügyiratokba adathordozón kiadott másolataiba a bv. által biztosított számítástechnikai eszközön keresztül betekinteni.

<u>Súlyos beteg közeli hozzátartozó meglátogatása, közeli hozzátartozó temetésén való részvétel.</u>

- Pk. engedélyezi,
- őrzéssel vagy anélkül,
- 5 napot nem haladhatja meg,
- ha temetésen nem vett részt 30 napon belül pk engedélyezheti kegyelet lerovást.

<u>Lehetővé kell tenni a szabad vallásgyakorlást</u>

- Kegytárgyakat magánál tarthat,
- eltiltható istentiszteletről, ha a bv. intézet rendjét vagy a biztonságot veszélyezteti.

Várandós és kisgyermekes nő:

- A törvényben nem szabályozott jogai nem korlátozhatók
- Az anya és a gyermek együttesen nem helyezhető el, ha
- az anya a gyermek gondozását nem vállalja,
- a bíróság a szülői felügyeletet az anya valamennyi gyermekével kapcsolatosan megszüntette,
- az anya ellen a gyermek sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt eljárás indult,
- az anya eü. állapota miatt a gyermek gondozását, nevelését nem tudja ellátni. (kivétel, ha szoptat akkor anya-gyermek részlegen elhelyezhető)

10.2. Az elítélt kötelezettségei:

- A szabadságvesztést a jogszabályban vagy az országos parancsnok által meghatározott bv. intézetben tölteni,

- bv. rendjét megtartani, illetve tűrni, a kapott utasításokat végrehajtani,
- a számára kijelölt munkát elvégezni,
- a reintegrációs foglalkozás rendjét, a bv. intézet biztonsági és higiéniai követelményeit megtartani,
- a bv. intézet tisztántartásában, karbantartásában és ellátásában díjazás nélkül, alkalomszerűen részt venni, (max. napi 4, havi 24 óra)
- szükséges vagy kötelező orvosi vizsgálatoknak alávetni magát,
- fegyelemsértés, illetve bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetén vizsgálati anyagot szolgáltatni az alkohol, bódító-, illetve kábítószer fogyasztás ellenőrzéséhez,
- előírt forma- és egyéb ruházatot viselni,
- a tartására fordított költséghez hozzájárulni, kivéve, ha önhibáján kívüli okból nem dolgozik és nem részesül rendszeres pénzellátásban, illetve nem rendelkezik letéti pénzzel,
- oktatásban, képzésben részt venni
- a bv. intézetet érintő (ahol fogva tartják) katasztrófahelyzet esetén az elítélt köteles közreműködni a katasztrófahelyzet elhárításához szükséges tevékenységben.

<u>Az elítélt köteles tűrni:</u>

- A más nemű és más végrehajtási fokozatú elítéltektől való elkülönítést,
- az egyes rezsimekre vonatkozó korlátozásokat,
- személyes tárgyainak átvizsgálását,
- kapcsolattartásának ellenőrzését,
- életrendjének, bv. intézeten belüli mozgásának meghatározását, illetve korlátozását,
- a biztonsági intézkedések végrehajtását.

<u>Nem terheli az elítéltet:</u>

- Szállítás előállítás,
- alkohol-gyógykezelés. elmeállapot megfigyelés, drogprevenciós tevékenység
- jogsegély kérelem folytán más államnak átadás költsége.

<u>Az elítélt intézetben tarthat minden olyan tárgyat, aminek elhelyezése</u>

- a zárka rendeltetésszerű használatát nem akadályozza
- a zárkán kívül tárolóhelyiségben tárolható

Nem tarthat bent olyan tárgyat:

- amelynek birtoklása a közbiztonságot veszélyezteti, vagy jogszabályba ütközik,
- amely az intézet rendjét, a fogvatartás biztonságát, a szabadságvesztés végrehajtásának rendjét veszélyezteti

- amely alkalmas arra, hogy használatával az elítélt önállóan vagy másokkal közösen bűncselekményt kövessen el, vagy - ha ellene büntetőeljárás van folyamatban - a büntetőeljárás eredményességét veszélyeztesse.

10.3. A kárért való felelősség

- Annál a bv. szervezetnél kell előterjeszteni, ahol a kár keletkezett (ha gazdálkodó szervezetnél történt akkor annál a bv szervezetnél, akivel a szerződést kötötte a gazd. szerv.)
- A kártérítési igényt határozattal kell elbírálni, amely ellen az elítélt a közléstől számított 30 napon belül, a határozatot hozó bv. szerv székhelye szerint illetékes bíróság előtt keresetet indíthat.

10.4. A kapcsolattartás főbb szabályai

Hivatalos minőségben kapcsolattartó:

- Hivatalos és külföldi hivatalos személy a hivatalos eljárásban,
- védő, jogi képviselő,
- konzuli tisztviselő,
- be. során eljáró tolmács, szakértő,
- egyházi személy,
- bv. szervvel kötött megállapodás alapján a bv. intézetben jogvédő vagy karitatív tevékenységet folytató civil szervezet tagja.

Az elítélt kapcsolattartási formái:

- levelezés,
- telefonbeszélgetés a bv. intézet által biztosított telefonnal,
- csomag küldése és fogadása,
- látogató fogadása,
- látogató bv. intézeten kívüli fogadása,
- kimaradás,
- eltávozás.

10.4.1. Levelezés

- Az elítélt hozzátartozóival, valamint az általa megjelölt és a bv. intézet által engedélyezett személyekkel levelezhet, a levelek gyakorisága és terjedelme nem korlátozott.

- A levelezés biztonsági ellenőrzésének célja a fogvatartás biztonságának a fenntartása, a biztonságot sértő vagy veszélyeztető cselekmények megelőzése.
  - Tartalmilag nem ellenőrizhető:
    - hatóságokkal,
    - nemzetközi jogvédő szervezetekkel, az alapvető jogok biztosával,
    - a nemzeti megelőző mechanizmus szervezetével,
    - védővel folytatott levelezése.
- Az elítélt által írt, illetve a részére érkezett levelet, ha jogszabály másként nem rendelkezik legkésőbb a második munkanapon továbbítani, illetve kézbesíteni kell.
- Levélként kezelendő a levelezőlap, a képes levelezőlap és a nyomtatvány is.
- Az elítéltnek nem kézbesíthető és továbbítható a levél, ha a bv. intézet megállapítja, hogy az a fogvatartás biztonságát veszélyeztető adatot, információt vagy tárgyat tartalmaz.
- Az elítélt részére érkezett levelet 2 munkanapon belül az elítélt után kell küldeni, ha
- más bv. intézetbe vagy rendőrségi fogdába szállították és a bv. intézetbe való visszatérése a levél érkezésétől számított nyolc napon túl várható,
- a bv. intézetből engedélyezett távolléte esetén, a bv. intézetbe való visszatérése a levél érkezésétől számított nyolc napon túl várható,
- időközben a szabadítására került sor.

10.4.2. Telefonbeszélgetés

- Az elítélt a szabadságvesztés végrehajtási fokozataira és rezsimjeire vonatkozó rendelkezések szerinti gyakoriságban és időtartamban telefonhívást kezdeményezhet.
- Kizárólag a bv. által kijelölt telefont használhatja.
- A telefonbeszélgetés ellenőrizhető, megszakítható. (ezekről tájékoztatni kell az elítéltet)
- A progresszív rezsimszabályokban meghatározott időtartamba nem számít be:
- hivatalos minőségben kapcsolattartó,
- a bv. intézet által méltányolható esetben engedélyezett telefonon történő ügyintézés időtartama.

10.4.3. Csomag küldése és fogadása

- Az elítélt havonta fogadhat és küldhet csomagot.
- A csomag a bv. intézet, valamint a fogvatartás biztonsága érdekében ellenőrizhető.
- A csomag azokat a tárgyakat tartalmazhatja, amelyeket az elítélt engedéllyel magánál tarthat.

- A bv. szerv területén kívülről érkező csomagban élelmiszer, tisztálkodási szer, dohánytermék, gyógyszer, gyógyászati segédeszköz vagy gyógyhatású készítmény nem küldhető.
- Ha a bv. intézet az elítélt számára a meghatározott gyógyszert, gyógyászati segédeszközt vagy gyógyhatású készítményt nem tudja biztosítani vagy beszerezni, az elítélt hozzátartozója vagy kapcsolattartója a bv. orvos javaslatára, a bv. intézet parancsnokának előzetes engedélyével azokat csomagban beküldheti. (nem számít bele a meghatározott gyakoriságba)
- Az elítélt meghatározott gyakoriságon felül negyedévente egy alkalommal kizárólag ruhaneműt, illetve lábbelit tartalmazó csomagot is fogadhat.
- Az elítélt kapcsolattartója az élelmiszert, tisztálkodási szert, dohányterméket tartalmazó csomagot ellenérték megfizetése mellett a bv. intézet területén működő, a személyes szükségletekre fordítható összeg levásárlására kijelölt üzletben állíttathatja össze.
- Az elítélt által küldött és a részére érkezett csomag súlya az 5 kg-ot nem haladhatja meg.
- Kivétel: gyógyszert, gyógyászati segédeszközt vagy gyógyhatású készítményt tartalmazó csomag - és a ruhaneműt, illetve lábbelit tartalmazó csomag.
- A bv. intézet az elítélt részére a csomagot az ellenérték az ellenérték beérkezését, illetve a látogató fogadást követő 3 munkanapon belül át adja.

10.4.4. Látogató fogadása

- Havonta legalább egyszer alkalmanként legalább 60 de legfeljebb 120 percben egyidejűleg 4 fő látogatót fogadhat, ami 30 perccel meghosszabbítható, de a 120 percet nem haladhatja meg.
- Az elítélt és a látogató beszélgetése ellenőrizhető. (tájékoztatni kell az elítéltet)
- Ha a bv. intézet biztonsága indokolja, a pk., hogy az elítélt biztonsági beszélő fülkében, vagy rácson keresztül beszélhet a látogatóval.
- A látogatás félbeszakítható, ha az elítélt vagy a látogató a látogatás rendjét megsérti, és azt figyelmeztetés ellenére sem hagyja abba.
- A látogatást meg kell szakítani a szükséges intézkedések megtétele mellett, ha az elítélt vagy a látogató magatartása a bv. intézet rendjét, a fogvatartás biztonságát közvetlenül sérti vagy veszélyezteti.
- Az elítélt a látogatónak ajándékot vagy más tárgyat csak engedéllyel adhat át.
- Az elítéltet a más bv. intézetben fogvatartott hozzátartozója a két bv. intézet parancsnokának együttes engedélyével látogathatja meg.
- Az elítélt kérelmére - kivételesen - a két bv. intézet parancsnokának együttes engedélyével a látogató lakóhelyéhez közelebbi bv. intézetbe szállítható a látogatás elősegítése érdekében.

10.4.5. Látogató bv. intézeten kívüli fogadása

- Elítélt vagy a reintegrációs tiszt kezdeményheti
- Annak engedélyezhető, aki szabadságvesztéséből a büntetés egyharmadát,
- fegyházban legalább 1évet,
- börtönben legalább 6 hónapot,
- fogházban legalább 3 hónapot kitöltött, vagy akit átmenti részlegre helyeztek.
- Tartama alkalmanként legalább 2 óra.
- A bv. intézeten kívüli látogatás idejére az elítélt letétében lévő pénze terhére a bv. intézet parancsnoka költőpénz kiadását engedélyezheti.
- A szabadságvesztés időtartamába beszámít.
- Az elítélt kizárólag a látogató megjelenését követően távozhat a bv. intézetből.

10.4.6. Kimaradás

- Annak engedélyezhető, aki szabadságvesztéséből a büntetés egyharmadát
- fegyházban legalább 1évet,
- börtönben legalább 6 hónapot,
- fogházban legalább 3 hónapot kitöltött, vagy akit átmenti részlegre helyeztek.
- Tartama a 24 órát nem haladhatja meg, az elítélt letétben lévő pénze terhére költőpénz kiadását engedélyezheti a pk.
- A kimaradás az elítéltek csoportja részére is engedélyezhető. A pk. dönti el, hogy a csoportos kimaradás kísérővel történik-e.

10.4.7. Eltávozás

- Kizárólag akkor engedélyezhető, ha az elítélt a szabadságvesztésből a büntetés egyharmadát letöltötte,
- fegyházban legalább 1 évet,
- börtönben legalább 6 hónapot,
- fogházban legalább 3 hónapot kitöltött.
- Tartama:
- Fegyház max. 5 nap
- Börtön max. 10 nap
- Fogház és átmeneti max. 15 nap

A kimaradás, eltávozás engedélyezésének, valamint látogató bv. intézeten kívüli fogadásának közös szabályai

- Nem engedélyezhető olyan helyre, ahonnan az elítéltet kitiltották, kivéve, ha azt a rendőrség előzetesen engedélyezte.
- Kivételesen engedélyezhető, ha:
- átmeneti részlegben van,
- várható szabadulása négy hónapon belül esedékes, vagy
- személyi vagy családi körülményei a kimaradást, eltávozást különösen indokolják.
- Az eltávozásról és a kimaradásról az elítélt tartózkodási helye szerint illetékes rendőrkapitányságot értesíteni kell.
- A távozó elítéltet arcképmással rendelkező okmánnyal, igazolással kell ellátni.

10.5. Fiatalkorúak kapcsolattartása

- Háromhavonta családi konzultáción vehet részt
- Saját vagy törvényes képviselő kérelmére, bv. intézet engedélylével
- Részt vehet a szülő fiatalkorúval kapcsolattartásra jogosult. (kivéve, ha a kapcsolattartás jogát korlátozták vagy megvonták)
- Családterápiás foglakozás
- Saját vagy a törvényes képviselő kérelmére és a bv. intézet engedélyével.
- A családterápiás foglalkozáson nem vehet részt a szülő, ha kapcsolattartásra nem jogosult
- A fiatalkorú kapcsolatot tarthat az oktatási-nevelési intézménye pedagógusával, tanulmányi és vizsgakötelezettsége, valamint személyiségfejlődése érdekében.
- A tizennyolcadik életévét be nem töltött elítélt eltávozásra és kimaradásra akkor bocsátható, ha őt a törvényes képviselője, nagykorú hozzátartozója, a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelője vagy valamely, a bv. szervezettel együttműködési megállapodást kötött társadalmi szervezet vagy jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség képviselője fogadja és a kíséréséről, valamint a visszaszállításáról is gondoskodik.

10.6. Külföldi elítélt kapcsolattartása

- A külföldi elítélt a magánelzárás végrehajtása alatt is kapcsolatot tarthat az illetékes külképviselet tagjával.
- Az elítéltet a befogadáskor írásban kell tájékoztatni arról, hogy hozzátartozójával, vagy kapcsolattartójával kizárólag akkor tarthat kapcsolatot, ha a kapcsolattartóként megjelölt személy hozzájárul ahhoz, hogy személyes adatai a bv. intézet nyilvántartásában szerepeljenek.

- A hozzájárulás beszerzése érdekében engedélyezni kell, hogy az elítélt egy alkalommal levelet írjon az érintett részére

11. Az elítélt reintegrációja

Jogszabályi helyek:

- *2013. évi CCXL. tv. 82§ 2. 5-6 pont 83§ 92-96§ 164§ 192§ (3)-(4) 193§ (5)-(6)*
- *16/2014 IM rendelet 29-43§ 89-92§*

Bevezetés:
A fogvatartottak reintegrációja komplex feladatok összesége, amelyet a szakterületek együttműködése valósít meg leghatékonyabban.

1.1. A szabadságvesztés végrehajtásának célja és elvei:
CÉLOK:

- joghátrány érvényesítése,
- társadalomba sikeresen visszailleszkedés, jogkövető magatartás
- TÉSZ-nél a társadalom védelme

ELVEK:

- törekedni kell arra, hogy az elítélt életkörülményei közelítsenek a szabad élet körülményeihez,
- A szabveszt végrehajtása során a végrehajtás rendjének megtartásához és a büntetés-végrehajtás feladatainak ellátásához szükséges fegyelem érvényesül.
- Az elítélt számára biztosítani kell a büntetés céljával nem ellentétes családi, személyes és társadalmi kapcsolatok létesítését, fenntartását, illetve fejlesztését.
- A szabveszt végrehajtása során biztosítani kell, hogy az elítélt önbecsülése, személyisége, felelősségérzete fejlődhessen.
- Az elítélt szabadságvesztés alatti életvitelét vele együttműködésben kell kialakítani.

1.2. Az elítéltek reintegrációja
Reintegrációs program*:* az elítélt munkaerő-piaci integrációjának elősegítését, a befogadást megelőző életkörülményeiből, életviteléből eredő hátrányok csökkentését, személyisége és szociális készségei fejlesztését célzó reintegrációs programok, foglalkozások,

- A reintegrációs tevékenység keretében törekedni kell arra, hogy az elítélt bűncselekményének társadalomra veszélyességét felismerje, következményeit enyhítse.

Képzések az elítélt részére:

- betanított-munkás képzésben,
- szakképzésben kell részesíteni,
- alapfokú iskolai tanulmányokat végezzen. (vizsga esetén tanulmányi szünet)
- támogatható, hogy a felsőfokú tanulmányokat megkezdje vagy folytassa.
- támogatni kell az elítélt önképzését, szabadidő hasznos eltöltését

(sport,művelődés,vallás)

- biztosítani kell az elítélt számára a rendszeres munkavégzés feltételeit.
- Az eredményes reintegráció érdekében elő kell segíteni, hogy az elítélt családi és egyéb kapcsolatait fenntartsa, fejlessze.
- Az elítéltek reintegrációjának elősegítése érdekében a büntetés-végrehajtási szervezet igénybe veszi a Börtönlelkészi Szolgálat tevékenységét.
- Fk-s társadalomba beilleszkedésének segítéséhez igénybe kell venni a gyámhatóság és az egyéb állami szervek, a civil szervezetek, oktatási intézmények, a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő, valamint a fiatalkorú hozzátartozóinak segítségét.
- Szabveszt. során különös gondot kell fordítani a fiatalkorú oktatására, személyiségének fejlesztésére és testi fejlődésére, a tankötelezettség érvényesítésére, az első szakmához jutás lehetőségére.
- FK-ról vélemény az oktatási intézménytől, gyermekvédelmi intézménytől pedagógiai véleményt kér a fiatalkorú megismerése érdekében, különösen a magatartás, a szorgalom, a fejlesztést igénylő területek, a családi háttér adataira vonatkozóan. Az adatok az egyéni fejlesztési terv, a fiatalkorú védelme, valamint a kockázatbecslés érdekében használhatók fel.
- A bv. intézet a nevelési programját, a fiatalkorú egyéni fejlesztési tervét a fiatalkorú társadalmi beilleszkedésének elősegítése, ennek érdekében beilleszkedési zavarai enyhítése, pszichés állapota rendezése, iskolázottsága, szakmai képzettségének fejlesztése, az alapvető erkölcsi normák elfogadtatása, az egészséges életmódra való felkészítése érdekében a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszter felügyelete alá tartozó javítóintézetek szakmai tapasztalatai felhasználásával, azokkal együttműködve alakíthatja ki.

A reintegrációs tevékenység két főbb csoportja: általános vagy egyéniesített

- A reintegrációs tevékenység során törekedni kell az elítélt önbecsülésének és felelősségérzetének kialakítására, fejlesztésére, a szabadulás után a munkaerő-piaci és a társadalmi életébe való beilleszkedésének elősegítésére.

1.3. KKMI:

- 1 év 6 hónapot meghaladó szabveszt.- ha a várható szabadulásig több mint 1 év hátravan
- legfeljebb 30 napig (főigazgató 30 nappal meghosszabbíthatja)
- Összefoglaló jelentés, tartalmazza:
  - általános kockázat
  - Eü, pszichológia, reintegrációs, biztonsági feladatokat
  - Az elítéltet tájékoztatni a tartalmáról és a programok igénybevételéről
- Újbóli kockázatba sorolás:
  - kiemelkedően magas kockázattal bíró elítéltek rezsimváltását megelőzően
  - fogvatartásra különös veszélyt jelentő események bekövetkezésében részt vevő elítéltek esetében
- Szabadulás előtt 6 hónappal záró vizsgálat, 20 nap (főigazgató 10 nappal hosszabbíthat). Rögzíteni kell a visszaesési kockázatot.
- <u>Nem kell elvégezni</u>:
  - akit az ítélet hossza miatt nem kell a KKMI-be helyezni
  - aki az anya-gyermek részlegen van elhelyezve,
  - aki a társadalmi kötődés programban vesz részt,
  - aki a reintegrációs őrizetben van, vagy
  - akinél a fogva tartó bv. intézet ezt nem javasolja.
- Eljárások:
  - személyes interjúk,
  - kérdőívek,
  - pszichodiagnosztikai tesztek,
  - egészségügyi vizsgálati módszerek.
- Külső szakértőket is bevonhat
- Alábbi kockázati csoportokra kell mérni:
  - fogolyszökés és annak kísérlete,
  - öngyilkosságra irányuló magatartás,
  - önkárosítás,
  - bármely személy elleni erőszakos cselekmény vagy annak kísérlete,

- a bűnözői, illetve a fogvatartotti szubkultúrában betöltött vezetői, szervezői, végrehajtói szerep, tevékenység, ha erre vonatkozóan információ áll rendelkezésre,
- pszichoaktív szerrel való visszaélés.

1.4. KeK Rendszer: visszaesési és fogvatartási kockázatainak mérésére szolgál

A kockázatkezelés olyan büntetés-végrehajtási szakmai tevékenység, amely során a fentebbi kockázatcsoportok felmérése alapján az egyéniesített fogvatartási programtervben foglaltak teljesítését biztosítják és nyomon követik. A kockázatkezelés a szabadságvesztés teljes tartamára kiterjed, annak egyes elemei az elítélt teljesítményétől és eredményeitől függően módosulhatnak.

Elemei:

a) a visszaesési és fogvatartási kockázatok mérésére szolgáló prediktív mérőeszközök,

b) a szabadságvesztés során alkalmazott progresszív rezsimszabályok,

c) a fogvatartási és visszaesési kockázatok csökkentésére irányuló és reintegrációs célú programok.

- A kockázati érték magas, közepes vagy alacsony lehet.
- Az elítélt köteles együttműködni a visszaesési és fogvatartási kockázatok felmérését szolgáló eljárások során.

A kockázatértékelési összefoglaló jelentés tartalmazza:

- a visszaesési és fogvatartási kockázatba sorolását,
- a foglalkoztatásba, kiemelten a munkáltatásba, az oktatásba és képzésbe történő bevonásának lehetőségét,
- a visszaesési kockázatot csökkentő és a reintegrációját elősegítő programokat.

KKMI javaslatot tesz az elítélt progresszív rezsimszabályok szerinti besorolására, a sajátos kezelési igényű elítélt számára kialakított részlegben történő elhelyezésére és a szabadságvesztést végrehajtó bv. intézet kijelölésére.

- A KKMI a bv. intézet kijelölésére vonatkozó javaslatáról a vizsgálat befejezését követő 3 napon belül, de legkésőbb a kivizsgálás lefolytatására rendelkezésre álló időtartamig (max. 15 nap) tájékoztatja a BVOP-t a bv. intézet kijelölése tekintetében döntésre jogosult szervezeti egységét, és az elbírálást követően intézkedik az elítélt kijelölt bv. intézetbe történő szállítása iránt.
- A bv. intézet soron kívül írásban tájékoztatja a KKMI parancsnokát a bv. intézetben működő részlegeket és reintegrációs programokat érintő változásokról.
- A PME alkalmazását, valamint a szexuális bűnelkövetők részére felajánlott, a visszaesés valószínűségét csökkentő terápiás jellegű foglalkozásokat pszichológus bevonásával kell végezni.

1.5. Rezsimbe sorolás

Rezsim*:* az egyéniesítés alapelvéhez igazodó, az elítéltre vonatkozó reintegrációs célok megvalósítását biztosító végrehajtási környezet, amelyet e törvény vagy annak céljaival összhangban a bv. szervek vezetői hoznak létre,

- a BFB dönt az elítélt rezsimbesorolásáról és biztonsági kockázati besorolásáról.
- korábbi fogvatartás esetén annak megfelelően kell a biztonsági kockázatát megállapítani, valamint az őrzést, felügyeletet, ellenőrzést megvalósítani.

A progresszív rezsimszabályok alkalmazása:

- Tevékenység és teljesítményalapú osztályozási rendszer, hajlandóságon és motiváción alapul
- Enyhe, általános, szigorú
- Ha a kockázatértékelést a BFB végzi, elsőre mindenki általános rezsim

(Legkésőbb a bef. részlegbe helyezést követő 15. napon dönt)

Rezsimek:

- Szigorú:
  - fogvatartás rendjét vagy biztonságát súlyosan megsérti, vagy
  - a részére meghatározott egyéniesített fogvatartási programtervben foglaltakat nem tartja be, vagy az együttműködést megtagadja.
- Általános:
  - a fogvatartás rendjét és biztonságát nem veszélyezteti, vagy
  - a részére meghatározott egyéniesített fogvatartási programtervben foglaltak megtartása, abban való együttműködése fejlesztésre szorul.
- Enyhe:
  - a fogvatartás rendjét és biztonságát maradéktalanul megtartja és a bv. intézet biztonságára kockázatot nem jelent,
  - a bv. intézet személyi állományával szembeni magatartása kifogástalan, és
  - a részére meghatározott egyéniesített fogvatartási programtervben foglaltakat maradéktalanul megtartja, az abban való együttműködése példamutató.

A felülvizsgálat során a BFB megvizsgálja

- az egyéniesített fogvatartási programtervben meghatározottak teljesülését,
- az elítélt motivációját, annak fejleszthetőségét a reintegrációs célok vonatkozásában,

- az elítélt magatartását, együttműködését a bv. intézet személyi állományával.
- Soron kívül kell felülvizsgálni:
- a bv. bíró a szabadságvesztés végrehajtási fokozatát megváltoztatja,
- olyan szabadságvesztés végrehajtásra érkezik értesítés, amely a szabadságvesztés végrehajtási sorrendjére kihatással van,
- a folyamatosan töltött szabadságvesztések esetén a soron következő szabadságvesztés végrehajtási fokozata eltér az előzőtől.
- Súlyosbítás korlátlanul, enyhítés fokozatosan
- Azonos rezsiműeket együtt elhelyezni
- megőrzés alatt, ha nem lehetséges, a szigorú kivételével általánosba kell helyezni

1.6. Egyéniesített fogvatartási programterv:

A befogadást követően a kockázatértékelési összefoglaló jelentés alapján a befogadó részleg vezetője az elítélt együttműködésével kialakítja és rögzíti az egyéniesített fogvatartási programtervet.

EFP tartalma: egészségügyi, pszichológiai feladatokat, elítélt foglalkoztatásba, személyiségfejlesztő programokba történő bevonására irányuló terveket.

Az elkészült EFP-t a fogvatartás során az elítélt előmeneteléhez igazodva módosítani lehet. Az elítélt előmenetelét a reintegrációs tiszt nyomon követi és az eredményeket vagy megállapításait a reintegrációs nyilvántartásban rögzíti.

HA kockázat elemzés a KKMI-ben-> befogadó részleg vezetője 3 napon belül kiértékeli az összefoglaló jelentést-> 5 napon belül elítéltél közösen kidolgozza a bef r. vezetője az EFP

HA kockázat elemzés bv. int-ben-> bef r. követő 8 napon belül+módszertani útmutató+pszichológus-> bef. r. vezetője ftt-vel együttműködve elkészíti az EFP-t.(5 nap)

Ha az elítélt a részére felkínált visszaesés valószínűségét csökkentő terápián való részvételt elutasítja, ennek tényét az egyéniesített fogvatartási programtervben rögzíteni kell.

12. Jutalmazás – fenyítés

Jogszabályhelyek:

- *2013. CCXL. törvény (Bv. tv.): 75.§, 165-171.§ és 193.§ (3)-(4) bekezdés*
- *16/2014. (XII.19.) IM rendelet (Bv. szabályzat): 95-96.§*
- *14/2014. (XII.17.) IM rendelet: 7.§, 10.§, 18.§, 22.§, 36-37.§ és 44.§*

12.1. Az elítéltek jutalmazása

Az elítélt jutalmazására a személyi állomány tagja tehet javaslatot.

Az elítélt jutalomban részesíthető:

- ✓ példamutató magatartásáért,
- ✓ a munkában elért eredményéért,
- ✓ a tanulásban tanúsított szorgalmáért,
- ✓ a közösség érdekében végzett tevékenységéért,
- ✓ élet vagy jelentős anyagi érték megmentéséért vagy
- ✓ súlyos veszély elhárításáért.

Jutalmak:

a) dicséret
- (pk, kijelölt vezető, reint. tiszt)

b) kondicionáló terem használatának díjmentes biztosítása
- (pk, kijelölt vezető)
- 1-3 hó

c) látogatófogadás soron kívül, a látogatási idő meghosszabbítása (max. 30 perc)
- (pk, kijelölt vezető, reint. tiszt)

d) a személyes szükségletekre fordítható összeg növelése
- (pk, kijelölt vezető)
- 1-3 hó

e) pénzjutalom
- (pk, kijelölt vezető)

f) tárgyjutalom
- (pk, kijelölt vezető)

g) a végrehajtott fenyítés nyilvántartásból törlése
- (pk)

h) látogató bv. intézeten kívüli fogadása soron kívül
- (pk)

i) jutalom kimaradás
- (pk)

j) jutalom eltávozás
- (pk)

Intézeten kívüli nem adható, ha:

- újabb be. van folyamatban ellene, a rendelkezési jogkör gyakorlója nem járult hozzá
- a magatartási szabályokat ismételten vagy súlyosan megszegte

A látogató bv. intézeten kívüli fogadása, a jutalom kimaradás és a jutalom eltávozás időtartama a szab.veszt.-be beszámít.

A fiatalkorú dicsérő oklevéllel is jutalmazható.

12.1.1. Folyamata – protokoll (javaslattételi és engedélyezési):

- Javaslatot tehet: gazdasági társaságnál vagy költségvetési munkáltatásnál az üzemvezető vagy a gazdasági vezető által kijelölt személyek; oktatásban a szervező vagy a koordináló reintegrációs tiszt; körlet- vagy biztonsági főfe, szoc. seg.; kivételes esetben reintegrációs tiszt
- Javaslat során nem lehet kitérni a formára, mértékére
- Aki előterjeszt, nem bírálhat el
- 30 napon belül elbírálni, kihirdetni (jutalmazásról, elutasításról személyesen, dokumentáltan kell értesíteni)
- Több, egy időben felterjesztett jutalmazási javaslatot össze kell vonni és összevontan, egy eljárásban kell elbírálni, a fogvatartottat legfeljebb havonta egy alkalommal lehet jutalmazni
- érvényesíteni kell a fokozatosság, az arányosság, és az egyéniesítés elvét
- A fenyítés nyilvántartásból törlése jutalmazásnál a töltött ítéletben kiszabott fenyítés – több fenyítés esetén a legrégebbi – kerüljön törlésre.
- Amennyiben a fogvatartott fegyelmi fenyítés hatálya alatt áll, a jutalmazását mellőzni kell
- A jutalmazási javaslat elutasítására a bv. intézet parancsnoka jogosult

12.2. Az elítélttel szemben alkalmazható fegyelmi fenyítések

- Fegyelemsértés:
  - bv. rendjének szándékos megszegése
  - szándékos rábírás
  - szándékos segítség nyújtás
- Fegyelemsértés különösen:
  - bv rendjét, biztonságát, fogvatartotti kötelezettségeket megsérti
  - házirendet megsérti
  - utasítást nem tartja be
  - előállítás, szállítás szabályait megszegi

- munkarendet megszegi
- tiltott tárgy
- életet, testi épséget sértő cselekmény
- káb.szer
- étel megtagadás feltételhez kötve

- Kísérlet esetén nincs fegyelmi felelősség, ha:

- önkéntesen eláll
- eredmény bekövetkezését önként elhárítja

- Kizáró okok fenyítés alól:

- kóros elmeállapot
- kényszer, fenyegetés
- tévedés
- jogos védelem
- végszükség
- utasítás megtagadása, ha az bcs, szabsért. vagy fegyelmi lenne

- Nem indítható fegyelmi:

- 6 hó eltelt
- fegyelmi jogkör gyakorlójának a fegyelemsértés elkövetéséről és az elkövető személyéről való tudomásszerzésétől számított 30 nap eltelt
- szabadult
- kivétel, ha bcs is volt

- Fenyítések célja:

- elkövetőt és másokat visszatartson
- helyreállítsa a rendet
- elkövetőt együtt működésre ösztönözze

12.2.1. Kiszabható fenyítések:

a) Feddés
b) Magánál tartható tárgyak körének korlátozása (1-6 hónapig)
c) Programokon, rendezvényeken való részvétel tiltása, korlátozása (legfeljebb 3 hónapig)
d) Többletszolgáltatások megvonása (1-3 hónap)
e) Szem. szüks. ford. összeg csökkentése (max 6 hónap, legfeljebb 50%-kal)
f) Magánelzárás: több magánelzárás→ 5 nap szünet

Egyéb szabályok:

- ❖ fegyház 25 nap, börtön 20 nap, fogház 15 nap (dolgozó esetében 20/15/5 nap)
- ❖ fk. börtön 10 nap, fk. fogház 5 nap
- ❖ engedélyezhető, hogy dolgozzon, iskolába járjon
- ❖ várandós, kisgyermekes nőnél nem alkalmazható
- ❖ kimaradásra és eltávozásra nem mehet,
- ❖ a védőjével való kapcsolattartást kivéve nem telefonálhat és nem levelezhet,
- ❖ nem küldhet, nem kaphat csomagot,
- ❖ nem fogadhat látogatót, kivéve a lelkészt, valamint a szabadulás előkészítése érdekében a leendő munkáltatóját, a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelőt és a karitatív szervezet megbízottját,
- ❖ a személyes szükségleteire nem vásárolhat,
- ❖ nem veheti igénybe a bv. intézet művelődési és sportolási lehetőségeit, sajtóterméket nem olvashat,
- ❖ érintkezhet a védőjével, súlyos beteg közeli hozzátartozót látogathat, közeli hozzátartozó temetésén részt vehet

FONTOS:
Ha a fegyelemsértés → bcs. → fegyelmi eljárás + feljelentés
Ha a fegyelemsértés → szabálysértés → fegyelmi eljárás + feljelentés

12.2.2. Fegyelmi eljárást megelőző vizsgálat és a fegyelmi eljárás kezdeményezése

- Észlelés:
  - o észlelő az észlelést követően haladéktalanul írásos jelentés, 8 napon belül kell írásban kezdeményeznie az eljárást
  - o a bejelentést is vizsgálni kell
  - o tárgyi bizonyítékokat csatolni kell
  - o ha az elkövető személy nem ismert akkor előzetes vizsgálatot kell elrendelni (elévülési határidőn belül kell lefolytatni)
- Kezdeményezés:
  - o Meg kell jelölni:
    - ▪ ftt. adatait
    - ▪ helyét, idejét
    - ▪ rövid leírás az eseményről

- bizonyítékokat
  - fogvatartottal is közölni kell és legkésőbb annak másnapján el kell juttatni FJGY-nak
  - Amennyiben a ftt-at elszállították, az eljárást fel kell függeszteni a visszatérésig, ha végleg átszállították, meg kell küldeni a cél intézetnek, hogy ott folytassák le
  - Szállítás esetén:
    - szállítmány vezető
    - útba indító intézetnek adja
    - ha szükséges akkor vissza kell szállítani
    - értesíteni kell a fogadó intézetet a kezdeményezésről, lefolytatásáról, fenyítésről
  - ha bcs vagy szabsért. akkor a hatóságot is értesíteni kell
  -

A reintegrációs tiszt által kiszabott fegyelmi fenyítés:

- FJGY a kezdeményező írat átvételét követően a következő munkanap végéig átadhatja, eljárás elrendelése nélkül, ha:
  - a ftt együttműködő, megítélése egyszerű és csekély súlyú
- Ha megjelölnek védőt, akkor nem lehet
- Reint. tiszt csak feddést szabhat ki
- Feladata 5 napon belül:
  - kioktatás (ha nem indokolt a fenyítés)
  - feddés
  - visszaküldi, ha:
    - eljárás lefolytatását vagy súlyosabb fenyítés
    - közvetítő eljárás
    - nem ismerte el
    - ftt. panasza esetén is

12.2.3. A fegyelmi eljárás általános szabályai

- ✓ ha elbírálásig több fegyelemsértés akkor is egy eljárás és egy fenyítés, kivéve:
  - az együttes elbírálás a felelősségre vonást jelentősen késleltetné
  - vagy közvetítő eljárásra kerül sor
- ✓ ha több elkövető van, akkor is lehetőleg egy eljárásban
- ✓ az a bv. int. folytatja le akinél kezdeményezték, ha nem nála követék el de nála jelentették megkeresheti a másik bv-t, (8 napja van ennek eleget tenni)
- ✓ jegyzőkönyv

✓ eljárás kezdeményezését, elrendelését, határidejének a meghosszabbítását, az eljárás felfüggesztését a döntést írásban is közölni kell az ftt-tal aki ezt aláírásával igazolja (ha nem tud írni, olvasni, vagy megtagadja két tanú jelenlétében kell)

I. fokú fegyelmi eljárás

- 20 nap van rá, érdemi határozattal kell befejezni
- FJGY dönt (ha nem utalta a reint. tiszt hatáskörébe):
  - az eljárás elrendeléséről
  - vizsgálót jelöl ki, meghatározza a határidőt
  - elkülönítés, ha kell (max 20 nap bit is elrendelheti)
  - megtagadja, ha
    - nem a fogvatartott követte el
    - nem minősül fegyelemsértésnek
    - keretében már jogerősen elbírálták
    - nem indítható
- *Vizsgáló* az lehet, aki:
  - bv. szervezet hivatásos, közalkalmazotti vagy kormányzati szolgálati jogviszonyban álló tagja
  - Nem lehet, aki:
    - kezdeményezte
    - tanú
    - elfogult
  - Feladatai:
    - tényállást megállapítja
    - bizonyítási eszközt beszerez
    - meghallgat, helyszíni szemle, szembesítés
    - összefoglaló jelentést készít
- Ftt:
  - jogairól és kötelezettségeiről tájékoztatni kell
  - nem köteles vallomást tenni, bármikor megtagadhatja
  - bizonyítási indítványt tehet, vizsgáló dönt, jogorvoslat nincs
  - irat tanulmányozás, másolat
  - fegyelmi tárgyaláson→ jelenléte kötelező!
- Tanú:

- ha nem ftt vagy személyi állomány tagja, akkor nem kötelező
- figyelmeztetni kell hamis tanúzás következményeire
- meg tagadhatja a vallomást, aki:
  - ftt hozzátartozója
  - magát vagy hozzátartozóját bcs-vel vádolná
  - egyházi személy (titoktartás)
  - védő
- ftt és személyi állomány között szembesítés tilos!!

- FJGY a vizsgáló javaslatára:
  - eljárás határidejét meghosszabbítja (legfeljebb 10 nappal)
  - felfüggeszti
  - megszünteti, vagy
  - tárgyalást tűz ki
- Eljárás felfüggesztése:
  - eü állapot miatt
  - beszámítási képesség megállapításához szakértő szükséges
  - cselekmény elbírálása olyan előzetes kérdéstől függ, amelynek eldöntése bíróság vagy más hatóság hatáskörébe tartozik, annak a döntéséig
  - közvetítő
  - jogellenes távollét
- Tárgyalás:
  - vizsgáló ismerteti az eljárás alapjául szolgáló cselekményt és a vizsgálat eredményét, a beszerzett bizonyítékokat
  - FJGY meghallgatja ftt-t !!
  - ftt vagy védő indítványára reint. tisztet is meg kell hallgatni
  - fenyítés, szóban kell kihirdetni és indokolni majd a határozatott (1 példányt) oda kell adni (ha indoklást is tartalmaz 5 nap a kézbesítés)
  - nyilatkoztatás → tudomásvételről, panaszról, bírósági felülvizsgálati kérelemről
- Védő:
  - ftt bármikor meghatalmazhat vagy kérhet
  - mit tehet:
    - ☒ vizsgálat során végzett eljárási cselekményeknél, és a fegyelmi tárgyaláson jelen lehet
    - ☒ fogvatartotthoz és a tanúkhoz kérdéseket intézhet
    - ☒ bizonyítási indítványt tehet

☒ irattanulmányozás

☒ fegyelmi tárgyaláson az ügy érdemi elbírálása előtt felszólalhat

o eljárási cselekményekről időben kell értesíteni

☒ 3 nappal tárgyalás előtt (ha távol marad nem akadály)

o fegyelmi határozat indoklással ellátott példányát 5 napon belül kézbesíteni kell

12.2.4. A magánelzárás fenyítés bírósági felülvizsgálata

A fegyelmi fenyítés elleni jogorvoslat

- bírósági felülvizsgálat magánelzárás esetén, más esetben panasz

o A bv. bíró az iratok alapján, vagy tárgyalás tartásával határozat formájában dönt. (az irat beérkezésétől számított 5 napon belül)

o a kérelmet a határozat közlésekor nyomban be kell jelenteni

- panaszról pk iratok alapján 8 napon belül dönt, de lehet tárgyalás is
- döntések:

➢ helybenhagy

➢ enyhébb fenyítés (az is, ha az idejét mérsékeli)

➢ megszüntetés

➢ új eljárás

▪ szabálysértés, ami kihatott rá

▪ megalapozatlan

A fegyelmi fenyítés végrehajtása

- ott kell végrehajtani, ahol tölti a büntetését
- nem lehet:

o szabadult

o 6 hónap eltelt (kivétel jogellenes távollét)

- A fenyítések végrehajtása alatt a fogvatartott jutalmazása tilalom alá esik!

12.2.5. Közvetítői eljárás → egy konfliktus kezelő eljárás

- FJGY utalja, ha:

o fegyelemsértés elkövetését beismerte

o hozzájárultak (eljárás alá vont ftt. + a sértett)

o fegyelmi eljárás vagy a fenyítés mellőzhető

- Nem alkalmazható, ha:

- bcs.
- magánindítványos bcs.
- letartóztatott valamelyik

- kezdeményezésére kizárólag a sértett és az eljárás alá vont fogvatartott jogosult (írásban és I. fokig lehet vagy fenyítés végrehajtása során)
- a döntés napján kezdődik
- közvetítő csak kiképzett személyi állomány tag lehet (20 óra elmélet, 40 óra gyakorlat)
- Nem lehet közvetítő:
  - vizsgáló, FJGY, az érintett reint. tisztje
  - tanú
  - elfogult
- közvetítői megbeszélés, ftt meghallgatás együtt vagy külön
- feljegyzés készítés
- megállapodás írásban mindkét fél aláírja (együtt személyesen)
- Eredménytelen, ha:
  - a hozzájárulást visszavonja (valamelyik), vagy
  - nem lesz megállapodás, vagy
  - nem teljesíti a benne foglaltakat
- Ha eredményes → fegyelmi eljárást nem lehet elrendelni, vagy meg kell szüntetni
- Ha eredményes, vagy ha nem → rögzíteni kell a FANY-ban a befejezés tényét, időpontját

13. Az engedélyezett intézeten kívüli tartózkodás

Jogszabályhelyek:

- *2013.évi CCXL tv. (bv.kódex) 61/A-61/D §, 116-117§, 123§, 185-187/E§, 200/A§, 203/A§, 204§*
- *16/2014 IM rendelet. (bv. szabályzat) 115§, 136/A-136/F§, 140-141§, 143-146/A§, 158§, 161-162§*
- *8/2013. KIM rendelet 62/E§*

13.1. A szabadságvesztés félbeszakítása

Fontos okból, különösen tekintve az elítélt személyi vagy családi körülményeire a szabadságvesztés félbeszakítható

-hivatalból

-kérelemre

egy naptári évben:

➔ parancsnok 30 napra

➔ országos parancsnok 31-90 napra

➔ ettől hosszabb időre a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter dönt.

Ha az elítélt nő várandóssága 12. hetét elérte, és előbb szülne, mint szabadul nyilatkoztatni kell, hogy kér e büntetés-félbeszakítást

A várandósság alatt, vagy közvetlen a szülés után benyújtott kérelem elbírálása során a gyermek érdekeit kell nézni!

A kérelem indokoltságának ellenőrzése céljából a bv. intézet

- az elítélt által megjelölt lakcím, tényleges tartózkodási hely szerinti bv. pártfogó útján környezettanulmány készítését rendelheti el
- megkeresheti a rendőri szerveket környezettanulmány készítése céljából

A félbeszakítás időtartama a szab.veszbe nem számít bele!

A félbeszakítás tartama alatt az elévülés nyugszik.

Kivételesen engedélyezhető

szabadságvesztéssel fenyegető bűntető eljárás van folyamatban, szakasztól függően

-ügyészség

-bíróság véleményt kell beszerezni

Nem engedélyezhető

Életfogytig tartó szabadságvesztés esetén, ha a feltételesből kizárták.

A kérelem elutasítását indokolt határozatba kell foglalni.

A szabadságvesztés félbeszakítását az engedélyező MEGSZÜNTETI, ha tudomására jut:

- félbeszakítás ideje alatt, újabb bűncselekményt követ el, büntető eljárás indul
- olyan szabadságvesztés végrehajtásáról jön értesítő lap, amely a végrehajtás sorrendjére kihat
- más ügyben letartóztatásba helyezték
- az indoka a meghatározott idő letelte előtt megszűnik
- kegyelmi döntés meghozataláig a szabadságvesztés végrehajtását félbeszakították

A félbeszakítás megszűntetéséről az engedélyező indokolt határozattal dönt

Az elítéltet írásban haladéktalanul tájékoztatni, felhívni, hogy megadott időben a kijelölt bv-be jelentkezzen

A szabadságvesztés félbeszakítását az engedélyező MEGSZÜNTETHETI:

- olyan szabadságvesztés végrehajtásáról érkezik értesítőlap, amely a sorrendre nem hat ki

13.2. A reintegrációs őrizet

Feltételei

- -Ha gondatlan bűncselekmény miatt
- -szándékos, de nem személy elleni erőszakos cselekmény miatt ítélték el
- -vállalja a reintegrációs őrizet szabályait
- -első ízben ítélték szabadságvesztésre vagy nem minősülő bűnismétlő
- -5 évet meg nem haladó szabveszt. tölt

Elrendelésére a bv.intézet tesz előterjesztést a bv. bírónál. A szab.vesz végrehajtása alatt 1 alkalommal az elítélt, vagy védője is kezdeményezheti (kérelem alapján)

- a kérelmet a bv.intézet értékelő véleménnyel és javaslattal 15 napon belül továbbítja a bv.bírónak

Előterjesztés esetén: a bv.bíró iratok alapján dönt

Kérelem esetén: meghallgatást tart

Érdemi vizsgálat nélkül, iratok alapján elutasítja: ha az elrendelést törvény zárja ki

Elrendelése esetén a bv bíró kijelöli és a végzésben meghatározza:

- a kijelölt lakás milyen célból és időtartamra hagyható el
  - különösen: mindennapi élet szükségleteinek biztosítás
  - munkavégzés
  - oktatás, képzés
  - gyógykezelés

Az elítélt vagy védő kérelmére a bv.bíró ezt megváltoztathatja vagy eseti jelleggel engedélyezheti melyről 5 napon belül sürgős, szükség esetén soron kívül dönt iratok alapján

Az eljárás költségét az állam viseli

Időtartama a szabvesztbe beszámít, ami lehet:

1 év gondatlan bűncselekmény miatt

egyéb esetben legfeljebb 10 hónap

Elektronikus távmegfigyeleti eszköz alkalmazása mellett biztosítható

A fogvatartott által megjelölt lakást a bv.pártfogó megkereséstől számított 8 napon belül felméri az eszköz alkalmazhatóságára

ha alkalmas környezettanulmányt készít→megkereséstől számított 30 napon belül megküldi a megkereső bv.-nek

Ha a lakás nem az elítélt tulajdonát képezi, akkor

→befogadó nyilatkozat szükséges (megtehető az eszköz alkalmasságának felmérésekor, környezettanulmány készítésekor)

Előterjesztés esetén, ha a fogvatartott vállalja:

- BFB javaslattétel előtt meghallgatja, felhívja, hogy 5 napon belül jelöljön meg magyarországi lakást, amely alkalmas rá, továbbá azon személy nevét, aki bv. pártfogóval kapcsolatot tart
- Tájékoztatni, ha nem saját tulajdon, akkor a tulajdonosnak írásos befogadó nyilatkozatot kell tenni
- Felhívni a figyelmét a mulasztás következményeire, erről jegyzőkönyvet készíteni, amit saját kezűleg aláír

Ha a megadott időn belül(5nap) nem jelöl meg akkor az előterjesztést mellőzik

Ha alkalmatlan, vagy nem járulnak hozzá a befogadó nyilatkozathoz, 1 alkalommal lehet újat megjelölni

-Ha nem jelöl meg újat, vagy megint alkalmatlan a lakás az előterjesztést mellőzik

Az előterjesztést legalább a feltételes szabadságra bocsátás előtt 30 nappal teszi meg az intézet a bv.bíró felé

Az elítéltet figyelembe véve az esedékesség napját, előkészítik a szabadon bocsátásra
Ha a lakás nem a fogva tartó bv.intézet területéhez van közel, át kell szállítani
Az elektronikus távmegfigyelő eszköz felhelyezését megelőzően tájékoztatni kell az eszköz működtetéséhez szükséges feladatairól, annak alkalmazásának szabályairól
Jegyzőkönyv felvétele mellett köteles átvenni az eszközt és tartozékait

Nem helyezhető reintegrációs őrizetbe

- további szab.veszt kell vérgrehajtani
- fogvatartása során a reintegrációs őrizetet önhiba miatt megszűntették
- 1 évet meg nem haladó esetén: legalább 3 hónapot nem töltött le
- 1 évet meghaladó esetén: legalább 6 hónapot nem töltött le
- A megjelölt lakás az eszköz elhelyezésére alkalmatlan
- bíróság kiutasításról rendelkezett

Engedélyezett reőr megszűntetéséről haladéktalanul előterjesztést tesz a bv szerv vezetője

- végrehajtandó szab.vesztről, új bűntetőügyről érkezik értesítés
- magatartási szabályokat, vállalt alkalmazási szabályokat megszegi, az eszközt megrongálja vagy használhatatlanná teszi
- a kijelölt lakás az eszköz használatára alkalmatlanná vált, befogadó nyilatkozatot visszamondják
  - Ebben az esetben a reőr kezdete és az újbóli bv-be vonulás közti idő a szab.vesztbe nem számít bele

A reőr megszűnik

- Ha a reőr ideje letelik
- elítélt halála, a végrehajtást egyéb kizáró ok tudomást szerzése napján
- feltételes szabadságra bocsájtás esetén az elrendelő határozatban megjelölt napon
- ismeretlen helyre távozás esetén a reőr megszűntetéséről rendelkező határozatban megjelölt napon
- a bv.bíró általi megszűntetés napján

13.3. A szabadulásra felkészítés

A gondozás az elítélt várható szabadulása előtt(ide értve a feltételest is)

- 1 évig terjedő szabveszt esetén: 2 hónappal
- 1-5 év: 6 hónappal
- 5-10 év:1 évvel

- 10 év feletti: 2 évvel meg kell kezdeni

A bv. pártfogó gondozási tevékensége legkésőbb a szabadulás előtt(feltételes is ideértve)

- 2 hónappal
- átmeneti, vagy hosszú idős esetén 6 hónappal
- társadalmi kötődési program esetén behelyezést követő 8 napon belül

Megkezdésekor a bv.intézet meghallgatja az elítéltet

- megállapítja rendelkezik-e szabadulás időpontjára érvényes okmányokkal, szükség esetén intézkedik beszerzése iránt
- nyilatkoztatja, hogy szabadulás után hol akar letelepedni, rendelkezik-e lakóhellyel, lesz-e munkája várhatóan
- felméri a családi kapcsolatainak rendezettségét, iskolai végzettségét, szakképzettségét
  - a meghallgatásnál a pártfogó felügyelő jelen lehet

A pártfogó felügyelő

- tájékoztatja az elítélteket (egyéni, csoportos foglalkozás keretében) a társadalomba való beilleszkedés elősegítése érdekében
- a reintegrációs programokat szükség szerint bővíti, fejleszti
- ha az elítélt rendelkezik befogadó környezettel, felveszi a kapcsolatot, együttműködésük esetén megkezdi a felkészítést a visszafogadásra
- szükség esetén segíti a családi kapcsolatok helyreállítását
- együttműködik a helyi önkormányzatokkal, munkáltatókkal, karitatív tevékenységet végző személyekkel, önkéntes közreműködőkkel

Hosszú idejű szabadságvesztést töltő elítéltek esetén

- aki legalább folyamatosan 10 évet tölt reintegrációs programba kell bevonni, szabályait köteles megtartani
- a bv.intézet részére reintegrációs programot készít amely alapján hajtják végre a gondozását, kidolgozásában a bv.pártfogó közreműködhet

az elítélt a program alapján köteles

- közreműködni a bv.intézettel, pártfogóval bevont szervekkel

13.4. Szabadítási eljárás

➔ szabadítás napja

- aki kitöltötte: utolsó napján
- feltételes: esedékessége napján (kivéve ha nem jogerős végzésnél az ügyés az esedékesség napjáig fellebbezést nem nyújt be)

- félbeszakítás esetén: félbeszakítás napján vagy a határozatban megjelölt napon
- kegyelemből elengedték a vagy mérsékelték a hátralevő részt: kegyelmi döntésben meghatározott napon
- kúria szabadlábra helyezésről határoz: kúria határozatának kihirdetésé napján

Félbeszakítást kivéve- nem helyezhető szabadlábra, ha:

- további szabadságvesztés
- elzárás
- közérdekű munka vagy pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés
- letartóztatás
- kiadatási letartóztatás
- ideiglenes kiadatási letartóztatás
- ideiglenes kiadatási letartóztatás átadási letartóztatás
- ideiglenes átadási letartóztatás
- ideiglenes végrehajtási letartóztatás
- szabálysértési elzárás vagy idegenrendészeti őrizet vár végrehajtásra

A szabadítási eljárás legfeljebb 2 munkanapig tarthat

az elítéltet olyan időpontban kell szabadítani, hogy lehetőleg ugyanazon napon elérjen a címére

A szabadításról 3 napon belül értesíteni kell

- az elsőfokon eljárt bíróságot vagy az összbüntetésről elsőfokon határozatot hozó bíróságot
- a szabaduló lakcíme vagy tényleges tartózkodási helye szerint illetékes rendőrkapitányságot
- gondokság alá helyezett szabaduló esetében a gondnokot

A szabadulási igazolás tartalmazza

- elítélt személyazonosító adatait,
- a szabadulás utáni lakcímét vagy tényleges tartózkodási helyét,
- a bírósági ügydöntő határozat adatait,
- a szabadítás jogcímét és időpontját,
- a jelentkezési kötelezettségeket,
- a pártfogó felügyelet lejártának napját és a bíróság által megállapított külön magatartási szabályokat,
- feltételes szabadságra bocsátás esetén a szabadságvesztés végrehajtásának utolsó napját, a feltételes szabadság lejáratának napját, az engedélyező bíróság megnevezését, a határozat számát,
- a szabadságvesztés végrehajtásának idejét,

- a szabadságvesztés végrehajtása alatt a munkáltatásban részt vett elítélt által betöltött munkaköröket, azok időtartamát, és az évenkénti munkadíjat öt évre visszamenőleg

14. A végrehajtás rendje és a fogvatartás biztonságának jogi vonatkozásai

Jogszabályhelyek:

- *2013. évi CCXL. törvény (3. § 5-6. pont, 73. §, 145-155. §)*
- *1995. évi CVII. törvény (15-27. §)*
- *16/2014. (XII. 19.) (2. § 4-5. pont, 43. §, 47-62. §)*

14.1. A végrehajtás rendje és a fogvatartás biztonsága- általános fogalmak

Fogvatartás biztonsága: olyan állapot fenntartását jelenti, amelynél a bv. intézetben, illetve a büntetés-végrehajtási feladat teljesítése miatt a bv. intézet területén kívül tartózkodó személyek élete, testi épsége, szabadsága, a büntetés-végrehajtás anyagi javainak sértetlensége, valamint a büntetés-végrehajtási feladatok zavartalan ellátása a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően biztosított.

Fogvatartás rendje: a büntetések és a kényszerintézkedések végrehajtására vonatkozó jogszabályok, valamint az azok alapján megállapított más rendelkezések érvényesülésének összessége, amely biztosítja a büntetés-végrehajtási feladatok zavartalan ellátását, valamint az elítéltek és az egyéb jogcímen fogvatartottak jogainak érvényesülését és kötelezettségeinek teljesítését.
A bv. intézetben a fogvatartás törvényes végrehajtásához szükséges rendet kell fenntartani. A rend kialakítása és fenntartása a bv. szervezet feladata.
A fogvatartás rendjének fenntartása érdekében az elítélt nem bízható meg olyan feladattal, amelynek végrehajtása során más elítélttel alá- és fölérendeltségi viszonyba, illetve más elítélt személyiségi jogait sértő adat birtokába kerülhet.

Rendkívüli esemény: minden olyan esemény, amely a fogvatartás biztonságát súlyosan sérti vagy veszélyezteti, és külön intézkedések bevezetését teszi szükségessé, így különösen:
a) a terrorcselekmény,
b) a fogolyzendülés,

c) a bv. szerv létesítményét, eszközeit, járműveit, valamint a személyi állomány tagját vagy az elítéltet ért támadás,
d) a bv. szerv létesítményéből vagy járművéből való erőszakos kitörés,
e) a fogolyszökés,
f) az elítélt öngyilkossága,
g) az elítélt halála,
h) a bv. szerv létesítményét vagy járművét veszélyeztető elemi csapás vagy jelentős tűzeset.
A rendkívüli esemény bekövetkezéséről a törvényességi felügyeletet ellátó ügyészséget értesíteni kell.

Az őrzés az elítélt meghatározott helyen való tartására, életének és testi épségének megóvására, a bv. szerv és az ahhoz tartozó létesítmények, illetve területek védelmére irányuló tevékenység, amelyet jogszabály alapján rendszeresített lőfegyverrel, technikai eszközzel vagy szolgálati kutyával látnak el.
A felügyelet az elítélt meghatározott helyen való tartózkodásának, tevékenységének folyamatos - közvetlen vagy közvetett - irányítása.
Az ellenőrzés az elítélt meghatározott helyen való tartózkodásának, tevékenységének időszakos figyelemmel kísérése.
A bv. intézet parancsnoka határozza meg az őrzési, felügyeleti és ellenőrzési feladatok ellátásának rendjét:

- a kockázatértékelési összefoglaló jelentés
- az elítélt végrehajtási fokozata és a fogvatartás biztonságára való veszélyessége
- továbbá a bv. intézet sajátosságainak a figyelembevételével.

Minden elítélt esetében - a kockázatelemzés és értékelés részeként - el kell végezni a biztonsági kockázati besorolását, amely magas, közepes vagy alacsony szintű lehet. A kockázatelemzés során az elítéltről a fogvatartotti nyilvántartásban szereplő korábbi fogvatartása során megállapított biztonsági csoportba sorolására, az elkövetett fegyelemsértésekre és fenyítésekre vonatkozó adatok is felhasználhatók.

Magas szintű a biztonsági kockázata annak az elítéltnek, akinél az elkövetett bűncselekmény jellege, a kiszabott büntetés tartama, bűnszervezetben vagy a fogvatartotti szubkultúrában betöltött szerepe, a bv. intézet rendjéhez és biztonságához való viszonya, korábbi fogvatartása során tanúsított magatartása vagy más személyi körülménye alapján megalapozottan feltehető, hogy adott helyzetben a bv. intézet rendjét súlyosan sértő cselekményt, szökést, a saját vagy

mások életét, testi épségét sértő vagy veszélyeztető magatartást tanúsítana, és így a biztonságos fogvatartása csak őrzéssel biztosítható.
Közepes szintű a biztonsági kockázata annak az elítéltnek, akinél megalapozottan feltehető, illetve magatartása alapján megállapítható, hogy a bv. intézet rendjével tudatosan szembe helyezkedik, az azzal kapcsolatos magatartási szabályokat megszegi, és így a biztonságos fogvatartása csak felügyelettel vagy őrzéssel biztosítható.
Alacsony szintű a biztonsági kockázata annak az elítéltnek, aki a bv. intézet rendjét várhatóan betartja, szökésétől vagy más bűncselekmény elkövetésétől nem kell tartani, és így a biztonságos fogvatartása általában ellenőrzéssel is biztosítható.

Az elítélt biztonsági kockázati besorolását a BFB:
a) az alacsony szintű biztonsági kockázati besorolású elítélt esetében legalább évente,
b) a közepes szintű biztonsági kockázati besorolású elítélt esetében legalább hathavonta,
c) a magas szintű biztonsági kockázati besorolású elítélt esetében legalább háromhavonta felülvizsgálja.
A besorolás alapjául szolgáló körülmények változása esetén a BFB - halaszthatatlan esetben a bv. intézet parancsnoka - az elítélt biztonsági kockázati besorolását a fenti határidőktől függetlenül is köteles megváltoztatni.

Az elítélttel szemben alkalmazható biztonsági intézkedések:
a) biztonsági elkülönítés,
b) biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés,
c) mozgáskorlátozó eszközök alkalmazása,
d) elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazása,
e) elektronikus megfigyelési eszköz alkalmazása,
f) motozás,
g) biztonsági ellenőrzés, biztonsági vizsgálat és biztonsági szemle,
h) az ajtók zárva tartásának elrendelése,
i) egyes jogok gyakorlásának felfüggesztése.
Biztonsági intézkedésekre vonatkozó egyéb szabályok:

- a)-d) pontjában meghatározott biztonsági intézkedések egyéni kockázatelemzés alapján alkalmazhatók,
- indokolt esetben több biztonsági intézkedés együtt is alkalmazható,

- a bv. szervezet tagja a biztonságot sértő vagy veszélyeztető cselekmény felszámolása érdekében jogosult és köteles a rend fenntartásához, illetve helyreállításához szükséges intézkedéseket megtenni,
- a bv. szervezet tagja hivatásának jogszerű teljesítése során az intézkedéseinek a megengedett kényszerítő eszközök alkalmazásával is jogosult érvényt szerezni,
- mozgáskorlátozó eszköz alkalmazása, motozás, biztonsági ellenőrzés, biztonsági vizsgálat és biztonsági szemlét csak a bv. szervezet személyi állományának arra kiképzett tagja hajthatja végre.

14.1.1. A biztonsági elkülönítés

Az elítélt biztonsági elkülönítésére akkor kerülhet sor, ha:

a) a bv. intézet rendjét, biztonságát súlyosan sérti vagy veszélyezteti,

b) csoportos ellenszegülésben vesz részt,

c) az utasítás végrehajtását, a munkavégzést megtagadja, vagy

d) ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsít.

Biztonsági elkülönítés elrendelése és megszüntetése:

- bv. intézet parancsnoka vagy a személyi állomány által megbízott tagja jogosult.

Meddig tart a biztonsági elkülönítés?

- az elrendelésre okot adó körülmény megszűnéséig, de legfeljebb tíz napig tarthat,
- egy alkalommal legfeljebb 10 nappal a bv. intézet parancsnoka meghosszabbíthatja,
- az elkülönítés tartamába minden megkezdett nap beszámít.

Biztonsági elkülönítés közös szabályai:

- külön e célra szolgáló helyiségben kell elhelyezni,
- nem kell az elhelyezést megváltoztatni, ha az elítélt egyszemélyes zárkában van, és ez a biztonsági elkülönítés célját nem veszélyezteti,
- elkülönítésre a magánelzárás végrehajtására kialakított zárka is igénybe vehető, ha a meghatározott felszerelési tárgyak biztosítottak,
- a biztonsági elkülönítés indokoltságát – az ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsító elítélt kivételével - a bv. intézet parancsnoka vagy annak jogkörében eljáró személy szükség szerint, de legalább háromnaponta köteles felülvizsgálni,
- az elrendelő köteles írásban tájékoztatni az elítéltet a biztonsági elkülönítés tartama alatti korlátozó intézkedések bevezetéséről, a jogairól és a kötelezettségeiről, amit az elítélt aláírásával igazolja,

- ha az elítélt az aláírást megtagadja, a tájékoztatás megtörténtét két tanú aláírásával kell igazolni,
- büntetőeljárás alatt álló elítélt az ahhoz kapcsolódó jogainak gyakorlásában a biztonsági elkülönítés alatt sem korlátozható.

A biztonsági elkülönítés ideje alatt az elítélt:

a) állandó felügyelet alatt áll,

b) az intézet területén engedéllyel és felügyelettel mozoghat, zárkáját zárva kell tartani,

c) látogatójával biztonsági beszélőfülkében vagy biztonságtechnikai eszközön keresztül érintkezhet,

d) az intézet csoportos művelődési, sportolási és szabadidő eltöltésének lehetőségeit nem veheti igénybe,

e) önképzést folytathat,

f) saját ruhát nem viselhet,

g) magánál tartható tárgyainak köre és mennyisége korlátozható.

(A korlátozások együttesen vagy külön-külön alkalmazhatók, erről írásban kell határozni)

Ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsító elítélt esetében:

- erre a célra kialakított helyiségben kell elhelyezni,
- tájékoztatását szóban, a személyi állomány két tagja jelenlétében kell végrehajtani,
- haladéktalanul intézkedni kell orvosi vizsgálata iránt,
- elkülönítés legfeljebb 6 óra időtartamban lehet, és szükségességét 2 óránként felül kell vizsgálni.

14.1.2. Biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés

Biztonsági zárkába vagy részlegre helyezhető az elítélt, akinek különösen az előélete, bűncselekménye, büntetési ideje, magatartása, informális kapcsolati rendszere, az intézet rendjéhez és biztonságához való viszonya, valamint személyi körülményei alapján alapos okkal arra lehet következtetni, hogy

- a bv. intézet rendjét és biztonságát súlyosan sértő cselekményt vagy bűncselekményt készíthet elő, vagy ilyen cselekményt már megkísérelt vagy elkövetett,
- saját vagy mások életét, testi épségét, illetve vagyontárgyakat sértő vagy veszélyeztető magatartást fog tanúsítani vagy ilyen cselekményt már elkövetett, nyíltan vagy rejtetten agresszív viselkedésű.

Biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés:

- bv. intézet parancsnoka (BFB javaslatára) indokolt határozattal max. 3 hónapra rendelheti el,
- alkalmanként 3 hónappal, legfeljebb 1 év időtartamig hosszabbítható,
- az országos parancsnok dönthet az elítélt legfeljebb 6 hónapra biztonsági részlegre helyezéséről, amit 6 hónappal meghosszabbíthat,
- biztonsági zárkába vagy részlegre helyezésről való döntés, valamint annak felülvizsgálata során az elítéltet meg kell hallgatni,
- alkalmazásáról való döntés során a meghallgatás a bv. intézet biztonsága, illetve bűncselekmény megelőzése érdekében mellőzhető,
- bv. intézet parancsnoka és az országos parancsnok határozata ellen az elítélt bírósági felülvizsgálati kérelmet nyújthat be

A biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés esetén az elítélt:

a) állandó őrzés és felügyelet alatt áll,

b) az intézet területén engedéllyel és felügyelettel mozoghat, zárkáját zárva kell tartani,

c) zárkájában indokolt esetben belső biztonsági rács alkalmazható,

d) látogatóval biztonsági beszélőfülkében vagy biztonságtechnikai eszközön keresztül érintkezhet, melytől a parancsnok engedélyével el lehet térni,

e) munkát a biztonsági zárkában, illetve a biztonsági részleg területén belül, valamint a parancsnok által kijelölt helyen végezhet,

f) önképzést folytathat, az intézet csoportos művelődési, sportolási és szabadidő eltöltésének lehetőségeit csak a biztonsági részlegen belül, illetve a parancsnok engedélyével veheti igénybe,

g) lelkészi gondozásban egyénileg, közösségi lelki gondozásban a parancsnok engedélye szerint részesülhet,

h) magánál tartható tárgyainak köre és mennyisége korlátozható.

(A fenti rendelkezések, valamint a szükséges további biztonsági intézkedések együttesen vagy külön-külön alkalmazhatók, melyről a bv. intézet parancsnoka írásban dönt.)

Elítélt - kérelmére, vagy hivatalból - biztonsági zárkába vagy részlegre helyezhető, ha:

- személyes védelme érdekében más elítéltektől való elkülönítése szükséges, és más módszer nem vezet eredményre.

14.1.3. Mozgáskorlátozó eszközök alkalmazása

Mozgáskorlátozó eszközként - testi sérüléssel nem járó módon - rögzítő övvel vagy anélkül bilincs, vezetőbilincs vagy a végtag rögzítésére alkalmas más eszköz az intézkedésre okot adó körülmény megszűnésig, de legfeljebb folyamatosan tizenkét óra időtartamra alkalmazható, ha az

elítélt egészségi állapota azt megengedi. A tizenkét óra időtartamú korlátozás nem vonatkozik az elítélt bv. intézeten kívüli kísérésére vagy őrzésére.

A mozgáskorlátozó eszközt utasításra vagy saját elhatározásból lehet alkalmazni, amit minden esetben írásban kell rögzíteni. Ha a személyi állomány tagja saját elhatározásból alkalmaz mozgáskorlátozó eszközt, annak indokoltságát a bv. intézet parancsnoka nyolc napon belül köteles kivizsgálni.

Mozgáskorlátozó eszköz alkalmazásának, előállítás esetén pedig a vezető bilincs és a lábbilincs elrendelésére és megszüntetésére a bv. intézet parancsnoka vagy az által kijelölt személy jogosult. Büntetőügyben történő előállításkor az eljáró ügyészség vagy a bíróság elrendelheti az alkalmazott mozgáskorlátozó eszköz eltávolítását. Az előállító biztonsági felügyelő az erre vonatkozó rendelkezést köteles végrehajtani. Az intézkedés nem vonatkozhat a vezető és a lábbilincs eltávolítására.

Ha az elítélt meghatározott helyen tartása másként nem biztosítható - a járművön való szállítást kivéve - átmeneti intézkedésként végtagja tárgyhoz is rögzíthető. Szállításkor az elítéltet tilos tárgyhoz rögzíteni, valamint kezeit hátra bilincselni. Ez alól kivételt képez, ha a jármű valamilyen ok miatt hosszabb időre várakozásra kényszerül és a biztonságos őrzés más módon nem biztosítható.

Az elítélt foglalkoztatása során nem lehet mozgáskorlátozó eszközt alkalmazni.

Nem minősül folyamatos alkalmazásnak, ha a mozgáskorlátozó eszköz levétele és újabb alkalmazása között két óra eltelt.

14.1.4. Elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazása

Az elítéltek intézeten kívüli mozgásának nyomon követése érdekében elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazható:

a) az elítélt bv. intézet területén kívül történő foglalkoztatása,

b) a nem a büntetés-végrehajtási szervezet kezelésében lévő egészségügyi intézményben elhelyezett elítélt őrzése, felügyelete,

c) a súlyos beteg közeli hozzátartozóját meglátogató elítélt felügyelete,

d) a közeli hozzátartozója temetésén részt vevő elítélt felügyelete,

e) csoportos kimaradás felügyelete esetén.

Elektronikus távfelügyeleti eszköz elrendeléséről ki dönt?

- bv. intézet ideiglenes elhagyásakor a bv. intézet parancsnoka dönt,
- intézeten kívüli foglalkozás esetén az alkalmazásáról a BFB dönt.

Elektronikus távfelügyeleti eszköz használatának szabályai:

- az intézkedés alá vont elítélt köteles azt rendeltetésszerűen használni,
- az eszközben bekövetkezett bármely meghibásodást késedelem nélkül a távfelügyeleti tevékenységirányító központ felé bejelenteni,
- az elítélt az eszköz nem rendeltetésszerű használata miatt fegyelmi és kártérítési felelősséggel tartozik,
- az elítéltet az eszköz használatáról ki kell oktatni, amelyet írásban rögzíteni kell.

14.1.5. Elektronikus megfigyelési eszköz alkalmazása

Az elítéltek intézeten belüli mozgásának megfigyelése, valamint a büntetés-végrehajtás rendjének biztosítása céljából a bv. intézetnek elítéltek részére fenntartott, közös használatú helyiségeiben, a bv. intézet udvarán, folyosóin, valamint a bv. intézet területét határoló külső falakon és kapujánál elektronikus megfigyelési eszköz helyezhető el.

A büntetés-végrehajtás rendjének biztosítása, valamint bűncselekmények, szabálysértések és fegyelmi vétségek vagy más jogsértések megelőzése céljából:

- biztonsági zárkában és részlegen,
- biztonsági elkülönítőben,
- HSR részlegen,
- fegyelmi elkülönítőben,
- magánelzárás fenyítés végrehajtására kialakított zárkában,
- valamint az elítéltek szállítására szolgáló járműben is elhelyezhető elektronikus megfigyelési eszköz.

A korábban öngyilkosságot megkísérlő vagy a saját testi épsége elleni önkárosító cselekményt elkövető elítélt zárkájában az elítélt életének, testi épségének megóvása érdekében helyezhető el elektronikus megfigyelési eszköz, ha az elítélt viselkedésének folyamatos nyomon követése szükséges, valamint, ha az elítélt életének és testi épségének megóvása érdekében az egyébként szükséges.

Az elektronikus megfigyelési eszköz nem alkalmazható külön légterű illemhely, vagy fürdőhelyiség megfigyelésére.

Az elektronikus megfigyelési eszköz által rögzített felvétel és az abban szereplő személyes adat

a) az eszköz alkalmazásának a helyszínén elkövetett bűncselekmény vagy szabálysértés miatt indult eljárásban,

b) az eszköz alkalmazásának a helyszínén az elítélt vagy a büntetés-végrehajtási szervezet állományába tartozó személy által elkövetett jogsértés miatt indított fegyelmi eljárásban, és

c) az eszköz alkalmazásának a helyszínén a büntetés-végrehajtási szervezet állományába tartozó személy eljárása jogszerűségének a megállapítására irányuló eljárásban használható fel.

Az elektronikus megfigyelési eszköz által rögzített felvétel és az abban szereplő személyes adat a felvételen szereplő személy által, jogainak gyakorlása érdekében indított eljárásban is felhasználható. Az a felvételen szereplő személy, akinek a felvételre a jogainak gyakorlása érdekében van szüksége, a rögzítéstől számított harminc napon belül jogának vagy jogos érdekének igazolásával kérheti, hogy az adatot annak kezelője ne törölje. A jogainak gyakorlása érdekében indított eljárás során a felvétel a bíróság vagy más szerv megkeresésére továbbítható.

Az elektronikus megfigyelési eszközzel rögzített felvételt legfeljebb a rögzítést követő hatvan nap elteltével törölni kell, ha az eljárás lefolytatását nem kezdeményezték vagy a felvételen szereplő személy a lehetőségével nem él.

Ha a meghatározott célból az adat felhasználására kerül sor, akkor az eljárás befejezését követően kell az elektronikus megfigyelési eszközzel rögzített felvételt törölni. Ha büntetőeljárás indult, a rögzített kép- illetve hanganyagot vagy ezek másolatát az eljáró hatóság kérésére az iratokhoz csatolás érdekében meg kell küldeni.

Ha a meghatározott célból az adat felhasználására kerül sor, akkor a meghatározott eljárás befejezését követően kell az elektronikus megfigyelési eszközzel rögzített felvételt törölni. Ha a meghatározott célból az adat felhasználására nem kerül sor, akkor a meghatározott kérelemtől számított kilencvenedik napon az elektronikus megfigyelési eszközzel rögzített felvételt törölni kell.

A büntetés-végrehajtási szervezet a felvétel kezelése során köteles megtenni az ahhoz szükséges szervezési, technikai és egyéb adatbiztonsági intézkedéseket, hogy az érintett személy személyes adatait, így különösen magántitkait és magánéletének körülményeit illetéktelen személy tudomására jutásától megóvja.

14.1.6. Motozás

A motozás az elítélt testének és ruházatának, valamint a nála lévő személyes tárgyainak az átvizsgálása. Az elítélt motozását - ide nem értve a motozásnál közreműködő orvost és egészségügyi szakszemélyzetet, valamint a technikai eszközzel történő ruházatátvizsgálást végző személyt - az elítélttel azonos nemű személy végezheti.

- A motozás nem történhet megalázó, szeméremsértő módon.
- Motozásnál technikai eszköz és szolgálati kutya is igénybe vehető.
- A test üregeinek csak orvos végezheti.

- A szájüreg szemrevételezéssel történő ellenőrzését a bv. intézet állományának az elítélttől eltérő nemű tagja is végrehajthatja.
- Az elítélt személyes tárgyainak átvizsgálása során, az elítéltnél nem tartható tárgyak elvételéről, illetve megsemmisítéséről jegyzőkönyvet kell felvenni.

14.1.7. Biztonsági ellenőrzés, biztonsági vizsgálat és biztonsági szemle

Biztonsági ellenőrzés

A biztonsági ellenőrzés célja a rongálások, valamint a fogolyszökés előkészületének felderítése. Az ellenőrzés kiterjed a nyílászáró szerkezetek, a berendezési- és felszerelési tárgyak állapotára, a falak, a mennyezet, a padozat és a rácsok épségére is. Az ellenőrzésnél elítélt nem lehet jelen.

A zárkák, a lakóhelyiségek, a munkaterületek, az egészségügyi helyiségek és az elítéltek tartózkodására szolgáló egyéb helyiségek biztonsági ellenőrzését naponta kell végrehajtani.

Biztonsági vizsgálat

A biztonsági vizsgálat célja a fogvatartás rendjét vagy biztonságát sértő vagy veszélyeztető, tiltott tárgyak felkutatása.

A vizsgálatnak ki kell terjednie az elítélt személyes használati tárgyainak, valamint az elítélt által használt helyiségek átvizsgálására. A vizsgálattal egyidejűleg az elítélt motozását is végre kell hajtani.

A biztonsági vizsgálat a nap bármely szakában végrehajtható, de a jogszabályban meghatározott pihenőidőn belül csak halaszthatatlan esetben végezhető.

Biztonsági szemle

A biztonsági szemle célja a biztonságra veszélyes körülmények felderítése, valamint az elítélt birtokában lévő tárgyak egyidejű és teljeskörű ellenőrzése.

A bv. szerv valamennyi helyiségére és létesítményére kiterjedő átfogó biztonsági szemlét szükség szerint, de legalább négyhavonta kell végrehajtani, ennek során el kell végezni az elítélt motozását, ellenőrizni kell a biztonsági berendezési és felszerelési tárgyak meglétét, rendeltetésszerű használatát.

Az átfogó biztonsági vizsgálat célja a biztonsági rendszer elemeinek bizottság általi elemzése, a szabályozás, a működtetés és a biztonsági feladatok végrehajtási tapasztalatainak értékelése.

Együttműködési megállapodásban szabályozottak alapján az átfogó biztonsági vizsgálat végrehajtásában más bv. intézet vagy más rendvédelmi szerv tagja is részt vehet.

A bv. szervnél évente legalább egy alkalommal a biztonsági rendszer valamennyi elemére kiterjedő, átfogó biztonsági vizsgálatot kell tartani.

Ha a biztonsági ellenőrzés, biztonsági szemle vagy átfogó biztonsági vizsgálat során az elítélt személyes tárgyai között az elítéltnél nem tartható tárgyat találnak, annak elvételéről, illetve megsemmisítéséről jegyzőkönyvet kell felvenni.

14.1.8. Az ajtók zárva tartásának elrendelése

A bv. intézet parancsnoka biztonsági okból, rendkívüli esemény bekövetkezésének a megelőzése, megszakítása vagy felszámolása érdekében - a kiváltó ok megszűnéséig, a végrehajtási fokozattól függetlenül - elrendelheti az elítéltek elhelyezési részlegén az ajtók zárva tartását.

14.1.9. Egyes jogok gyakorlásának felfüggesztése

A bv. intézet rendjét, a fogvatartás biztonságát közvetlenül és súlyosan sértő vagy veszélyeztető események felszámolásának idejére - legfeljebb öt napig - a bv. intézet parancsnoka az elítéltek meghatározott csoportjára nézve elrendelheti:

- kapcsolattartás,
- testi és szellemi állapotának a fenntartását és fejlesztését,
- programokon való részvétel,
- fogvatartotti fórumon való véleménynyilvánítás teljes vagy részleges felfüggesztését.

Az országos parancsnok az intézkedés időtartamát további öt nappal meghosszabbíthatja.

Az elrendeléséről vagy meghosszabbításáról az ügyészséget haladéktalanul értesíteni kell. Az ügyészség az intézkedés indokoltságát haladéktalanul megvizsgálja, annak tartalmát megváltoztathatja, a jogok gyakorlásának felfüggesztését megszüntetheti.

A kiváltó ok előidézésében vétlen elítélt részére az elmaradt jogainak gyakorlását utólag lehetővé kell tenni.

A terrorfenyegetettség miatt a büntetés-végrehajtási szerveknél elrendelt 1-2-es fokozatok esetén a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka - a terrorfokozat elrendelésének idejére - az elítéltek:

a) az elítéltek meghatározott jogait,

b) bv. intézeten kívüli munkavégzését,

c) szakképzésben és felnőttképzésben való részvételét, valamint

d) a magánál tartható tárgyainak körét korlátozhatja.

Az intézkedés elrendeléséről az ügyészséget haladéktalanul értesíteni kell.

A terrorfokozat megszüntetését követően az elítéltek elmaradt jogainak gyakorlását utólag lehetővé kell tenni.

14.2. A biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés bírósági felülvizsgálata

Az elítéltnek a bv. intézet parancsnokának a biztonsági zárkába helyezés elrendeléséről és meghosszabbításáról, valamint az országos parancsnok biztonsági zárkába helyezés meghosszabbításáról vagy biztonsági részlegre helyezés elrendeléséről és meghosszabbításáról szóló határozata elleni bírósági felülvizsgálati kérelmét a bv. bíró az iratnak a hozzá érkezésétől számított öt napon belül bírálja el.
Letartóztatottak esetében is ugyanezek a szabályok érvényesek.

14.3. A kényszerítő eszközök

A kényszerítő eszközök alkalmazásának közös szabályai:
A bv. szervezet hivatásos szolgálati jogviszonyban álló tagja feladatának jogszerű teljesítése során - amennyiben más intézkedés nem vezet eredményre kényszerítő eszközök alkalmazására jogosult és köteles.
A törvényben meghatározott kényszerítő eszközök közül csak azok, addig és olyan mértékben alkalmazhatók, amelyek az intézkedés eredményességéhez szükségesek.
Ha a rendszeresített kényszerítő eszköz nem áll rendelkezésre vagy a használatára nincs lehetőség, más eszköz is igénybe vehető, amennyiben a helyettesített eszköz alkalmazásának a feltételei fennállnak, és az alkalmas az intézkedéssel elérni kívánt cél megvalósítására.
Kényszerítő eszközzel ellátni csak az alkalmazásra kiképzett személyt lehet.

A kényszerítő eszköz alkalmazására az érintettet - ha az eset körülményei lehetővé teszik - előzetesen figyelmeztetni kell. A figyelmeztetésnek, valamint a kényszerítő eszköz készenlétbe helyezésének csak akkor van helye, ha a törvényben meghatározott alkalmazási feltételek fennállnak.
Kényszerítő eszköz nem alkalmazható:
Magatehetetlen személlyel szemben - továbbá a testi kényszer és a bilincs kivételével - a terhes nővel és a gyermekkorú személlyel szemben, ha e körülményekről az intézkedőnek tudomása van, vagy azok számára nyilvánvalóan felismerhetők.
Az intézkedésnek passzívan ellenszegülő személlyel szemben csak testi kényszer alkalmazható.
Csak korlátozott testi kényszer (megfogás, lefogás) alkalmazható a kényszergyógykezelttel, az előzetes kényszergyógykezelttel és a kóros elmeállapotúvá vált fogvatartottal szemben.
Nincs helye kényszerítő eszköz további alkalmazásának, ha az ellenszegülés megtört vagy az intézkedés eredményessége enélkül is biztosítható.
A kényszerítő eszköz alkalmazását a szolgálati elöljárónak haladéktalanul jelenteni kell.

A kényszerítő eszköz alkalmazásának a jogszerűségét a bv. szerv parancsnoka köteles megvizsgálni, majd álláspontjáról a kényszerítő eszköz alkalmazásától számított nyolc napon belül értesíti azt, akivel szemben a kényszerítő eszközt alkalmazták. Ha a kényszerítő eszközt a bv. szerv parancsnoka alkalmazta, vagy azt az utasítására alkalmazták, annak jogszerűségéről az országos parancsnok foglal állást.

A jogszerűtlennek minősített kényszerítő eszköz használatáról az ügyészt nyolc napon belül, ha pedig a kényszerítő eszköz használata testi sérülést vagy halált okozott, haladéktalanul értesíteni kell.

Ha a kényszerítő eszközt kényszergyógykezelttel vagy előzetes kényszergyógykezelttel szemben alkalmazták, értesíteni kell:

- az érintettet
- a betegjogi képviselőt
- a beteg törvényes vagy meghatalmazott képviselőjét
- a törvényességi felügyeletet ellátó ügyészt is.

A kényszerítő eszköz alkalmazását a szolgálati elöljárónak haladéktalanul szóban, a szolgálat befejezése után két órán belül írásban is jelenteni kell.

Kényszerítő eszköz fogvatartottal szemben akkor alkalmazható, ha

a) a bv. szerv rendjét, biztonságát sértő vagy veszélyeztető magatartást tanúsít;

b) bármely személy életét, testi épségét, személyes szabadságát sérti, vagy veszélyezteti;

c) bűncselekmény megakadályozása érdekében szükséges.

Kényszerítő eszköz alkalmazható azzal a személlyel szemben, aki

a) a bv. szerv által fogvatartott személy életét, testi épségét, személyes szabadságát vagy a fogvatartás biztonságát sérti, illetve veszélyezteti;

b) a bv. szerv területén annak rendjét, biztonságát sértő vagy veszélyeztető magatartást tanúsít;

c) a bv. szerv, illetve a személyi állomány tagja ellen támad, a személyi állomány tagját a feladatának ellátásában akadályoz, vagy intézkedésre kényszerít;

d) a bv. szerv vagyonát rongálja, és azt felhívás ellenére sem hagyja abba.

Típusai:

- Testi kényszer
- Bilincs
- Könnygáz, elektromos sokkoló eszköz, gumibot
- Traumatikus és irritáló lőszer
- Szolgálati kutya

- Lőfegyverhasználat
- Kötelékben való fellépés
- Tömegoszlatás

15. Elítéltek munkáltatása

Jogszabályhely:

- *2013. évi CCXL tv.: 3. §, 134. §; 181-184. §; 193. §; 197-200. §; 202. §;219-227. §; 258-259. §; 270-272. §*
- *16/2014. (XII. 19.) IM. r.: 116-119. §; 129. §; 159. §*

15.1. A munkáltatás általános szabályai

A fogvatartottak munkáltatása a reintegrációs tevékenység egyik formája. A munkavégzés szervezetten, rendszeresen, haszon- vagy bevételszerzési céllal, a munka törvénykönyvében szabályozott munkaviszonytól eltérő, jogszabályban meghatározott feltételekkel és díjazás ellenében történik. A munka a fogvatartott szempontjából a lelki és fizikai egészség megőrzésének egyik alapfeltétele, jövedelemszerzési lehetőség, illetve elősegíti, hogy az elítélt hasznosnak érezze magát, mely a szabadulása után a beilleszkedésének egyik fontos mozgatórugója lehet. Büntetés-végrehajtási szempontból egyik eszköze a belső biztonság fenntartásának, a fogvatartottak fegyelmi helyzetének javításának. A büntetés-végrehajtás célja a 100%-os foglalkoztatás. A termelő munka során törekedni kell a büntetés-végrehajtási szervezet önellátóvá és részben önfenntartóvá tételére.

Terápiás foglalkoztatás:

- bv. orvos javaslatára a BFB dönt az elítélt terápiás foglalkoztatásáról, munkaidejéről, munkarendjéről
- rendszeres pénzbeli térítésre jogosult, amelynek legkisebb összege az alapmunkadíj egyharmada

Munkáltatás típusai

- Díjazás nélküli munkavégzés:
  - nem minősül munkáltatásnak,
  - az intézmény tisztántartásában és ellátásában való kötelező részvétel ideje, amelynek során a napi munkavégzés a 4 órát, havonta összesen a 24 órát nem haladhatja meg.
- Díjazásos:
  - költségvetési munkáltatás,

- gazdasági társaságoknál történő munkáltatás,
- külső gazdálkodó szervezet által történő munkáltatás,
- PPP munkáltatás

Költségvetési munkáltatás:

- Ennek során a fogvatartottak az intézetek fenntartásában (felújítás,
- karbantartás) és a működést kiszolgáló funkciók ellátásában (mosoda, konyha stb.) vesznek részt.
- Legnagyobb létszámban nem termelő jellegű munkát végeznek.
- A költségek az intézeteket terhelik.

Gazdasági társaságoknál történő munkáltatás:

- Az állam által, kimondottan a fogvatartotti munkáltatás céljára alapított és működtetett büntetés-végrehajtási gazdasági társaságoknál végzett munka.
- A társaságoknak kettős feladatuk van: egyrészt törvényben előírt állami feladatként a fogvatartottak minél nagyobb arányú munkáltatása, foglalkoztatása, másrészt a piacgazdaság követelményeihez való igazodás, vagyis az eredményes gazdálkodási tevékenység, az állami vagyon gazdaságos működtetése.
- A holding szervezeti keretében jelenleg 12 db működik.

Külső gazdálkodó szervezet által történő munkáltatás:

- A büntetés-végrehajtási intézetek vagy a gazdasági társaságok szerződést kötnek egy harmadik féllel állandó vagy időszakos munka elvégzésére (bérmunka).
- A fogvatartottnak minden esetben írásban kell nyilatkoznia, hogy hozzájárul a külső gazdálkodó szervezetnél történő munkáltatásához.

PPP (Public Private Partnership) munkáltatás:

- Külső cég által megépített és üzemeltetett börtönökben folyó munkáltatás.
- Két intézetben valósul meg: a Szombathely Országos Bv. Intézetben és a Tiszalöki Országos Bv. Intézetben.
- Teljesen hasonló forma a külső gazdálkodó szervezet általi munkáltatáshoz, ugyanazon előnyökkel és hátrányokkal a fogvatartottak számára.

A munkáltatáshoz kapcsolódó jogok és kötelezettségek

- Szabadságvesztés során biztosítani kell az elítélt munkáltatását, amely akadályozó ok esetén szünetelhet is
- Elítélt munkába állításáról és annak módosításáról a munkakör, a munkahely és a munkáltató megjelölésével a BFB dönt.
- Munkaköri alkalmasság megállapításáig az elítélt nem dolgozhat.

- Munka kijelölésénél lehetőség szerint figyelembe kell venni az elítélt szakmai képzettségét
- Olyan munkakőrben nem végezhet munkát az elítélt, amely kapcsán jogerősen foglalkoztatásra eltiltották.
- Munkakörre vagy munkahelyre utaló jelzés viselésére kötelezhetők.
- Alá-fölé rendelt viszony nem lehet a munkát végző elítéltek között.
- Elítélt munkáltatása őrzéssel, felügyelettel vagy ellenőrzéssel történik, amely az elektronikus távfelügyeleti eszközök igénybevételével is megvalósítható.

Munkáltató kötelezettségei:

- biztonságos munkavégzést biztosítani,
- tájékoztatni, oktatást megtartani,
- megfelelő munkarendet kialakítani,
- munkát folyamatosan szervezni,
- a végzett munkáért díjazást fizetni,
- munkaköröket veszélyeségi fokozatokba sorolni,
- elítéltet munkaköri alkalmassági orvosi vizsgálatra küldeni,
- munkaköri leírást készíteni.
- dolgozó elítéltek számára napi 1x fürdést biztosítani

Az elítéltet megilleti:

- Fizetés
- Baleseti ellátás
- Fizetett szabadság

Elítélt kötelezettségei:

- munkát végezni,
- szakismereteinek és képességeinek megfelelően, fegyelmezetten ellátni,
- munkabiztonsággal és a környezetvédelemmel kapcsolatos előírásokat megtartani,
- munkát a kijelölt időben és helyen, a munkáltató utasítása szerint, az elvárható szakértelemmel és gondossággal, a munkájára vonatkozó szabályok, előírások és technológiai utasítások szerint elvégezni.

Az elítéltet nem terheli munkakötelezettség, ha:

- tanköteles,
- 6. hónapos terhes,
- gyerekkel együtt van elhelyezve,

- munkaképtelen,
- nyugdíjas, vagy
- állampolgári kötelezettségét teljesíti,
- közeli hozzátartozója súlyos betegsége vagy halála esetén legfeljebb két
- munkanapon át, ha a rendelkezési jogkör gyakorlója a látogatást, illetve a
- temetésen való részvételt engedélyezte,
- keresőképtelen betegség esetén,
- a kötelező orvosi vizsgálat teljes időtartamára, valamint a véradás miatt
- távol töltött időre,
- elháríthatatlan ok miatt nem tud a munkahelyén megjelenni, vagy
- a munkáltató engedélye alapján.

Általános magatartási követelmények:

- Úgy kell eljárni, ahogy az adott helyzetben általában elvárható.
- Elítélt köteles a munkáltatót minden olyan tényről, adatról, körülményről vagy ezek változásáról tájékoztatni, amely a munkáltatás, valamint a kapcsolódó jogok gyakorlását és a kötelezettségek teljesítését érinti.
- Elítélt a munkáltatás során nem tanúsíthat olyan magatartást, amellyel munkáltatója jogos gazdasági érdekeit veszélyeztetné.

15.2. Speciális jogintézmények a munkáltatás során

- Munkaidő= munkavégzésre előírt idő kezdetétől annak befejezéséig tartó idő
- Munkanap=a naptári nap vagy a munkáltató által meghatározott megszakítás nélküli huszonnégy óra
- Munkahét=a naptári hét vagy a munkáltató által meghatározott megszakítás nélküli százhatvannyolc óra
- Éjszakai munka= 22-6 óra között (terhes nő és 18 év alatt nem lehet)
- Napi munkaidő= naponta 8óra a teljes, ennél kevesebb a részmunkaidő
- A munkaközi szünet= ha a 6 órát meghaladja akkor 20 perc, ha a 9 órát meghaladja akkor további 25 perc. Nem minősül munkaidőnek. Legalább 3, legfeljebb 6 óra munkavégzést követően kell kiadni. (18 év alatt, 4,5 óra után 30 perc, 6 óra után legalább 45 perc a szünet)
- Napi pihenőidő= legalább 11 óra egybe, kivételesen legalább 8 óra. (18 év alatt legalább 12 óra)
- Heti pihenőnap= 2db/ hét

- Heti pihenőidő= 48 óra egyben
- Fizetett szabadság= egyévi munkavégzés után húsz munkanap fizetett szabadság illeti meg

15.2.1. A munkadíj:

- alapmunkadíj a kifizetés évét megelőző év első napján a munkaviszonyban álló dolgozókra megállapított kötelező legkisebb munkabér (minimálbér) összegének legalább egyharmada, az országos parancsnok által normatív utasításban, évente meghatározott összeg
- teljesítményalapú díjazás esetén az elítélt számára legalább az alapmunkadíj ötven százalékát elérő garantált munkadíj megállapítása is kötelező
- munkáltató anyagi ösztönzést alkalmazhat a teljesítmény növelésére
- végzett munka jellegére figyelemmel külön pótlékokat állapíthat meg, amelyek együttes összege legfeljebb a besorolás szerinti munkadíj harminc százalékáig terjedhet ki
- Állásidő= az elítéltet a munkáltató a működési körében felmerült okból nem tudja munkával foglalkoztatni - ide nem értve a büntetés-végrehajtási okokat - a kiesett munkaidőre az alapmunkadíj 50 százaléka jár.
- Tanulódíj= betanulási idő alatt végzett munkáért az elítélt részére tanulódíjat kell fizetni, amelynek mértéke az alapmunkadíj 50 százaléka.

15.2.2. Kártérítési felelősség különös szabályai:

- elítélt a munkáltatásból származó kötelezettségének megszegésével okozott kárt köteles megtéríteni
- szándékos károkozás esetén a teljes kárt kell megtéríteni
- kártérítés mértéke nem haladhatja meg a négyhavi alapmunkadíj összegét
- a munkáltatásból származó kártérítés iránti igény három év alatt évül el (ha bcs. 5év)

15.3. Az elítéltek képzése

- Munkaidőt úgy kell beosztani, hogy részt tudjon venni
- Az általános iskolai oktatásban, a középfokú iskolai oktatásban, szakképzésben és továbbképzésben részt vevő, valamint felsőfokú tanulmányokat folytató dolgozó elítélteket a vizsgára való felkészüléshez tanévenként a munkavégzés alól jogszabályban meghatározott időre - saját kérésére - fel kell menteni.
- A felmentést a vizsgát megelőzően legfeljebb egy hónappal a bv. intézet parancsnoka engedélyezi.

- Az elítélt - kérelmére - egy óra munkaidő-kedvezményre jogosult, munkáltatóval egyeztetett időpontban összevontan nem adható ki
- Alap, középfokú oktatás, szakképzés: félévenként 5 nap
- Felsőfokú tanulmányok: Vizsgánként 4 nap

Az elítéltek szakképzése és továbbképzése

- azokban a szakmákban, amik elősegítik a beilleszkedést, későbbi munkavégzést
- kérelem alapján, ezután részvétel kötelező
- szerződésszegés esetén a költség részben vagy egészben megtérítésre kötelezhető

15.4. A tartási költségekhez való hozzájárulás, a tartalékolás és az egyéb levonások

- <u>Tartási kötelezettség:</u>
  - OP. határozza meg, napi összeg 1havi alapmunkadíj 1%
  - tartási költség vonható: munkadíj, rendszeres pénzellátás,
  - ftt köteles tartalékolni szabadulás idejére, ennek összege
    - első 4 évben az 1havi alapmunkadíj 50%
    - utána évente az 1havi alapmunkadíj 25%
  - Nem terheli:
    - bv. intézetbe vagy intézménybe szállítás
    - büntetőügyben való -, vagy szabálysértési előállítás
    - alkoholbetegséggel összefüggő gyógykezelés
    - elmeállapot megfigyelésének
    - kábítószer-prevenciós tevékenység
    - jogsegélykérelem folytán más állam részére történő ideiglenes átadás

16. <u>A letartóztatás végrehajtása</u>

Jogszabályok:

- *2017. évi XC. tv. (Be): 299§*
- *2013. évi CCXL tv. (Bv. kódex): 386-421§;*
- *16/2014. IM r. (Bv. szabályzat): 181-203§*
- *9/2018. IM r.: 95-102§*

BE. 296.§ A letartóztatás a terhelt személyi szabadságának bírói elvonása a jogerős ügydöntő határozat meghozatala előtt.

16.1. A letartóztatás végrehajtásának helye

A letartóztatott befogadására a bv intézetben kerül sor. A letartóztatást a rendelkezési jogkör gyakorlójának székhelye szerinti illetékes megyei (fővárosi) bv. intézetben kell végrehajtani. Az országos parancsnok – kivételesen – más intézetet is kijelölhet.

Az ügyészség rendelkezése alapján a letartóztatást rendőrségi fogdában kell végrehajtani, ha a nyomozási cselekmények ezt indokolttá teszik, ennek tartama maximum <u>60 nap</u> lehet.

➔ panasznak helye nincs

Végrehajtási helyként szolgál a javítóintézet a fiatalkorúak számára.

A letartóztatást az anya-gyermek részlegen kell végrehajtani annak a nőnek az esetében, akinek:

1. a gyermeke a letartóztatás végrehajtása alatt született, és az együttes elhelyezést kizáró ok nem áll fenn, vagy
2. a gyermekét a bíróság a letartóztatás elrendelésekor ideiglenes hatállyal az anya-gyermek részlegen helyezte el.

Ha a letartóztatottnak pszichiátriai kezelés szükséges (előzetes kényszergyógykezelésnek nincs alapja), a bíróság rendelkezése alapján az IMEI-ben kell elhelyezni.

Az elmeállapot megfigyelésének befejezésekor az IMEI a véleményét megküldi a megfigyelést elrendelő bíróságnak

IMEI véleménye szerint a letartóztatott kóros elmeállapotú → bíróság más döntéséig az IMEI végzi a kezelést és letartóztatást.

IMEI véleménye szerint a letartóztatott nem kóros elmeállapotú → beutaló fogva tartó intézetbe történő visszaszállításáról intézkedés

Ha a letartóztatottnál a fogva tartó intézet kóros elmeállapotra utaló tüneteket észlel, → haladéktalanul az IMEI-be utalja → egyidejűleg a rendelkezési jogkör gyakorlóját értesíti.

<u>Befogadás alapjául szolgáló iratok:</u>

<u>1)</u> a bíróság végzése alapján kiállított értesítés,

2) továbbá tárgyalás előkészítése során hozott határozatig az ügyészség rendelkezése

3) azt követően a bíróság rendelkezése alapján fogadja be.

Hivatali munkaidőben kell befogadni, de nem lehet megtagadni:

- ha, bíróság a szabadlábon lévő vádlott letartóztatásáról hivatali időn kívül határozott,
- ha, bíróság a fiatalkorú letartóztatásáról hivatali időn kívül határozott és azt a bv. intézetben rendelte végrehajtani,
- ha, letartóztatásnak az időtartama hivatali időn kívül jár le.

A letartóztatottat megőrzésre kell befogadni, ha más intézetbe szállítása szükséges:

a) egészségügyi okból,

b) előállítás céljából,

c) nyomozás céljából történő kiadás, meghallgatás érdekében,

d) látogató fogadása céljából,

e) közeli hozzátartozó temetésén való részvétel céljából,

f) kegyelet lerovása céljából, vagy

g) súlyos beteg közeli hozzátartozó meglátogatása céljából

A letartóztatott befogadásáról a bv. intézet 3 napon belül értesíti:

- a letartóztatást elrendelő bíróságot,
- a letartóztatott lakcíme vagy tényleges tartózkodási helye szerint illetékes rendőrkapitányságot,
- a bűnügyi nyilvántartó szervet,
- a letartóztatott lakcíme, ennek hiányában tényleges tartózkodási helye szerint illetékes, pártfogó felügyelői feladatkörben eljáró megyei (fővárosi) kormányhivatalt vagy büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelőt,
- fiatalkorú esetében:
  - a lakóhelye szerint illetékes gyámhatóságot,
  - a fiatalkorú szülőjét vagy más törvényes képviselőjét, gyámság esetén a gyámot,
  - nevelésbe vett fiatalkorú esetén az illetékes területi gyermekvédelmi szakszolgálatot
  - a fiatalkorú lakcíme vagy tényleges tartózkodási helye szerint illetékes, pártfogó felügyelői feladatkörben eljáró megyei (fővárosi) kormányhivatalt ha a bv. intézetnek tudomása arról hogy közérdekű munka vagy pártfogó felügyelet végrehajtása van folyamatban,

➢ katona esetén a munkáltatói jogkört gyakorló elöljárót.

16.2. Időtartam

Vádemelés előtt a letartóztatás maximum 1 hónapig tarthat.

A letartóztatást a bíróság a letartóztatás elrendelésétől számított 1 év elteltéig alkalmanként 3 hónappal hosszabbíthatja meg, ezt követően alkalmanként legfeljebb 2 hónappal.

A letartóztatás tartamának felsőhatárai:

- 3 évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt:
  - max.: 1 év
- 5 évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt:
  - max.: 2 év
- 10 évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt:
  - max.: 3 év
- 10 évnél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt:
  - max.: 4 év

Letartóztatás szabadságvesztés végrehajtása után

➢ Ha a letartóztatottal szemben a bíróság más ügyben szabadságvesztés végrehajtását rendeli el - kivéve a közérdekű munka és a pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztést -, az intézet a letartóztatás végrehajtását megszakítja, és a szabadságvesztést hajtja végre.

➢ bv intézet erről értesíti a rendelkezési jogkör gyakorlóját.

➢ Ha szabadságvesztés végrehajtása alatt a letartóztatás tartama nem jár le, vagy azt nem szüntetik meg, a szabadságvesztés lejárta után a letartóztatás végrehajtását folyamatosan folytatni kell.

➢ Ha az a büntetőügy, amelyben az intézet által megszakított letartóztatást elrendelték, még jogerősen nem fejeződött be, az intézet a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt 30 nappal megkeresi a bíróságot, vagy a vádemelés előtt az ügyészséget a letartóztatás kérdésében való döntés érdekében.

16.3. Rendelkezési jogkör gyakorlása

A büntetőeljárás szakaszától függően a rendelkezési jogkör gyakorlója az alábbiakban hozhat döntést:

- Kapcsolattartás engedélyezéséről, korlátozásáról, vagy annak ellenőrzési formájáról, annak megtiltásáról (a büntetőeljárás sikerességének érdekében, valamint más személy életének, testi épségének a megóvása érdekében).

o Ha a hozzátartozóval történő kapcsolattartás korlátozásáról, vagy megtiltásáról és más személlyel történő kapcsolattartás engedélyezése esetén haladéktalanul határoz.

- Elkülönítésről
- Fokozott őrzéséről
- Előállításáról, kihallgatásáról, nyomozó szervek részére történő kiadásáról
- Más intézetbe történő átszállításról

o Amennyiben a letartóztatott eü. állapota azonnali átszállítást igényel, a rendelkezési jogkör gyakorlóját utólag haladéktalanul értesíteni kell.

- A sajtó részére történő nyilatkozattételről és annak közzétételéről
- Súlyos beteg hozzátartozó meglátogatásáról (orvos által igazolt), hozzátartozó temetésén való részvételről, illetve kegyeleti jog utólagos gyakorlásának engedélyezéséről.
- más szervvel történő kapcsolattartásáról

Amennyiben a bírói értesítőlap, vagy az ügyészi rendelvény nem tartalmaz valamely kérdésben rendelkezést a letartóztatás végrehajtására vonatkozóan, a rendelkezési jogkör gyakorlóját a bv. haladéktalanul értesíti a döntés szükségességéről.

A fogva tartó intézetnek haladéktalanul kell értesítenie a rendelkezési jogkör gyakorlóját:

- Ha a jogkörébe tartozó döntés szükségességét észleli
- A letartóztatott hozzátartozójának kapcsolattartóként való nyilvántartásba vételét kezdeményezik

16.4. Letartóztatottra vonatkozó elkülönítési szabályok

Letartóztatás során el kell különíteni:

- A letartóztatottakat a más jogcímtől
- Férfiakat a nőktől
- A rendelkezési jogkör döntése alapján – az ugyanabban az eljárásban letartóztatottakat
- Dohányzókat a nem dohányzóktól
- Fertőző betegeket a nem fertőzőektől
- A letartóztatott fiatalkorúakat a felnőttektől
- A letartóztatott katonát a többi fogvatartottól

A letartóztatott (kérelmére) végezhet munkát, így az elítélt fogvatartottakkal közösen helyezhető el.

Általános iskolai, középfokú iskolai oktatásban, valamint reintegrációs programokon az elítéltekkel közösen vehet részt.

Az együttes elhelyezésnél a rendelkezési jogkör gyakorlója mindenképp figyelembe veszi az elkövetett bűncselekményt, az előéletét.

16.5. A letartóztatás végrehajtásának rendje

A letartóztatottakat együttesen és egyedül is el lehet helyezni. (Együttes elhelyezésnél a rendelkezési jogkör gyakorlójának rendelkezésére figyelni kell.)

Ha az adataink, ismereteink hiányosak a rezsimbesoroláshoz, megszerzéséig a letartóztatottat általános rezsimbe kell sorolni.

Általános végrehajtási szabályok a letartóztatott fogvatartottakra:

- Életrendje meghatározott, őrzés felügyelet, ellenőrzés alatt áll.
- Külső munkáltatásban nem vehet részt.
- A bv. intézet kijelölt területén csak munkáltatás céljából járhat szabadon.
- A zárkáját zárva kell tartani. (kivéve a munkáltatásban résztvevők)
- Magánál tartható tárgyak köre és mennyisége korlátozható.
- A letartóztatást az általános szabályok szerint kell végrehajtani, de a parancsnok dönthet a szigorúbb, vagy az enyhébb szabályok elrendeléséről.

Az általános rezsimszabályok alkalmazásakor:

- Őrzését, felügyeletét fokozott gondossággal kell megvalósítani.
- A fogva tartó intézet területén csak engedéllyel és felügyelet mellett dolgozhat, zárkáját zárva kell tartani.
- Látogatóját az erre kijelölt helységben, alkalmanként 60 perc időtartamban fogadhatja.
- Magánál tartható tárgyak köre és mennyisége korlátozható.
- saját ruháját viselheti korlátozás nélkül

Az enyhébb rezsimszabályok alkalmazása során a letartóztatott

- fogvatartását őrzéssel és felügyelettel kell biztosítani,
- engedélyezhető, hogy a fogva tartó intézet kijelölt területén felügyelet nélkül mozogjon, ez esetben zárkáját nappal nyitva lehet tartani,
- látogató fogadás min 60 max 90 perc
- részére - a rendelkezési jogkör gyakorlójának rendelkezéseit figyelembe véve - engedélyezhető, hogy részt vegyen a letartóztatottak csoportos szabadidős, sport- és kulturális programjain,
- magánál tartható tárgyainak köre és mennyisége a fogva tartó intézet rendjének megtartásával és biztonságának megőrzésével bővíthető,
- saját ruháját viselheti korlátozás nélkül.

A szigorúbb rezsimszabályok alkalmazása során a letartóztatott

a) fogvatartását a fokozott őrzés szabályira is figyelemmel, őrzéssel kell biztosítani,

b) a fogva tartó intézet területén csak engedéllyel és felügyelet mellett mozoghat, zárkáját zárva kell tartani,

c) látogatójával biztonsági beszélőfülkében vagy biztonságtechnikai eszközökön keresztül 60 perc időtartamban érintkezhet,

d) részére - a rendelkezési jogkör gyakorlójának rendelkezéseit figyelembe véve - kivételesen engedélyezhető, hogy részt vegyen a letartóztatottak csoportos szabadidős, sport- és kulturális programjain,

e) magánál tartható tárgyainak köre és mennyisége a fogva tartó intézet rendjének megtartásával és biztonságának megőrzésével korlátozható,

f) saját ruházata viselésének joga a fogva tartó intézet területén biztonsági szempontból korlátozható.

Fiatalkorúakra vonatkozó szabályok

Fiatalkorú alatt érteni kell azt a 18 életévét betöltött, de 21 életévét meg nem haladott terheltet is, akivel szemben fiatalkorú elleni büntetőeljárás indult.

A fiatalkorú letartóztatását

a. 14 életévét nem töltötte be, javítóintézetben,

b. 14-18 életév között, javítóintézetben, kivételesen bv. intézetben,

c. 18-21 életév között, büntetés-végrehajtási intézetben, kivételesen javítóintézetben,

d. 21 életévét betöltötte, büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani.

A 16. életév alatti fiatalkorúakat lehetőség szerint a többi fiatalkorútól külön zárkában vagy lakóhelyiségben kell elhelyezni, kivéve, ha ez a fiatalkorú érdekével ellentétes.

A fiatalkorú rendőrségi fogdában, továbbá javítóintézetben történő végrehajtás esetén bv. intézetben történő ideiglenes elhelyezését a bíróság legfeljebb 30 napra rendeli el.

A bíróságnak a letartóztatásról a tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig a fiatalkorú 24 órát meg nem haladó tartamban az ügyészség rendelkezése alapján - a bíróság egyidejű értesítésével - is elhelyezhető rendőrségi fogdában vagy bv. intézetben. A 14 életévét be nem töltött fiatalkorú rendőrségi fogdában vagy bv. intézetben nem helyezhető el.

A fiatalkorú orvosi vizsgálatát - ideértve a látlelet felvételét - akkor is el kell végezni, ha ezt

a) a törvényes képviselője vagy

b) a védője

kérelmezi.

Orvosi vizsgálat következtetéseit írásban kell rögzíteni.
az orvosi vizsgálat eredményéről, továbbá ha az orvosi vizsgálat alapján arra lehet következtetni, hogy bántalmazás történt, a megtett intézkedésről a törvényes képviselőt, illetve a védőt tájékoztatja.
A tanköteles fiatalkorú letartóztatott
a) az alapfokú, illetve középfokú iskolai oktatás biztosítása érdekében a rendelkezési jogkör gyakorlójának engedélyével más bv. intézetbe szállítható,
b) egyéni munkarend keretében a bv. intézet és az érintett nevelési-oktatási intézmény megállapodása alapján részesülhet alapfokú, illetve középfokú iskolai oktatásban.

Fiatalkorú esetén a szabadulási igazolást és a szabaduló fiatalkorú átvételéről szóló elismervény másolati példányát, valamint a személyes tárgyait is át kell adni a törvényes képviselőjének.

16.6. A letartóztatott jogai és kötelezettségei

Jogai:

Jogosult jogainak korlátlan gyakorlására, védőjével, konzuli képviselőjével ellenőrzés nélkül érintkezésre.

Kapcsolattartásra (rendelkezési jogkör gyakorló ha nem szabályozta akkor)

- levelezésre
- havi 2xE:90,Á/SZ:60 perc látogatófogadásra
- napi 10 perc telefonbeszélgetésre (hetente 70)
- havi 2x-i csomagfogadás, kiétkezési lehetőség (E:100%,Á:90%,SZ:70% a letéti pénzének)

FTT kérelme alapján részt vehet

- munkavégzésben
- általános iskolai, illetve középfokú iskolai oktatásban vagy szakképzésben
- választójoga gyakorlásában a fogva tartó intézetben

Kötelezettségek:

- Az intézeti rendet betartani.
- Az elrendelt intézetben tölteni a letartóztatást.
- Az önként vállalt munkát ismereteinek és képességeinek megfelelően, fegyelmezetten, szabálykövetően elvégezni, az azzal kapcsolatos előírásokat megtartani.
- Munkavégzés során munka-, vagy formaruhát viselni.
- Fogvatartási költségekhez hozzájárulni.
- Az intézet ellátásában, tisztán tartásában díjazás nélkül részt venni.

16.7. A kapcsolattartás közös szabályai

A rendelkezési jogkör gyakorlója ellenőrzi a letartóztatott kapcsolattartását és erről a FTT-at tájékoztatni kell

Levelezés

Korlátlanul fogadhat és küldhet levelet, ennek költségeit a letartóztatott viseli. Ha büntetőeljárással kapcsolatos levelezés költségeit az intézet – szükség esetén – megelőlegezi.

Nem ellenőrizhető a levelezés.

- ➔ hatóságokkal,
- ➔ nemzetközi egyezmény alapján létrehozott nemzetközi szervezetekkel
- ➔ védővel,
- ➔ nem magyar állampolgár letartóztatott esetén államának konzuli képviselőjével

Látogatás

Havonta legalább kétszer felügyelet mellett látogatót fogadhhat.

A letartóztatottak számára a letartóztatás elrendelésétől számított 72 órán belül lehetővé kell tenni egy egyszeri látogatófogadást + csomagot vehet át, 15 perc időtartamban. Ez nem számít bele a havi látogatófogadás/csomag keretébe.

Telefon

Telefonbeszélgetés kezdeményezésére jogosult, ez korlátozható, vagy ellenőrizhető. A védővel folytatott telefonbeszélgetés tartama nem számítható be az elrendelt időkeretbe.

16.8. Védőjével való kapcsolattartás és irattanulmányozás

Védőjével (konzuli képviselőjével) ellenőrzés nélkül, a befogadás időpontjától érintkezhet. Szóbeli érintkezésre az intézet hivatali munkaidejében kerülhet sor. A letartóztatott védőjét telefonon hívhatja fel, A védő hetente egyszer jogosult a fogvatartottal 1 óra időtartamban telefonbeszélgetés kezdeményezésére.

A letartóztatott magánál tarthatja a büntetőeljárás alatt készített jegyzeteit, azokat védőjének ellenőrzés nélkül adhatja át. Ha alapos indok merül fel azzal kapcsolatban, hogy a levél nem a védőnek, valamint nem a védőtől származik - jegyzőkönyv egyidejű felvétele mellet - fel kell bontani a levelet. Ez csak a feladó és a címzett azonosítására szolgálhat.

A védő a fogvatartottal készített hangfelvételt, jegyzeteit ellenőrzés nélkül kiviheti. (szóbeli bejelentés mellett engedély nélkül viheti be az eszközt)

Ha a letartóztatott a büntető ügyiratokról készült másolatot terjedelme miatt nem tarthatja magánál, vagy a büntető ügyiratok elektronikus eszközön rendelkezésre álló másolatának megismerése számítástechnikai eszközt igényel, *a bv. intézetnek a betekintést:*

- Az erre irányuló kérelem benyújtását követő munkanapon,
- A védővel való kapcsolattartás során, ha az erre vonatkozó kérelmet a kapcsolattartást megelőző munkanapon az elítélt vagy a védő bejelentette, vagy
- A jogorvoslati jog gyakorlása érdekében soron kívül biztosítania kell.

A beérkezett büntető ügyiratok megismerését - megérkezésüktől számítva - haladéktalanul lehetővé kell tenni. A bv. intézet jegyzőkönyvet készít az ügyiratok megismerésének biztosításáról, ezt a letartóztatott aláírja. Az ügyiratok megismerésére felügyelet mellett kerülhet sor

16.9. Nyilatkozattétel sajtó útján

A letartóztatott jogosult nyilatkozatot tenni műsorszámban vagy sajtótermékben, vagy elektronikus hírközlő hálózat útján történő közzététellel.

Nyilatkozat korlátozható, amennyiben

➔ bv. intézet rendjét és biztonságát sérti,

➔ büntetőeljárás sikerességét veszélyeztetné

Az országos parancsnok 3 napon belül elkészít egy nyilatkozatot

vádemelés előtt az ügyésznek, *vádemelés után a bíróságnak*

Fellebbezés ellene: 5 nap(kézbesítés után

A fellebbezést követő 3 munkanapon belül döntést hoz

nyomozási bíró, törvényszék másodfokú tanácsa.

16.10. Letartóztatott munkavégzése

A letartóztatott munkavégzésre nem kötelezhető.

Ha dolgozik zárt körleten lévő lakóhelyiségben is elhelyezhető.

A letartóztatott kérelmére munkába állítható, amiről a BFB dönt. *A munka kijelölésénél tekintettel kell lenni:*

- A rendelkezési jogkör gyakorlójának előírásaira.
- A letartóztatott szakképzettségére, foglalkozására, szaktudására.
- Egészségügyi állapotára, nemére, életkorára.

- A munkavégzés a letartóztatottat a büntetőeljárás jogainak gyakorlásában és kötelezettségeinek teljesítésében nem akadályozhatja.

Ha a letartóztatott kérelmére részt vesz a munkáltatásban, a bv. intézet által biztosított forma-, munka- vagy védőruhát kell viselnie. (Kötelezettség)

A munkáltatás megkezdése előtt tájékoztatni kell a formaruha viselésének kötelezettségéről, a munkáltatás csak ennek elfogadása esetén kezdhető meg.

A letartóztatott a fizetett szabadságát a bv. intézetben tölti le, a számára kijelölt zárkában.

A munkáltatásban részt vevő letartóztatott a látogatófogadáskor, előállításkor és szállításkor a saját ruházatát viseli.

16.11. A letartóztatott jutalmazása és fenyítése

Adható jutalmak:

- dicséret, kondicionáló terem használatának díjmentes biztosítása, látogatófogadás soron kívül, a látogatási idő meghosszabbítása, a személyes szükségletekre fordítható összeg növelése, pénzjutalom, tárgyjutalom, a végrehajtott fenyítés nyilvántartásból törlése

Nem adható számukra intézeten kívüli látogató fogadás, kimaradás, eltáv.

Kiszabható fenyítések:

- Feddés, Személyes szükségletekre fordítható összeg csökkentése legfeljebb 3 hónapra, legfeljebb havi 50%-al. A fogva tartó intézet által szervezett rendezvényektől, szabadidős és sportprogramokon való részvételtől eltiltás, amely meghatározott alkalmakra vagy legfeljebb három hónapra vonatkozhat, magánelzárás
  - nem dolgozik: 15 nap
  - dolgozik: 10 nap
  - fiatalkorú: 5 nap

16.12. Szabadítás

A letartóztatottat szabadítani kell

- a letartóztatás lejáratának napján
- a letartóztatásának megszűnésekor,
- az eljárás megszüntetése esetén az erről szóló határozat kézbesítésének napján,
- a letartóztatást megszüntető rendelkezés napján

Ha a bíróság a letartóztatást tárgyaláson szünteti meg, az erről szóló végzés és értesítőlap átadása után (nyilatkoztatni kell a szabadult letartóztatottat, hogy kéri-e az intézetbe történő

visszaszállítását) – ha más ügyben nem kell fogva tartani – helyben szabadítani kell, azzal a tájékoztatással, hogy a szabadítási igazolás átvétele, az elszámolás érdekében a fogva tartó intézetet keresse fel.

Ha a letartóztatottnak a letartóztatást követően idegenrendészeti őrizetet vagy menekültügyi őrizetet kell töltenie, a fogva tartó intézet a szabadítás időpontját legkésőbb 3 nappal megelőzően értesíti az illetékes idegenrendészeti hatóságot, vagy a menekültügyi hatóságot. Ha, a szabadítás napján nem veszik át a fogvatartottat, az szabadításnak nem lehet akadálya.

Fiatalkorú szabadítása

➔ a törvényes képviselőnek vagy megbízottjának a javítóintézet székhelyén kell átadni.

➔ Ha a törvényes képviselő vagy megbízottja a fiatalkorúért nem jelenik meg,

○ gondoskodni kell a fiatalkorú elkülönített elhelyezéséről és a továbbiakban a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény és végrehajtási rendelete szerint kell eljárni.

Ha a bíróság a letartóztatást a tárgyaláson szünteti meg, az erről szóló végzés átadása után a fiatalkorút helyben szabadítani kell, annak tájékoztatása mellett, hogy szabadulási igazolásának az átvétele vagy az elszámolás érdekében a javítóintézetet a következő munkanapon, hivatali időben keresse fel. A letartóztatásból szabaduló fiatalkorú szabadításáról értesíteni kell azokat a szerveket és személyeket, akiket a fiatalkorú intézetbe történt befogadásáról értesítettek, továbbá a letartóztatás megszüntetését elrendelő ügyészséget vagy bíróságot.

17. Az elzárás és a szabálysértési elzárás végrehajtása és azok szabályai

Jogszabályi helyek:

- *2012. évi C. tv Btk 46§*
- *2012. évi II. tv. 9-10§*
- *2013, évi CCXL. tv. 273-278§ 433§*
- *9/2018 IM rendelet 39-44§*
- *16/2014 IM rendelet 179§*

Bevezetés:

Az elzárás a bíróság jogerős ügydöntő határozata alapján hajtható végre. Az elzárás végrehajtásának megkezdése érdekében a bv. csoport intézkedik. Az elzárás végrehajtására a

szabadságvesztés fogház fokozatára irányadó szabályokat kell alkalmazni, és az elzárásra ítéltet megfelelően megilletik a szabadságvesztésre ítélt részére biztosított jogosultságok.

Általános:

- Az elzárásra ítéltek és a szabálysértési elzárást töltő elkövetők együtt helyezhetők el.
- Az elzárásra ítélt befogadását a bv. szerv hivatali munkarendjében kell végrehajtani.
- nem rendelhető el biztonsági zárkába, vagy részlegre helyezés.
- Az elzárást jogerős szabadságvesztést kitöltését, a javítóintézetből történő elbocsátás vagy a letartóztatás megszüntetését követően kell végrehajtani.
- Az elítélt a szabályszerűen kézbesített felhívás ellenére sem jelent meg a bv. intézetben, a bv. bíró három napon belül intézkedik az elítélt elővezetéséről

Befogadás:

- A befogadás során az elkövető személyazonosságát ellenőrizni kell.
- Ha a személyazonossággal kapcsolatban kétség merült fel, az érintett személyazonosságának megállapítása érdekében a bv. intézet a székhelye szerint illetékes rendőri szervet keresi meg.
- A szabálysértési elzárás végrehajtásának elévülését félbeszakítja, ha az elkövetővel szemben elzárást vesznek foganatba. Ennek a körülménynek a megszűnéséig az elévülés nyugszik.

Elzárás hossza:

- 5-90 nap
- fiatalkorú esetén 5-30nap
- Elzárás elkülönítése (alapértelmezett eseteken túl):
- szabadságvesztést töltő és a letartóztatásban lévőktől

Köteles:

- kijelölt bv.ben lenni
- szabályokat betartani
- díjazás nélküli munkavégzésben részt venni
- megtéríteni az általa okozott kárt
- tartásához hozzá járulni
- ha tanköteles oktatásban részt venni

Jogosult:

- saját ruhára
- kapcsolattartásra:

- levél
- telefon 3*10perc/hét
- látogató 2/hónap max.90 perc/ alkalom
- kimaradás 4 óra
- vásárlás
- csomag/hetente
- Programok
- Dolgozhat, ezért díjazás jár neki. A szabadságvesztést töltőkkel együtt dolgozhat.
- Kérelem, panasz, jognyilatkozat
- Szab. lev. tart.
- Választójog

Jutalmak:

- Dicséret, pénzjutalom, rendkívüli kimaradás
- Szükségleteire fordítható összeg

Fenyítés:

- Feddés
- Kimaradás (3 alkalomra)
- Magánelzárás maximum 5 nap közben dolgozhat

Félbeszakítás:

- Kérelemre:
- maximum 30 nap

Hivatalból:

- terhes, gyes stb,
- korházi ellátás

Elévül:

- 5év szabadságvesztés vagy előzetes előtte
- 2 év javítóintézet esetén
- Szabálysértési 1 év javítóintézet, szabadságvesztés vagy letartóztatás esetén

Rendbírság helyébe lépő elzárás változásai:

- Nem kell tanulni, dolgozni, Telefon 3*20perc/hét, Látogatás 3 alkalom /hó, Kimaradás 8óra/hét, Szabadlevegőn tartózkodás 2 óra

Katonai elzárás:

- Külön részleg, kijelölt intézetben, Állományok külön

Szabálysértési elzárás:

- Különbség szabálysértési hatóság értesíti az elkövetőt 8 nappal előtte és a bvt is
- Az elzárást bv. intézetben kell végrehajtani.

Nincs helye szabálysértési elzárásnak:

- fogyatékos személy, illetve napi rendszeres, életfenntartó vagy fekvőbeteg-ellátásban részesülő személy esetén,
- a várandósság tizenkettedik hetét elérő nő esetén,
- tizennegyedik életévét be nem töltött gyermekét egyedül nevelő szülő, gyám esetén,
- fogyatékos, vagy folyamatos ápolást, felügyeletet, gondozást igénylő hozzátartozójáról egyedül gondozása esetén.

BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI BIZTONSÁG

1. A büntetés-végrehajtási szervezet biztonsági rendszere és annak feltételei, valamint a dinamikus és statikus biztonság

Jogszabályi háttér:

- 16/2014. IM rendelet
- Biztonsági Szabályzat
- A bv. szervezetről szóló CVII. tv.
- a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény.

A büntetés-végrehajtási szerv biztonsági rendszere azon szabályok, valamint tárgyi, személyi és szervezeti elemek összessége, amely biztosítja a bv. szervezet jogszabályokban meghatározott feladatainak biztonságos körülmények közötti ellátását.

A bv. szervnek olyan biztonsági rendszert kell kialakítania, amely folyamatosan biztosítja:

a) a fogvatartottak őrzését, felügyeletét, ellenőrzését,

b) a bv. szerv őrzését, védelmét,

c) a személyi állomány tagjainak és a bv. szerv területén tartózkodók (életének) testi épségének megóvását,

d) a jogszabályban meghatározott feladatok biztonságos körülmények közötti ellátását.

A bv. szerv biztonsági rendszerének elemei:

a) a bv. szervezet tevékenységére vonatkozó jogszabályok és alacsonyabb szintű rendelkezések,

b) a szervezeti egységek,

c) a rendelkezésre álló személyi állomány,

d) a biztonsági létesítmények, biztonsági berendezések, technikai- és kényszerítő eszközök, okmányok. [1]

A biztonsági rendszer – és ebből következően – biztonsági tevékenység is egy komplex cselekvési rendszer, amely túlnyomórészt megelőző jellegű. Totális biztonsági rendszer nem létezik, a preventív jellegéből adódóan a döntéshozatal valószínűségeken, rizikó-értékeléseken,

[1] Biztonsági Szabályzat 2-3 pontja

mérlegeléseken alapul. A különböző veszélyforrásokat fel kell kutatni, azokat értékelni kell, majd a megelőzésükre, illetve felszámolásukra fel kell készülni. A biztonsági tevékenység és a biztonsági rendszer közötti szoros kapcsolat nyilvánvaló, így az megállapítható, hogy a biztonsági tevékenység ellátásával működtetjük a biztonsági rendszert. Számtalanszor használjuk a biztonsági tevékenység kifejezést is, ezért fontosnak tartom annak tisztázását.

Az őrzés, a felügyelt és az ellenőrzés fogalma

A biztonsági tevékenység ellátása során az alapvető feladat a biztonságos fogvatartás biztosítása, amit differenciáltan kell végrehajtani. A differenciálás alapvetően három szinten valósul meg, amely alapján beszélhetünk őrzésről, felügyeletről, valamint ellenőrzésről.

A biztonsági tevékenység legszigorúbb formája az őrzés, amit a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet (a továbbiakban: Rendelet) a következőképpen határoz meg: Az *őrzés* az elítélt m eghatározott helyen való tartására, életének és testi épségének megóvására, a bv. szerv és az ahhoz tartozó létesítmények, illetve területek védelmére irányuló tevékenység, amelyet jogszabály alapján rendszeresített lőfegyverrel, technikai eszközzel vagy szolgálati kutyával látnak el.[2]

A fogalom első fordulata azt határozza meg, hogy az őrzési tevékenységnek mi a célja. Ezek a következők:

a) az elítélt meghatározott helyen való tartása,

b) az elítélt életének és testi épségének megóvása,

c) a bv. szerv és az ahhoz tartozó létesítmények, illetve területek védelme.

Az elítélt meghatározott helyen való tartása. Azt, hogy az elítéltet melyik bv. intézetben kell elhelyezni, jogszabály alapján a bv. szervezet dönti el. Az intézet meghatározása, majd az elítélt befogadása után a fogvatartottat az elhelyezési részlegre kell kísérni és részére megfelelő zárkát vagy lakóhelyiséget kell kijelölni, ahová az elítélt köteles bemenni, valamint ott tartózkodni. Ugyanakkor számos olyan helyzet fordulhat elő, amikor az elítéltnek el kell hagynia a zárkát, vagy lakóhelyiséget, ezért nagyon fontos, hogy ezen esetekben is pontosan meghatározásra kerüljön a *kényszertartózkodási hely*. Különösen igaz ez az intézeten kívüli feladat-végrehajtás során, (pl.: előállítás, munkavégzés, stb.), mivel ezen esetekben jelentősen megnövekszik a rendkívüli események – különösen a szökés – bekövetkezésének veszélye.

Az elítélt életének és testi épségének megóvása. A definícióban konkrétan megjelenik a személyvédelem, a vagyon-, valamint a területvédelem. Az élet és a testi épség olyan alapvető

[2]A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 49.§ (1) bekezdése.

emberi jogok, amelyeket még a jogerős bírósági ítélet sem vonhat el, illetve korlátozhat. Számos nemzetközi egyezmény, valamint az Alaptörvényünk is deklarálja az élet és a testi épség védelmét:

– *Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.*[3]

– *Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.*[4]

Az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott az Alaptörvényben meghatározott alapvető jogait, valamint egyéb jogait és kötelezettségeit – a törvényben, a bíróság ítéletében, valamint a bíróság és az ügyészség egyéb határozatában meghatározott korlátozásokkal vagy tilalmakkal – a büntetés-végrehajtás rendjével összhangban gyakorolja, illetve teljesíti.

A jogkorlátozás során az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt kell alkalmazni.[5]

A bv. szerv és az ahhoz tartozó létesítmények és területek védelme. Összességében ezt a feladatot mondhatjuk objektumőrzésnek- és védelemnek, amelynek fontos elemét képezi a külső őrzés. Ahogyan azt már fentebb kifejtettük, a bv. szervezetnek nagy hangsúlyt kell fektetnie a vagyonvédelemre, mivel a büntetés-végrehajtási feladatok ellátásához a tárgyi feltételek megléte, működőképessége elengedhetetlen.

A fogalom második fordulata tartalmazza azt, hogy az őrzési tevékenységet, milyen eszközökkel lehet ellátni. Külön ki kell emelni, hogy csak a jogszabály alapján rendszeresített lőfegyverrel, technikai eszközzel vagy szolgálati kutyával lehet őrzést végrehajtani.

A *lőfegyver* lényegében azóta jelen van a büntetés-végrehajtás eszközrendszerében, amióta csak létezik. Ugyanakkor az elmúlt években – ha nem is gyors ütemben – elindult egy olyan tendencia, amelyet a lőfegyverek szerepének csökkentése, racionalizálása jellemez. Szakmailag ez az irány megfelelőnek mondható, ugyanis a lőfegyvereknek csak a legszükségesebb mértékben kell jelen lenniük a büntetések végrehajtásában és csak azon típusoknak, amelyek a legalkalmasabbak az egyes feladatok végrehajtására. A hangsúlyt a *dinamikus biztonságra* kell helyezni, a kényszerítő eszközöket pedig – különösen a lőfegyvert – csak a legvégső esetben kell alkalmazni, lényegében csak akkor, ha élet és/vagy testi épség van közvetlen veszélyben.

A *technikai eszközöknek* komoly szerepe van a büntetés-végrehajtási feladatok ellátásában, a biztonsági rendszer pedig egyszerűen nem létezne nélkülük. Az őrzés szempontjából fontos technikai eszközöket és berendezéseket a Biztonsági Szabályzat (a továbbiakban: BSz.) az alábbiak szerint tartalmazza:

---

[3] Magyarország Alaptörvénye II. cikk.

[4] Magyarország Alaptörvénye XX. cikk.

[5] a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 9.§ (1)-(2) bekezdés.

A bv. szerv biztonsági berendezései és technikai eszközei:

a) védelmi építmények, őrhelyek és azok technikai berendezései,
b) jelző, riasztó technikai eszközök és rendszerek,
c) elektronikus megfigyelési eszközök,
d) bástyafal,
e) biztonsági kerítés,
f) nyomsáv,
g) biztonsági ajtók, zárak, zárrendszerek,
h) biztonsági rács, jelzőrács,
i) kilátásgátló,
j) műszaki akadály,
k) világítástechnikai berendezések, áramfejlesztő,
l) különleges gépjárművek, és egyéb járművek,
m) hír-összeköttetést biztosító berendezések,
n) elektronikus távfelügyeleti eszközök,
o) vezeték nélküli személyi riasztó rendszer,
p) fémkereső, csomagvizsgáló berendezések.

Azt azonban meg kell jegyezni, hogy a technika nem mindenható, és amennyiben nem a megfelelő mennyiségben, minőségben van jelen, vagy szakmailag nem megfelelően alkalmazzák, akár negatív hatással is lehet a feladatellátásra. Gondoljunk csak a túlzott mennyiségű kamera alkalmazására, vagy a kezelhetetlenül magas, téves riasztást adó mozgásérzékelőkre, stb. Továbbá azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a technikai eszközök *nem képesek intézkedni*, arra csak a szakszerűen kiképzett, megfelelő létszámban jelenlévő személyi állomány lehet képes.
A *szolgálati kutyák* alkalmazhatósága a büntetés-végrehajtás őrzési rendszerében jogszabályok által részletesen körülhatárolt. A bv. szervezetről szóló 1995. évi törvény (a továbbiakban: Sztv.) 2007-ben történt módosítása következtében a szolgálati kutya lett a legsúlyosabb kényszerítő eszköz, amelyet fogvatartott szökésének megakadályozására, vagy megszökött fogvatartott elfogására alkalmazni lehet. A *szolgálati kutya*: az a kutya, amely fajtája, alkata, tekintélyt parancsoló megjelenése, idegrendszeri tulajdonságai, éles érzékszervei és képzettsége alapján a bv. szervek őrzési rendszerében különböző biztonsági feladatok ellátására alkalmas.[6]

[6]46/2014. (XII.11.) OP szakutasítása a büntetés-végrehajtási szervezet szolgálati kutyáinak rendszeresítésére, beszerzésére, tartására, kiképzésére és alkalmazására.

Mint látjuk a szabályozás igen szigorú feltételeket határoz meg ahhoz, hogy egy kutya, szolgálati kutyaként alkalmazásra kerüljön a büntetés-végrehajtásnál. Természetesen nem csak a kutyával szemben vannak szigorú követelmények támasztva, hanem a kutyavezetővel szemben is. *Kutyavezető*: a bv. szervezet azon véglegesített hivatásos állományú tagja, akit – a meghatározott képzésen történő részvétel és eredményes (elméleti és gyakorlati) vizsga alapján – parancs által kutyavezetői beosztásba kineveznek (megbíznak), beosztásához szolgálati kutyát rendszeresítenek.[7]

Az őrzésnél meg kell még említeni, hogy a *szabályozás nem követeli meg az eszközök együttes alkalmazását,* azaz akkor is megvalósul az őrzés, ha csak lőfegyverrel, vagy csak technikai eszközzel, illetve csak szolgálati kutyával hajtják végre. Azonban ez a helyzet igen ritka, ugyanis az esetek többségében mindhárom eszköz biztosított, de a lőfegyver és a technikai eszköz minden bv. intézetben rendelkezésre áll.

A *felügyelet* az elítélt meghatározott helyen való tartózkodásának, tevékenységének folyamatos – közvetlen vagy közvetett – irányítása.[8]

Az *ellenőrzés* az elítélt meghatározott helyen való tartózkodásának, tevékenységének az időszakos figyelemmel kísérése.[9]

A felügyelet és az ellenőrzés jelentős mértékben különbözik az őrzési tevékenységtől. Egyfelől az őrzés fogalma meghatározza azokat az eszközöket is, amelyekkel a tevékenységet el lehet látni, valamint sokkal szigorúbb feltételeket teremt a fogvatartás biztosítására. Addig, míg az őrzés során egy, a büntetés-végrehajtás által meghatározott helyen kell tartani a fogvatartottat, a felügyelet vagy az ellenőrzés esetében a meghatározott helyen való tartózkodásról van szó. Természetesen azt, hogy a három alaptevékenység közül melyiket kell alkalmazni a biztonságos fogvatartás érdekében, számos, a fogvatartottal, illetve a fogva tartó intézettel, valamint a végrehajtandó feladattal kapcsolatos szempont figyelembevételével kell eldönteni, amely döntést az intézet parancsnoka hozza meg.

Az őrzési, felügyeleti és ellenőrzési feladatok ellátásának rendjét, a kockázatértékelési összefoglaló jelentés, az elítélt végrehajtási fokozata és a fogvatartás biztonságára való

[7] 46/2014. (XII.11.) OP szakutasítása a büntetés-végrehajtási szervezet szolgálati kutyáinak rendszeresítésére, beszerzésére, tartására, kiképzésére és alkalmazására.

[8] a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 49.§ (2) bekezdése.

[9] a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 49.§ (3) bekezdése.

veszélyessége, továbbá a bv. intézet sajátosságainak a figyelembevételével a bv. intézet parancsnoka határozza meg.[10]

A bv. biztonsági rendszerének feltételei (elemei)

A biztonsági rendszer legfontosabb feltétele a megfelelő szinten kiképzett és a szükséges létszámban rendelkezésre álló *személyi állomány*. Mindazok a személyek ebbe a körbe tartoznak, akik biztonsági tevékenységet látnak el és ezzel közreműködnek a szükséges mértékű biztonság kialakításában. Természetesen egy bv. intézetben minden állománytagnak vannak biztonsági vonatkozású feladatai, de vannak olyanok, akik kifejezetten biztonsági tevékenységet látnak el.

Amennyiben tágabban értelmezzük a személyi állományt, akkor a bv. szervezet állománya mellett meg kell említeni az együttműködő szerveket, (pl.: rendőrség, ügyészség, katasztrófavédelem, stb.), valamint fontos szerepe van a különböző társadalmi, karitatív szervezeteknek is. A továbbiakban a bv. szervezet személyi állományának biztonsági feladatait részletezem.

Ahhoz, hogy valaki biztonsági tevékenységet láthasson el, először jogviszonyt kell létesítenie a bv. szervvel. Az Sztv. meghatározza azokat a jogviszonyokat, amelyek létrejöhetnek egy természetes személy és a bv. szervezet között.

A bv. szervezet személyi állománya hivatásos büntetés-végrehajtási szolgálati jogviszonyban (a továbbiakban: hivatásos szolgálati jogviszony), továbbá rendvédelmi igazgatási szolgálati jogviszonyban és munkaviszonyban álló személyekből állhat.

A rendvédelmi igazgatási szolgálati jogviszonyban álló, illetve munkaviszonyban álló személy csak olyan munkakört láthat el, amelyhez a hivatásos szolgálati jogviszony létesítésének sajátos feltételei nem szükségesek.

A bv. szervezetben működtetett fegyveres biztonsági őrség a következő tevékenység ellátásában működhet közre:

a) a bv. szervek területére történő be- és kiléptetés végrehajtása,

b) objektumvédelmi tevékenység,

c) járőrözési tevékenység,

d) területőrzés a bv. szervek határán kívül elhelyezkedő területen a bv. szervek anyagi javainak vagy az ott tartózkodó fogvatartottak őrzése érdekében,

e) fogvatartotti foglalkoztatás biztosítása a bv. szervek területén belül vagy kívül.

A bv. szervezet állománya olyan személyekből áll, akik rendelkeznek a munkakör betöltéséhez szükséges — más jogszabályokban meghatározott — személyi, egészségi, fizikai feltételekkel, megfelelő iskolai végzettséggel (szakképzettséggel) és azokkal a pszichikai adottságokkal,

[10] a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 49.§ (4) bekezdése.

amelyek alkalmassá teszik őket arra, hogy feladatukat a fogvatartott emberek között emberséges módon lássák el.

Tehát összességében három fajta jogviszonnyal találkozhatunk a büntetés-végrehajtás szervezetén belül, melyek a következők:

- hivatásos szolgálati jogviszony,
- rendvédelmi igazgatási szolgálati jogviszony,
- munkaviszony.

A biztonsági felügyelő a bv. szervezet hivatásos állományú tagja, aki a szolgálatban lévő biztonsági tiszt – bv. gazdasági társaság esetén a munkáltatás-biztonsági vezető – közvetlen alárendeltségében, lőfegyverrel vagy egyéb rendszeresített kényszerítő eszközzel, eligazítás és őrutasítás vagy szolgálati utasítás alapján biztonsági tevékenységet lát el.

A biztonsági feladatokat alapvetően a biztonsági felügyelők látják el. A fenti fogalom tartalmazza mindazon feltételeket, amelyekkel egy biztonsági felügyelőnek rendelkeznie kell. A jogviszonyát tekintve egyértelmű a meghatározás: csak hivatásos szolgálati jogviszonyban álló személy lehet. Az alárendeltségre is utal a fogalom, miszerint közvetlenül a szolgálatban lévő biztonsági tisztnek van alárendelve. Továbbá meghatározza a fogalom azon eszközök körét – lőfegyver vagy egyéb rendszeresített kényszerítő eszköz – amelyekkel fel kell szerelni ahhoz, hogy elláthasson biztonsági feladatot. Természetesen a kényszerítő eszközök mellett, a feladatok függvényében más eszközökkel is fel lehet (kell) szerelni a biztonsági felügyelőt (pl.: EDR, mobiltelefon, védő eszközök, stb.), de valamilyen kényszerítő eszközzel minden esetben el kell látni. Végül arra is utal a fogalom, hogy mi alapján látja el a konkrét biztonsági feladatot, így amennyiben fegyveres szolgálatban van eligazítás és őrutasítás, ha pedig nem fegyverrel teljesíti a feladatot, akkor eligazítás és szolgálati utasítás alapján. Azaz, eligazítást minden esetben kell kapnia a felügyelőnek.

Ha azt akarjuk meghatározni, hogy a biztonsági felügyelőt milyen feladatok ellátására lehet beosztani, akkor röviden azt mondhatjuk, hogy az ún. főbb biztonsági feladatok – a következőkben részletesen tárgyalom – bármelyikét elláthatja, természetesen a szükséges kiképzés és eligazítás megtörténte után. Ilyen feladatok pl.: az előállítás, szállítás, kísérés, a fogvatartottak őrzése, felügyelete, ellenőrzése, valamint különböző fegyveres biztosítási feladatok. Ezen feladatokat őr-, ügyeleti-, készenléti- és járőr szolgálat keretei között láthatja el.

A körletfelügyelő a bv. szervezet hivatásos állományú tagja, aki ellátható kényszerítő eszközzel és – ha a bv. szerv vezetője eltérően nem rendelkezett – a szolgálatban lévő körlet-főfelügyelő

közvetlen alárendeltségében, eligazítás és szolgálati utasítás alapján biztonsági tevékenységet lát el. [11]

A körletfelügyelő alapvetően a belső őrzéssel, felügyelettel és ellenőrzéssel kapcsolatos feladatokat látja el, azaz a biztonsági felügyelőhöz hasonlóan biztonsági feladatokat, de a felállítási helye és mozgási körzete sokkal meghatározottabb, ugyanis az főként a fogvatartotti részlegekre, körletrészekre korlátozódik. A fogalom ugyanazon szempontokat határozza meg, mint a biztonsági felügyelőnél, azaz a jogviszonyt, az alárendeltséget, az eszközökkel való ellátottságot, a feladatellátásra vonatkozó információforrást, valamint a feladatot. Kiemelném a kényszerítő eszközökkel való ellátottságot, mivel a fogalom nem írja elő kötelezően a körletfelügyelő ezen eszközökkel való ellátását. Ez a helyzet némi ellentmondásban van a hatályos jogszabályokkal, ugyanis a Sztv. kimondja, hogy a kényszerítő eszköz alkalmazása nem csak joga a személyi állomány tagjának, hanem kötelezettsége is. Ezért véleményem szerint – a törvényi kötelezettségből fakadóan – a körletfelügyelőket is el kellene látni – lőfegyver kivételével – kényszerítő eszközzel. Megjegyzem a gyakorlatban így is van, mivel számos eset bizonyította, hogy csak testi kényszerrel nem lehet minden rendkívüli eseményt eredményesen felszámolni, egy bilincsre például – akár kényszerítő eszközként, akár mozgáskorlátozóként – szinte mindig szükség van.

A foglalkoztatási felügyelő a bv. szervezet azon tagja, aki az elöljáró által meghatározott személy közvetlen alárendeltségében, eligazítás és őrutasítás, szolgálati utasítás, vagy munkaköri leírás, valamint annak biztonsági mellékletében meghatározottak szerint a fogvatartottak munkavégzését irányítja, vagy figyelemmel kíséri. [12]

A fogvatartottak munkáltatásánál biztonsági tevékenységet ellátó állomány részletes feladatait:

- őrutasításban,
- szolgálati utasításban,
- munkaköri leírásban, illetve annak biztonsági mellékletében kell rögzíteni.

A parancsnok *biztonsági feladatok ellátásával* és a fogvatartott tevékenységének figyelemmel kísérésével – felügyelet, ellenőrzés – a bv. szervek rendvédelmi igazgatási szolgálati jogviszonyban, illetve munkaviszonyban álló személyt is megbízhat. A munkaviszonyban lévő személyekre vonatkozó rendelkezéseket a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény tartalmazza, míg a hivatásosokra, valamint rendészeti igazgatási jogviszonyra a 2015. évi XLII. tv. határozza meg. Biztonsági tevékenységet az ilyen jogviszonyban álló személy is elláthat.

[11] Biztonsági Szabályzat 12. pontja
[12] Biztonsági Szabályzat 13. pontja

A biztonsági tevékenység ellátásához a jogviszony szükséges, de nem elegendő. Ugyanis a BSz. további feltételeket határoz meg azokkal a személyekkel szemben, akik biztonsági feladatot látnak el.

Biztonsági feladatot a bv. szervezet állományának az a tagja láthat el, aki:

a) kiképzett,

b) ismeri az adott feladat végrehajtására vonatkozó szabályokat, valamint a feladata ellátásához szükséges mértékben a kényszerítő eszközök, fegyverzeti és egyéb szakanyagok, a biztonsági berendezések, technikai eszközök alkalmazásának és kezelésének szabályait,

c) a napi szolgálatteljesítésre egészségügyi szempontból alkalmas.[13]

Tehát ahhoz, hogy a bv. szervezet tagja biztonsági feladatot lásson el, együttesen rendelkeznie kell a fentebb felsorolt feltételekkel.

A statikus és dinamikus biztonság

Ezen szempontú felosztása a bv. biztonságnak csak két nagy csoportot különböztet meg. Az egyik a statikus biztonság, amiben megtaláljuk a jogszabályokat, illetve további alacsonyabb szintű szabályozókat, protokollokat, valamint a tárgyi feltételeket, azaz azokat az elemeket, amelyek ritkábban változnak. A dinamikus biztonság középpontjában pedig a személyi állomány, a fogvatartotti állomány, valamint mindenki aki kapcsolatba kerül a büntetés-végrehajtással.

A statikus biztonság azon eszközöknek, eljárásoknak és tevékenységeknek az összessége, amelyek a fogvatartottak (és más személyek) biztonságra veszélyes cselekményei fizikai megakadályozására és megszüntetésére irányulnak. Ide tartozik a személyi állomány ilyen irányú tevékenysége – pl.: őrhelyeken történő szolgálatellátás – is. Az egyik legfontosabb jellemzője a területnek, hogy az ide tartozó elemekben igen ritkán történik változás.

„A dinamikus biztonság alapvetően a fogvatartottakkal való kommunikáción, bánásmódon alapul. A fizikai korlátok és egyéb technikai eszközök segítségével fönntartott biztonságot a rájuk bízott fogvatartottakat jól ismerő, készenlétben álló személyzet által nyújtott dinamikus biztonsággal kell kiegészíteni.”[14]

Ez a rendszer magában foglalja a fogvatartottak személyiségének, viselkedésének, társas viszonyainak megismerését, megértését és befolyásolását. A rendszernek két alapvető pillére van: a személyi állomány állandó jelenléte a fogvatartottak között, valamint a megfelelő szintű kommunikációs készségek. A rendszert alapvetően azok a személyek működtetik, akik folyamatosan a fogvatartottakkal foglalkoznak, így a körletfelügyelők, reintegrációs tisztek,

[13] Biztonsági Szabályzat 5. pontja
[14] Európai Börtönszabályzat 51.2. pontja

pszichológusok, stb. Természetesen önállóan egyik sem létezik, ugyanis mind kettőt folyamatosan és a szükséges differenciálás szerint alkalmazni kell.

2. A biztonsági tiszt irányítási és ellenőrzési tevékenysége

Jogszabályi háttér

- a bv. szervezetről szóló 1995. évi CVII. tv.
- Biztonsági Szabályzat
- 3/2018. (VI.4.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet szakmai ellenőrzéséről

Az irányítás, a felügyelet és az ellenőrzés három meghatározó tevékenység, amelyek nélkül nem képzelhető el a jogszerű és szakszerű büntetés-végrehajtási tevékenység. Különösen igaz ez a biztonsági tevékenységre, amelynek lényege, hogy a fogvatartás biztonságát folyamatosan fenntartsa. Az irányításnak van egy általánosan elfogadott fogalma, ami az alábbiak szerint szól.
Irányítás az irányító személy és az irányított személy közötti olyan hatalmi viszony, amelyben az irányító - közvetlen vagy közvetett úton - az irányított viszonyaira meghatározó befolyást gyakorol.
Tehát egy *alanya* és egy *tárgya* van a tevékenységnek, van egy irányító, aki/ami lehet személy vagy szerv, és van egy irányított, ami szintén lehet személy (személyek) vagy szerv, szervezet. Ezen alanyok közötti viszonyról van szó, aminek fontos jellemzője a *hatalom*, ami megalapozza a viszony létrejöttét. A hatalom valamilyen jogszabályon kell, hogy alapuljon. pl. az Sztv. felhatalmazza a belügyminisztert arra, hogy irányítsa a bv. szervezetét.
Az irányítás lehet *közvetlen*, vagy *közvetett*. Általánosságban azt lehet mondani, hogy a beosztások tekintetében minél közelebb van egymáshoz az irányító és az irányított, a tevékenység annál közvetlenebb, továbbá az irányítás formáját is meghatározza, ami történhet *szóban* és *írásban* is.
A bv. szervezet biztonsági tevékenységének irányítása

Az első szint a Kormány, illetve a felelős miniszter irányítási tevékenysége. A bv. szervezet működését a Kormány a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter[15] (belügyminiszter) útján irányítja.

[15] A miniszter

A második szintje az irányításnak a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka, aki a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága élén áll, és irányítja a büntetés-végrehajtási szervezetet, ezen belül meghatározó irányítási tevékenységet gyakorol a bv. biztonsági tevékenységére is.
A bv. szervezet központi vezető szerve a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, élén a büntetés-végrehajtás országos parancsnokával.
Az ellenőrzés ténymegállapító, összehasonlító, értékelő és javaslattevő tevékenység, a vizsgált terület, illetve tevékenység helyzetének tényszerű feltárása, a működési gyakorlat hiteles megismerése és mind ezek viszonyítása a jogszabályokhoz és belső szabályozókhoz, majd a megállapítások rendszerezése alapján javaslatok megfogalmazása a vezetői döntésekhez.
Az ellenőrzés célja, hogy elősegítse a büntetés-végrehajtási szervezet jogszabályokban, közjogi szervezetszabályozó eszközökben – normatív határozat, normatív utasítás – és egyéb belső szabályozókban meghatározottak szerinti működését. Az ellenőrzés feladata, hogy értékelést adjon a tevékenység szabályosságáról és hatékonyságáról, vizsgálja a meghatározások teljesíthetőségét, erősítse meg az előírásoknak megfelelő gyakorlatot, tárja fel a végrehajtás hiányosságait, szabálytalanságait, szakszerűtlenségeit, célszerűtlenségeit, a végrehajtást akadályozó tényezőket, javaslatot tegyen a hiányosságok felszámolására, a szakmai tevékenység fejlesztésére, indokolt esetben a jogszabály vagy belső szabályozás megalkotására, módosítására az ellenőrzés céljának megvalósítása érdekében.

---

a) előkészíti a bv. szervezetre vonatkozó, az Országgyűlés és a Kormány hatáskörébe tartozó jogszabályok és egyéb döntések tervezeteit;

b) rendeletalkotás és normatív utasítás útján szabályozza a bv. szervezet tevékenységét;

c) a Kormány döntésének végrehajtása érdekében, illetve a feladatkörében eljárva a bv. szervezet részére a törvényi keretek között feladatot határoz meg, és egyedi utasítást ad;

d) ellenőrzi a gazdálkodást, jóváhagyja a bv. szervezet fejlesztési terveit;

e)[1] dönt bv. szerv létrehozásáról, átalakításáról, valamint megszüntetéséről;

f) meghatározza az oktatás, a képzés és a továbbképzés irányait, összehangolja az erre irányuló tevékenységet;

g) jogszabályban meghatározottak szerint munkáltatói jogkört gyakorol;

h) meghatározza a kizárólag hivatásos szolgálati jogviszonyban álló személyekkel betölthető beosztásokat;

i)[13] kinevezi, illetve felmenti a büntetés-végrehajtás országos parancsnokát, illetve az országos parancsnok javaslatára kinevezi, illetve felmenti az országos parancsnok helyetteseit;

j) rendszeresíti a bv. szervezetnél alkalmazható kényszerítő eszközöket, fegyverzeti, egyenruházati anyagokat, hír- és biztonsági rendszereket;

k) megsemmisíti vagy megváltoztatja az országos parancsnok jogszabálysértő intézkedését;

l) jogszabályban meghatározott esetekben felülvizsgálja az országos parancsnok határozatait, kivéve, ha a határozat a bíróság előtt közvetlenül megtámadható;

m) gondoskodik a bv. szervezet ellenőrzéséről;

n) jóváhagyja az Országos Parancsnokság szervezeti és működési szabályzatát;

o) ellátja a jogszabályokban meghatározott egyéb feladatokat.

(3)[14] A miniszter a bv. szervezet részére egyedi utasítást az országos parancsnok útján adhat.

Az ellenőrzés fajtái

- átfogó ellenőrzés: a bv. szerv egészére irányuló ellenőrzési forma, amelynek keretében a szakmai feladatok és végrehajtásuk összefüggő vizsgálatára és értékelésére kerül sor annak érdekében, hogy a működés és a tendencia komplex módon megítélhető legyen;
- célellenőrzés: célirányos, egyedi témájú vizsgálat vagy egy adott szolgálati feladat végrehajtásának ellenőrzése egy bv. szerv (szervezeti egység) vagy bv. szerv állományába tartozó személy vonatkozásában;
- elektronikus úton történő ellenőrzés: speciális ellenőrzési forma, amelynek keretében – az információtechnológia alkalmazásával – számítógépes ügyviteli programból, informatikai adatbázisból vagy a büntetés-végrehajtási tevékenységet támogató informatikai alkalmazásból történő adatgyűjtés;
- éjszakai ellenőrzés: a hét munkanapjain megkezdett, 22 és másnap 05 óra közötti időpontban végrehajtott ellenőrzés;
- függetlenített ellenőrzés: az országos parancsnok közvetlen alárendeltségében működő, kifejezetten szakmai-ellenőrzési feladatok ellátását szolgáló szervezeti egység, valamint a bv. intézet parancsnokának közvetlen utasítására szakmai-ellenőrzési feladatokat végrehajtó beosztott által lefolytatott ellenőrzés; függetlenített ellenőrzési szervezeti egység: a BVOP Ellenőrzési Szolgálat (a továbbiakban: Szolgálat);
- hétvégi ellenőrzés: a szabad- és munkaszüneti napon végrehajtott ellenőrzés;
- hivatali munkaidőn kívüli ellenőrzés: a hét munkanapjain, a bv. szervben alkalmazott hivatali munkarendtől eltérő időpontban végrehajtott ellenőrzés;
- külső ellenőrzés: a bv. szerv szakmai tevékenységét érintő, nem minősül a költségvetési szervek belső kontrollrendszeréről és belső ellenőrzéséről szóló 370/2011. (XII. 31.) Korm. rendelet 13. § (1) bekezdésében foglalt külső ellenőrzésnek, valamint az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény szerinti törvényességi felügyeletnek;
- mobilellenőrzés: olyan speciális, a Szolgálat által, előzetes bejelentés nélkül végrehajtott célellenőrzés, amely eseti jelleggel, szúrópróbaszerűen vizsgálja a jogszabályokban, valamint belső szabályozókban meghatározott előírások érvényesülését, a szakmai szabályok szerinti feladatvégrehajtást;

- nyílt parancs[16]: az ellenőr részére kiállított, nyomdai készítésű okmány, amely az abban meghatározott bv. szervnél a jelen utasításban meghatározott jogok gyakorlására jogosít (1. melléklet);
- rendkívüli esemény vizsgálata: az országos parancsnok által elrendelt helyszíni célellenőrzés, amely a rendkívüli esemény bekövetkezésének szakmai okait és körülményeit hivatott feltárni, valamint a következtetések levonására, a személyes felelősség megállapítására irányul;
- témaellenőrzés: azonos tartalmú szakmai feladat vizsgálatára irányuló, általánosítható következtetések levonását és ennek megfelelő intézkedések megtételét célzó ellenőrzés, amely a BVOP szervezeti egységei által végrehajtott ellenőrzés esetében legalább öt bv. szerv kijelölésével hajtható végre;
- utóellenőrzés: valamely korábban végrehajtott ellenőrzés megállapításai és javaslatai alapján a feltárt hibák és hiányosságok megszüntetésére tett intézkedések teljesítésének és azok hatásainak vizsgálata;

Az ellenőrzés lehetséges típusai:

a) átfogó,

b) téma-,

c) cél-,

d) mobil- és

e) utóellenőrzés.

A biztonsági tiszt feladatai és ellenőrzési tevékenysége

A biztonsági tiszt a biztonsági rendszer működtetésének egyik legfontosabb eleme. A napi biztonsági tevékenység közvetlen irányítása, ellenőrzése az ő feladata.

a) közvetlenül a biztonsági osztályvezetőnek van alárendelve, szolgálatban elöljárója:

- az alárendeltségébe tartozó főfelügyelőknek, felügyelőknek, hivatali munkaidőn kívül a bv. szerv vezetője által meghatározott körben a személyi állománynak,
- rendkívüli eseménnyel összefüggésben az igénybe vett személyi állománynak, amíg elöljárója az intézkedést át nem veszi,

[16] A nyílt parancsot az országos parancsnok közvetlen alárendeltségébe tartozó BVOP szervezeti egységek állományába tartozó ellenőr esetében a BVOP Hivatal vezetője, valamint a szolgálatok vezetői, az országos parancsnok helyetteseinek alárendeltségébe tartozó szervezeti egységek állományába tartozó ellenőr esetében az érintett országos parancsnok helyettes írja alá. A nyílt parancs átvételét az ellenőr – a formanyomtatvány okmánytömbben hátrahagyott tőszelvényén – az aláírásával igazolja, majd az utasításokat tartalmazó szelvényt – a számára meghatározott feladat végrehajtását követően – a tőszelvényhez csatolja.

b) haladéktalanul intézkedik a biztonságot veszélyeztető körülmény megszüntetésére, arról elöljárójának jelentést tesz,

c) elöljáróinak távollétében a bv. szerv vezetője által meghatározott hatáskörrel és felelősséggel rendelkezik,

d) helyettesítésére csak arra alkalmas személy jelölhető ki.

A biztonsági tiszt feladatai:

a) a napi biztonsági feladatot ellátó állomány felkészültségének, alkalmasságának ellenőrzése,

b) a biztonsági feladatokat ellátó állomány eligazítása, tájékoztatása,

c) az előállítási, szállítási és egyéb intézeten kívüli őrzési, felügyeleti és ellenőrzési feladatra kijelöltek útba indítása, visszaérkezéskor fogadása,

d) szükség esetén az alárendeltségébe tartozó személy leváltása,

e) indokolt esetben a jogszabályban meghatározott biztonsági intézkedések foganatosítása,

f) a fegyverzeti szakanyagokkal kapcsolatban részére meghatározottak elvégzése,

g) szükség esetén a napirendtől eltérő időpontban létszámellenőrzés elrendelése,

h) a fogvatartottak mozgatásakor – a létszámra is tekintettel – a biztonsági körülmények figyelemmel kísérése, a szükséges intézkedések megtétele,

i) gondoskodik a fogvatartott szabadításáról, hivatali időn kívül a befogadásról, visszafogadásról,

j) lőfegyverhasználat, illetve sérülést vagy halált okozó kényszerítő eszköz használata esetén intézkedik a helyszín biztosítására, a sérült ellátására és haladéktalanul jelentést tesz az elöljárójának,

k) a fogvatartott rosszulléte esetén intézkedik az orvosi vizsgálatra, ha szükséges a kórházba szállításra,

l) a fogvatartott halála esetén intézkedik a helyszín biztosítására, az orvos, az ügyész és a nyomozó hatóság értesítésére,

m) az események jelentés rendjéről szóló szabályozásban meghatározottak teljesítése.

A biztonsági tiszt ellenőrzi különösen:

a) a biztonsági feladatot ellátók tevékenységét,

b) a biztonsági létesítmények, berendezések, technikai eszközök, fegyverzeti- és egyéb szakanyagok meglétét, rendeltetésszerű használatát, működését és használhatóságát,

c) a fogvatartottak motozását,

d) a bv. szervbe történő be- és kiléptetés szabályainak végrehajtását,

e) a foglalkoztatási helyek rendjét, a fogvatartottak fegyelmét és a napirend betartását,

f) a biztonsági intézkedések és a magánelzárás fenyítés végrehajtását,

g) a biztonsági feladatok végrehajtása során a jogszabályi, valamint az alacsonyabb szintű előírások érvényesülését,

h) a szolgálati okmányok meglétét, szabályszerű vezetését, a ruházat tárolását.

A szolgálatban levő biztonsági tiszt a bv. szerv területét – a bv. szerv vezetője által meghatározottak szerint – csak ellenőrzés, vagy intézkedés céljából hagyhatja el.

A biztonsági tiszt feladatkörét – ha bármilyen okból a szolgálat ellátására alkalmatlanná válik – a biztonsági főfelügyelő veszi át. Az átvétel idejét (óra, perc pontossággal) és tényét a szolgálati naplóban rögzíteni kell. A biztonsági főfelügyelő az eseményről köteles haladéktalanul jelentést tenni a bv. szerv vezetőjének vagy az őt helyettesítő személynek.

3. A biztonsági tevékenységet ellátók általános és speciális eligazítása.

Jogszabályi háttér

– a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. tv. (a továbbiakban: Hszt.),

– Biztonsági Szabályzat.

Az eligazítás általános szabályai

A pontos, eredményes és hatékony feladat-végrehajtás fundamentuma a szükséges adatok és információk birtoklása. Az információáramlásnak több csatornája van, melyek közül az egyik – és talán a legfontosabb – az eligazítás.

Az eligazítás az a (vezetői) szolgálati tevékenység, amely során meg kell határozni a szolgálatba lépő-, illetve szolgálatban lévő állomány feladatait és azok végrehajtásának módját.

A biztonsági- és körlet-főfelügyelőket, felügyelőket a *szolgálatba lépés előtt*, a speciális biztonsági tevékenységet ellátókat a szolgálati *feladatok megkezdése előtt* kell eligazítani. Az eligazítást fel kell használni az állomány – a szükséges információk átadása mellett – a *szakmai felkészültségének* szúrópróbaszerű ellenőrzésére és szükség szerint annak javítására. Az eligazításon meg kell győződni arról is, hogy a szolgálatba lépő *megértette-e* a részére meghatározott feladatokat és azok *végrehajtására alkalmas-e.*

Az eligazítás *helyét, idejét és módját* a bv. szerv vezetőjének írásban kell meghatároznia, amit minden esetben ismertetni kell az érintett állománnyal. A személyi állomány tagja a szolgálatellátásra a bv. szerv vezetője által meghatározott *időpontban, szolgálatra alkalmas állapotban*, az előírásoknak *megfelelő tiszta és ápolt öltözetben* köteles megjelenni.

Folyamatos, váltásos, illetve vezényléses szolgálat esetén az eligazításra kötelezettel a következő szolgálatba lépés helyét és idejét a közvetlen elöljáró a bv. szerv vezetője által meghatározott módon közli.

Ha az eligazításra kötelezett *szeszes italt* fogyasztott, vagy *más szer/anyag* hatása miatt *bódult állapotban* van, *szolgálatba nem léptethető*. Ha a személyi állomány tagja önhibából eredő állapota miatt nem láthatja el szolgálatát, fegyelmi-, illetőleg büntetőjogi felelősséggel tartozik.

Az eligazítás lehet *általános,* vagy *speciális*.

Az általános eligazítás

Az általános eligazítás a szolgálatba lépést megelőzően kerül végrehajtásra, amelyet a bv. szerv vezetője által meghatározott időben, helyen és módon, a kijelölt személy (általában a szolgálatba lépő biztonsági tiszt) tart a szolgálatot átvevő biztonsági tevékenységet ellátó állomány részére.

A szolgálatot átvevő állomány a *meghatározott szakanyagokat a fegyverszobából az eligazítás előtt átveszi*, a lőfegyverrel vagy a traumatikus, illetve irritáló lőszerrel és a célba juttatásukra szolgáló eszközzel *szolgálatba lépők betáraznak*, kivéve, ha ezzel a lőfegyver vagy a kényszerítő eszköz *töltött állapotba kerülne*. *Az eligazításon töltött lőfegyverrel, illetve célba juttató eszközzel megjelenni tilos!*

Az eligazítás *előtt meg kell győződni* arról, hogy a szolgálatot átvevő állomány egészségügyi szempontból *alkalmas-e* a biztonsági tevékenység ellátására. Hiányosság vagy rendellenesség esetén a szolgálatot átvevő biztonsági tiszt a szükséges intézkedéseket köteles megtenni. Az alkalmasság megállapítása sok esetben nem egyszerű, ezért fontos annak megértetése az állománnyal, hogy bármilyen, a szolgálat ellátást befolyásoló tényről van tudomása, azt haladéktalanul köteles jelenteni a közvetlen elöljárójának. Ugyanakkor vannak olyan körülmények is, amelyek a kívülállók számára is felismerhetők.

A szolgálatot átvevő biztonsági tiszt által tartott általános eligazításon részt kell vennie mind a biztonsági, mind a körletfelügyelőknek, majd a *körletfelügyelőket* – a körletre vonatkozó részletszabályokról – a körlet-főfelügyelő igazítja el.

Az általános eligazítás tartalmazza:

a) az előző szolgálat ellátásának, valamint az azzal kapcsolatos lényeges események tapasztalatait,

b) az előző szolgálat óta a bv. szervezetnél történt súlyosabb rendkívüli események tanulságait, (de csak azokat, amelyek ténylegesen kapcsolódnak a napi feladatellátáshoz, azaz nem kell a napi jelentés az első szótól az utolsóig felolvasni.),

c) az elöljárónak a szolgálat ellátására vonatkozó rendelkezéseit, utasításait,

d) az eligazításon résztvevők szolgálati beosztását (ki, mikor, hol, milyen szolgálatot teljesít, mikor van váltás, stb.),

e) a bv. szervet, a személyi állományt, a fogvatartottak őrzését, felügyeletét, ellenőrzését érintő lényeges információkat (pl.: szuicid veszélyeztetett fogvatartottak),

f) a napi aktuális feladatokat,

g) a személyi állomány szakmai felkészültségének szúrópróbaszerű ellenőrzését,

h) a szolgálatot átvevő állomány szóbeli nyilatkoztatását arra vonatkozóan, hogy alkalmasnak érzik-e magukat a szolgálat ellátására.

Az általános eligazítással kapcsolatosan lényeges, hogy a fenti elemek nincsenek „kőbe vésve", azaz a biztonsági tisztnek minden esetben konkrétan fel kell készülnie és meg kell szerkesztenie azt, amit az eligazításon el kíván mondani. Ennek érdekében egy 10-15 percben – az átadó biztonsági tiszt által megadott információk és adatok birtokában – kell felkészülnie az eligazításra. Az eligazítás tartamát tekintve kb. 10-15 perc áll rendelkezésre, ezért is kell a mondanivalót alaposan rendszerezni. Általános hibaként az alábbiak említhetők meg:

– *rossz időfelhasználás*, azaz vagy túlzottan rövid az eligazítás tartama, vagy indokolatlanul hosszú, ami általában abból adódik, hogy olyan témákat is felvet a biztonsági tiszt, amelyek az adott szolgálati napon nem relevánsak, illetve a túl rövid eligazítás pedig néhány sablonos mondatból áll, de nem tér ki a fontosabb információkra. Mindkettő rossz, de az utóbbi jóval nagyobb veszélyt jelent, mivel az információk, adatok át nem adása, akár rendkívüli esemény bekövetkezéséhez is vezethet, aminek a büntetőjogi felelősségre vonás is folyománya lehet.

– *felkészületlenség,* természetesen az eligazítást megelőző néhány percben nem lehet az általános, szakmai hiányosságokat pótolni, ezért jó eligazítást csak az a vezető tud tartani, akinek a szakmai tudása kiterjedt és alapos.

– *rossz kommunikációs képesség,* a szükséges információkat pontosan, a végrehajtók számára érthetően kell átadni, továbbá olyan mennyiségben, amely megjegyezhető. Számos esetben volt olyan tapasztalat, hogy egy-egy eligazításon jóval több – főleg számszerű – adat hangzott el, mint amennyit az érintettek meg tudnak jegyezni.

Eligazításra a szolgálatba szervezett állományt a biztonsági főfelügyelő *sorakoztatja fel* szolgálati beosztások szerint, ennek során ellenőrzi a szolgálatba lépők ruházatát, egyéni ápoltságát és felszerelését.

Az általános eligazítás részét képezheti – amennyiben azt a bv. szerv vezetője meghatározza – a váltást követően, a szolgálatot átadó állomány eligazítása, amelyet a szolgálatot átadó biztonsági

tiszt tart a bv. szerv vezetője által meghatározott módon és időben. Ez az általános eligazítás a következőket tartalmazza:

a) a szolgálat rövid értékelését,

b) a következő szolgálatba lépés helyének és időpontjának ismertetését.

Ez az eligazítási forma nem kötelező minden bv. szervre nézve, ugyanis a gyakorlatban az intézetek nagy részénél az állomány jelentős hányada nagyobb távolságról jár szolgálatba, ezért ha a szolgálat leadását követően még eligazításon kellene megjelenniük, akár több órával is eltolódna a hazautazásuk. Ezért ennek megtartásáról a parancsnok határoz, a helyi körülmények figyelembevételével.

A speciális eligazítás

A speciális eligazítást a szolgálatban lévő biztonsági tisztnek, vagy az általa meghatározott személynek a tevékenységet megelőzően, annak jellegéből adódó feladatokra irányulóan kell megtartania.

A speciális eligazításon ismertetni kell:

a) a végrehajtandó biztonsági feladatot, annak helyét és idejét, a feladat végrehajtásának módját,

b) az összeköttetés módját,

c) a feladatot végrehajtó állomány öltözetét, fegyverzetét, felszerelését,

d) amennyiben a feladat végrehajtásban fogvatartott is érintett:

– annak alapadatait, biztonsági kockázat értékelését és a rendelkezésre álló adatok alapján a várható magatartását,

– az alkalmazandó mozgáskorlátozó, illetve az alkalmazható kényszerítő eszközök típusát és alkalmazásának módját.

e) az esetleges veszélyforrásokat,

f) rendkívüli esemény megelőzése, megszakítása, következményeinek felszámolása érdekében teendő elsődleges intézkedéseket,

g) más szervvel történő együttműködés esetén a kapcsolattartás módját, a végrehajtandó feladatok megosztását.

Speciális eligazítást kell tartani különösen:

a) a biztonsági- és körletfelügyelők feladatairól a közbenső váltások előtt,

b) az előállítást vagy szállítást végrehajtók részére a feladat végrehajtása előtt,

c) a foglalkoztatási feladat végrehajtása előtt,

d) a szabad levegőn tartózkodással kapcsolatos feladatokról,

e) a látogatással kapcsolatos feladatokról,

f) rendkívüli esemény megelőzése érdekében, annak megszakításakor, következményeinek felszámolásakor,

g) a bv. szerv vezetője által meghatározott egyéb esetekben.

A biztonsági tisztek váltása

A biztonsági tisztek a váltást a bv. szerv vezetője által meghatározott helyen, időpontban és módon hajtják végre. A már fentebb említett módon, a szolgálatban lévő biztonsági tiszt az általános eligazítást megelőzően 10-15 percben tájékoztatja a szolgálatba lépőt az érdemi eseményekről, ezek az alábbiak:

a) a szolgálat ideje alatt történt és tudomására jutott eseményeket, a megtett intézkedéseket,

b) a szolgálat ellátásával, a szolgálatteljesítési helyekkel kapcsolatos változásokat,

c) a folyamatban lévő feladatokat,

d) a szolgálatszervezésben történt módosítást,

e) az elöljáró szolgálat ellátásra vonatkozó és egyéb rendelkezéseit, utasításait,

f) a biztonsági tevékenységgel összefüggő egyéb lényeges információkat.

A szolgálatot átadó biztonsági tiszt átadja, a szolgálatot átvevő biztonsági tiszt átveszi:

a) a nyilvántartás alapján létszám szerint a körleten (részlegeken), a munkahelyeken, illetve az intézeten kívül tartózkodó fogvatartottakat,

b) a szolgálati okmányokat, iratokat,

c) a kezelésére bízott kulcsokat és kulcsdobozokat,

d) a megkezdett és soron következő feladatokat,

e) a fogvatartottaktól átvett tárgyakat, értékeket, illetve a fogvatartottak részére kiadandó pénz- és értékletéteket, a szabadulást igazoló iratokat, továbbá a biztonsági osztály részére egyéb célra kiadott pénzeszközöket,

f) a biztonsági tisztek kezelésében lévő egyéb eszközöket.

A szolgálatot átvevő biztonsági tiszt ellenőrzi, vagy ellenőrizteti különösen:

a) a szolgálatba lépő állomány szolgálatra való alkalmasságát,

b) a fegyverszoba átadás-átvételét,

c) a biztonsági főfelügyelő kezelésében lévő biztonsági berendezések, és a technikai eszközök meglétét, működését, állapotát és a tűzbiztonsági berendezéseket,

d) a biztonsági osztály helyiségeinek rendjét, tisztaságát, a berendezések és felszerelések meglétét és állapotát,

e) a váltás időszakában a szolgálati elöljárója által meghatározottakat, elsősorban a biztonsági, illetve körletfelügyelők váltását.

Szolgálati okmányok vezetése váltáskor

A váltás dokumentálása komoly jelentőséggel bír, ugyanis számos – főleg jogi – relevanciával bíró adatot kell rögzíteni. A legfontosabb okmány a szolgálati napló, de más okmányokat is – pl.: körletek szolgálati naplói, az egyes szolgálatteljesítési helyeken rendszeresített átadás-átvételi naplók, stb. – hasonló pontossággal kell vezetni és lezárni. Amennyiben ezen okmányok bármelyike nem kerül a szolgálatba lépők részéről aláírásra, azaz átvételre, a váltás nem történik meg.

A szolgálati napló vezetésével kapcsolatosan az alábbiakat kell megtenni:

a) a szolgálatot átadó biztonsági tiszt bejegyzi az elektronikus szolgálati napló megfelelő rovatába:

aa) a fogvatartottak létszámát a szolgálat átadás időpontjában,

ab) a váltás időtartama alatt történt eseményeket (amennyiben volt ilyen),

ac) a szolgálat átadás időpontját,

majd mindezt elektronikus aláírásával hitelesíti (működési hiba esetén papír alapon aláírásával igazolja, amelyet a hiba elhárulása után feltölt a programba).

b) a szolgálatot átvevő biztonsági tiszt ellenőrzi az elektronikus szolgálati naplót, valamint a bejegyzett adatok és tények valóságtartalmát, amennyiben mindent rendben talált, elektronikus aláírásával hitelesíti (működési hiba esetén papír alapon aláírja), amellyel igazolja a szolgálat átvételét, az esetleges megállapításait az elektronikus szolgálati napló megfelelő rovatában rögzíti."

Amennyiben a szolgálatot átvevő biztonsági tiszt közli a szolgálatot átadó biztonsági tiszttel, hogy „a szolgálatot átvettem”, a szolgálatot átadó váltás távozhat. Ha a váltás ideje alatt rendkívüli esemény következik be, akkor a szolgálatot átadó biztonsági tiszt köteles és jogosult a meghatározott intézkedési- és jelentési kötelezettségnek eleget tenni. Az esemény jellegétől függően, amennyiben az – vagy a szükséges intézkedés – a váltás tervezett időtartamánál tovább

tart, kizárólag a biztonsági osztályvezető engedélyével kerülhet sor az időközbeni szolgálat átadás-átvétel végrehajtására.

4. A biztonsági tevékenység differenciálásának fogalma, a kockázati csoportok meghatározása.

Jogszabályi háttér

- 2013. évi CCXL tv.
- 16/2014. IM rendelet,
- Biztonsági Szabályzat

A differenciálás fogalma

A biztonsági tevékenység differenciálása az egyik fontos alapelv, illetve komplex tevékenység, amely áthatja a büntetés-végrehajtás egészét a szakmai feladatok rendszerében. *Kifejezésre juttatja, hogy a fogvatartottak őrzését, felügyeletét és ellenőrzését az intézet típusának, biztonsági helyzetének, építészeti jellegének, elhelyezkedésének, környező lakossághoz való viszonyának és a fogvatartottak büntetés-végrehajtási fokozatának, elkövetett cselekmény jellegének, ítélet tartamának, veszélyességi szintjének, viselkedésének és személyiségének figyelembe vételével hogyan kell megszervezni.*

A *kockázatelemzés* olyan büntetés-végrehajtási szakmai tevékenység, amelynek során az elítélt vonatkozásában felmérésre és értékelésre kerül a kockázatcsoportok kockázati értéke.

Az elítélt befogadását követően, de az elhelyezésre kijelölt bv. intézet befogadási és fogvatartási bizottság ülését megelőzően el kell végezni az alábbi kockázatcsoportok felmérését:

a) fogolyszökés és annak kísérlete,

b) öngyilkosságra irányuló magatartás,

c) önkárosítás,

d) bármely személy elleni erőszakos cselekmény vagy annak kísérlete,

e) a bűnözői, illetve a fogvatartotti szubkultúrában betöltött vezetői, szervezői, végrehajtói szerep, tevékenység, ha erre vonatkozóan információ áll rendelkezésre,

f) pszichoaktív szerrel való visszaélés.

A felmérés során meghatározott kockázatcsoportokat külön-külön kell értékelni, amelynek alapján a kockázati érték magas, közepes vagy alacsony lehet. Az elítélt köteles együttműködni a visszaesési és fogvatartási kockázatok felmérését szolgáló eljárások során.

A fogvatartottak biztonsági kockázati besorolása

A *kockázatkezelés* olyan büntetés-végrehajtási szakmai tevékenység, amely során a meghatározott kockázatcsoportok felmérése alapján – figyelembe véve az elítélt reintegrációs szükségleteit és társadalmi helyzetét, valamint a fogvatartás rendjét és biztonságát veszélyeztető kockázati tényezőket – az egyéniesített fogvatartási programtervben foglaltak teljesítését biztosítják és nyomon követik. A kockázatkezelés a szabadságvesztés teljes tartamára kiterjed, annak egyes elemei az elítélt teljesítményétől és eredményeitől függően módosulhatnak.

A fogvatartási és visszaesési kockázatok mérését célzó *prediktív* (előrejelző, következtető) mérőeszközök alkalmazását, valamint a szexuális bűnelkövetők részére felajánlott, a visszaesés valószínűségét csökkentő terápiás jellegű foglalkozásokat pszichológus bevonásával kell végezni.

A büntetés végrehajtása alatt különböző rezsimeket kell kialakítani, aminek során az alábbiakat kell teljesíteni:

– a megismerést követően az elítéltek klasszifikációja, típusba sorolása,
– az életfeltételek kialakítása az eltérő rezsimek, rezsimfokozatok jellegének megfelelően,
– az elítéltek sajátosságaihoz igazodó bánásmód, kezelési elvek, módszerek kialakítása és alkalmazása.

Az elítéltek biztonsági kockázatának elemzése és besorolása

A Bv. tv. 97. § (5) bekezdésében meghatározott feladatok biztonságos végrehajtása érdekében minden elítélt esetében – a kockázatelemzés és értékelés részeként – el kell végezni a biztonsági kockázati besorolását, amely *magas, közepes vagy alacsony* szintű lehet. A kockázatelemzés során az elítéltről a fogvatartotti nyilvántartásban szereplő korábbi fogvatartása során megállapított biztonsági csoportba sorolására, az elkövetett fegyelemsértésekre és fenyítésekre vonatkozó adatok is felhasználhatók.

Magas szintű a biztonsági kockázata annak az elítéltnek, akinél

– az elkövetett bűncselekmény jellege,
– a kiszabott büntetés tartama,
– bűnszervezetben vagy a fogvatartotti szubkultúrában betöltött szerepe,
– a bv. intézet rendjéhez és biztonságához való viszonya,
– korábbi fogvatartása során tanúsított magatartása vagy más személyi körülménye alapján megalapozottan feltehető, hogy adott helyzetben *a bv. intézet rendjét súlyosan sértő cselekményt, szökést, a saját vagy mások életét, testi épségét sértő vagy veszélyeztető magatartást tanúsítana,* és így a biztonságos fogvatartása *csak őrzéssel biztosítható*.

Közepes szintű a biztonsági kockázata annak az elítéltnek, akinél megalapozottan feltehető, illetve magatartása alapján megállapítható, hogy

– *a bv. intézet rendjével tudatosan szembe helyezkedik,*

– *az azzal kapcsolatos magatartási szabályokat megszegi,* és így a biztonságos fogvatartása *csak felügyelettel vagy őrzéssel biztosítható.*

Alacsony szintű a biztonsági kockázata annak az elítéltnek, aki

- *a bv. intézet rendjét várhatóan betartja,*
- *szökésétől vagy más bűncselekmény elkövetésétől nem kell tartani*, és így a biztonságos fogvatartása *általában ellenőrzéssel* is biztosítható.

5. Az intézkedési jog és kötelezettség

Jogszabályi háttér

- 2013. évi CCXL. tv.
- 16/2014. IM rendelet,
- Biztonsági Szabályzat.

A büntetés-végrehajtási szervezet tagjai a bv. intézet biztonságát sértő vagy veszélyeztető cselekmények felszámolása érdekében jogosultak és kötelesek a rend fenntartásához, illetve helyreállításához szükséges intézkedéseket megtenni.

Az intézkedés nem okozhat olyan hátrányt, amely nyilvánvalóan nem áll arányban annak törvényes céljával. Több lehetséges és alkalmas intézkedés közül azt kell választani, amely az eredményesség biztosítása mellett a legkisebb személyi korlátozással, sérüléssel vagy károkozással jár.

Az intézkedő nem alkalmazhat kínzást, kényszervallatást, embertelen vagy megalázó bánásmódot, az erre vonatkozó utasítást köteles megtagadni. A személyi állomány tagja az ilyen magatartás tanúsítóját a cselekmény abbahagyására felszólítani, vele szemben intézkedni, vagy az intézkedésre jogosult személynek jelentést tenni köteles.

A személyi állomány tagja köteles megakadályozni, hogy a fogvatartottak egymást bántalmazzák, sanyargassák, vagy egyéb, az emberi méltóságot sértő magatartást tanúsítsanak.

Az intézkedés során kerülni kell a sérülés okozását, az emberi élet kioltását. Az intézkedésnél megsérült személy részére — amint az lehetséges — segítséget kell nyújtani, gondoskodni kell az

orvosi ellátásáról, kórházi elhelyezés esetén a hozzátartozó vagy más, a sérülttel kapcsolatban álló személy értesítéséről.

A személyi állomány egyenruha viselésére kötelezett tagját az intézkedése során az egyenruhája és az azon elhelyezett azonosítószáma, a nem egyenruhában szolgálatot teljesítő tagját a szolgálati igazolványa igazolja.

Ha az intézkedések a személyi állomány vagy a fogvatartottak életének és testi épségének a megvédésére, a fogvatartás törvényes biztosítására, a fogolyszökés megakadályozására nem elegendők, a bv. szerv köteles más rendvédelmi szerv közreműködését kérni.

A végrehajtás rendjének és a fogvatartás biztonságának fenntartása érdekében foganatosított intézkedéssel érintett személyről, valamint az intézkedés szempontjából lényeges körülményről, tárgyról mobil elektronikus megfigyelési eszközzel képfelvétel, hangfelvétel vagy kép- és hangfelvétel készíthető. A mobil elektronikus megfigyelési eszközzel rögzített felvétel és az abban szereplő személyes adat felhasználására és kezelésére a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvénynek az elektronikus megfigyelési eszköz által rögzített felvétel és az abban szereplő személyes adat felhasználására és kezelésére vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni

Az elítélttel szemben alkalmazható biztonsági intézkedések:

a) biztonsági elkülönítés,

b) biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés,

c) mozgáskorlátozó eszközök alkalmazása,

d) elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazása,

e) elektronikus megfigyelési eszköz alkalmazása,

f) motozás,

g) biztonsági ellenőrzés, biztonsági vizsgálat és biztonsági szemle,

h) az ajtók zárva tartásának elrendelése,

i) egyes jogok gyakorlásának felfüggesztése.

Az *a)–d)* pontban meghatározott biztonsági intézkedések egyéni kockázatelemzés alapján alkalmazhatók. Indokolt esetben több biztonsági intézkedés együtt is alkalmazható. A c), f) és g) pontokban meghatározott biztonsági intézkedéseket a bv. szervezet személyi állományának arra kiképzett tagja hajthatja végre.

A büntetés-végrehajtási szervezet tagjai a bv. intézet biztonságát sértő vagy veszélyeztető cselekmények felszámolása érdekében jogosultak és kötelesek a rend fenntartásához, illetve helyreállításához szükséges intézkedéseket megtenni.

A biztonsági elkülönítés, a motozás, valamint a mozgáskorlátozó eszközök alkalmazása.

Jogszabályi háttér

- 2013. évi CCXL. tv.
- 16/2014. IM rendelet,
- Biztonsági Szabályzat.

Az intézkedések közül a legfontosabbak az ún. biztonsági intézkedések. Ezeket az intézkedéseket csak az elítéltekkel, illetve az egyéb jogcímen fogvatartottakkal szemben lehet alkalmazni. Tehát más, nem fogvatartott személyekkel szemben ezen intézkedések alkalmazására a jogalkotó nem ad lehetőséget.

Az elítélttel szemben alkalmazható biztonsági intézkedések az alábbiak:

a) biztonsági elkülönítés,

b) biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés,

c) mozgáskorlátozó eszközök alkalmazása,

d) elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazása,

e) elektronikus megfigyelési eszköz alkalmazása,

f) motozás,

g) biztonsági ellenőrzés, biztonsági vizsgálat és biztonsági szemle,

h) az ajtók zárva tartásának elrendelése,

i) egyes jogok gyakorlásának felfüggesztése.

A biztonsági intézkedések közös jellemzői:

a) indokolt esetben több biztonsági intézkedés együtt is alkalmazható,

b) csak elítélttel, valamint egyéb jogcímen fogvatartottal szemben alkalmazhatók,

c) biztonsági elkülönítés, biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés, mozgáskorlátozó eszközök alkalmazása, elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazása csak az egyéni kockázatelemzés alapján alkalmazható,

d) mozgáskorlátozó eszközt, motozást, biztonsági ellenőrzést, biztonsági vizsgálatot és biztonsági szemlét csak olyan személy alkalmazhat, akit arra kiképeztek.

A biztonsági elkülönítés

Az elítélt biztonsági elkülönítésére akkor kerülhet sor, ha

a) a bv. intézet rendjét, biztonságát súlyosan sérti vagy veszélyezteti,

b) csoportos ellenszegülésben vesz részt,

c) az utasítás végrehajtását, a munkavégzést megtagadja, vagy

d) ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsít.

A biztonsági elkülönítés okait tekintve néhány megjegyzést mindenképpen tenni kell. A felsorolás nem teljesen logikus, ugyanis keverednek az általános és a speciális esetek. Az *a)* pontban meghatározott elrendelési ok lényegében mindent tartalmaz, ugyanis a legáltalánosabb kereteket határozza meg a jogszabály, másként megfogalmazva, ez a pont önmagában is elegendő lenne.

A többi pontnál sem lehet túl sok logikai kapcsolatot találni, ugyanis az utasítás megtagadás szintén egy általános meghatározás, míg a csoportos ellenszegülés, valamint a munkavégzés megtagadása konkrét cselekményt jelent. Minden esetre az *a)* pontban meghatározott ok lehetővé teszi, hogy lényegében minden olyan magatartás esetén alkalmazható az elkülönítés, amely súlyosan sérti vagy veszélyezteti a bv. intézet rendjét, vagy biztonságát.

Külön emelném ki a *d)* pontban meghatározott magatartást, mivel az egy igen speciális helyzet. Az ön- vagy közveszélyes magatartás csak addig biztonsági kérdés, amíg fizikailag nem kerül megakadályozásra a veszélyes magatartás. Amennyiben ez megtörténik – alapvetően mozgáskorlátozó vagy kényszerítő eszköz alkalmazásával, valamint az erre a célra kialakított helyiségbe történő behelyezéssel –, onnantól egészségügyi kérdéssé válik az esemény, amit elsősorban az orvosnak kell irányítania, felügyelnie, ellenőriznie.

A biztonsági elkülönítés *elrendelésére* és *megszüntetésére, meghosszabbítására* a bv. intézet parancsnoka vagy a személyi állomány általa megbízott tagja jogosult. Azonban a jelenlegi szabályozás szerint a parancsnok ezt a döntést *hivatali munkaidőben* – a bv. szerv vezetője által írásban meghatározott, több szakemberből (pl.: pszichológus, az érintett fogvatartott reintegrációs tisztje, a büntetés-végrehajtási és a biztonsági osztályvezető, az orvos/ápoló) álló bizottság vagy annak tagja javaslatára – hozza meg.

Hivatali munkaidőn kívül más a helyzet, ugyanis az elrendelésre a bv. szerv vezetőjének vagy az általa kijelölt személynek van joga. Arra nincs szabály, hogy a parancsnok által kijelölt más személy az ki lehet, így ez az adott intézetparancsnok diszkrecionális döntésén múlik, de a legkézenfekvőbb a szolgálatban lévő biztonsági tiszt.

A *megszüntetésre* ugyanazon szabályok vonatkoznak, mint az elrendelésre, azaz a parancsnok, vagy az általa megbízott személy jogosult rá. Azt azonban megjegyezném, hogy a megszüntetésre az elrendelőnél alacsonyabb beosztású személy nem jogosult, vagyis, ha a parancsnok rendelte el,

akkor azt csak ő (illetve a jogkörében eljáró személy) szüntetheti meg, ugyanakkor az alacsonyabb beosztású által történő elrendelést a magasabb beosztású is megszüntetheti.
Az elkülönítés *tartamát* tekintve az, az elrendelésre okot adó körülmény megszűnéséig, de legfeljebb tíz napig tarthat, amit a bv. intézet parancsnoka egy alkalommal legfeljebb *tíz* nappal meghosszabbíthat. Az elkülönítés tartamába minden megkezdett nap beszámít.

Más a helyzet az *ön- vagy közveszélyes* magatartást tanúsító elítélttel. Ilyen esetben az elkülönítés legfeljebb *hat* óra időtartamú lehet. Az elkülönítés esetében különösen nagy jelentősége van a szükségesség *felülvizsgálatának*, ezért a Rendelet szigorú szabályokat határoz meg. A biztonsági elkülönítés indokoltságát – az ön- vagy közveszélyes magatartást kivéve – a bv. intézet parancsnoka vagy annak jogkörében eljáró személy szükség szerint, de legalább *háromnaponta* köteles felülvizsgálni. Felhívnám a figyelmet arra, hogy a szükség szerinti felülvizsgálatot mindig az elkülönített személyiségéhez, aktuális állapotához kell igazítani, így az is indokolt lehet, hogy naponta többször is meg kell arról győződni, hogy nincs-e olyan körülmény, amely szükségessé teszi a felülvizsgálatot, pl. megnövekszik az öngyilkosság veszélye. Az ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsító elítélt esetében a szükségességet *két óránként* kell felülvizsgálni.
Összevont munkaszüneti napok esetén a biztonsági elkülönítés indokoltságát, az erre jogosult személy távollétében – a parancsnok megbízása alapján – a biztonsági tiszt elvégezheti, amennyiben nem ő volt az elrendelő. Ebben az esetben a felülvizsgálatot elvégző személy döntéséről jelentést köteles tenni a parancsnok részére.
A biztonsági elkülönítésre *okot adó körülmény megszűnésével* a biztonsági intézkedést *haladéktalanul meg kell szüntetni*. Ez generális követelmény, amennyiben megszűnik az ok, az által a jogalap is megszűnik, így azonnal meg kell szüntetni az intézkedést is.
A biztonsági elkülönítés alatt számos *szigorítást* határoz meg a Rendelet, így az elítélt
a) állandó felügyelet alatt áll,
b) az intézet területén engedéllyel és felügyelettel mozoghat, zárkáját zárva kell tartani,
c) látogatójával biztonsági beszélőfülkében vagy biztonságtechnikai eszközön keresztül érintkezhet,
d) az intézet csoportos művelődési, sportolási és szabadidő eltöltésének lehetőségeit nem veheti igénybe,
e) önképzést folytathat,
f) saját ruhát nem viselhet,
g) magánál tartható tárgyainak köre és mennyisége korlátozható.

A fent meghatározott korlátozások együttesen vagy külön-külön alkalmazhatók, amiről az elrendelőnek *írásban* kell határoznia a biztonsági elkülönítés elrendelésével egyidejűleg.

A biztonsági elkülönített elhelyezése

A biztonsági elkülönítés alapvetően az elítélt külön az e célra szolgáló helyiségben történő elhelyezése. Azonban előfordulhat az is, hogy nem kell az elhelyezést megváltoztatni, ha az elítélt egyszemélyes zárkában van, és ez a biztonsági elkülönítés célját nem veszélyezteti.
Az elkülönítésre magánelzárás végrehajtására kialakított zárka is igénybe vehető, de ebben az esetben az elítélt részére a 4. mellékletben meghatározott felszerelési tárgyakat biztosítani kell. [17]
Az ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsító elítéltet az erre a célra kialakított helyiségben kell elhelyezni, és haladéktalanul intézkedni kell *orvosi* vizsgálata iránt. Az elkülönítésére szolgáló helyiséget olyan *nagyságúra* kell kialakítani, amely nem teszi lehetővé a kitámasztással történő mászást, továbbá *burkolata* (oldalfal, padozat) legyen képes megakadályozni a dühöngő személy önkárosító sérülését. A helyiségnek rendelkeznie kell *előtérrel, kamerával,* valamint *füstérzékelővel*, továbbá abban berendezési és *felszerelési tárgy* nem lehet. A helyiséget a használatba vételkor folyamatosan meg kell *világítani,* valamint a fogvatartottat olyan *ruházatban* kell behelyezni, amely kizárja az élet kioltásának önfojtással való lehetőségét.

Tájékoztatási kötelezettség

Az elítéltet az *elrendelő* köteles *írásban* tájékoztatni a biztonsági elkülönítés tartama alatti *korlátozó intézkedések* bevezetéséről, a *jogairól* és a *kötelezettségeiről*. A tájékoztatást a biztonsági elkülönítés elrendelését követően *haladéktalanul* meg kell tenni, amelynek

---

17 Állandó berendezési és felszerelési tárgyak:
1.1. rögzített kemény fekhely,
1.2. rögzített ülőke,
1.3. hulladéktároló.
2. A takarodótól az ébresztőig:
2.1. takaró és takaróhuzat,
2.2. párna és párnahuzat,
2.3. matrac és matrachuzat,
2.4. lepedő.
3. Az elítélt tisztálkodási kellékei:
3.1. törülköző,
3.2. fogmosó pohár, fogkefe, fogkrém,
3.3. szappan,
3.4. fésű,
3.5. borotválkozási felszerelés,
3.6. toalettpapír, nőknek egészségügyi vatta, tampon, egészségügyi betét.
4. Műanyag pohár, műanyag evőeszköz, törlőkendő.
5. Vallási kegytárgy és imakönyv.

tudomásulvételét az elítélt aláírásával igazolja. Ha az elítélt az aláírást megtagadja, a tájékoztatás megtörténtét két tanú aláírásával kell igazolni. Az ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsító elítélt tájékoztatását szóban, a személyi állomány két tagja jelenlétében kell végrehajtani. Büntetőeljárás alatt álló elítélt az ahhoz kapcsolódó jogainak gyakorlásában a biztonsági elkülönítés alatt sem korlátozható.

A dokumentálás

A biztonsági elkülönítésről "Biztonsági elkülönítési lap"-ot kell kiállítani, amelyet az ügykezelési szabályok betartásával kell kezelni. Eredeti példányát az elkülönítés megszüntetése után az irattárban, fénymásolatát a fogvatartott reintegrációs iratanyagában kell elhelyezni. A biztonsági elkülönítési lap *tartalmazza* az elítélt személyes adatait, a végrehajtási fokozatát, a biztonsági kockázati besorolását, az elkülönítésre kijelölt zárkát, az elrendelés okát, története kényszerítő eszköz alkalmazás, ha igen annak időtartamát, az alkalmazott mozgáskorlátozó eszközt, annak időtartamát, az elrendelés időpontját, az elrendelő aláírását, a fogvatartott tájékoztatását és orvosi véleményt. A biztonsági elkülönítés során az orvosnak további ellenőrzési kötelezettsége van, amit szintén rögzíteni kell a lapon, ugyanakkor az nincs meghatározva, hogy milyen időközönként kell ezt megtennie. Továbbá a felülvizsgálatok eredményét, időpontját, és a felülvizsgálatot végrehajtó nevét is be kell jegyezni a dokumentumba, amit szükség szerint, de legalább háromnaponként végre kell hajtani. Végül tartalmaznia kell az alkalmazás jogszerűségének kivizsgálásáról szóló döntést, majd a megszüntetés okát és idejét. A biztonsági elkülönítést a fogvatartotti nyilvántartási rendszerben *rögzíteni kell*.
Előfordulhat, hogy az elkülönített fogvatartottat el kell szállítani, ilyenkor az elkülönítést meg kell szüntetni. A fogvatartott szállítása miatt megszüntetett biztonsági elkülönítésről a szállítmányvezetőt, valamint a fogadó bv. szervet a biztonsági elkülönítési lap fénymásolt példányának átadásával kell tájékoztatni.
A biztonsági elkülönítéssel kapcsolatos feladatokat, hatásköröket és a végrehajtási rendet a *bv. szerv vezetője intézkedésben köteles szabályozni*.

A mozgáskorlátozó eszköz alkalmazása

Az elítéltek mozgáskorlátozása az egyik legtisztább preventív intézkedés. Amennyiben a *bilincs kényszerítő eszközként való alkalmazásának törvényben meghatározott feltételei nem állnak fenn*, az elítélt mozgásának a korlátozása azonban a fogvatartás biztonságát sértő vagy veszélyeztető

cselekmény *megelőzése érdekében* szükséges, mozgáskorlátozó eszközként bilincs vagy a *végtagra* helyezett, testi sérülést nem okozó *más* eszköz alkalmazható.

A mozgáskorlátozó eszközök

Mozgáskorlátozó eszközként – testi sérüléssel nem járó módon – rögzítő övvel vagy anélkül *bilincs, vezetőbilincs* vagy a végtag rögzítésére alkalmas *más* eszköz alkalmazható. A bilincs alapvetően az ún. patentbilincs lehet, amit a kezekre lehet helyezni, továbbá alkalmazható a lábbilincs is, ami a lábak mozgását korlátozza. Abban az esetben – ez nagyon ritkán fordulhat elő – ha nem áll rendelkezésre rendszeresített bilincs, alkalmazható más olyan eszköz is, amely alkalmas a végtagok rögzítésére. De nagyon fontos, hogy csak olyan eszköz lehet, amely az alkalmasság mellett, *nem okoz* nagyobb *testi sérülést*, mint a rendszeresített eszközök.

Az intézkedés időtartama

Ezen intézkedés alkalmazásánál különösen nagy szerepe van az *időtartamnak*, ezért szigorúan csak az intézkedésre okot adó körülmény *megszűnésig* tarthat, de *folyamatosan* legfeljebb *tizenkét* óra időtartamra alkalmazható, és addig is csak akkor, ha az elítélt egészségi állapota azt megengedi. Ugyanakkor bizonyos esetekben mégis előfordulhat az, hogy a 12 óra nem elégséges – pl. szállítás, előállítás közbeni baleset, vagy egy katasztrófa helyzet, stb. – ezért a jogalkotó lehetőséget ad a *12 órás időtartam áttörésére*, amennyiben az elítélt bv. intézeten *kívüli kísérése vagy őrzése* teszi azt szükségessé. További kapcsolódó szabály, hogy a 12 óra leteltével az *újbóli* alkalmazásnak csak *2 óra* elteltével lehet helye.

A differenciált alkalmazás

A mozgáskorlátozó eszköz alkalmazásáról szóló döntést az érintett elítéltre vonatkozó adatok és információk alapján kell meghozni, amelynek során figyelembe kell venni az elítélt biztonsági kockázati besorolását és a kockázatelemző és értékelő összefoglaló jelentés tartalmát is. Azaz lényegében *minden olyan adatot értékelni kell*, amellyel a bv. intézet rendelkezik, illetve hozzá tud jutni. A mozgáskorlátozó eszköz alkalmazása során különös tekintettel kell lenni a *törvényes bánásmód* és az *emberi méltóság* tiszteletben tartására. A mozgáskorlátozó eszközök alkalmazásával kapcsolatban az egyik legrendezetlenebb kérdés az eszközök *felhelyezésének* és *levételének* módja.

A mozgáskorlátozó eszközt *utasításra* vagy *saját elhatározásból* lehet alkalmazni, amit minden esetben írásban kell rögzíteni. Ha a személyi állomány tagja saját elhatározásból alkalmaz mozgáskorlátozó eszközt, annak indokoltságát a bv. intézet parancsnoka nyolc napon belül köteles kivizsgálni.

A helyi intézkedésben rendelkezni kell a szóbeli utasításra, saját elhatározásból történő alkalmazás dokumentálásának módjáról, a mozgáskorlátozás indokoltságának vizsgálatát valamennyi esetben a bv. szerv vezetője végzi.

A mozgáskorlátozás az esetek többségében utasításra kerül alkalmazásra, ami feltételezi azt, hogy a vezető alapos mérlegelés után hozta meg a döntését. Ugyanakkor előfordulhat olyan helyzet is, amikor a végrehajtói állomány tagjának saját – általában azonnali – döntést kell hoznia az alkalmazásról pl. egy testi kényszer alkalmazását követően. Ilyen esetekben – mivel egy ad hoc döntésről van szó – indokolt az utólagos jogszerűségi vizsgálat.

A mozgáskorlátozás elrendelése és megszüntetése

Mozgáskorlátozó eszköz alkalmazásának, előállítás esetén pedig a vezetőbilincs és a lábbilincs elrendelésére és megszüntetésére a bv. intézet parancsnoka vagy az által kijelölt személy jogosult. Ezen intézkedés esetében sem került meghatározásra, hogy kit jelölhet ki, azaz bárki lehet. Természetesen a logikus az osztályvezetői, illetve biztonsági tiszti szint felhatalmazása.

A mozgás korlátozása történhet:

- a kezek előre vagy hátra bilincselésével,
- két vagy több személy egymáshoz rögzítésével,
- bilincs és bilincsrögzítő öv együttes alkalmazásával,
- vezetőszárral ellátott bilincstag (vezető bilincs), valamint
- egyéb, a végtag rögzítésére alkalmas eszköz használatával is.

A bilincselés módját az intézkedő az adott körülmények között a legcélirányosabban választja meg azzal, hogy:

a) a kezek hátra bilincselése akkor célszerű, ha a bilincs alkalmazására testi kényszert követően kerül sor, vagy alapos okkal tartani lehet támadástól, illetve szökéstől,

b) lábbilincselés, illetve kéz- és lábbilincselés együttes alkalmazása akkor indokolt, ha a fogvatartottról feltételezhető, hogy önmagában vagy másban kézbilincs alkalmazása esetén is kárt tud okozni, vagy szökési szándéka feltételezhető,

c) tárgyhoz bilincselésnek akkor van helye, ha a fogvatartott további önkárosításának, támadásának vagy szökésének megakadályozása, ellenszegülésének megtörése, illetve az intézkedés eredményes befejezése más módon nem biztosítható, illetve az önkárosító állapot az ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsító fogvatartott elkülönítésére szolgáló helyiségbe helyezés szükségességét nem éri el, vagy nem áll rendelkezésre,

d) a fogvatartott további önkárosítás megakadályozása céljából történő tárgyhoz bilincselését kizárólag kamerával ellátott egyszemélyes elkülönítésre szolgáló zárkában lehet végrehajtani, a rögzítést a fogvatartott veszélyességi fokának figyelembevételével, végső esetben háton fekvő helyzetben, a kezek és lábak egyidejű rögzítésével, illetve a fej védelmét szolgáló védőeszköz felhelyezésével kell elvégezni,

e) a tárgyhoz bilincselés időtartama alatt a fogvatartott óránkénti egészségügyi kontrolljáról gondoskodni kell,

f) amennyiben a tárgyhoz bilincselés alkalmazásának feltételei két óra folyamatos időtartamnál tovább állnak fenn, akkor - az embertelen, megalázó bánásmód elkerülése érdekében - a tárgyhoz rögzítést meg kell szüntetni, ezzel egyidejűleg biztonsági elkülönítést kell elrendelni, és a fogvatartottat az ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsító fogvatartott elkülönítésére szolgáló helyiségben kell elhelyezni,

g) az ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsító fogvatartott elkülönítésére szolgáló helyiségből történő kihelyezést követően - amennyiben a fogvatartott magatartása újból indokolttá tenné - adott napon a tárgyhoz bilincselést már nem lehet ismételten végrehajtani, ebben az esetben a fogvatartottat vissza kell helyezni az ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsító fogvatartott elkülönítésére szolgáló helyiségbe,

h) amennyiben a tárgyhoz bilincselés végrehajtása a bv. szerv területén kívül válik szükségessé, abban az esetben a vonatkozó - fogvatartottak bv. intézeten kívül történő előállításáról szóló - szakutasításban foglalt meghatározások szerint kell eljárni,

i) a fogvatartott tárgyhoz bilincselésének esetszámait az intézet az év végi adatszolgáltatásainak jelentése során köteles megjeleníteni, továbbá a tárgyhoz rögzítés időpontjában a BVOP főügyeletére jelentést tenni;

j) a fogvatartott tárgyhoz bilincselését a bv. szerv vezetője által kijelölt szakterületi vezető rendelheti el, hivatali munkaidőn kívül, amennyiben az időveszteség a fogvatartott testi épségét veszélyeztetné, abban az esetben az elrendelés átruházható a szolgálatban lévő biztonsági tisztre. Ha az elítélt meghatározott helyen tartása másként nem biztosítható – a járművön való szállítást kivéve – átmeneti intézkedésként végtagja tárgyhoz is rögzíthető. Szállításkor az elítéltet tilos tárgyhoz rögzíteni, valamint kezeit hátra bilincselni. Ez alól kivételt képez, ha a jármű valamilyen

ok miatt hosszabb időre várakozásra kényszerül és a biztonságos őrzés más módon nem biztosítható. Teljes a tilalom az elítélt foglalkoztatása során, ilyen helyzetben nem lehet mozgáskorlátozó eszközt alkalmazni.

A motozás

A motozás – a mozgáskorlátozáshoz hasonlóan – szintén egy tisztán preventív jellegű biztonsági intézkedés. A rendkívüli események jelentős részénél fontos szerepe van a megfelelő eszköz meglétének, ezért a motozás rendszeres és szakszerű alkalmazásával jelentős mértékben meg lehet előzni azokat.

A motozás céljaként az alábbiak határozhatók meg:

- a fogvatartás rendjét vagy biztonságát sértő vagy veszélyeztető cselekmények megelőzése vagy megakadályozása,
- rendkívüli esemény elkövetésére alkalmas tárgyak előtalálása,
- tiltott tárgyak felkutatása,
- büntetőeljárással vagy fegyelmi eljárással összefüggő tárgyi bizonyítási eszközök megszerzése.

A motozás funkciójából adódóan a leggyakrabban végrehajtandó intézkedésről van szó, lényegében ahol fogvatartott előfordul, ott motozni is kell. Ezért a személyi állománynak ezt az intézkedést kell a legszélesebb körben ismernie.

Elméletei és gyakorlati szabályok

A büntetés-végrehajtásnál fogvatartott személyek motozása teljes körű, azaz magában foglalja a *test teljes felületét, a teljes ruházatot, a test üregeket*, továbbá *a személyes használati tárgyakat*. Ezen részterületeket külön-külön is lehet alkalmazni, de lehet együtt is, ez esetben teljes motozásról beszélhetünk. A motozás alapvetően kézzel hajtható végre, ez a leggyakoribb módszer, de alkalmazható az erre a célra kifejlesztett és rendszeresített technikai eszköz – kézi fémkereső, kapukeretes fémkereső, csomagvizsgáló – valamint speciális esetekben – kábítószer, vagy robbanó anyag előtalálására – kiképzett szolgálati kutya is.

A motozás végrehajtása során fizikai kapcsolatba kerül egymással a motozó és a motozott személy ezért a jogalkotó meghatározott néhány alapszabályt, melyeket minden esetben be kell tartani.

Az elítélt motozását – ide nem értve a motozásnál közreműködő orvost, valamint a technikai eszközzel történő ruházatátvizsgálást – csak az elítélttel *azonos nemű* személy végezheti. Az azonos neműség követelménye tehát alapvető, ugyanakkor van két olyan helyzet, amikor a szabály nem érvényesül. Az egyik kivétel az orvos, aki a testüregek átvizsgálásánál kap

kizárólagos szerepet, ugyanis a szájüreg szemrevételezéssel történő ellenőrzésének kivételével testüreget csak orvos vizsgálhat át. Itt az orvos esetében nem kell a nemiséget figyelembe venni, mivel ő a nemétől függetlenül jogosult és köteles az intézkedést végrehajtani. A másik kivétel a technikai eszközzel történő motozás, ahol nem szükséges a motozott személy testével való kontaktus, mivel a kézi fémkereső 10-15 cm távolságból is képes érzékelni a fémet.

A motozás nem történhet *megalázó, szeméremsértő* módon. A két jelzőben sok hasonlóság van, mindkettő egy ösztönszerű tartózkodás, szégyenkezés a szokásba, illembe ütköző, különösen a nemi élettel kapcsolatos dolgokban. Ezért a motozás során nagy hangsúlyt kell arra fektetni, hogy olyan körülményeket teremtsünk, amelyben sem a helyszín, sem a jelenlévők száma, személye, a testhelyzet, stb. ne váltson ki megalázó, szeméremsértő érzést.

A *szájüreg* szemrevételezéssel történő ellenőrzését a bv. intézet állományának az elítélttől eltérő nemű tagja is végrehajthatja. A kivétel indokaként több szempont is megnevezhető. Egyfelől biztonsági szempontból van kiemelkedő szerepe, ugyanis számos esetben derült arra fény, hogy a fogvatartottak a szájukba rejtettek olyan tárgyakat – bilincs nyitására alkalmas eszköz, támadásra, önkárosításra alkalmas eszköz, szökést segítő tervrajz, stb. – amelyek jelentősen megkönnyítik egy-egy rendkívüli esemény elkövetésének lehetőségét. Továbbá azt is meg kell említeni, hogy ezen testüregbe lehet a leggyorsabban elhelyezni és onnan kivenni a tiltott tárgyakat.

Másfelől a szemrevételezés nem azonos a vizsgálattal, azaz nem jelent mást, mint hogy az ellenőrzést végző betekinthet a fogvatartott szájüregébe. Amennyiben ott bármilyen gyanús dolgot észlel, két dolgot tehet: felszólítja a fogvatartottat arra, hogy vegye ki a szájából az oda rejtett dolgot, vagy ennek eredménytelensége esetén orvoshoz kíséri, aki már teljes körű vizsgálatot végezhet, így a szájüregbe bele is nyúlhat.

A motozással kapcsolatos intézeti feladatokat, a végrehajtás rendjét, módszereit a bv. szerv vezetője intézkedésben köteles szabályozni. A személyi állomány tagjának konkrét feladatát őr- vagy szolgálati utasításban, munkaköri leírásban, illetve annak biztonsági mellékletében kell meghatározni.

A motozás végrehajtása során fokozott figyelmet kell fordítani a *helyszín* és a *módszer* megválasztására. Célszerű kihasználni a váratlanság lélektani hatását, ugyanakkor fel kell készülni az intézkedés alá vont személy esetleges támadására vagy ösztönszerű viselkedésére. A végrehajtás során a fogvatartott személyiségi – különösen a szeméremhez, intimitáshoz – kapcsolódó jogait csak indokolt esetben és kizárólag az intézkedés jogszerű céljának eléréséhez szükséges mértékben lehet korlátozni. A mellett, hogy bizonyos esetekben váratlanul is végre kell hajtani a motozást, az esetek többségében mégis tudni fogja a fogvatartott azt, hogy meg fogják

motozni. Annak elkerülése végett, hogy az intézkedés esemény nélkül végrehajtásra kerüljön az érintett személyt *előzetesen figyelmeztetni kell* a motozás végrehajtására, és az együttműködő magatartásra, továbbá ajánlott megkérdezni, hogy van-e nála valamilyen tiltott eszköz, vagy tárgy. A motozás során kerülni kell az indokolatlan károkozást. A szívritmus-szabályozóval élő fogvatartott technikai eszközzel nem ellenőrizhető.

A ruházat átvizsgálás történhet:

a) a fogvatartotton lévő ruházat tapintásos módszerrel való végrehajtásával,

b) a ruházat levételére irányuló utasítást követően, a levett ruházat, tapintásos módszerrel, technikai eszközzel, vagy speciálisan kiképzett szolgálati kutyával való végrehajtásával.

A felsorolt elemek önállóan és együtt is alkalmazhatók.

Ha a testfelület és ruházat átvizsgálására – amennyiben a ruházat nem kerül levételre – irányuló motozás kézi fémkereső alkalmazásával történik, a fogvatartottal ellentétes nemű személy csak úgy hajthatja végre a vizsgálatot, hogy a technikai eszköz semmilyen fizikai kontaktusba nem kerülhet a vizsgálat alá vont személy testével, ruházatával.

A testüreg orvos általi átvizsgálásának *biztosítását* csak a *megmotozottal azonos nemű* és az intézkedés biztonságos végrehajtásához *szükséges létszámú személyzet végezheti*. A vizsgálat során a személyi állomány biztosítási feladatokat végrehajtó tagja(i) a helyiségben csak indokolt esetben lehet(nek) jelen.

A motozást lényegében bármikor végre lehet hajtani, de vannak bizonyos helyzetek, amikor a szabályozás kötelezővé teszi, így

- befogadáskor és visszafogadáskor,
- zárkába, lakóhelyiségbe helyezés előtt,
- elkülönítés, magánelzárás, biztonsági zárkába- vagy részlegre helyezés előtt,
- szállítás, előállítás előtt és után,
- foglalkoztatásra indulás előtt, foglalkoztatás befejezésekor és a körletre visszaérkezéskor,
- biztonsági vizsgálat, biztonsági szemle során,
- látogatás előtt és után,
- szabadon bocsátás előtt,
- ha feltételezhető, hogy tiltott tárgyat tart magánál.

A bv. szerv vezetője a személymotozást a fentieken túl más esetekben is elrendelheti, így különösen:

– csoportos rendezvény előtt és után,

– meghallgatás, kihallgatás előtt és után,
– szabadlevegőn tartózkodás előtt és után,
– munkavégzés közben, előtte és utána,
– eltűnt tárgy, eszköz, anyag felkutatása érdekében.

Az elítélt személyes tárgyainak átvizsgálása során, az elítéltnél nem tartható tárgyak elvételéről, illetve megsemmisítéséről jegyzőkönyvet kell felvenni.

A motozás során feltalált eszközöket, tárgyakat oktatási céllal érdemes összegyűjteni, továbbá a felfedett rejtekhelyeket indokolt fényképpel vagy videó felvétellel dokumentálni.

A biztonsági ellenőrzés-, vizsgálat-, szemle, az elektronikus távfelügyeleti eszköz, valamint az elektronikus megfigyelési eszköz.

A biztonsági ellenőrzés-, vizsgálat-, szemle alkalmazása

Biztonsági ellenőrzést a zárkákban, a lakóhelyiségekben, a munkaterületeken, az egészségügyi helyiségekben és az elítéltek tartózkodására szolgáló egyéb helyiségekben naponta kell végrehajtani. A napi egyszeri végrehajtás kötelező, de természetesen lehet többször is, illetve bizonyos esetekben (munkáltatás) a szabályozás is megköveteli a többszöri elvégzését. A biztonsági ellenőrzés célja a *rongálások,* valamint a *fogolyszökés előkészületének* felderítése, azaz nem a tiltott tárgyak előtalálása. Az ellenőrzés kiterjed a nyílászáró szerkezetek, a berendezési- és felszerelési tárgyak állapotára, a falak, a mennyezet, a padozat és a rácsok épségére is.

A fogvatartottak munkáltatására szolgáló helyiségek vonatkozásában a munkakezdés előtt és annak befejezése után a bv. szerv vezetőjének rendelkezése szerint kell elvégezni. Fokozott figyelemmel és körültekintéssel kell a biztonsági ellenőrzést végrehajtani a magas biztonsági kockázatú fogvatartottak körletrészén, zárkáiban és munkahelyein. Az ellenőrzést a zárkákban és a lakóhelyiségekben a körletfelügyelő, a munkahelyeken a foglalkoztatási biztonsági felelős, más helyiségekben (kórterem, tanterem, stb.) a bv. szerv vezetője által meghatározott személyek kötelesek végrehajtani. A biztonsági ellenőrzés végrehajtójának nevét, a végrehajtás idejét és tapasztalatait a bv. szerv vezetője által meghatározott módon *dokumentálni* kell. Általános szabály, hogy az ellenőrzés végrehajtásánál *elítélt nem lehet jelen*, ezért a gyakorlatban olyan időpontokat ajánlott megválasztani, amikor a fogvatartott – más napirendi pont végrehajtása miatt – nincs a helyiségben, vagy ha ez nem lehetséges, akkor az ellenőrzés idejére – megfelelő felügyelettel –, más helyiségbe kell az elítélteket áthelyezni.

A *biztonsági vizsgálat* a napi biztonsági ellenőrzéseken túl, a bv. intézet biztonságának fenntartására, a rendkívüli események megelőzésre, megszakítására, felszámolására a bv. intézet területei, helyiségei vonatkozásában alkalmazható biztonsági intézkedés. A végrehajtása nincs időponthoz kötve, azt a nap bármely szakában lehet alkalmazni, ugyanakkor a jogszabályban meghatározott *pihenőidőn belül csak halaszthatatlan esetben végezhető.*

A biztonsági vizsgálat *célja* a fogvatartás rendjét vagy biztonságát sértő vagy veszélyeztető, *tiltott tárgyak felkutatása*. A vizsgálatnak *ki kell terjednie* az elítélt személyes használati *tárgyainak,* valamint az *elítélt által használt helyiségek* átvizsgálására. A vizsgálattal egyidejűleg az elítélt *motozását is* végre kell hajtani. Ha az *elítélt* a személyes használati tárgyainak az átvizsgálásánál *nincs jelen*, az intézkedést – jegyzőkönyv felvétele mellett – *két tanú* jelenlétében kell végrehajtani. A jegyzőkönyv egy példányát az elítéltnek át kell adni.

A biztonsági vizsgálattal szemben támasztott alapvető követelmény a *rendszeresség*, a *kiszámíthatatlanság* és a *hatékonyság*. Fontos, hogy a végrehajtás tervezésekor ne jusson ki információ az illetéktelenek felé, mert akkor elveszik a váratlanság ereje, minek következtében a hatékonyság is jelentősen csökken. A biztonsági vizsgálatok szervezéséért és végrehajtatásáért a biztonsági osztályvezető, valamint a munkáltatás-biztonsági vezető a felelős. A vizsgálatról jelentést kell készíteni, amelynek tartalmaznia kell a vizsgálat célját, idejét, helyét, a végrehajtók létszámát, a megállapításokat, a tett és a javasolt intézkedéseket.

A biztonsági vizsgálat végrehajtásának helyi szabályait (gyakoriság, végrehajtók létszáma, eljárás tiltott tárgyak előtalálásakor, stb.) a bv. szerv vezetője határozza meg.

A bv. intézet valamennyi helyiségére és létesítményére kiterjedően – szükség szerint, de legalább négyhavonta – minden bv. intézetben *biztonsági szemlét* kell tartani. A biztonsági szemle célja a biztonságra veszélyes körülmények felderítése, valamint az elítélt birtokában lévő tárgyak egyidejű és teljes körű ellenőrzése. Tehát a szemle egy komplex, az intézet biztonsági rendszerérét veszélyeztető körülmények felkutatására irányuló intézkedés, ami magában foglalja mind az ellenőrzés, mind a vizsgálat során végrehajtandó feladatokat is. Ezért a szemlének a bv. szerv valamennyi helyiségére és létesítményére, így a fogvatartottaktól elzártakra (személyzet irodái, vállalkozásoknak bérbe adott helyiségek, stb.) is ki kell terjednie.

A biztonsági szemlét – figyelemmel a jogszabályban meghatározott időtartamra, a végrehajtási fokozathoz és a rezsimhez igazodóan – a bv. szerv vezetője által meghatározott időpontban és létszámmal kell végrehajtani. A szemle előkészítésével, vezetésével, a dokumentumok összeállításával a biztonsági osztály vezetőjét, a bv. gazdasági társaságnál a munkáltatás-biztonsági vezetőt kell kijelölni. A szemlére is igaz az eredményesség követelménye, de mivel a

végrehajtása igen nagy előkészületek igényel, különösen nagy hangsúlyt kell fektetni a tervezés során keletkező adatok, információk zártan kezelésére.

A biztonsági szemle végrehajtásáról és tapasztalatairól jegyzőkönyvet kell felvenni, a feltárt hiányosságok jelentős száma vagy súlyossága esetén pedig a megszüntetést előirányzó intézkedési tervet is kell készíteni. Jóváhagyásáról a bv. szerv vezetője rendelkezik. A jegyzőkönyvnek tartalmaznia kell az előző szemle során feltárt, de még meg nem szüntetett hiányosságokat és annak okait is.

Ha a biztonsági ellenőrzés, biztonsági szemle vagy átfogó biztonsági vizsgálat során az elítélt személyes tárgyai között az elítéltnél nem tartható tárgyat találnak, annak elvételéről, illetve megsemmisítéséről jegyzőkönyvet kell felvenni.

A fent megnevezett intézkedéseken felül minden bv. szervnél évente legalább egy alkalommal a biztonsági rendszer valamennyi elemére kiterjedő, *átfogó biztonsági vizsgálatot* kell tartani.

Az átfogó biztonsági vizsgálat célja a biztonsági rendszer elemeinek bizottság általi elemzése, a szabályozás, a működtetés és a biztonsági feladatok végrehajtási tapasztalatainak értékelése.

Az átfogó biztonsági vizsgálat végrehajtási tervének összeállítását, a vizsgálat témaköreit a bv. szerv biztonsági rendszer leírásának fejezetei szerint kell meghatározni. Az átfogó biztonsági vizsgálat előkészítéséért a biztonsági osztályvezető és a munkáltatás-biztonsági vezető, vezetéséért a bv. szerv vezetője a felelős. A vizsgálat vezetése alárendeltre nem ruházható át. Az átfogó biztonsági vizsgálatot bizottság által kell végrehajtani. A bizottság munkájában – amikor az a bv. gazdasági társaságot is vizsgálja, elemzi – a bv. gazdasági társaság vezetője is köteles részt venni. A bizottság megállapításairól és annak alapján tett intézkedésekről jegyzőkönyvet kell készíteni.

Ezen intézkedések – különösen a biztonsági szemle – végrehajtása igen nagy plusz létszámot és bizonyos esetekben speciális eszközöket igényelhet. Ezért együttműködési megállapodásban szabályozottak alapján az átfogó biztonsági vizsgálat végrehajtásában más bv. intézet vagy más rendvédelmi szerv tagja is részt vehet.

A biztonsági ellenőrzés-, vizsgálat-, szemle, valamint az átfogó biztonsági vizsgálat végrehajtása alapján készülő iratokat az ügykezelési szabályok szerint kell iktatni és eredeti példányaikat az irattárban kell őrizni. A jelentést, a jegyzőkönyvet és az intézkedési tervet a feladat elvégzését követő 10 munkanapon belül el kell készíteni.

A meghatározott feladatokat az érintettek szolgálati utasításában munkaköri leírásában, vagy a munkaköri leírás biztonsági mellékletében rögzíteni kell.

Az elektronikus távfelügyeleti eszköz

Az elektronikus távfelügyeleti eszköz az elítélttel szemben alkalmazható olyan biztonsági intézkedés, amely alkalmas az elítélt bv. intézeten kívüli mozgásának és tartózkodási helyének technikai rendszer általi nyomon követésére.

Az elítéltek intézeten kívüli mozgásának nyomon követése érdekében elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazható

a) az elítélt bv. intézet területén kívül történő foglalkoztatása,

b) a nem a büntetés-végrehajtási szervezet kezelésében lévő egészségügyi intézményben (a továbbiakban: egészségügyi intézmény) elhelyezett elítélt őrzése, felügyelete,

c) a súlyos beteg közeli hozzátartozóját meglátogató elítélt felügyelete,

d) a közeli hozzátartozója temetésén részt vevő elítélt felügyelete,

e) csoportos kimaradás felügyelete

esetén.

Az elektronikus távfelügyeleti eszköz *alkalmazásáról* – egyéni kockázatelemzés alapján – a *bv. intézet parancsnoka* a bv. intézet ideiglenes elhagyását engedélyező határozatában dönt.

Az elítélt bv. intézet területén kívül történő foglalkoztatása esetén az elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazásáról a BFB dönt. A bv. intézet ideiglenes elhagyását engedélyező határozatban rendelkezni kell az elítélt magatartására, a technikai eszköz ellenőrzésére, karbantartására vonatkozó szabályokról. Biztonsági intézkedésként elrendelt elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazásáról a bv. intézet értesíti az eltávozási úti cél szerint illetékes rendőrkapitányságot.

Az elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazásának elrendelése esetén az intézkedés alá vont elítélt köteles azt rendeltetésszerűen használni, és az eszközben bekövetkezett bármely meghibásodást késedelem nélkül a távfelügyeleti tevékenységirányító központ felé bejelenteni. Az elítélt az eszköz nem rendeltetésszerű használata miatt fegyelmi és kártérítési felelősséggel tartozik. Az elítéltet az eszköz használatáról ki kell oktatni, amelyet írásban rögzíteni kell.

A távfelügyeleti eszköz biztonsági intézkedésként akkor alkalmazható, ha annak feltételei adottak és a magatartási szabályokat megsértő elítélttel szemben az elrendelő bv. intézet hatékony intézkedéseket tud foganatosítani. Ennek érdekében a bv. intézet parancsnokának, illetve a befogadási és fogvatartási bizottságnak a távfelügyeleti eszköz alkalmazására vonatkozó döntése előtt meg kell vizsgáltatnia a kijelölt tartózkodási helyen a működtetéshez elengedhetetlen, a távfelügyeleti eszköz adatforgalmazáshoz szükséges hálózati lefedettséget és a jelerősség rendelkezésre állását, valamint fel kell venni a kapcsolatot az elítélt várható tartózkodási helye szerint illetékes bv. intézettel és általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervvel.

A bv. intézet az elítélt tervezett tartózkodási helye szerint illetékes rendőri szervet a távfelügyeleti eszköz felhelyezését megelőző 5 napon belül tájékoztatni köteles.

A távfelügyeleti eszköz alkalmazásának előkészítése és végrehajtása során az érintett bv. intézetek kötelesek egymással, valamint a BVOP Főügyeletesével együttműködni. Annak során a Biztonsági Szabályzatban meghatározott adminisztratív és jelentési kötelezettségeket mind a biztonsági intézkedés, mind a reintegrációs őrizet esetén be kell tartani, továbbá a távfelügyeleti eszköz alkalmazásával összefüggő szolgálati feladatokat, intézkedéseket (felhelyezés, eltávolítás, szabotázs, kijelölt terület elhagyása, stb.) a Biztonsági Szabályzat 1. függelékének "A szolgálat alatt történt események" rovatában rögzíteni szükséges.

A bv. intézet ügyeletére beérkező, a magatartási szabályok megsértésére utaló jelzések kiváltó okainak kivizsgálása a bv. intézet parancsnokának intézkedésében meghatározott szabályok szerint a bv. intézet biztonsági tisztje, illetve a bv. pártfogó felügyelő kötelessége. Ennek érdekében a beérkező jelzéseket a technikai rendszert kezelő személyi állományi tag folyamatosan értékeli, amennyiben rendellenességet tapasztal, azt haladéktalanul jelenti a szolgálati elöljárójának, és a továbbiakban az általa meghatározottak szerint jár el.

A bv. intézet által értékelt, a magatartási szabályok megszegésének gyanúját felvető jelzések kivizsgálásának eredményéről, a bevezetett intézkedésekről, valamint az eszközök esetleges működési zavaráról a BVOP Főügyeletesének jelentést kell tenni.

A BVOP Főügyeletese az országos felügyeleti központ – adott bv. intézet által nem nyugtázott – jelzéseinek okát haladéktalanul megvizsgálja, utasítja az érintett biztonsági tisztet a körülmények kivizsgálására, melynek eredményéről részére a bv. intézet soron kívül jelentést tesz. A biztonsági intézkedés alóli kibúvás gyanúja esetén, illetve amennyiben bebizonyosodik, hogy az elítélt a reintegrációs őrizet hatálya alól kivonta magát – az illetékes rendőri szerv együttműködését kérve – haladéktalanul intézkedni kell az elítélt tartózkodási helyének beazonosítására, az elítélt elfogására, bv. intézetbe történő visszaszállítására. A BVOP Főügyeletese az elektronikus távfelügyeleti rendszerrel összefüggésben az illetékes rendőri szervvel való kapcsolattartást, illetve az elöljárók felé történő jelentést a vonatkozó szakutasítás rendelkezései szerint hajtja végre.

Az elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazása esetén a BVOP főügyeletese felé jelenteni kell:

a) az alkalmazás elrendelését,

b) az eszköz elítéltre történő felhelyezését,

c) az eszköz eltávolítását, valamint

d) az alkalmazás során történt rendellenességeket (meghibásodás, rongálás, illetve szabotázs).

Az elektronikus megfigyelési eszköz (kamera) alkalmazása

A kamerák elhelyezésének nagyon szigorú adatvédelmi szabályai vannak, ezért azt törvényben kell meghatározni, és egyértelműen meg kell jelölni az adatok rögzítésének célját. A Bv. törvény az alábbi okokat és helyszíneket jelöli meg:

– elítéltek intézeten belüli mozgásának megfigyelése,
– a büntetés-végrehajtás rendjének biztosítása,
– bűncselekmények, szabálysértések és fegyelmi vétségek vagy más jogsértések megelőzése céljából
– a bv. intézetnek elítéltek részére fenntartott, közös használatú helyiségeiben,
– a bv. intézet udvarán, folyosóin,
– a bv. intézet területét határoló külső falakon és kapujánál,
– a biztonsági zárkában és részlegen,
– a biztonsági elkülönítőben,
– a HSR részlegen,
– a fegyelmi elkülönítőben és a magánelzárás fenyítés végrehajtására kialakított zárkában, valamint
– az elítéltek szállítására szolgáló járműben elektronikus megfigyelési eszköz helyezhető el.

Külön ki kell emelni a korábban öngyilkosságot megkísérlő vagy a saját testi épsége elleni önkárosító cselekményt elkövető elítéltek megfigyelését, akiknek a zárkájukban az életük, testi épségük megóvása érdekében helyezhető el kamera, ha az elítélt viselkedésének folyamatos nyomon követése szükséges, valamint, ha az elítélt életének és testi épségének megóvása érdekében az egyébként szükséges.

Ugyanakkor vannak olyan helyszínek ahol tilos megfigyelni az elítéltek, így nem alkalmazható külön *légterű illemhely,* vagy *fürdőhelyiség* megfigyelésére kamera.

Az adatok felhasználása

Az elektronikus megfigyelési eszköz által rögzített felvétel és az abban szereplő személyes adat

a) az eszköz alkalmazásának a helyszínén elkövetett bűncselekmény vagy szabálysértés miatt indult eljárásban,

b) az eszköz alkalmazásának a helyszínén az elítélt vagy a bv. szervezet állományába tartozó személy által elkövetett jogsértés miatt indított fegyelmi eljárásban, és

c) az eszköz alkalmazásának a helyszínén a büntetés-végrehajtási szervezet állományába tartozó személy eljárása jogszerűségének a megállapítására irányuló eljárásban

használható fel.

Továbbá felhasználható még az elektronikus megfigyelési eszköz által rögzített felvétel és az abban szereplő személyes adat a *felvételen szereplő személy által*, a jogainak gyakorlása érdekében indított eljárásban. Az a felvételen szereplő személy, akinek a felvételre az ilyen ok miatt van szüksége, a rögzítéstől számított *harminc* napon belül jogának vagy jogos érdekének igazolásával kérheti, hogy az adatot annak kezelője ne törölje. A jogainak gyakorlása érdekében indított eljárás során a felvétel a bíróság vagy más szerv megkeresésére továbbítható.

Az adatok tárolása

Az elektronikus megfigyelési eszközzel rögzített felvételt legfeljebb a rögzítést követő *hatvan* nap elteltével törölni kell, ha a fentebb megjelölt eljárások lefolytatását nem kezdeményezték vagy a felvételen szereplő személy a törvény adta lehetőségével nem él.

Amennyiben a meghatározott célból az adat felhasználására kerül sor, akkor a meghatározott eljárás befejezését követően kell az elektronikus megfigyelési eszközzel rögzített felvételt törölni.

Ha büntetőeljárás indult, a rögzített kép-, illetve hanganyagot vagy ezek másolatát az eljáró hatóság kérésére az iratokhoz csatolás érdekében meg kell küldeni.

Ha a felvételen szereplő személy kérésére kerül sor az adatok felhasználására, akkor az eljárás befejezését követően kell az elektronikus megfigyelési eszközzel rögzített felvételt törölni. Ha az eljárás során az adat felhasználására nem kerül sor, akkor a kérelemtől számított kilencvenedik napon a rögzített felvételt törölni kell.

Az adatok tárolása, kezelése

A büntetés-végrehajtási szervezet a felvétel kezelése során köteles megtenni az ahhoz szükséges szervezési, technikai és egyéb adatbiztonsági intézkedéseket, hogy az érintett személy személyes adatait, így különösen magántitkait és magánéletének körülményeit illetéktelen személy tudomására jutásától megóvja.

Az alkalmazott kamera rendszer zárt rendszerű műszaki megoldással kiépített elektronikus álló- és mozgókép, valamint hang rögzítésére alkalmas megfigyelőrendszer lehet. Nagyon fontos, hogy a bv. szerv területére való belépésre szolgáló minden bejáratnál jól láthatóan elhelyezett, jól olvasható felirattal fel kell hívni a figyelmet arra, hogy elektronikus megfigyelőrendszer működik, valamint arra, hogy a kép- és hangfelvételt a bv. szerv rögzítheti.

A kényszerítő eszközök alkalmazásának szabályai

Általános szabályok

A bv. szervezet hivatásos szolgálati jogviszonyban álló tagja feladatának jogszerű teljesítése során — amennyiben más intézkedés nem vezet eredményre —, az e törvényben meghatározott kényszerítő eszközök alkalmazására jogosult és köteles.

Az e törvényben meghatározott kényszerítő eszközök közül csak azok, addig és olyan mértékben alkalmazhatók, amelyek az intézkedés eredményességéhez szükségesek.

Ha a rendszeresített kényszerítő eszköz nem áll rendelkezésre vagy a használatára nincs lehetőség, más eszköz is igénybe vehető, amennyiben a helyettesített eszköz alkalmazásának a feltételei fennállnak, és az alkalmas az intézkedéssel elérni kívánt cél megvalósítására. Kényszerítő eszközzel ellátni csak az alkalmazásra kiképzett személyt lehet.

A kényszerítő eszköz alkalmazására az érintettet – ha az eset körülményei lehetővé teszik – előzetesen figyelmeztetni kell. A figyelmeztetésnek, valamint a kényszerítő eszköz készenlétbe helyezésének csak akkor van helye, ha az e törvényben meghatározott alkalmazási feltételek fennállnak.

Tiltó és korlátozó szabályok

Kényszerítő eszköz nem alkalmazható a magatehetetlen személlyel szemben — továbbá a testi kényszer és a bilincs kivételével — a terhes nővel és a gyermekkorú személlyel szemben, ha e körülményekről az intézkedőnek tudomása van, vagy azok számára nyilvánvalóan felismerhetők.

Az intézkedésnek passzívan ellenszegülő személlyel szemben csak testi kényszer alkalmazható.

Csak korlátozott testi kényszer (megfogás, lefogás) alkalmazható a kényszergyógykezelttel, az ideiglenes kényszergyógykezelttel és a kóros elmeállapotúvá vált fogvatartottal szemben. Nincs helye kényszerítő eszköz további alkalmazásának, ha az ellenszegülés megtört vagy az intézkedés eredményessége enélkül is biztosítható.

A jogszerűségi vizsgálat

A kényszerítő eszköz alkalmazását a szolgálati elöljárónak haladéktalanul jelenteni kell. A kényszerítő eszköz alkalmazását a szolgálati elöljárónak haladéktalanul szóban, a szolgálat befejezése után két órán belül írásban is jelenteni kell.

A kényszerítő eszköz alkalmazásának a jogszerűségét a bv. szerv parancsnoka köteles megvizsgálni, majd álláspontjáról a kényszerítő eszköz alkalmazásától számított nyolc napon

belül értesíti azt, akivel szemben a kényszerítő eszközt alkalmazták. Ha a kényszerítő eszközt a bv. szerv parancsnoka alkalmazta, vagy azt az utasítására alkalmazták, annak jogszerűségéről az országos parancsnok foglal állást.
A jogszerűtlennek minősített kényszerítő eszköz használatáról az ügyészt nyolc napon belül, ha pedig a kényszerítő eszköz használata testi sérülést vagy halált okozott, haladéktalanul értesíteni kell.
Ha a kényszerítő eszközt kényszergyógykezelttel vagy előzetes kényszergyógykezelttel szemben alkalmazták, a fentiek mellett értesíteni kell a betegjogi képviselőt, a beteg törvényes vagy meghatalmazott képviselőjét és a törvényességi felügyeletet ellátó ügyészt is.
Kényszerítő eszköz fogvatartottal szemben akkor alkalmazható, ha
a) a bv. szerv rendjét, biztonságát sértő vagy veszélyeztető magatartást tanúsít;
b) bármely személy életét, testi épségét, személyes szabadságát sérti, vagy veszélyezteti;
c) bűncselekmény megakadályozása érdekében szükséges.
(2) Kényszerítő eszköz alkalmazható azzal a személlyel szemben, aki
a) a bv. szerv által fogvatartott személy életét, testi épségét, személyes szabadságát vagy a fogvatartás biztonságát sérti, illetve veszélyezteti;
b) a bv. szerv területén annak rendjét, biztonságát sértő vagy veszélyeztető magatartást tanúsít;
c) a bv. szerv, illetve a személyi állomány tagja ellen támad, a személyi állomány tagját a feladatának ellátásában akadályoz, vagy intézkedésre kényszerít;
d) a bv. szerv vagyonát rongálja, és azt felhívás ellenére sem hagyja abba;

Az intézkedéssel érintett személynek, továbbá ha az intézkedést kényszergyógykezelttel, előzetes kényszergyógykezelttel szemben alkalmazták, a betegjogi képviselőnek, a beteg törvényes vagy meghatalmazott joga van az intézkedéssel kapcsolatban feljelentést, keresetet, bejelentést vagy panaszt tenni az illetékes hatóságnál vagy szervnél.

Testi kényszer
Az intézkedésnek ellenszegülő személlyel szemben az ellenszegülés megtörésére testi kényszer (megfogás, lefogás, ellökés, elvezetés, önvédelmi fogás) alkalmazható.

Bilincs
Bilincs alkalmazható a fogvatartott támadásának, szökésének, engedély nélküli eltávozásának és önkárosításának a megakadályozására, továbbá bármely személy jogszerű intézkedéssel szembeni ellenszegülésének megtörésére.

A bilincs használatára és a bilincselés módjára az elítélt mozgását korlátozó eszközök alkalmazására vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

Könnygáz, elektromos sokkoló eszköz, gumibot

A bv. szervezetnél rendszeresített könnygáz, elektromos sokkoló eszköz, illetve gumibot alkalmazható

a) az életet, a testi épséget, a személyi szabadságot, illetve a vagyonbiztonságot közvetlenül sértő vagy veszélyeztető támadás elhárítására;

b) az intézkedéssel szembeni aktív ellenszegülés megtörésére.

Traumatikus és irritáló lőszer

A bv. szervezetnél rendszeresített speciális, nem élet kioltására tervezett traumatikus lőszerrel, valamint irritáló töltetű lőszerrel leadott lövés alkalmazható

a) az életet, a testi épséget közvetlenül sértő vagy veszélyeztető támadás elhárítására;

b) a fogvatartott szökésének megakadályozására, megszökése esetén elfogására.

Lőfegyverhasználat

Lőfegyverhasználat a hivatásos állomány tagjának csak az elöljáró utasítására használható. Lőfegyverhasználatnak csak a szándékos, személyre leadott lövés minősül. Nem minősül lőfegyverhasználatnak a figyelmeztető lövés, továbbá a tömegoszlatás, rendfenntartás céljából alkalmazott riasztólövés, valamint a speciális, nem élet kioltására tervezett traumatikus lőszerrel, irritáló töltetű lőszerrel leadott lövés.

Ha más kényszerítő eszköz alkalmazása nem vezet eredményre, lőfegyver használható

a) az élet elleni közvetlen fenyegetés vagy támadás elhárítására;

b) testi épséget súlyosan veszélyeztető közvetlen támadás elhárítására;

c) a terrorcselekmény, a jármű hatalomba kerítése vagy a közveszély okozása bűncselekmény megakadályozására vagy megszakítására;

d) bűncselekmény lőfegyverrel, robbanóanyaggal vagy az élet kioltására alkalmas más eszközzel való elkövetésének a megakadályozására;

e) lőfegyver, illetőleg robbanóanyag jogosulatlan, erőszakos megszerzésére irányuló cselekmény megakadályozására;

f) a bv. szerv ellen elkövetett fegyveres támadás elhárítására;

i) a fogvatartott erőszakos kiszabadításának a megakadályozására;

j) azzal szemben, aki a nála lévő fegyvert, vagy más, az életre és testi épségre veszélyes eszközt felszólításra nem teszi le, és magatartása annak ember elleni közvetlen használatának szándékára utal;

A hivatásos állomány tagja csak a bv. szervezetnél rendszeresített lőfegyvert és lőszert használhatja. A lőfegyverhasználatról a bv. szerv parancsnoka az illetékes ügyészt haladéktalanul tájékoztatja. A lőfegyver használata után gondoskodni kell a helyszín biztosításáról. A bv. szerv területén belül a fogvatartottak elhelyezésére, munkáltatására és egyéb tartózkodására szolgáló helyiségbe vagy területre lőfegyvert bevinni tilos. A tilalom nem vonatkozik a rendkívüli esemény felszámolása érdekében alkalmazott lőfegyverekre, valamint a nem élet kioltására tervezett, speciális lőszerek alkalmazása során használt lőfegyverekre. A bv. szerv területére a bv. szervezet kezelésében lévő lőfegyveren kívül más lőfegyvert – a védett személyek biztosítását ellátó, valamint a rendkívüli esemény felszámolásában közreműködő más, a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló törvény szerinti rendvédelmi feladatokat ellátó szerv hivatásos állományának tagja által viselt fegyvert kivéve – bevinni tilos, azt az erre kijelölt tároló helyre le kell adni, nyilvántartásba vételéről és biztonságos tárolásáról gondoskodni kell.

Nincs helye lőfegyverhasználatnak

a) ha az olyan személy életét vagy testi épségét veszélyeztetné, akivel szemben a lőfegyverhasználat feltételei nem állnak fenn,

b) ha az intézkedés célja tárgyra vagy állatra leadott lövéssel is elérhető,

c) a fogvatartott szökésének megakadályozására, illetve szökése esetén elfogására.

A tilalom nem vonatkozik arra az esetre, ha a lőfegyverhasználat a fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett támadás, illetve ellenállás leküzdése miatt szükséges.

A lőfegyverhasználatot a következő sorrendben meg kell előznie

a) felhívásnak, hogy a felhívott személy az intézkedésnek tegyen eleget;

b) más kényszerítő eszköz alkalmazásának;

c) figyelmeztetésnek, hogy lőfegyverhasználat következik;

d) figyelmeztető lövésnek.

A lőfegyverhasználatot megelőző intézkedések részben vagy teljesen mellőzhetők, ha az eset összes körülményei miatt ezek megtételére nincs idő, és a késedelem az élet közvetlen veszélyeztetésével járna.

6. A bv. intézeten kívüli biztonsági feladatok végrehajtása

A szállítás fogalma, a szállítmányvezető és a biztonsági tiszt feladatai és a szállításra vonatkozó okmányok.

A szállítás olyan biztonsági tevékenység, amely során a fogvatartottak mozgatása meghatározott útvonalon szolgálati gépjárművel, illetve mentőautóval (indokolt esetben mentőhelikopterrel) történik. A szállítást – veszélyességéből fakadóan – úgy kell végrehajtani, hogy a lehető legrövidebb ideig tartson és a fogvatartás biztonságát csak a szükséges mértékben veszélyeztesse. A szállítást végrehajtó állományt a szállítás közben előforduló váratlan helyzetekre – hasonlóan az előállításhoz – itt is fel kell készíteni. Amennyiben a szállítás biztonsága érdekében szükséges, más rendvédelmi szerv együttműködését kell igénybe venni.

A szállítmányvezető feladata a szállítást megelőzően:

a) eligazítja a szállító biztonsági felügyelőket,

b) egyezteti a szállítási névsor és mutatókarton alapján a fogvatartottak létszámát és adataikat,

c) átveszi a fogvatartott iratait, az átadás-átvételi elismervények alapján meggyőződik az érték-, illetve tárgyletét meglétéről és sértetlenségéről, majd gondoskodik azok biztonságos elhelyezéséről,

d) ellenőrzi a szállítás előkészítésére kiadott intézkedések végrehajtását,

e) előkészíti jóváhagyásra a szállítási tervet és az ülésrendet,

f) ellenőrizteti a gépjármű közúti közlekedésre való alkalmasságát,

g) ellenőrzi a hírösszekötetést biztosító eszközök működését,

h) kioktatja a fogvatartottakat a szállítás, előállítás során tanúsítandó magatartási szabályokról,

i) intézkedik:

– a fogvatartottak tájékoztatására,
– a fogvatartottak személyes használati tárgyainak átvizsgálására, a motozás végrehajtására,
– az orvos által felírt gyógyszerek átvételére,
– a mozgáskorlátozására vonatkozó rendelkezések végrehajtására,
– a hideg élelem átvételére és az ivóvíz biztosítására.

Az útbaindítás előtt közvetlenül jelentős szerep jut a szolgálatban lévő biztonsági tisztnek is, így a legfontosabb feladatai a következők:

a) szükség szerint módosítja a szállítási tervet és az ülésrendet,

b) eligazítja a szállítást végrehajtókat,

c) ellenőrzi a hírösszeköttetést,

d) ellenőrzi a gépjármű biztonsági állapotát, különös tekintettel a rácsok, nyílászárók állapotára,

e) ellenőrzi a szállítás szabályos elindulását,

f) jelentést tesz a BVOP főügyeletese felé, amennyiben olyan fogvatartottat indított útba, akinek szállítása jelentési kötelezettség alá tartozik (pl. nagy sajtónyilvánosságot kapott bűncselekmény elkövetője, HSR vagy biztonsági részlegen elhelyezett, stb.).

Végül komoly szerep hárul az útba indító bv. szerv körlet-főfelügyelőjére is, akinek az alábbiak a feladatai:

a) intézkedik:

– a szállításra kerülő fogvatartottak felkészítésére,

– a szállítási körlet (zárka) átvizsgálására.

b) átadja:

– a fogvatartottakat,

– a hideg élelmet.

A szállítást fogadó bv. szerv biztonsági tisztjének feladata:

a) ellenőrzi a szállítmány fogadását,

b) ellenőrzi a fogvatartottak átvételét,

c) a szállítmányvezető jelentése alapján, amennyiben szükséges, intézkedik a fogvatartottak elkülönítésére,

d) ellenőrzi a fogvatartottak személyes tárgyainak átvizsgálását, a motozás végrehajtását,

e) ellenőrzi a fogvatartottak zárkára helyezését,

f) a bv. szerv vezetőjének rendelkezése szerint átveszi az érték- és okmányletétet a szállítmányvezetőtől,

g) eligazítja a többletinformációval érkezett fogvatartottakról a szolgálatban lévő állományt,

h) jelentést tesz a BVOP főügyeletese felé, amennyiben olyan fogvatartott érkezett, akinek befogadása jelentési kötelezettség alá tartozik,

i) intézkedik az orvosi vizsgálatra történő előállításra, amennyiben a fogvatartotton külsérelmi nyomot tapasztalnak, vagy járványügyi gyanú merül fel.

A szállítás dokumentációja

A szállítást megelőzően szállítási tervet és annak mellékletét képező ülésrendet kell készíteni. Az ülésrend készítésekor a szállítótér folyosójával szembeni ülésre fogvatartottat ültetni tilos. A szállítási tervet a szállítmányvezető készíti el és a biztonsági osztályvezető hagyja jóvá.

Nem kell szállítási tervet készíteni, ha:

– a szállítást a bv. szerv helye (település) szerinti közigazgatási területen belül hajtják végre,

– a szállításra halasztást nem tűrő esetben kerül sor,

– ha a szállítás egy bv. szerv különböző objektumai között történik.

Ülésrendet a halasztást nem tűrő eset kivételével minden – 6 főt meghaladó – szállítás esetében készíteni kell.

A szállításra kerülő fogvatartottakról, illetve célintézetenként két példányban *átadás-átvételi* elismervényt kell készíteni. Az átadás-átvételi elismervény tartalmazza:

– az iratcsomagban lévő iratok jegyzékét,
– érték- és tárgy letét jegyzékét,
– a fogvatartott nevét, jogállását, végrehajtási fokozatát,
– a fogvatartás alapjául szolgáló bűncselekmény és törvényhely megnevezését, az esetleges többlet-információt,
– a biztonsági kockázat értékelésre, mozgáskorlátozásra vonatkozó rendelkezést, továbbá minden, a biztonság szempontjából jelentős információt,
– az elkülönítésre vonatkozó ügyészi vagy bírói rendelkezést,
– külön intézkedés szerint a szállítás során szükséges egészségügyi adatokat,
– az átadó-átvevő nevét, rendfokozatát, jelvényszámát, szolgálati helyét.

A fogvatartott a rendszeresített szállító járművel, mentőautóval, vagy légi járművel elsősorban őrzéssel szállítható. A mozgásában akár ideiglenes jelleggel korlátozott fogvatartottak szállítását úgy kell végrehajtani, hogy a biztonságos utazás feltételei adottak legyenek, kapaszkodási lehetőség biztosított legyen, elsődlegesen az erre a célra kialakított betegszállító járművel kell végrehajtani. Amennyiben ilyen felépítményű gépjármű nem áll rendelkezésre és a biztonságos utazást a bv. szerv nem tudja biztosítani, úgy az Országos Mentőszolgálat segítségét kell kérni. Mozgáskorlátozott fogvatartott csomagjainak mozgatására más fogvatartott nem kötelezhető.

Az útba eső bv. szervben szükség esetén műszaki- és egészségügyi pihenőt lehet tartani. A műszaki- és egészségügyi pihenő szükségességét a szállítás körülményeinek értékelése alapján minden esetben vizsgálni kell. A szállítmánynak az útba indító, vagy a műszaki- és egészségügyi pihenőre kijelölt bv. szervből való elindulása előtt közvetlenül a fogvatartottak egészségügyi szükségletük elvégzésére lehetőséget kell biztosítani.

Szállítás során teendő intézkedések rendkívüli események bekövetkezése esetén

Amennyiben a szállítás során olyan esemény történik, amely annak folytatását befolyásolja (pl.: a szállítmányt megtámadták, fogolyszökés, fogvatartott rosszulléte, halála, baleset, gépjármű

üzemképtelenné válása), arról haladéktalanul jelentést kell tenni az útba indító, illetve a legközelebb eső bv. intézetnek, valamint az illetékes rendőrkapitányságnak, és további intézkedést kell kérni.

Amennyiben *szökés* történt és a szökevény elfogása lehetséges, haladéktalanul meg kell kezdeni az üldözést, amit addig kell folytatni, ameddig az eredménnyel járhat. Ebben a helyzetben a távolság az egyik legmeghatározóbb tényező, lényegében azt a szervet kell legelőbb értesíteni, aki a leggyorsabban a helyszínre tud érni. Ez az estek többségében a *rendőrség*, ezért az ő értesítésük a legfontosabb.

A szállítás során elég nagy annak a valószínűsége, hogy a szökést azonnal felfedezik, ezért a *közvetlen üldözés* alkalmazására kell elsősorban készülni. A szállítás csak az üldözés befejezése után folytatható. Az üldözés alatt a szállítmányvezető *köteles gondoskodni* a gépjárműben elhelyezett *fogvatartottak őrzéséről*, ezért, ha az üldöző járőr alkalmazásával a gépjárműben maradt fogvatartottak biztonságos őrzése nem biztosított, akkor a szállítmányvezető az üldöző járőr alkalmazását mellőzheti.

Ha a fogvatartott a szállítás közben *rosszul lesz*, haladéktalanul gondoskodni kell orvosi ellátásáról. Ha az orvos a beteget egészségügyi intézménybe utalja, és továbbszállítása a szállító járművön nem lehetséges, a szállítmányvezető köteles *gondoskodni az előállításáról*. Ha a szállítmányvezető úgy ítéli meg, hogy a szállítás folytatása csökkentett biztonsági felügyelettel nem biztonságos, helyben marad, és segítséget kér a legközelebbi bv. szervtől vagy az illetékes rendőrkapitányságtól.

Amennyiben a gépjármű *üzemképtelenné válik,* vagy *balesetet szenved*, a járműből csak a szállított személyek életének és testi épségének megóvása, a balesetben sérültek ellátása érdekében lehet kiszállni, illetve ha a továbbszállításra alkalmas gépjármű megérkezett.

Ha a fogvatartott sérülését a helyszínen nem tudják ellátni, a szállítmányvezető megszervezi egészségügyi intézménybe való előállítását, indokolt esetben segítséget kér a legközelebbi bv. szervtől, illetve az illetékes rendőrkapitányságtól.

A szállítmányvezetőnek az intézkedésekről és azok eredményéről *jelentést kell tenni* az útba indító bv. szerv szolgálatban lévő biztonsági tisztjének és *engedélyt kell kérni a szállítás folytatására.* A szállítás folytatását a legközelebbi bv. szervvel, illetve rendőrkapitánysággal is közölni kell.

Az előállítás fogalma, helyszínei, a biztonsági leírás tartalma.

Az előállítás az a biztonsági tevékenység, amely során a személyi állomány tagjának biztosítania kell, hogy a fogvatartott – a bv. szerv vezetőjének rendelkezése alapján – meghatározott célból, a megadott helyen és időpontban megjelenjen.

A fogvatartottak előállításának megszervezése és lebonyolítása a büntetés-végrehajtás egyik legtöbb kockázatot magában rejtő feladatrendszere, amit a rendkívüli események megelőzése érdekében kiemelten kell kezelni. A biztonságos, rendkívüli eseményektől mentes végrehajtás az intézetek eredményes működésének, szervezeti teljesítményértékelésének egyik fontos eleme. A bv. szervezet számára ez a tevékenység jelenti az egyik legnagyobb terhet, ami egyfelől az előállítások számából, másfelől a veszélyességéből fakad. Az elmúlt évtizedekben számos olyan lehetőség adódott, amikor ezen terhet enyhíteni lehetet volna – távtárgyalás, más szervezetnek történő átadása, az intézetekben történő tárgyalások, meghallgatások számának növelése –, de lényegében nem történ alapvető változás.

Az előállítások elsősorban *bírósági tárgyalásra, ügyészségi meghallgatásra, egészségügyi vizsgálatra* vagy *kezelésre, közjegyzői* és *egyéb hivatalos* eljárásra és célból bv. szerven kívüli mozgatással történnek. A biztonságos végrehajtása érdekében a büntetés-végrehajtási szervezet köteles minden jogszerű intézkedést megtenni, azaz egy nagyon komoly kötelezettségről beszélünk. Amennyiben az előállítás *mégsem hajtható végre*, azt az illetékes bv. szerv köteles *haladéktalanul közölni az elrendelő hatósággal*, ugyanakkor ennek elkerülésére mindent meg kell tennie, pl.: személyi állomány vagy feladatok átcsoportosítása, személyi állomány berendelése, stb.

Az előállítást a fogvatartott személyiségének, az elkövetett bűncselekmény típusának, a büntetésből hátralévő időnek, a biztonsági kockázat értékelésnek, az aktuális lelki- és fizikai állapotnak, az esetleges többlet-információinak, továbbá az előállítás helyszínének, a tárgyaláson várhatóan megjelenő személyek létszámának valamint összetételének, és a média érdeklődésének figyelembe vételével, illetve az előállítási utasításon rögzített egyéb információk alapján a legbiztonságosabban kell megszervezni. A mennyiben mégis előfordul bármilyen, az előállítás biztonságát sértő vagy veszélyeztető körülmény, akkor az előállítást végrehajtó személy(ek) a jogszabályokban meghatározott intézkedések végrehajtására jogosultak és kötelesek. Ha az előállítás biztonságát az eset összes körülményeire tekintettel a büntetés-végrehajtás önerőből nem tudja biztosítani, úgy más rendvédelmi szerv együttműködését kell igénybe venni.

Az előállítás szervezése

Az előállítást minden esetben *meg kell szervezni*, amely tevékenység minőségén áll vagy bukik a biztonságos végrehajtás. Napóleon szerint *a háború kilencven százalékban információ*. Azt

hiszem nehéz ezzel vitatkozni, ugyanis információ nélkül – természetesen valós és releváns információra gondolok – nincs hatékony, megfelelő feladat-végrehajtás. Ezért a szervezés során *figyelembe kell venni* minden olyan körülményt, amely *veszélyeztetheti* az előállítás, valamint a fogva tartás biztonságát. Előállítás alkalmával a biztonsági feladatok végrehajtásáról, így különösen az előállító felügyelők létszámáról, kijelöléséről – a bv. szerv vezetője által meghatározott esetek kivételével – a *biztonsági osztályvezető*, akadályoztatása esetén a *helyettese,* vagy a *szolgálatban lévő biztonsági tiszt* dönt. Természetesen a biztonsági tiszt ezen kötelezettsége a hivatali munkaidőn túl, illetve akkor éled fel, amikor az osztályvezető, vagy a helyettese nincs az intézetben vagy ténylegesen akadályoztatva van.

Annak érdekében, hogy a tevékenységet a lehető legbiztonságosabban végre lehessen hajtani, az osztályvezető, a helyettese és lehetőség szerint a biztonsági tisztek *kötelesek* részletesen *ismerni* az intézet hatáskörébe tartozó, rendszeresen igénybe vett *előállítási helyszíneket*. Az előállítási helyszínek és útvonalak rejtik magukban az egyik legnagyobb veszélyforrást, ezért azokat meg kell ismernie mind a szervezőnek, mind a végrehajtónak. Ennek érdekében részt kell venni *rendszeresen* megtartott *helyszíni szemléken, területbejárásokon,* melyek tapasztalatait alkalmanként *jegyzőkönyvbe kell rögzíteni*. *Szemlét* az előállítási helyeken *évente legalább egy alkalommal,* vagy a *munka- és ellenőrzési tervben* meghatározottak szerint kell végrehajtani a szolgálati okmányok aktualizálása érdekében.

Az intézeteknek a rendszeres előállítási helyszínekről – egyeztetve azok vezetőivel –fényképes vagy elektronikus útmutatót, tájékoztatót (a továbbiakban: *biztonsági leírás*) kell készíteniük, melyet a végrehajtó személyi állomány szakmai felkészítéséhez és feladat végrehajtásához fel kell használni. Továbbá figyelemmel kell kísérni a helyszíneken történő átalakításokat, változtatásokat és ez alapján a leírást *folyamatosan aktualizálni* szükséges. A biztonsági leírásban szerepeltetni kell az előállítási hely fekvését, biztonsággal kapcsolatos sajátosságait, az intézettel történő kapcsolattartás lehetőségeit, a szökésre legalkalmasabb irányokat, a terepszakaszokat, az együttműködésre kötelezett szervek elhelyezkedését, távolságukat, az előállítási hely megközelíthetőségét és fényképeit. A fentebb meghatározott információkat a végrehajtó állománnyal szóban a speciális eligazítások alkalmával, valamint őrutasításban kell meghatározni.

Az előállítás megszervezésénél figyelembe veendő szempontok, a fogvatartott eligazítása.

Az előállítás végrehajtása

Az előállítás biztonságos végrehajtása érdekében az előkészítés során figyelembe kell venni:

a) a fogvatartottak előállítását végrehajtó állomány létszámát,

b) az előállítást végrehajtó(k) testi, fizikai adottságait, önvédelmi jártasságát,

c) az előállítás helyszínét, a biztonsági, illetve őrzési körülményeit,

d) az előállítási hely intézettől való távolságát (műszaki pihenő tervezése, szállítási terv, ülésrend elkészítése),

e) az előállítás előtti, illetve utáni várható várakozási időt,

f) a fogvatartott testi, fizikai adottságait, küzdő és fizikai erőt igénylő egyéb sportokban való jártasságát, az esetleges katonai, vagy fegyveres múltját, képzettségét,

g) a fogvatartott egészségi és lelki állapotát,

h) a vád alapját képző, vagy elkövetett bűncselekményt,

i) a várható ítélet súlyosságát, mértékét (a fogvatartott esetében milyen magatartásbeli változást válthat ki, rendkívüli esemény bekövetkezéséhez vezethet-e),

j) a fogvatartott eddigi kriminalitását (visszaesés foka), korábbi fogva tartása alatt tanúsított magatartása,

k) a fogvatartott biztonsági kockázati besorolását (amennyiben nem került még megállapításra, közepes biztonsági kockázatúnak kell tekinteni), rezsimbe sorolását,

l) többletinformációval rendelkező fogvatartottak esetén annak az előállítás végrehajtásához kapcsolódó tartalmát,

m) a kapcsolattartást, annak korlátozását (az előállítási utasításon feltüntetve kapja meg az előállítást végrehajtó)

n) a családtagok, rokonok várható létszámát, illetve hangulatát,

o) a média érdeklődését, jelenlétét,

p) az előállítás helyén – akár hosszabb időtartamú várakozás esetére is –rendelkeznek-e a fogvatartott elhelyezésére alkalmas biztonsági szempontból megfelelő helyiséggel,

q) a differenciálás szabályainak betartását (pl.: bűntársak, férfiak és nők elkülönítése, szállítási terv készítésekor ennek figyelembe vétele)

r) a fogvatartott veszélyessége alapján a mozgáskorlátozó eszközök alkalmazását, szolgálati kutya alkalmazásának szükségességét és lehetőségét,

s) az együttműködő szerv segítségnyújtásának mértékét, a kapcsolattartók kijelölésével,

t) a szállító jármű/vek/ biztonságát, üzemképességét,

u) az intézetnek az előállítás végrehajtását befolyásoló egyéb feladatait,

v) a szélsőséges időjárási viszonyokat (pl.: hőségriasztás esetén védőital biztosítása).

Az előállítók speciális eligazítása

Az előállítási tevékenységre beosztott végrehajtó állomány részére *speciális eligazítást* kell tartani. Az eligazítás *idejét* úgy kell meghatározni, hogy lehetőleg az előállítást érintő *legfrissebb*

információkat lehessen biztosítani, de kellő idő jusson az állomány felkészítésére, felszerelésére és az ismeretszintek ellenőrzésére is.

Az előállítást végrehajtó egész napos tárgyalás esetén *élelmiszerét* és a szükséges mennyiségű *ivóvizet* magával viheti. Ezeket a tárgyalóteremben nem tarthatja magánál, a biztonságos tárolásukra vonatkozó utasításokat az intézet parancsnokának külön intézkedésben kell meghatározni.

Az eligazítás során az előállítás vezetőjét, vagy csoportparancsnokát - a rendelkezésre álló biztonsági leírások alapján - be kell *számoltatni* az előállítás helyszínének ismeretéből, továbbá feladatul kell meghatározni, hogy azokon az ismeretlen helyszíneken (pl.: temető, kórház), ahol még nem hajtott végre feladatot, lehetőség szerint *előzetes bejárással mérje fel* a feladat biztonsági kockázatokat, jelölje ki a menekülési útvonalakat, lehetőségeket, illetve egyeztessen a belső rendészti szolgálat munkatársaival.

Abban az esetben, ha az előállítást egy fő előállító hajtja végre, lehetőleg olyan személyt kell kijelölni, aki kellő helyismerettel és megfelelő gyakorlattal rendelkezik.

Az eligazításon a végrehajtók részére át kell adni az előállítással kapcsolatos iratokat. Az eligazítást megelőzően *ellenőrizni kell* a szükséges iratok, okmányok meglétét (idézés, előállítási utasítás, tárgyaláson szabadlábra helyezett személy nyilatkozata, tárgyaláson szabadlábra helyezett személy részére tájékoztató, csatolt többletinformáció, orvos szakértői vizsgálat alkalmával „csak orvos által felbontható” egészségügyi anyag), valamint kitöltöttségüket. Amennyiben hiányosság észlelhető, akkor pótlásukra haladéktalanul intézkedni kell. Halasztást nem tűrő esetben (pl.: fogvatartott életveszélyes egészségügyi állapota) az előállítás okmányainak teljes kitöltésétől el lehet tekinteni, viszont azokat soron kívül pótolni kell, továbbá a fogvatartottról nyomtatott fényképes adatlap – melyen szerepel a meghatározott mozgáskorlátozás –, továbbá a kiszállítandó fogvatartottról a legfontosabb információk, biztonsági kockázati besorolásának ismerete álljanak rendelkezésre. Az azonnali kiszállítást követően, szükség szerint – az összeköttetést biztosító hírközlő eszközökön – folyamatos legyen az információk pótlása, biztosítása az előállítást végrehajtó részére.

Az előzetesen begyűjtött információk alapján a végrehajtással összefüggésben kerüljenek meghatározásra az alkalmazandó mozgáskorlátozó eszköz(ök). Térjenek ki - az adott helyszín körülményeit figyelembe véve - arra, hogy a várakozások ideje alatt a fogvatartott(ak)at biztonságosan hol tudják elhelyezni. (Szükség szerint a tárgyhoz rögzítés lehetőségére, az ahhoz szükséges mozgáskorlátozó eszközök típusára, alkalmazhatóságukra.)

Meg kell győződni arról, hogy az előállítást végrehajtó(k) megértették-e a kapott feladatot, azt el tudják-e látni, továbbá egészségügyi szempontból alkalmasak-e annak a végrehajtására.

A fogvatartott eligazítására *segédletet* kell elkészíteni lehetőség szerint tartós használatra (pl.: lamináltan), melyet az előállító részére a szolgálatban lévő *biztonsági tiszt ad át* a feladat megkezdése előtt. Ennek felhasználásával tájékoztatást kell adni a fogvatartott részére az előállítás során tanúsítandó magatartási szabályokról, be nem tartásuk esetén annak lehetséges következményeiről, a kényszerítő eszközök szükség szerinti alkalmazásáról és a kapcsolattartásról.

Az előállítás végrehajtásának taktikai szabályai

A szolgálati lőfegyvert - általános szabályként - tilos bevinni a bv. intézetek azon területeire, ahol fogvatartottak elhelyezési részlege, illetve a belső munkaterületek vannak. A fogvatartott tartózkodási helyére történő bevonulás előtt azt a bv. intézet azon területén kell - a helyi előírások szerint erre a célra kialakított, vagy őrzött tárolóhelyen - a lőfegyvert elzárni, amelyen keresztül a már mozgáskorlátozással ellátott fogvatartott kísérése, előállítása megtörténik.

A fogvatartottat az előállítás megkezdése előtt el kell igazítani.

A fogvatartott eligazítására - annak helyszínétől függően eltérő tartalommal (pl.: bíróság, kórház, temetés) - speciális segédletet kell elkészíteni, amit a biztonsági osztályok eligazító helyiségeiben kell kihelyezni, ahol az előállítást végrehajtó a szövegkörnyezetet köteles megismerni és azt aláírásával igazolni. Ennek felhasználásával tájékoztatást kell adni a fogvatartott részére az előállítás során tanúsítandó magatartási szabályokról, be nem tartásuk esetén annak lehetséges következményeiről, a kényszerítő eszközök szükség szerinti alkalmazásáról és a kapcsolattartásról.

A fogvatartott köteles a nyomtatványon az eligazítás megvalósulását aláírásával igazolni. A nyomtatványt az előállítási utasításhoz csatolva kell tárolni.

A fogvatartottat a kötelező vetkőztetéses motozás végrehajtása előtt fel kell szólítani az együttműködő magatartásra. A motozás során különös figyelmet kell fordítani a ruházat és a test olyan részeire, ahová a tárgyak elrejtése könnyű, kevésbé feltűnő, különös tekintettel:

a) kabát, zubbony, inggallér, póló, atléta visszavarrásai,

b) lábbeli talpa, belseje, szára,

c) fehérnemű, zsebkendő,

d) test felszínén: lábszár, boka környéke, tenyér, ujjak köze, combok között a nemi szerv alatt, női fogvatartott esetében a mellek között és alatt,

e) hónalj, talp, sarok, hátközép, hajzat, szakáll,

f) indokolt esetben a testüreg,

g) a szájüreg,

h) nadrág és szoknya derékvarrása, hajtókája, nadrágszíj (öv), sapka.

A vetkőztetéses motozás az előállítás megkezdése előtt és a feladat végrehajtása után is kötelező. A fogvatartott motozása során figyelemmel kell kísérni a viselkedését, reakcióit.

A jogerős szabadságvesztés büntetést töltő fogvatartott kizárólag formaruházatban, illetve a bv. szervezet által rendszeresített ruházati termékekben állítható elő, megőrzésen lévő fogvatartott ellátása a küldő bv. intézet feladata.

A fogvatartott nem rendszeresített lábbeliben történő előállítására kizárólag egészségügyi szempontból indokolt esetben, az ezt igazoló érvényes egészségügyi igazolás rendelkezésre állása mellett - illetve rendkívüli esetben annak mellőzésével - kerülhet sor.

A fogvatartott előállításra csak textil- vagy papír zsebkendőt, íróeszközt, ügyével kapcsolatos iratait, feljegyzéseit, amennyiben szüksége van rá szemüveget, 1 doboz bontott cigarettát, tűzgyújtó eszközt, egész naposra tervezett, vagy közigazgatási határon kívüli tárgyalás esetén hideg élelmet, ivóvizet (átlátszó műanyag flakonban max. 1,5 litert), illetve életmentő gyógyszereit viheti magával.

Az előállítás során a fogvatartott kizárólag zsebkendőt, szemüveget, ivóvizet és életmentő gyógyszert vihet be a gépjármű szállítótérbe, minden mást az előállítást végrehajtó tárol. Tartalmilag az ügyével kapcsolatos iratait, feljegyzéseit nem lehet ellenőrizni, azonban a magánál tartható iratokat az íróeszközével együtt biztonsági szempontból ellenőrizni kell.

Gyógykezelés alatt álló fogvatartott esetén az orvos által előírt szív, asztma, cukorbetegség stb. kezelésére szolgáló gyógyszert (ennek szervezetbe juttatására szolgáló készüléket), szükség esetén írásos orvosi rendelkezéssel az előállítást végrehajtónak kell magával vinni, és az orvos által meghatározottak szerint a fogvatartott részére átadni. Az előírt és életmentő gyógyszerek adagolását a fogvatartott köteles végezni.

Motozás után a fogvatartottra az elrendelt mozgáskorlátozó eszközöket fel kell helyezni. Sorrendben: bilincsrögzítő öv, patentbilincs, lábbilincs, vezetőbilincs. A patentbilincset minden esetben rögzíteni kell. Indokolt esetben (pl.: lépcsőzés) a lábbilincs felhelyezése - az együttműködő fogvatartott esetében, és kizárólag zárt területen - végrehajtható közvetlenül a szállítójárműbe történő beszállítás előtt is.

A patentbilincset és a bilincsrögzítő övet szükség szerint - vagy ha a biztonsági körülmények miatt a fogvatartott már megbilincselt állapotban van - lakattal egymáshoz lehet rögzíteni, ennek alapján a mozgáskorlátozó eszközök felhelyezési sorrendje a következőképpen módosul: patentbilincs, bilincsrögzítő öv, lábbilincs, vezetőbilincs.

A mozgáskorlátozó eszköz állapotát és működőképességét az átvételekor, valamint az alkalmazása előtt minden esetben ellenőrizni kell.

Az előállítás során a rögzítést szintén - különösen a bilincs oldását követően annak ismételt felhelyezése után, valamint a fogvatartott mozgatásának megkezdése előtt - minden esetben ellenőrizni kell.

A mozgáskorlátozó eszközök felhelyezésének szakszerűségét szúrópróbaszerűen - vagy azon fogvatartottak esetében, akiknél alapos okkal feltételezhető rendkívüli esemény kialakulása - a biztonsági tisztnek ellenőrizni kell. Az előállítást végrehajtó a fogvatartott átvételét az adott körlet(-fő)felügyelő szolgálati naplójában aláírásával köteles igazolni.

A gépjárműben, illetve kísérés és biztosítás közben, valamint a konkrét feladat-végrehajtás során a fogvatartottak és az előállítást végrehajtók vonatkozásában is tilos a dohányzás.

A fogvatartott részére kizárólag az alábbi esetekben és formában engedélyezhető dohányzás:

a) amennyiben az előállítás helyszínén olyan dohányzásra kijelölt hely van, melyben a fogvatartott őrzése - annak dohányzása közben is - biztonságosan végrehajtható,

b) abban az esetben, amennyiben a fenti dohányzásra kijelölt hely polgári személyektől jól elkülönített,

c) amennyiben a dohányzásra kijelölt hely nem közterületen van, illetve annak bejárata nem közterületre nyílik,

d) az előállítás helyszínén a dohányzás törvényi feltételei biztosítják annak lehetőségét (pl. egészségügyi intézmények kizártak).

A végrehajtó állomány részére kizárólag az alábbi esetekben és formában engedélyezhető dohányzás:

a) amennyiben a fogvatartott őrzése zárt várakozó helyiségben megoldható, illetve az egyben a dohányzásra kijelölt hely is,

b) csoportos előállítás esetén az előállítási csoportparancsnok által ütemezett formában,

c) amennyiben a dohányzásra kijelölt hely nem közterületen van, illetve annak bejárata nem közterületre nyílik,

d) az előállítás helyszínén a dohányzás törvényi feltételei biztosítják annak lehetőségét (pl. egészségügyi intézmények kizártak).

Dohányzásra kizárólag a fentiekben felsorolt valamennyi körülmény teljesülése esetén kerülhet sor úgy a fogvatartott, mind a személyi állomány vonatkozásában.

A személyi állomány részére az alábbi esetekben engedélyezhető az étkezés:

a) amennyiben a fogvatartott biztonságos őrzése zárt várakozó helyiségben megoldható,

b) ha őrző helyiség nem áll rendelkezésre, akkor a fogvatartott tárgyhoz rögzítése mellett,

c) abban az esetben, ha az adott fogvatartott előállítását egyszerre egy főnél több felügyelő hajtja végre,

d) csoportos előállítás esetén az előállítási csoportparancsnok által ütemezett formában és kizárólag teljes felelősség vállalása mellett.

Az előállítást végrehajtó a fogvatartott kísérését a számára kiadott lőfegyver viselésével ellentétes oldalon hajtja végre. A fogvatartott a motozását követően az előállítás egésze során illetéktelen személyekkel sem verbálisan, sem fizikálisan nem érintkezhet. Ez alól kivételt képez a bíró vagy ügyész, illetve temetés során a bv. intézet vezetője által engedélyezett kapcsolattartás.

Az előállítások alkalmával intézkedni kell arra, hogy a fogvatartott illetéktelen személytől ne vehessen át, vagy adhasson át részére semmit. Ezek elkerülése érdekében bírósági, ügyészségi előállítás során - végső esetben - az eljáró bíró (ügyész) segítségét kell kérni.

Az egytagos vezetőbilincset a rögzített zsanéros patentbilincstől a könyök felé, a fogvatartottnak arra a kezére kell felhelyezni, amelyik oldaláról az előállítást végrehajtó kíséri. Amennyiben a fogvatartott keze be van gipszelve, kötözve, vagy egyéb sérülés van rajta, akkor az ép kézre kell felhelyezni a vezetőbilincset.

Amennyiben a fogvatartott a bv. intézeti vagy a szerződéses orvos által engedélyezett járókerettel, vagy bottal jár, akkor a vezetőbilincset úgy kell biztonságosan rögzíteni (akár a kezéhez), hogy az a fogvatartottat a mozgásában ne akadályozza.

Az előállítást végrehajtó a fogvatartottat maga előtt kíséri, a vezetőbilincs csuklószíját pedig abban a kezében köteles csuklójára fűzve tartani, amelyik oldalról a fogvatartottat kíséri.

Gyalogmenetben történő előállítás alkalmával a bv. intézet elhagyását megelőzően a kijelölt helyen elzárt lőfegyvere felvételét, felhelyezését a felügyelő úgy végzi, hogy a fogvatartott ez idő alatt tőle biztonságosan elzárt, de általa lehetőleg szemmel ellenőrizhető területen tartózkodjon. Amennyiben az elzárás nem megoldható, a biztosítást úgy kell végrehajtani, hogy az előállítást végrehajtó a fogvatartottat a fegyverfelvételi helytől számított legtávolabb eső helyen várakoztatja, és lehetőség szerint addig egy másik felügyelő biztosítja a fogvatartottat.

Gyalogmenetben történő előállítást, kísérést úgy kell végrehajtani, hogy a gyalogos forgalom az előállítást ne akadályozza, illetéktelen személy az előállítást végrehajtó és a fogvatartott közé ne tudjon beférkőzni.

Ülve történő várakozás esetén a fogvatartottat szintén a viselt lőfegyverrel ellentétes oldalra kell ültetni, illetve a tárgyalóteremben - ha lehetőség van rá - a fogvatartott mögötti padsorban kell elhelyezkedni a vezetőszár fogásával.

Gépjárművel történő előállításnál a gépjárművezető köteles a szállítótér átvizsgálását végrehajtani, és ha nem kísér fogvatartottat, akkor a jármű nyitott ajtajánál várja a fogvatartottat és kísérőjét a beszállás biztosítása céljából.

A fogvatartott(ak) gépjárműbe szállása után az előállítást végrehajtó lőfegyvere felvételét, felhelyezését az előírt helyen elvégzi, majd a gépjármű bejárati zsilipben a jármű fogvatartott(ak) szállítására szolgáló utasterének fogvatartott(ak)tól elhatárolt részében a szállítás ideje alatt folyamatosan figyelemmel kíséri a szállított személy(ek) tevékenységét. A lőfegyver felvételének ideje alatt a gépjárművezetőnek vagy az e feladat végrehajtására kijelölt személynek kell a fogvatartott(ak) tevékenységét figyelemmel kísérni.

Gépjárműre szálláskor a vezetőbilincset az előállítást végrehajtó csak akkor engedheti el, ha a fogvatartott beszállt a jármű számára kijelölt fülkéjébe és helyet foglalt. Az ajtó reteszelését és zárását (lakatolását) követően az előállítást végrehajtó a fogvatartott magatartását, a mozgáskorlátozó eszközöket fokozott figyelemmel követi. A fogvatartotti fülkét a gépjárművezető zárja, az ő tevékenységét az előállítást végrehajtó biztosítja.

Bilincselő nyílással ellátott fogvatartotti szállító járművek esetében a vezetőszárral ellátott bilincset indulás előtt a nyíláson keresztül el kell távolítani a fogvatartottról, az előállítás helyszínére történő megérkezést követően fel kell helyezni rá. A fogvatartott kiléptetése a járműből csak ez után kezdődhet meg. Visszainduláskor értelemszerűen ugyanígy kell eljárni.

A szállítójármű külső ajtaját, továbbá a belső terében lévő fülkéket a fogvatartottak beszállítása és az előállítást végrehajtó(k) elhelyezkedése után zárva kell tartani. A kulcsokat a gépjárművezető kezeli.

A fülkék tartalékkulcsait - a gépjármű szállítóterének a személyzet részére kijelölt részén - egy lepecsételt - ’tartalékkulcsok’ felirattal ellátott - kulcsdobozban kell elhelyezni, melyet felbontani csak rendkívüli esemény bekövetkezése, megakadályozása céljából lehet. A kulcsdobozt a biztonsági osztályvezető, osztályvezető-helyettes pecsétnyomójával kell lepecsételni, annak sértetlenségét a gépjármű vezetője indulás előtt köteles ellenőrizni. A biztonsági tisztek a helyi intézkedésben meghatározott gyakorisággal végrehajtják a kulcsdoboz és a tartalékkulcsok kezelésének, meglétüknek ellenőrzését. A doboz felnyitását, annak okát jelenteni kell

Külső helyszínen a kiszállítás előtt az előállítást végrehajtók ellenőrzik a mozgáskorlátozó eszköz állapotát oly módon, hogy az ajtót résnyire kinyitják, és egyikük azt kívülről lábbal, vállal megtámasztja, majd a fogvatartottat felszólítják, hogy a vezetőbilincs szárát adja ki a résen. A gépjármű mellett álló előállító felügyelő ellenőrzi a vezetőbilincs szárának, csuklószíjának épségét és a felhelyezett mozgáskorlátozó eszköz állapotát. Amennyiben nem észlel rendellenességet, akkor nyitja az ajtót, majd kilépteti a fogvatartottat a szállító járműből.

A gépjárművezetőnek a fogvatartott mozgatásának biztosításában részt kell vennie. Amennyiben szükséges, úgy az előállító csoportparancsnok utasítása szerint a járó motorú gépjárműben várakozik.

A fogvatartottakat bv. intézeten kívül - a gépjárművezető biztosítása mellett - egyesével kell a jármű ajtajához kísérni és beültetni. Addig, amíg a gépjárművezető bezárja a szállító fülke ajtaját, az előállítást végrehajtó végzi a biztosítást.

Az előállítás jellegétől függően (pl.: abban az esetben, ha a fogvatartottak egymáshoz vannak bilincselve) más módon is történhet a le- és felszállás, amit az eligazítás során kell meghatározni, de a szállító fülke nyitását és zárását követően a kulcsot a gépjárművezető kezeli.

Az elkülönítési szabályokkal érintett fogvatartottak azonos járművel történő szállítása esetén külön fülkében, indokolt esetben a bűntársakat külön járműben kell szállítani. Különböző nemű fogvatartottakat azonos járművel történő szállítás során külön fülkében kell elhelyezni.

Közterületen lehetőség szerint úgy kell a gépjárművel megállni, hogy a fogvatartottak mozgatása rövid időtartamban, akár természetes vagy mesterséges kordon között, mögött történjen (pl.: gépjármű behajtónál lévő betonfal, korlát vagy a felügyelők sorfala). Visszaindulásnál a 61. pontban leírtaknak megfelelően kell a beszállást megszervezni, illetve végrehajtani

A szállítótérben minden esetben utaznia kell legalább egy fő előállítást végrehajtónak, aki biztosítja a folyamatos őrzés, esetleg felügyelet fenntartását, és figyelemmel kíséri a fogvatartottak magatartását, tevékenységét, illetve kapcsolatot tart a gépjárművezetővel.

Éjszaka végrehajtott előállítás során a szállítótérben kötelező az ott elhelyezett fogvatartott(ak) megvilágítása.

Az előállítás megérkezésekor az előállító csoportparancsnoknak, egyszemélyes előállítás esetén a gépjárművezetőnek, vagy a kísérő járőrnek lehetőség szerint területbejárást kell végrehajtani, azt követően a fogvatartott(ak)at - tárgyalása, meghallgatása, egészségügyi vizsgálata kezdetéig - biztonságosan el kell helyezni. Az előállítás vezetője az elkülönítési szabályokat is figyelembe véve megszervezi, kijelöli a helyiségeket, helyeket és szükség szerint egyesével felvezeti a fogvatartott(ak)at és az ő(ke)t kísérő előállítást végrehajtó(ka)t.

A biztonságos elhelyezésre szolgáló termet, őrző helyiséget az előállítás vezetője, egyszemélyes előállítás esetén a gépjárművezető, illetve a kísérést biztosító járőr átvizsgálja a tiltott tárgyak, valamint rendkívüli esemény előidézésére alkalmas eszközök előtalálása érdekében.

Előállítás során liftet csak mozgáskorlátozott fogvatartott esetében és orvosi javaslatra, vagy rendkívüli esemény megelőzésére - az előállítást végrehajtón kívül más személyek jelenlétének kizárásával, az adott szinten a lift megérkezését biztosító előállító, vagy másik felügyelő részvételével - lehet igénybe venni. Állandóan körbe járó személyfelvonó (páternoszter) használata tilos.

Az előállítás megkezdése előtt az előállítást végrehajtó - még a bv. intézetben - intézkedik arra, hogy a fogvatartott a személyes szükségleteit elvégezze annak érdekében, hogy az előállítás során erre minimális esetben kerüljön sor.

Az előállítást végrehajtó - biztosítás hiányában - az előállítás során a mellékhelyiség átvizsgálása előtt és annak idejére a fogvatartottat a másodlagos patentbilincsével, a mozgáskorlátozás bontása nélkül tárgyhoz rögzíti, mellyel elkerülheti, kizárhatja a fogvatartott támadási, illetve szökési lehetőségét, továbbá megakadályozhatja az előre elrejtett tiltott tárgyak, eszközök átvételét.

A mellékhelyiségben a vezetőbilincset a fogvatartottról ott tartózkodásának idejére levenni nem lehet. A szükségletek mértékétől függően, azok elvégzésének idejére a patentbilincs két tagja közül a vezetőbilincses kezén lévőt kell a fogvatartott kezén hagyni. Helyes taktikai eljárás lehet az is, hogy a vezetőbilincses kezéről veszi le az előállítást végrehajtó a bilincset, amit azonnal a helyiség alkalmas tárgyához (pl.: radiátorcső) rögzít. Bilincsrögzítő öv alkalmazása esetén az oldott bilincsszemet az öv láncához vagy - a láncból nem kihúzva - a vezetőbilincses kézre kell visszarögzíteni.

A mellékhelyiség ajtaját a fogvatartott nem zárhatja be, az ajtó annyira legyen behajtott állapotban, hogy az ne legyen szeméremsértő, azonban tevékenysége a résen keresztül ellenőrizhető maradjon. A vezetőbilincs szárát - a fogvatartott benntartózkodása alatt - az előállítást végrehajtó nem engedheti el.

A fogvatartottat mellékhelyiségbe menetele előtt és kijövetele után minden esetben meg kell motozni, továbbá a mozgáskorlátozó eszközök állapotát ellenőrizni kell. Ennek elvégzéséhez az előállítást végrehajtó úgy helyezkedik el, hogy váratlan meg- vagy ellökésével se legyen lehetősége a fogvatartottnak a mellékhelyiség kijárati ajtaján elfutni, ezért indokolt esetben tárgyhoz bilincseli.

Az előállítást végrehajtó egészségügyi szükségletei elvégzése miatt a fogvatartottat a másodlagos patentbilincsének alkalmazásával tárgyhoz rögzíti.

A bv. intézet által biztosított hidegélelem elfogyasztásának idejére a mozgáskorlátozások enyhítése csak bilincsrögzítő öv alkalmazása során engedélyezhető. Ebben az esetben a mellékhelyiség, mosdó használat eseteire leírtaknak megfelelően kell eljárni.

Az előállítási feladat befejezését követően, a bv. intézetbe történő bevonulás megkezdése előtt - még az előállítás helyszínén - a személyi állomány tagjai ellenőrzik egyéni felszerelésük, fegyverzetük meglétét.

A bíróságra történő előállítás részletes szabályai.

A bíróságra, ügyészségre érkezéskor a területbejárás során az előállítás vezetője meggyőződik a várakozó, őrző helyiség zárhatóságáról. Annak kulcsait magához veszi vagy a bíróság, ügyészség belső rendészeti szolgálatától elkéri. Az előállítás során a kulcsok kezelése az előállító csoportparancsnok feladata. A várakozó, őrző helyiséget alaposan át kell vizsgálni.

Elsősorban a várakozó, őrző helyiségekben kell várakozni. Amennyiben nincs várakozó helyiség, akkor lehetőleg az idézésen szereplő tárgyalóterem előtt kell várakozni más személyektől elkülönülten, tőlük olyan távolságra, hogy ne történhessen érintkezés. Szükség esetén a tárgyalóterem előtti folyosó olyan részét jelöli ki az előállítás csoportparancsnoka, ahol a biztonságos várakozás megoldható. Ebben az esetben a bíró, ügyész segítségét kell kérni. A várakozás során - lehetőség szerint - a fogvatartottat le kell ültetni, az előállítást végrehajtó állva biztosít.

A feladatok biztonságos végrehajtásához - amennyiben rendelkezésre áll - igénybe veszik a belső rendészeti szolgálat segítségét.

Amennyiben a bíróságon nem áll rendelkezésre sem biztonságos várakozó helyiség, sem várakozásra alkalmas terület, akkor a bíróság zárt udvarán, vagy a legbiztonságosabbnak ítélt helyen álló, a fogvatartott szállítására használt gépjármű - az előállítást végrehajtó és/vagy a gépjárművezető folyamatos őrzése mellett, a mozgáskorlátozó eszközök alkalmazásának enyhítése nélkül - a várakozásra igénybe vehető.

Az előállító csoportparancsnok jelentést tesz a megérkezésükről, elhelyezkedésükről a bírónak, ügyésznek. Továbbá minden rendellenességet jelent, szükség esetén segítséget kér, amennyiben a biztonságos feladat-végrehajtásban bármilyen akadály lép fel.

Ha az idézésen megjelölt tárgyalóterem vonatkozásában változás történik - időközben másik tárgyalótermet jelöltek ki - ezt a tényt a tárgyalás megkezdése előtt a biztonsági felügyelő vagy az előállítást vezető csoportparancsnok a közvetlen szolgálati elöljárónak jelenteni köteles.

A várakozás ideje alatt a fogvatartottat az előállítást végrehajtó az általa viselt lőfegyverrel ellentétes oldalára leülteti, és folyamatosan figyeli mozdulatait, tevékenységét.Az előállítást végrehajtó a tárgyalás megkezdéséig, vagy befejezését követően - várakozó helyiség hiányában történő várakozás során - a tárgyalóteremben, illetve annak előterében úgy helyezkedik el, hogy azzal egy lehetséges rendkívüli esemény bekövetkezésének megakadályozására intézkedni tudjon.

A nagy esetszámú előállítással érintett bírósági épületek tekintetében az bv. intézeteknek meg kell vizsgálni - az előállítások időtartamában a helyszínen tartózkodó - járőröző biztonsági felügyelő igénybevételének lehetőségét.

A járőrnek kötelessége ismerni az épület és azon belül a helyiségek biztonsági jellemzőit (nyílászárók elhelyezkedését, rácsozatokat, rendészeti szolgálat létszámát, elhelyezkedését, stb.), hírösszeköttetése folyamatosan biztosított legyen a bv. intézettel.

Az előállítást végrehajtó feladata megakadályozni, hogy illetéktelen személyek a közelükbe kerüljenek, illetve a fogvatartott és közé helyezkedjenek, a fogvatartottal beszélgetést, vagy bármilyen módon történő kapcsolatfelvételt kezdeményezzenek.

Ha a kialakult helyzet a feladat biztonságos végrehajtását veszélyezteti, akkor az előállítást végrehajtó azonnal köteles jelezni a bírónak, ügyésznek és a továbbiakban a kapott utasítás szerint jár el. A bíró, ügyész értesítésén túlmenően, a szükséges intézkedések megtétele után jelentést tesz szolgálati elöljárójának is.

A tárgyalások során a tárgyalóteremben alkalmazható legoptimálisabb helyezkedési módok az előállítást végrehajtó(k) részére:

a) a fogvatartott mögött ülve, annak oldalirányába kihúzódva,

b) a fogvatartottól külön (széken) ülve és tőle úgy elfordulva, hogy részére a tárgyalóterem fogvatartott előtti és mögötti részei is láthatóak legyenek;

c) amennyiben az a-b) alpontok szerinti elhelyezkedésre nincs lehetőség, a fogvatartott mellett ülve, a megfelelő távolság tartásával, úgy, hogy a fogvatartott a lőfegyverrel ellentétes oldalon helyezkedik el és az őrzést végző előállítást végrehajtó kissé a fogvatartott felé forduló testhelyzetben legyen és a szabadlábon védekező vádlottaktól a lehető legjobban elkülönülve, megfelelő távolságot tartva biztosítson.

A fent meghatározott elhelyezkedési módok közül az adott körülmények függvényében a lehető legalkalmasabbat kell kiválasztani úgy, hogy az előállítást végrehajtó a fogvatartottat folyamatosan figyelemmel tudja kísérni, meg tudja előzni a rendkívüli esemény kialakulását, szükség esetén pedig intézkedni tudjon. Fokozott figyelemmel köteles ellátni feladatát szembesítéskor, ítélethozatalkor, ezekben az esetekben követi a fogvatartott minden reakcióját, felkészültnek kell lennie váratlan, erőszakos megnyilvánulásokra és a vezetőbilincs szárát röviden fogja.

Az ügyvéd csak az ügyvédi igazolvány, vagy a személyazonosító igazolvány és a meghatalmazás ellenőrzése után beszélhet a fogvatartottal. Az ellenőrzés terjedjen ki az ügyvéd (ügyvédjelölt), jogi képviselő nevére, az igazolvány érvényességére, illetve arra, hogy azok azonosak-e az előállítási utasításon szereplő kapcsolattartói nevekkel.

Az előállítást végrehajtó az ügyvédi beszélő időtartamára úgy és olyan távolságra helyezkedik el, hogy megakadályozhassa a fogvatartott esetleges rendbontó cselekményét, egyúttal a felek beszélgetését ne hallhassa. A jogi képviselővel folytatandó beszélgetést az előállítást végrehajtó

köteles ellenőrizni. A fogvatartott a büntetőeljárással kapcsolatban készített feljegyzését, vázlatát magánál tarthatja, illetve azok ellenőrzése után átadhatja védőjének.

A fogvatartott részére a védő a tárgyalás alkalmával - a fogvatartott ügyével összefüggő iratokon kívül - nem adhat át semmit, e tevékenység kizárólag a bv. intézeten keresztül, hivatalos (ellenőrzött) formában történhet.

Az előállítást végrehajtó a fogvatartott részéről átadandó iratok esetében csak biztonsági szempontú ellenőrzést végezhet (pl.: nincs-e köztük pénz, kábítószergyanús anyag, hangrögzítésre alkalmas egyéb eszköz, stb.).

Amennyiben a védő, az eljáró bíró a tárgyaláson a fogvatartott ügyével kapcsolatos iratokat adathordozó eszközön (pl.: pendrive, CD) keresztül adja át az előállítást végrehajtónak, azt a bv. intézetbe történő visszaérkezést követően az informatikai szakterületnek biztonsági szempontból ellenőriznie kell, és csak azután kerülhet a fogvatartott birtokába.

Az előállítást végrehajtó a fogvatartott rosszulléte esetén a mentőszolgálat, vagy bv. intézet közelében lévő bíróságon a bv. intézeti orvos értesítéséhez a bíró segítségét kéri.

Csoportos előállítás esetén a tárgyalóteremben tilos a bilincseket egyidőben levenni, illetve visszahelyezni. Azt az előállítást végrehajtóknak egyenként, egymást biztosítva kell végrehajtani, mert a figyelem megosztását a fogvatartottak vagy más személyek kihasználhatják.

Amennyiben a bíró utasítást ad a mozgáskorlátozás enyhítésére, akkor azt minden esetben fel kell vezettetni az előállítási utasításra. A vezetőbilincs csuklószíját a bilincsek le- illetve felhelyezésénél is folyamatosan fogni, illetve szorosan csuklóra fűzött, stabil állapotban kell tartani.

Abban az esetben, ha a bíró utasítást ad a vezetőbilincs és lábbilincs levételére, udvariasan tájékoztatni kell, hogy utasításának teljesítését a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII.19.) IM rendelet 54. § (4) bekezdése nem teszi lehetővé.

Amennyiben a bíró vagy ügyész az előállítást végrehajtó távollétében akarja meghallgatni a fogvatartottat, annak eleget kell tenni, de az idézésre igazoltan rá kell jegyeztetni az átadás, illetve a visszavétel időpontját (óra, perc szerint), továbbá, hogy a mozgáskorlátozással vagy annak mellőzésével kéri az előállítást végrehajtó távozását. A vezető- és lábbilincset ebben az esetben is tilos levenni.

Ha az előállítást végrehajtó veszélyes körülményt észlel, akkor udvariasan felhívja a bíró vagy az ügyész figyelmét (több kijárat, földszinti helyiség rács nélküli ablakokkal, fogvatartottal kapcsolatos többletinformáció tartalma), majd a bejárati ajtó előtt várakozik. Az előállítást

végrehajtó a biztosításra elfoglalt helyet nem hagyhatja el, rendellenesség bekövetkezésekor intézkednie kell.

A tárgyalóteremben a rend fenntartása a bíróság feladata (pl.: hangoskodás). Emiatt előfordulhat, hogy a bíró arra ad utasítást, hogy az előállítást végrehajtó rendbontás miatt kísérje ki a fogvatartottat. Ekkor további utasításig a várakozó helyiségben, ennek hiányában az épület biztonságosnak ítélt szakaszán, indokolt esetben a szállító járműben kell várakozniuk.

A tárgyalási szünetben - egyéb rendelkezés hiányában - a várakozó helyiségben kell a fogvatartottal tartózkodni. Várakozó helyiség hiányában az épület biztonságosnak ítélt más helyiségében, területén kell tartózkodni, ahol a fogvatartott őrzését folyamatosan fenn kell tartani.

A várakozás ideje alatt a mozgáskorlátozó eszköz nem vehető le a fogvatartottról, a várakozó helyiség ajtaját zárva kell tartani, az előállítást végrehajtó ez alatt az ajtón belül tartózkodik.

A kapcsolattartóval engedélyezett beszélgetésre (a továbbiakban: beszélő) vonatkozó szabályokat a fogvatartott eligazítására készített minta tartalmazza.

A fogvatartott tevékenységét ilyen esetben is folyamatosan figyelni kell. Amennyiben a beszélő lebonyolításának körülményei nem biztosítottak, akkor azt külön időpontban, külön engedély alapján a bv. intézetben kell végrehajtani, amelyről tájékoztatni kell az engedélyezőt és a kapcsolattartót. A beszélő végén a fogvatartottat minden esetben meg kell motozni. A várakozó helyiség ajtaját lehetőség szerint akkor is be kell zárni, amikor a fogvatartottat a tárgyalóterembe kísérik annak érdekében, hogy távollétükben oda mások ne rejthessenek el semmit. A várakozó helyiséget még a fogvatartott behelyezése előtt, minden esetben át kell vizsgálni.

A tárgyalás (ügyészi kihallgatás) végén az előállítást végrehajtó ellenőrzi a bírótól (ügyésztől) kapott értesítés vagy egyéb irat rovatainak olvashatóságát, majd azokat - a bv. intézetbe történő visszaérkezése utáni szóbeli jelentését követően - csatolja az előállítás végrehajtásával kapcsolatban keletkezett egyéb dokumentumok mellé

Amennyiben a bíróság az előzetes letartóztatást elrendeli vagy fenntartja, valamint a szabadságvesztés büntetést azonnal foganatba veszi, a fogvatartottat át kell szállítani a bv. intézetbe.

Amennyiben az eljáró bíró a fogvatartottat szabadlábra helyezné, azonban az előállítási utasításon a "NEM SZABADÍTHATÓ" rendelkezés szerepel, akkor az előállítást végrehajtó az esetről jelentést tesz a közvetlen elöljárónak és rajta keresztül ismételt egyeztetést kell végezni a bv. intézet nyilvántartási szakterület illetékesével. Az egyeztetés eredményétől függően kerülhet sor az esetleges helyszíni szabadításra. Szabadításra vonatkozó információ hiánya esetén a fogvatartottat vissza kell kísérni a bv. intézetbe és soron kívül egyeztetni kell a dokumentációkat

Amennyiben az előállított fogvatartott ügye nagy sajtónyilvánosságot kapott, vagy kiemelt figyelmet érdemlő ügyben került előállításra, és a tárgyaláson jelen van a sajtó, akkor az előállítást végrehajtó köteles azt az előjárójának azonnal jelenteni. Ezen szabályok mérvadóak akkor is, ha a fogvatartottat a bíróság jogerős, vagy nem jogerős életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte. Ebben az esetben az elsődleges intézkedések megtételét követően e körülményeket azonnal jelenteni kell az elöljárónak, és a bv. intézetbe történő visszakísérést követően intézkedni kell a pszichológusi, reintegrációs tiszti meghallgatására.

Az előállítást végrehajtó az előállításon történtekről a visszaérkezést követően köteles jelentést tenni (pl.: ítélet, szabadlábra helyezés, kiutasítás, óvadék elfogadása, fegyelemsértés, rosszullét, stb.), továbbá értesíteni az illetékes szakterületeket az újabb időpontra történő idézésről, új tárgyalási nap kijelöléséről, és a keletkezett iratokat (bűnügyi nyilvántartó csoportnak, hivatali időn túl a biztonsági tisztnek) részükre átadni.

7. A munkáltatás fogalma, fajtái, valamint a munkáltatást végrehajtó személyi állomány

A *munkáltatás* a reintegrációs tevékenység azon formája, amikor az elítéltek vagy a kényszerintézkedés hatálya alatt álló személy és a szabálysértési elzárásra kötelezett elkövető munkavégzése szervezetten, rendszeresen, haszon- vagy bevételszerzési céllal, a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: Mt.) által szabályozott munkaviszonytól eltérő, jogszabályban meghatározott feltételekkel és díjazás ellenében történik.

Az így létrejövő munkáltatási jogviszony alanyai munkáltatóként a bv. intézet, a fogvatartottak kötelező foglalkoztatására létrehozott gazdasági társaság vagy a bv. szerv szerződése és az elítéltek vagy a kényszerintézkedés hatálya alatt álló személy és a szabálysértési elzárásra kötelezett elkövető hozzájárulása alapján más gazdálkodó szervezet, valamint munkavégzőként az elítélt, a kényszerintézkedés hatálya alatt álló személy vagy a szabálysértési elzárásra kötelezett elkövető.

A munkáltatás szervezete

Az elítéltet munkával a bv. szerv foglalkoztatja és gyakorolja a munkáltatói jogokat. Munkáltatásban kizárólag az az elítélt vehet részt, aki a *tizenhatodik* életévét betöltötte.

A munkáltató szerződése alapján az elítélt – *írásban megadott hozzájárulásával… sz. melléklet – más gazdálkodó szervezetnél* is végezhet munkát. A szerződésben a munkáltatói jogok kizárólag azon része ruházható át, amely az e törvényben szabályozott jogok és kötelezettségek gyakorlását, illetve az elítéltek személyiségi jogait nem sérti.

Más gazdálkodó szervezetnél történő munkavégzésre kijelölése érdekében az elítéltnek az első munkába állításkor *írásban nyilatkoznia kell* arról, hogy hozzájárul-e más gazdálkodó szervezetnél történő munkáltatásához.
Ha az elítélt a hozzájárulást akár írásban, akár – jegyzőkönyv felvétele mellett – szóban utóbb visszavonja, akkor a BFB a munkahelyről az elítéltet soron kívül leváltja.

Az elítéltek munkáltatása jelenleg tehát három különböző formában történik:

a) költségvetési munkáltatás, jellemzően a bv. intézet fenntartásában történő közreműködést jelenti (karbantartási, konyhai stb. munkálatok elvégzése),

b) büntetés-végrehajtási gazdasági társaságoknál történő foglalkoztatás (mezőgazdasági, ruházati, fa-és vegyesipari, vagy papíripari profillal rendelkező gazdasági társaságok),

c) külső gazdálkodó szervezet által történő foglalkoztatás (a büntetés-végrehajtási intézet és külső vállalkozás szerződése alapján történhet).

A büntetés-végrehajtási intézet és külső gazdálkodó szervezet szerződése alapján az elítélt – hozzájárulásával – a külső vállalkozónál is végezhet munkát. Az elítélt ilyen formában történő foglalkoztatásához való hozzájárulása az ILO Egyezmény 2. Cikke miatt szükséges, ami a kényszermunka felszámolásáról és tilalmáról szól.
A munkáltatás során a büntetés-végrehajtási intézet a fogvatartásból eredő feladatokat, vagyis az *őrzéssel kapcsolatos feladatokat látja el*, míg a fogvatartottakat foglalkoztató *vállalkozás biztosítja magát az elvégzendő munkát, gondoskodik annak szervezéséről, biztosítja az eszközöket, nyersanyagokat, végzi a minőség ellenőrzést és szakmai utasítást ad.*
Az elítélt *munkadíjának* mértéke a szerződésben kerül rögzítésre, melyet a vállalkozó a büntetés-végrehajtási szerv részére utal át, és a büntetés-végrehajtási szerv abból fizeti ki az elítélt havi járandóságát.
Személyi és tárgyi feltételek, a munkáltatás alanyai, területei
A személyi feltételeknek az egyik alapvető részét képezi a munkáltatást végzők *jogviszonya.* Ennek biztonsági szempontból is nagy jelentősége van, ugyanis bizonyos biztonsági feladatokat, illetve intézkedéseket csak hivatásos szolgálati jogviszonyban álló személyek tehetnek meg. Így kényszerítő eszközöket csak hivatásos jogviszonyban álló alkalmazhat, de hasonlóan van ez a biztonsági intézkedések alkalmazásával kapcsolatban is, pl. motozás, mozgáskorlátozás.
A hivatásos állományú személy a munkáltatás ideje alatt a három alapvető biztonsági feladat közül mind a hármat, így őrzési, felügyeleti, ellenőrzési feladatot is elláthat. A beosztása szerint lehet:

a) foglalkoztatási biztonsági felelős,

b) foglalkoztatási felügyelő,

c) foglalkoztatást közvetlenül irányító művezető.

~~*Közalkalmazott*~~, illetve a bv. gazdasági társasággal *munkaviszonyban* álló személy a munkáltatás ideje alatt őrzési feladatot nem, csak felügyeleti, ellenőrzési tevékenységet láthat el, és beosztása szerint lehet:

a) foglalkoztatási biztonsági felelős,

b) foglalkoztatási felügyelő,

c) foglalkoztatást közvetlenül irányító művezető,

d) gépjárművezető.

A fenti beosztások az adott munkahely vonatkozásában *összevontan* is meghatározhatók, melyről *írásban* kell rendelkezni.

A munkáltatásban részt vevő állomány számára az állandó jelleggel végrehajtandó biztonsági feladatokat szintén a jogviszonyhoz illeszkedően kell meghatározni.

A fogvatartottak munkáltatásánál biztonsági tevékenységet ellátó állomány *részletes feladatait*

a) őrutasításban,

b) szolgálati utasításban,

c) munkaköri leírásban, illetve annak biztonsági mellékletében (közalkalmazott és munkaviszonyban álló munkavállaló esetén) kell rögzíteni.

Az írott szabályok mellett természetesen megvan az *eligazítási kötelezettség* is, amit rendszeresen el kell végezni a munkáltatásban részt vevő személyi állománnyal kapcsolatosan. Az egyik formája a *napi eligazítás*, amit *minden szolgálatba lépés előtt* meg kell tenni, amelynek a tartalma az aznapi tevékenységre vonatkozik és a szolgálatban lévő *biztonsági tiszt* köteles megtartani.

A napi eligazításon kívül – *havi rendszerességgel* is kell eligazítást tartani, melynek célja az állomány szakmai tapasztalatának, ismeretszintjének felmérése, fejlesztése, valamint az eltelt időszak eseményeinek értékelése. A gazdasági társaságok munkáltatásban részt vevő állománya részére a *munkáltatás-biztonsági vezető*, a költségvetési munkahelyek dolgozói részére pedig a *biztonsági osztályvezető* köteles a havi eligazítást megtartani, melyről *foglalkozási jegyet* kell készíteni.

A fogvatartottak munkáltatásában részt vevő, de *nem a bv. szerv állományába tartozó személyeket* a rájuk vonatkozó mértékben, *írásban kell tájékoztatni* a biztonsági szabályokról, valamint a bv. szerv területén betartandó rendszabályokról. Az érintettek a tájékoztatás tudomásul vételét *aláírásukkal* igazolják. A tájékoztatót a bv. szerv biztonsági osztályvezetője, a bv. gazdasági társaságok vonatkozásában pedig a munkáltatás-biztonsági vezető készíti el.

A foglalkoztatási biztonsági felelős feladatrendszere, valamint a veszélyes szerszámok és anyagok kezelésének rendje.

A biztonsági tevékenység irányításával megbízott elöljáró a területre beosztott foglalkoztatási felügyelők közül minden esetben *foglalkoztatási biztonsági felelőst* jelöl ki. A foglalkoztatási biztonsági felelős a munkáltatás közbeni biztonsági tevékenység ellátása során elöljárója az adott munkahelyre beosztott személyi állománynak.

Foglalkoztatási biztonsági felelősi feladatok ellátására elsősorban *hivatásos állományú* tagot kell kijelölni. ~~Közalkalmazott~~ és munkaviszonyban álló munkavállaló abban az esetben láthat el ilyen feladatot, ha az adott munkahelyen hivatásos állományú tag nem teljesít szolgálatot.

A foglalkoztatási biztonsági felelős feladata:

a) a biztonsági feladatokat ellátók *eligazítása:*

– a munkaterület biztonsági helyzetéről,

– a fogvatartottak összetételéről,

– a munkarendről, a munkavégzéssel kapcsolatos követelményekről,

– a jelzési és jelentési kötelezettségről,

– szállítással, kíséréssel, mozgatással és motozással kapcsolatos feladatokról,

– a rendkívüli esemény bekövetkezésekor teendő intézkedésekről,

– a fogvatartottak eligazításáról.

b) a munkára kivonuláskor és visszakíséréskor a *fogvatartottak átvétele és átadása,*

c) a fogvatartottak zárt rendben történő *kísérésének megszervezése* a munkaterületre, a munka befejezése után a körletre,

d) a munkakezdés előtt a munkavégzéssel összefüggő követelmények *ismertetése a fogvatartottakkal,*

e) a biztonságra *veszélyes szerszámok és anyagok* kezelésére és nyilvántartására vonatkozó szabályok betartása és betartatása,

f) a bv. szerv vezetőjének rendelkezése szerint a munkakezdés előtt és befejezése után a munkaterület *biztonsági ellenőrzésének, a fogvatartott ruházat átvizsgálásának szervezése, a tapasztalatok dokumentálása* a munkahelyi szolgálati naplóba, (a biztonsági ellenőrzés időpontját is),

g) a felügyeletére, illetve az ellenőrzésére bízott *fogvatartottakról nyilvántartás vezetése,*

h) *az ajtók zárva vagy nyitva tartására* vonatkozó szabályok érvényesítése,

i) a munkaterületre, a *munkahelyre illetéktelenül érkező személynek a távozásra való felszólítása*,

j) részvétel az adott munkahelyen végrehajtott *biztonsági szemlén és vizsgálaton,*

k) mezőgazdasági jellegű munkáltatás esetén az *őrzéshatárok* kijelölése, betartásának folyamatos figyelemmel kísérése,

l) *a kulcskezelési* szabályok, valamint az *egyen- és polgári ruházat tárolási* szabályainak betartása és betartatása,

m) a munkaterületre a szabályos *ki- és beléptetés végrehajtatása.*

A foglalkoztatási biztonsági felelős ellenőrzi:

a) meghatározott időközönként a fogvatartottak létszámát,

b) a munkáltatást közvetlenül irányítók biztonsági tevékenységének az ellátását,

c) a fogvatartotti foglalkoztatási engedély (karton) és fényképes nyilvántartásának naprakészségét.

Az ellenőrzés tapasztalatait rögzíti a munkahelyi szolgálati naplóba.

Foglalkoztatási felügyelő a bv. szervezet azon tagja, aki az elöljáró által meghatározott személy közvetlen alárendeltségében, eligazítás és őrutasítás, szolgálati utasítás, vagy munkaköri leírás, valamint annak biztonsági mellékletében meghatározottak szerint a fogvatartottak munkavégzését irányítja, vagy figyelemmel kíséri. Közvetlenül a foglalkoztatási biztonsági felelősnek van alárendelve.

Feladata:

a) a munkára kivonuláskor és visszakíséréskor a fogvatartottak *átvételének és átadásának* biztosítása,

b) a fogvatartottak zárt rendben történő *kísérése* a munkaterületre, a munka befejezése után a körletre,

c) a bv. szerv vezetőjének rendelkezése szerint a munkakezdés előtt és befejezése után a munkaterület *biztonsági ellenőrzése, a fogvatartott motozása,*

d) a biztonságra *veszélyes szerszámok- és anyagok* kezelésére és nyilvántartására vonatkozó szabályok betartása és betartatása,

e) az *ajtók zárva vagy nyitva tartására* vonatkozó szabályok érvényesítése,

f) a munkaterületre, a munkahelyre *illetéktelenül érkező személynek* a távozásra való felszólítása,

g) a *kulcskezelési szabályok*, valamint az *egyen- és polgári ruházat tárolási* szabályainak betartása,

h) a munkaterületre a szabályos *ki- és beléptetés* végrehajtása.

A foglalkoztatási felügyelő ellenőrzi:

a) meghatározott időközönként a fogvatartottak *létszámát*,

b) a munkaterületen lévő fogvatartottak és a fogvatartottak munkáltatásában részt vevő, de nem a bv. szerv állományába tartozó *személyek tevékenységét*, *magatartását*,

c) a biztonsági berendezések, a technikai eszközök, valamint a berendezési tárgyak *meglétét, állapotát és használhatóságát*,

d) a munkaterület *rendjét,* a *tűzvédelmi*, *munkavédelmi*, *környezetvédelmi* és *energiagazdálkodási* szabályok betartását.

Az ellenőrzés tapasztalatait rögzíti a számára meghatározott szolgálati okmányba.

A foglalkoztatást közvetlenül irányító művezető

Biztonsági szempontból közvetlenül a foglalkoztatási biztonsági felelősnek van alárendelve.

A foglalkoztatást közvetlenül irányító művezető feladata:

a) a fogvatartottak *szakmai munkájának* irányítása, ellenőrzése,

b) a fogvatartottak tevékenységének *figyelemmel kísérése*, rendellenesség esetén a *szükséges intézkedések* megtétele,

c) a *biztonságra veszélyes szerszámok- és anyagok* kezelésére és nyilvántartására vonatkozó szabályok betartása,

d) az *ajtók zárva vagy nyitva tartására* vonatkozó szabályok betartása,

e) a munkaterületre, munkahelyre *illetéktelenül érkező személynek* távozásra való felszólítása,

f) a *kulcskezelési szabályok*, valamint az *egyen- és polgári ruházat tárolási* szabályainak betartása.

A foglalkoztatást közvetlenül irányító művezető ellenőrzi:

a) meghatározott időközönként a fogvatartottak szakszerű munkavégzését, létszámát,

b) a munkaterületen lévő fogvatartottak tevékenységét, magatartását,

c) a biztonsági berendezések, a technikai eszközök, valamint a berendezési tárgyak meglétét, állapotát és használhatóságát,

d) a munkaterület rendjét, a tűzvédelmi, munkavédelmi, környezetvédelmi és energiagazdálkodási szabályok betartását.

Az ellenőrzés tapasztalatait köteles rögzíteni a számára meghatározott okmányba.

A munkáltatás során a személyi állomány tagjainak meg kell akadályozni a fogvatartottat abban, hogy:

a) a kijelölt munkaterületet engedély nélkül elhagyja,

b) illetéktelen személlyel kapcsolatot létesítsen, csomagot, levelet, üzenetet és tiltott tárgyat átvegyen, vagy átadjon,

c) a munkaterületről szökéshez, támadáshoz használható eszközt, egyéb anyagot elvigyen, vagy ott olyat készítsen,

d) a bv. szerv biztonságára fokozott veszélyt jelentő, így különösen mérget, alkoholt, az egészség károsítására vagy tűz okozására alkalmas anyagot magánál tartson, vagy elvigyen,

e) anyagot, gépet, munkaeszközt, terméket (terményt) jogosulatlanul használjon, megrongáljon, használhatatlanná tegyen vagy megsemmisítsen,

f) magáncélú munkát végezzen.

Mint látható a személyi állomány, különböző beosztásban lévő tagjainak nagyon hasonlóak a feladatai. Abban az esetben, ha a munkáltatást egy fő irányítja, illetve felügyeli, akkor a fentebb meghatározott feladatok is az ő kezében összpontosulnak.

Veszélyes szerszámok, eszközök, anyagok kezelése

A fogvatartást jelentősen veszélyeztető rendkívüli események jelentős részénél kiemelt fontossága van bizonyos eszközök, mivel ezek nélkül nem, vagy nem kellő hatékonysággal, illetve gyorsasággal lehet azokat elkövetni. Ugyanakkor a munkáltatás során számos olyan eszközt kell alkalmazni, amelyek szükségesek az adott munkafeladat elvégzéséhez. Ezért ezen eszközök tárolására, kiadására, visszavételére, azokkal való feladatellátásra szigorú szabályokat kell alkalmazni, és különösen nagy hangsúlyt kell fektetni azok betartására.

A biztonságra fokozott veszélyt jelentenek azok a szerszámok, eszközök, anyagok, amelyek fizikai jellemzőiknél fogva az *emberi élet, testi épség veszélyeztetésére alkalmasak, valamint a közbiztonságot veszélyeztető rendkívüli esemény* – fogolyszökés, közveszély-okozás, terrorcselekmény – elkövetésére, vagy annak kísérletére, előkészületére használhatók, így különösen:

a) amivel a biztonsági rács könnyen átvágható,

b) amivel a falazat könnyen megbontható,

c) amely mászásra, fal, kerítés egyéb műszaki akadály leküzdésére alkalmas,

d) amellyel tűz okozás, robbantás, mérgezés, más súlyos egészségkárosítás végrehajtható,

e) amellyel személy elleni támadás végrehajtható.

A bv. szerv vezetője intézkedésben köteles meghatározni a ”*biztonságra fokozott veszélyt jelentő”* eszközök, anyagcsoportok körét, kezelésük, felhasználásuk rendjét.

A biztonságra fokozott veszélyt jelentő szerszámok, eszközök, anyagok tárolásáról, kiadásáról, visszavételezéséről, felhasználásáról *pontos nyilvántartást kell vezetni* úgy, hogy azok útja, mozgása a beszerzéstől (beszállítástól) a felhasználásig, illetve a selejtezést követő

megsemmisítésig (elszállításig) nyomon követhető legyen. Abban az esetben, ha bármilyen eszköz, anyag hiányzik, mindent meg kell tenni annak minél előbbi felkutatására. Több esetben megtörtént, hogy az így eltűnt eszközzel követtek el súlyos rendkívüli eseményt, akár több év múlva is.

A *tárolás helyén* az ott lévő eszközökről, anyagokról *naprakész tételes listát* kell kifüggeszteni, melyen szerepelnie kell a gazdasági vezető és a biztonsági osztályvezető, bv. gazdasági társaság esetében pedig a munkáltatás-biztonsági vezető bélyegzővel hitelesített aláírásának.

Fogvatartott részére ezek a szerszámok, eszközök, anyagok kizárólag munkavégzés céljából, a munkavégzés időtartamára, az elvégzendő feladathoz szükséges mennyiségben adhatók ki. Az ilyen szerszámokkal, eszközökkel, anyagokkal a fogvatartottak elsősorban felügyelet mellett dolgozhatnak. Sajnos az a gyakorlatban megoldhatatlan, hogy minden esetben felügyeljék a veszélyes szerszámokkal dolgozókat, ezért differenciálni kell. A kiadást és visszavételezést – név, időpont (óra, perc) – megjelölésével dokumentálni kell.

A felhasznált anyagok mennyiségét a nyilvántartó könyvben *azonnal fogyatékolni kell*, a maradványnak mindig a *tényleges* készletet kell mutatnia. A biztonságra veszélyes anyagok mennyiségének ellenőrzéséhez, az erre a célra szolgáló mérőedényeket*, mérőpálcákat, mérlegeket biztosítani kell*. A *nyilvántartást fogvatartott nem kezelheti.*

A fogvatartottak a részükre kiadott szerszámokat, eszközöket, anyagokat más fogvatartottaknak *nem adhatják át*.

A "biztonságra fokozott veszélyt jelentő" minősítésű szerszámokat, eszközöket, anyagokat úgy kell *tárolni*, hogy azokhoz fogvatartott vagy más *illetéktelen személy* engedély nélkül ne férhessen hozzá, ne tudja eltulajdonítani, rendkívüli esemény elkövetése céljából felhasználni. Tárolásukat egyéb eszközöktől, anyagoktól *elkülönítetten, azonosítható módon, a tűz- és munkavédelmi* szabályok betartásával kell megoldani.

A biztonságra a méretüknél fogva fokozottan veszélyes eszközöket, anyagokat (állvány, létra, palló, stb.) lehetőleg raktárban, pincében, padláson, vagy a bv. szerv kerítéssel külön elzárt területén, lehetőleg *rögzítetten* kell tárolni.

A bv. szervnél beruházási, karbantartási, felújítási munkát, illetve egyéb tevékenységet végző külső vállalkozók által engedéllyel behozott, a biztonságra fokozott veszélyt jelentő szerszámok, eszközök, anyagok tárolását, ellenőrzését – figyelemmel a helyi sajátosságokra – az erre *vonatkozó intézkedésben külön szabályozni kell*.

A fent leírtak betartását a bv. szerv vezetője által meghatározottak szerint rendszeresen ellenőrizni kell.

A veszélyes eszközökkel, anyagokkal kapcsolatos feladatokat az érintettek munkaköri leírásában, őr- vagy szolgálati utasításában, illetve a munkaköri leírás biztonsági mellékletében rögzíteni kell.

8. A fogvatartás biztonságát sértő, veszélyeztető rendkívüli esemény

A rendkívüli eseményekről általában

A büntetés-végrehajtási intézetekben a büntetés-végrehajtási célok elérése, valamint az intézetek előtt álló feladatok végrehajtása érdekében a fogvatartottak végrehajtási fokozatának megfelelő rendnek és fegyelemnek kell lennie. Ennek megfelelően meg kell teremteni a büntetés-végrehajtási intézet zavartalan működéséhez szükséges biztonsági feltételeket.

A biztonsági feladatok végrehajtása során az egyik fő feladat a fogvatartás biztonságát, a büntetés-végrehajtás rendjét sértő, vagy veszélyeztető rendkívüli események megelőzése a bekövetkezett események megszakítása, felszámolása.

A feladatok végrehajtásához, azonban a szükséges mértékű rend, fegyelem, és biztonság megléte esetén is bekövetkezhetnek olyan események, amelyek zavarólag hatnak, vagy akadályozzák a büntetés-végrehajtási intézetek tevékenységét. Ebből kiindulva a büntetés-végrehajtási szerv rendjére, biztonságára sokféle esemény, történés és cselekmény lehet veszélyes.

Rendkívüli eseménynek minősül minden olyan esemény, amely a fogvatartás biztonságát súlyosan sérti vagy veszélyezteti, és külön intézkedések bevezetését teszi szükségessé, így különösen

a) a terrorcselekmény,

b) a fogolyzendülés,

c) a bv. szerv létesítményét, eszközeit, járműveit, valamint a személyi állomány

tagját vagy az elítéltet ért támadás,

d) a bv. szerv létesítményéből vagy járművéből való erőszakos kitörés,

e) a fogolyszökés,

f) az elítélt öngyilkossága,

g) az elítélt halála,

h) a bv. szerv létesítményét vagy járművét veszélyeztető elemi csapás vagy jelentős tűzeset.

Ugyanakkor a büntetés-végrehajtási feladatok végrehajtása során bekövetkezhetnek olyan cselekmények, történések, amelyek nem minősülnek rendkívüli eseménynek, azonban a bv. szerv működési rendjét befolyásolják, és jelentési kötelezettség alá esnek.

A rendkívüli események csoportosítása

Történés jellegű események az emberi cselekedettől független olyan természeti csapások, vagy katasztrófák, amelyek bekövetkezésükkel veszélyeztetik a büntetés-végrehajtási szerv biztonságának személyi és tárgyi feltételeit. Ilyen jellegű események: a földrengés, az árvíz, a villámcsapás, tűz, a nukleáris balest vagy a rendkívüli időjárás.

Cselekmény jellegű események közé az olyan emberi cselekedetek, magatartások tartoznak, amelyek a biztonság személyi és tárgyi feltételeit a biztonsági rendszabályok megsértésével veszélyeztetik. Ezek közé sorolhatók, a személyi állomány tagjai, a fogvatartottak, valamint más személyek által elkövetett cselekmények.

Az elkövetés módjai

A cselekmény jellegű események körében már tárgyalt, a személyi állomány tagja, vagy a fogvatartottak által elkövetett cselekmények elkövetésének módját és formáit vizsgáljuk meg. Az elkövetés módjainak és formáinak ismerete azért lényeges, mert ezek alapján határozható meg, hogy milyen, illetve milyen mértékű biztonsági intézkedések, vagy kényszerítőeszközök alkalmazására van szükség.

A passzív elkövetés esetén a fogvatartottak nem hajlandók sem a bv. intézet rendjét, a büntetés-végrehajtási szabályokat megtartani, sem az ezek alapján részükre kiadott utasításokat teljesíteni. A passzív elkövetés nem tevéssel valósul meg, ebből következik, hogy megszüntetéséhez a kényszerítő eszközök korlátozott formája alkalmazható *a testi kényszer.* Megnyilvánulási formája, hogy az elkövető nem mozdul, leül, lefekszik, (nem fejt ki testi, fizikai erőt) és szándékát általában szóban is kifejezi.

Ilyen eseménynek minősül például:

– az engedetlenség,
– utasítás megtagadás,
– táplálkozás megtagadás,
– munkamegtagadás.

Az aktív elkövetés esetén a fogvatartottak a fogvatartás, illetve a bv. intézet biztonságának személyi feltételei, tárgyi eszközei és rendszabályai ellen, valamilyen tevőleges magatartással lépnek fel. Megnyilvánulási formája, hogy az elkövető(k) fizikai ráhatást, erőszakot alkalmaznak közvetlenül személyre, vagy anyagi javakra támad, ellök, elfut, személybe, vagy tárgyba kapaszkodik, stb.

A megszüntetéséhez a cselekmény összes körülményeitől függően alkalmazhatók a különböző kényszerítő eszközök, illetve különböző biztonsági intézkedések bevezetésére kerülhet sor.

Ilyen eseménynek minősül például:

- a fogolyszökés, fogolyzendülés,
- a kitörés,
- a terrorcselekmény,
- a zárkatorlaszolás,
- a személyi állomány tagjának megtámadása.

A rendkívüli esemény elkövetési formái

A cselekmény elkövetése *önálló* abban az esetben, ha az eseményt a fogvatartott egyedül, a többi fogvatartottól függetlenül idézi elő. Az önálló elkövetéshez mindkét elem együttes megvalósulása szükséges. Ugyanis az "egyedüli" elkövetés önmagában nem jelenti a cselekmény önálló elkövetését, mert ha a cselekmény elkövetése formailag egyedül történt is, nem biztos, hogy nem áll összefüggésben más cselekményekkel, vagy az előkészítésben más fogvatartottak nem vettek részt. Önmagában a "többi fogvatartottól függetlenül" elkövetett cselekmény sem jelent önálló elkövetést, ugyanis ha a cselekmény a többi fogvatartottól függetlenül történik, de ugyanazt a cselekményt azonos időben és helyen több fogvatartott is elköveti akkor az elkövetés már többes. *Többes az elkövetés* abban az esetben, amikor több fogvatartott egymás tevékenységéről kölcsönösen tudva, szándékegységben hajtja végre a cselekményt. A többes elkövetéshez bármely elem megvalósulása önmagában elegendő.

Ha a fogvatartottak azonos helyen és időben úgy követnek el cselekményt, hogy azokat előre nem beszélték meg, de mindegyikük észlelhette a másik által végrehajtott cselekményt, akkor is többes elkövetés történik. Ezen elkövetéshez nem mindig szükséges, hogy azonos cselekmények, azonos helyen és időben történjenek. Ugyanis ha a különböző jellegű, különböző időpontban és helyen elkövetett cselekmények között összefüggés állapítható meg, ha azokat több fogvatartott előre megbeszélve, szándékegységben hajtja végre, többes elkövetés állapítható meg. Amennyiben két fő követi el a cselekményt, akkor *többes elkövetésről*, ha az esemény elkövetésében 3 - 10 fő fogvatartott vesz részt *csoportos*, és ha 10 fő fölötti létszámú fogvatartott vesz részt *tömeges* elkövetésről beszélünk.

A rendkívüli események egyéb szempontú csoportosítása

A rendkívüli események *alanya* szerint:

a) *a személy állománnyal kapcsolatos események,*

b) *a fogvatartottakkal kapcsolatos események*

c) *más személyek által elkövetett események.*

Itt a rendkívüli eseményt elkövető, megvalósító személyek szerint történik a csoportosítás. Ebből az aspektusból elkövető lehet a személyi állomány tagja, pl.: megtagadja a számára kiadott parancs végrehajtását, valamint a fogvatartott valamely utasítás, kötelezettségének végrehajtását tagadja meg. A más személy kategóriába tartozik mindenki más, aki az előző kettőbe nem sorolható, így lehet látogató, más rendvédelmi szerv tagja, stb.

A rendkívüli események *tárgya* szerint:

a) a biztonság személyi feltételeit sértő, vagy veszélyeztető esemény,

b) a biztonság tárgyi feltételeit sértő, vagy veszélyeztető esemény,

c) a biztonsági rendszabályokat sértő, vagy veszélyeztető esemény.

Ezekben az esetekben a rendező elv, az hogy a biztonsági rendszer mely elemére irányul a rendkívüli esemény elkövetése. Így sértheti, veszélyeztetheti a biztonsági rendszer személyi feltételét, pl.: a fogvatartott, vagy más személy megtámadja a felügyelőt, és a tárgyi feltételt, pl.: szökés esetén a fogvatartott megrongálja kamerát, vagy a rácsot, zárat, valamint sértheti a jogszabályi feltételeket, pl.: nem teljesíti valamely meghatározott kötelezettségét. Ezen utóbbi helyzetet lehet szűkebb és tágabb módon értelmezni. Ha szűkebben vesszük figyelembe, akkor olyan eseményről van szó, ahol tisztán normaszegés történik pl.: valamilyen utasítást nem hajt végre a fogvatartott. A tágabb értelmezés esetén pedig úgy történik normaszegés, hogy amellett sérül a személyi vagy tárgyi feltétel is.

A rendkívüli események bekövetkezésekor teendő általános intézkedések.

Vannak olyan intézkedések, amelyeket az egyes rendkívüli eseményekre tekintet nélkül minden esetben meg kell tenni, ezek a következők:

1. Tájékozódás a rendkívüli esemény bekövetkezésének valódiságáról, annak súlyosságáról. Volt már arra példa, hogy az adott esemény meg sem történt, vagy másként, mint amit az első információk alapján gondolni lehetett. Például a létszám ellenőrzésnél hiányzó fogvatartott nem megszökött, hanem rosszul lett a munkahelyén, a fogvatartott nem hagyta el a bv. intézet területét, hanem a padláson bujkált, stb. Ezért azokban az esetekben, amikor azonnal nincs egyértelmű bizonyíték – pl.: a kamera felvételen látszik a szökési cselekmény – a rendkívüli esemény megtörténtére, akkor először arról kell meggyőződni, hogy egyáltalán bekövetkezett-e. Természetesen ezt a lehető leggyorsabban kell megtenni.

2. Információ- és adatgyűjtés a rendkívüli esemény minősítéséhez, valamint a további intézkedések megtételéhez:

- elkövetés helye, ideje, módja,
- van-e *élet,* valamint anyagi érték közvetlen veszélyben, a rendkívüli események értékelése, minősítése során kiemelten kell kezelni azt a helyzetet, ha emberi *élet van veszélyben*, továbbá azt, ha olyan eszközök, anyagok, amelyek *súlyosbíthatják* a következményeket, pl.: robbanó anyagok, tűzveszélyes anyagok. Ilyen esetben mindig az életet kell először menteni, valamint a veszélyes eszközöket, anyagokat kell biztonságba helyezni.
- résztvevők személye, száma, esetleges követelése.

3. Erő- eszköz számvetés elkészítse
4. Megfelelő szintű készenlét (riadó) elrendelése értesítések megkezdése.
5. Az érintett állomány szükséges mértékű tájékoztatása.
6. Eseménynapló megnyitása, vezetése.
7. A helyszín biztosítása.
8. A szükséges elsődleges jelentések, értesítések megtétele.
9. A törzs felállítása.
10. A szükséges eszközök készenlétbe helyezése.
11. A szükséges őrhelyek és szolgálati helyek megerősítése.
12. 1A szükséges korlátozó intézkedések elrendelése.
13. A szükséges szolgálati csoportok felállítása, eligazítása.
14. A készenlét (riadó) beszüntetése.
15. A tevékenység értékelése, állomány tájékoztatása.
16. Intézkedés a felelősség megállapítására (fegyelmi- és/vagy büntetőeljárás kezdeményezése).
17. Írásos jelentések megtétele.

A fogolyszökés fogalma, előkészülete, elkövetésének helyszínei és módszerei.

Fogolyszökés[18] (Btk. 283.§) esetén teendő elsődleges intézkedések

A büntetés-végrehajtási szervezet elsődleges és alapfeladata a fogva tartás folyamatos biztosítása. Ahhoz, hogy mind az anyagi büntetőjog, mind pedig a szabadságvesztés jogszabályban meghatározott célja megvalósuljon, alapvető követelmény, hogy a fogvatartottak ne tudják kivonni magukat a büntetés-végrehajtás őrizete, felügyelete és ellenőrzése alól.

[18] **283. §** (1) Aki a büntetőeljárás alatt, illetve a szabadságvesztés vagy az elzárás végrehajtása során a hatóság őrizetéből megszökik, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki abból a célból, hogy az ellene folytatott büntetőeljárás alól kivonja magát, a lakhelyelhagyási tilalom tartama alatt a számára kijelölt területet, körzetet vagy a házi őrizet tartama alatt a kijelölt lakást és az ahhoz tartozó bekerített helyet a kényszerintézkedés szabályainak megszegésével elhagyja, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés egy évig terjedő szabadságvesztés, ha az elítélt a szabadságvesztés végrehajtása során a részére engedélyezett büntetés félbeszakítás, eltávozás, rövid tartamú eltávozás vagy kimaradás tartamának elteltével abból a célból nem tér vissza, hogy a büntetés végrehajtása alól kivonja magát.

(3a) A büntetés egy évig terjedő szabadságvesztés, ha az elítélt a reintegrációs őrizet tartama alatt a számára kijelölt lakást és az ahhoz tartozó bekerített helyet vagy a számára meghatározott napirend szerinti tartózkodási helyet a reintegrációs őrizet szabályainak megszegésével abból a célból hagyja el, hogy a szabadságvesztés végrehajtása alól kivonja magát.

(4) Korlátlanul enyhíthető a fogolyszökés elkövetőjének büntetése, ha – mielőtt tartózkodási helye a hatóság tudomására jutna – önként feladja magát.

A fogolyszökés bűntette esetén a törvény büntetni rendeli a büntetőeljárási őrizetből történő szökést, valamint a szabadságvesztéstől elkülönülő elzárás büntetés esetén is. Továbbra is büntetendő, ha a terhelt az ellene folytatott büntetőeljárás alól oly módon akarja kivonni magát véglegesen, hogy lakhelyelhagyási tilalom elrendelése esetén a bíróság által neki kijelölt területet vagy körzetet, míg házi őrizet elrendelése esetén a kijelölt lakást és az ahhoz tartozó bekerített helyet hagyja el. Az előző Btk-hoz képest pontosabban fogalmaz a törvény, amikor kimondja, hogy a cselekmény csak akkor büntetendő, ha a felsorolt elkövetési magatartásokat – és így a lakhelyelhagyási tilalom vagy házi őrizet legfontosabb szabályait – azért sérti meg az elkövető, hogy az eljárás alól véglegesen kivonja magát. A fogolyszökés privilegizált esete továbbá, ha a fogvatartásból jogszerűen távozó elítélt abból a célból nem tér vissza a büntetés-végrehajtási intézménybe, hogy magát a végrehajtás alól kivonja. Jogpolitikai szempontból indokolt a fogolyszökés elkövetője büntetésének korlátlan enyhítése, ha magát önként feladja, azaz a hatóság előtt megjelenik, vagy tartózkodási helyét megadja annak érdekében, hogy büntetésének letöltését folytassa.

A fogvatartottak különböző – főleg jogszabályokban meghatározott – tények alapján történő differenciálása (elkövetett bűncselekmény, visszaesés foka, fizikai jellemzők, stb.), kiemelten fontos, de mégsem lehet azok alapján végleges megállapítást tenni, ugyanis soha nem szabad megfeledkezni az ember ösztönös szabadságvágyáról sem. A szabad élet utáni vágy minden ember veleszületett érzése, ezért azzal minden helyzetben, és minden fogvatartott esetében számolni kell. Törekedni kell a cselekmények minden aspektusból történő megismerésére, a szökések, szökési kísérletek bekövetkezésének feltárására, azok megfelelő értékelésére.

A fogolyszökés nem csak a büntetés-végrehajtási tevékenység során kerül értékelésre, hanem az anyagi büntetőjog is önálló törvényi tényállásként, azaz bűncselekményként kezeli. Azáltal, hogy a fogvatartott a hatóság őrizetéből megszökik, nem csak a büntetőeljárás, vagy a büntetés-végrehajtás rendjét sérti meg, hanem jelentősen veszélyezteti a közrendet, közbiztonságot is. Ilyenkor fennáll a veszélye annak, hogy a szökésben lévő személy újabb bűncselekményt fog elkövetni, továbbá annak is, hogy cselekménye a büntetőjogi generális prevenció érvényesülését is gyengíti. Ezen körülményekre figyelemmel a jogalkotó úgy ítélte meg, hogy erre a magatartásra a büntetőjog hatályát is ki kell terjeszteni.

Mivel a büntetés-végrehajtási szerveknél több jogcímen tartanak fogva személyeket, fontos annak meghatározása, hogy kik és milyen körülmények fennállása esetén követhetik el ezt a bűncselekményt.

Lényeges annak tisztázása, hogy melyek azok a magatartások, amelyek megvalósításával a fogolyszökés elkövethető. A bűncselekmény elkövetési magatartása a szökés. Szökés a

fogvatartott minden olyan tevékenysége, amely arra irányul, hogy a hatósági őrizet alól időlegesen, vagy véglegesen kivonja magát oly módon, hogy a kényszertartózkodásra kijelölt helyet (pl.: zárka, kórterem, sétaudvar, stb.) engedély nélkül elhagyja. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. A cselekmény akkor befejezett, amikor a fogvatartott – akár rövid időre is – kikerül a hatóság őrizetéből. A fentiek alapján az alábbiakat tartom kiemelendőnek:

- szökésnek minősül a fogvatartott minden olyan magatartása, amely arra irányul, hogy kivonja magát a hatóság őrizete alól (pl.: előállítás során a felügyelőt ellöki és elfut a helyszínről, vagy bástyafalon átmászik és közterületre jut, stb.);
- mivel más hatályos jogszabály nem határozza meg azt, hogy mit kell őrizet alatt érteni, így a Rendeletben meghatározott őrzés fogalmát kell irányadónak tekinteni, amit az utóbbi évek joggyakorlata is alátámaszt;
- amennyiben nem valósul meg a hatósági őrizet, akkor nem beszélhetünk fogolyszökésről sem (pl.: a fogvatartott ellenőrzés mellett van külkórházban elhelyezve, és a kórházat engedély nélkül elhagyja, ezen magatartása nem minősül fogolyszökésnek, csak engedély nélküli eltávozásnak);
- amennyiben a fogvatartott kivonja magát a hatóság őrizete alól, akár rövid időre is, (pl.: elszalad az őt kísérő felügyelőtől, majd a felügyelő üldözi és elfogja) a fogolyszökés megvalósul.

Szökési kísérletet valósít meg az a fogvatartott, aki a szökési cselekményt megkezdte (pl.: a zárkából az ablak rácsainak elfűrészelésével kimászott), de az őrzött területet elhagyni nem tudta. *Szökési előkészületnek* minősül a fogvatartott mindazon cselekménye, amelyeket azért hajt végre, hogy a szökéshez szükséges feltételeket biztosítsa. Ez lehet eszközök megszerzése, alkalmassá tétele, valamint elkövetésre felhívás, ajánlkozás, vállalkozás, vagy a szökés közös elkövetésében történő megállapodás, de a szökési magatartás megkezdése elmarad. Az előkészületi magatartás önmagában nem büntetendő, ilyen esetben a fogvatartottat fegyelmi felelősségre kell vonni.

A fogolyszökés bekövetkezése esetén teendő általános és speciális intézkedések.

A szökés esetén teendő intézkedések

Amennyiben a fogvatartott szökést követ el, akkor az első és legfontosabb feladat az, hogy mindent meg kell tenni az elfogása érdekében. A bv. őrizetéből megszökött fogvatartott elfogása a büntetés-végrehajtás személyi állományából szervezett szolgálati csoportok összehangolt, megszakítás nélkül folyó kutató és késedelem nélkül bevezetett üldöző tevékenységet követel meg.

A csapattevékenység során bekövetkezhet olyan eset, amikor a keresett személy az illetékességi terület elhagyva közterületen, közforgalmú tömegközlekedési eszközön próbál meg elmenekülni.

Ilyenkor a közvetlen vagy nyomon üldözést késedelem nélkül be kell vezetni és azt folytatni kell mindaddig, amíg az üldöző járőrök és a szökevény között látó összeköttetés van, vagy a nyomok és a hátrahagyott személyes tárgyak alapján egyértelműen lehet következtetni a szökevény menekülésének irányára. Az üldözés során előfordulhat, hogy a szökevény magánterületre vagy a nyilvánosság részére megnyitott magánterületre (pl. szórakozóhelyre) bemenekül, és ott próbál elrejtőzni. Ezeket a helyeket a büntetés-végrehajtási szervezet erői csak a tulajdonos hozzájárulásával kutathatják át. Ennek hiányában haladéktalanul értesíteni kell a rendőrséget és intézkedni kell a rejtőzködés helyének körülzárására. Ilyen esetekben ügyelni kell arra, hogy idegen személy a szabad mozgásban, a lezárt területen történő áthaladásban nem korlátozható, intézkedés (igazoltatás, feltartóztatás, stb.) alá nem vonható. Tőle legfeljebb információ vagy felvilágosítás kérhető.

Amennyiben az intézkedésre jogosult és köteles elöljáró fogolyszökésről kap információt, de azok nem egyértelműek (pl. létszámellenőrzéskor nem teljes a létszám), lehetőség szerint meg kell győződni annak valódiságáról.

Amennyiben a fogvatartott őrzését, felügyeletét, ellenőrzését ellátó személy észleli a szökést és látja a szökést megkísérlő, vagy megszökött fogvatartottat, haladéktalanul meg kell kezdeni a közvetlen üldözést. A fogvatartott üldözése során törekedni kell elfogására, amennyiben ez nem történik meg, követni kell a fogvatartottat, jelenteni kell a szökés irányát az elfogásra intézkedő személynek vagy a kutatást megkezdő művelet-vezető parancsnoknak.

Az elfogást irányító vezetőnek az alábbi előzetes intézkedéseket kell megtenni:

a) meghallgatja a jelentést a szökésről, a tett intézkedésről;

b) készenlétet rendel el a bv. intézetben tartózkodó állomány részére;

c) amennyiben az még eredménnyel járhat, intézkedik az üldözés azonnali bevezetésére;

d) intézkedés a törzs felállítására;

e) tájékoztatja a törzset a rendkívüli eseményről, eligazítja a helyettesét és az osztályok vezetőit, meghatározza részükre az azonnal bevezetendő intézkedéseket;

f) intézkedés az eseménynapló megnyitására és vezetésére;

g) intézkedés az intézetben lévő állomány tájékoztatására;

h) intézkedés a rendőrség haladéktalan értesítésére, a szükséges fogvatartotti adatok biztosítása mellett;

i) amennyiben a szökés a bv. intézetből történt, intézkedik a helyszín biztosítására;

j) intézkedés a szökevények zárkatársainak, munkahelyi társainak haladéktalan meghallgatására;

k) intézkedés az intézeti munkáltatás teljes vagy részleges beszüntetésére, a fogvatartottak bevonultatására, zárására, létszám ellenőrzésre. A teljes zárás a bv. intézet biztonságos üzemelését és az ellátást biztosító munkahelyekre, pl. hő-központ, konyha, stb. nem terjed ki;

l) intézkedés a szükséges jelentések megtételére a bv. ügyész értesítésére;

m) tájékoztatja a bv. intézetben dolgozó, a rendőrség állományába tartozó nyomozótisztet.

Amennyiben a bevezetett üldözés nem járt eredménnyel, vagy az időbeni és térbeni korlátokra tekintettel arra lehet következtetni, hogy az elfogásra irányuló tevékenység nem vezet eredményre további intézkedések megtétele szükséges, melyek az alábbiak:

a) kiterjeszti a riadót a szükséges állományra, kijelöli a gyülekezési helyet;

b) meghatározza az állomány öltözetét, felszerelését;

c) javaslatot kér a törzstől az illetékességi területre kiterjedő csapatszolgálati tevékenységre, az alkalmazandó taktikai eljárásokra;

d) a törzs javaslata alapján meghozza elhatározását a szökevény felkutatására alkalmazandó csapatszolgálati tevékenységre vonatkozóan, parancsot ad a feladat megkezdésére.

Az elfogására bevezetett intézkedés során a szökevény vélt vagy valós helyzetétől, az intézkedés alá vont terület jellegétől, a rendelkezésre álló erő nagyságától függően az alábbi taktikai módok, szolgálati csoportok alkalmazhatók:

a) a kutatás alá vont terület teljes vagy részleges zárására *záró csoportot* a záró csoport részeként különböző szolgálati csoportokat *biztosító őr, figyelő őrszem, járőr, ellenőrző átengedő pont, csapda és leshely;*

b) a szökevény rejtekhelyének felkutatására, elfogására, felszámolására *kutató csoportot,* ha a szökevény rejtekhelye jól behatárolható, akkor a felkutatására *felderítő kutató csoportot*;

c) ha pontos, megbízható adatok állnak rendelkezésre a szökevény rejtőzködési helyére vonatkozóan, akkor az eredményesebb elfogás (kitörés megakadályozása) érdekében *bekerítő csoportot*;

d) ha a szökevény menekülési iránya látható vagy a haladási irányára megbízható adatok állnak rendelkezésre, akkor a közvetlen vagy nyomon, illetve az irányba üldözés végrehajtásához *üldöző csoportot.*

Amennyiben a szökevény a büntetés-végrehajtás illetékességi területén túljutott az elfogásra irányuló tevékenységet – a vonatkozó jogszabályok alapján – továbbra is folytatni kell. Amennyiben a rendőrséggel együttműködve folyik a tevékenység azon taktikai eljárásokat, melyekre a büntetés-végrehajtásnak nincs jogosultsága a rendőrség irányítja és hajtja végre. Az együttműködés során minden együttműködő a rá vonatkozó jogszabályok alapján tevékenykedik.

Külső munkahelyről való szökés esetén, soron kívül értesíteni kell a szökés helye szerinti illetékes rendőr-főkapitányságot, kérni kell az együttműködést, közölni kell a körözési adatokat, rendelkezésükre kell bocsátani a szökevény fényképét. A körülményektől függően saját erőt kell küldeni a helyszínre.

Ha az elfogásra bevezetett intézkedések eredménnyel járnak – a szökevényt elfogják -, intézkedni kell annak elkülönítésére, jegyzőkönyvben történő meghallgatására.

A csapatszolgálati tevékenység befejezéseként az intézkedésre jogosult vezető részéről további intézkedések megtétele szükséges, melyek az alábbiak:

a) beszünteti a riadót;

b) értékeli az eseményt, a végrehajtást, az elfogásban résztvevő állomány tevékenységét;

c) elkészíti és felterjeszti a jelentést (ha arra külön utasítást kap szóban is jelentést tesz az előjárójának);

d) kivizsgáltatja a szökés körülményeit, a személyi állomány mulasztása esetén fegyelmi vizsgálatot kezdeményez, indokolt esetben fegyelmi eljárást folytat le, a szökevénnyel szemben megteszi a büntető feljelentés.

BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI NEVELÉS

1. A rabnevelés történeti-ideológiai változásai

A nevelés kérdéseivel foglalkozó szakemberek figyelmének központjában a XVI. század óta a bűn és a büntetés pedagógiai problematikája áll. A valláserkölcsi alapon működő nevelési, büntetési elméletek kezdetben nem adtak más lehetőséget, mint a megfélemlítő és elrettentő szigort. A felvilágosodás eszméinek hatására, a kor gondolkodása elfordult az embertelen és kegyetlen büntetési eszközöktől, ezzel párhuzamosan a szabadságvesztés vált az ideális büntetési nemmé, mert az *egyéni szabadság elvén nyugvó társadalomban* a szabadság elvétele olyan szigorú megtorló eszköz,[19] mely mind az elítéltre, mind a társadalom egészére elrettentő, visszatartó hatást gyakorol. Mindemellett olyan társadalmi szükségletek is felmerültek, melyek kielégítésére alkalmas volt *az elítéltek tömeges és olcsó munkaereje*. A büntetőjogi paradigma-váltást egyértelműen jelezték az új büntetés-végrehajtási rendszerek is, melyek belső feltételeik miatt már más bánásmódot, eljárásokat igényeltek.

1.1. A büntetés-végrehajtási nevelés pedagógiai hagyománya

A végrehajtásban a kezdetektől *alkalmaztak tanítókat, oktatókat*, akik a büntetés-végrehajtási feladatokhoz kapcsolódva, módszeresen dolgozták ki a büntetés céljának elérésére irányuló tevékenység pedagógiai eszközrendszerét. A XIX. század elején Európa-szerte a *szabadságvesztés büntetés uralkodó büntetési nemként* került a büntető törvénykönyvekbe. Az 1867. évi kiegyezést követően a modern polgári igazságszolgáltatás kialakításának igényével fellépő igazságügyi kormányzat európai léptékű törekvéseit jelzi, hogy a középkori állapotokat idéző börtönöket igyekeztek felszámolni, és megkezdték a modern börtönrendszer kiépítését. Erre közvetlen hatást[20] gyakorolt az első magyar büntető törvénykönyv, amelyet alkotója[21] után *Csemegi - kódexként*[22] tart számon és az 1878. évi V. törvénycikkben nyert elfogadást. A kódex a börtönügyet is szabályozta oly módon, hogy a büntetési rendszerről szóló fejezetébe felvette a végrehajtására vonatkozó legfontosabb rendelkezéseket, míg a részletszabályok kidolgozását az

[19] A korszak felfogása szerint az ember szabadsága a legfőbb értéknek számított, ezért ennek elvétele a legsúlyosabb joghátrányként jelenik meg.
[20] A törvénymű hatályba lépése után egy országos börtönépítési program indult meg, melynek kulcsfigurája Wagner Gyula (1851-1937) műegyetemi magántanár volt, akinek ez irányú munkássága a mai napig meghatározza a büntetés-végrehajtási intézetek építészeti arculatát
[21] Ugyanakkor említést érdemel az a körülmény, hogy vannak olyan kutatók, akik szerint valójában Tauffer Emil (1847-1891) nevéhez fűződik a munka jelentős része.
[22] 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a bűntettekről és vétségekről, mely Csemegi Károlyról (1826-1899) kapta nevét.

igazságügy-miniszter rendeleti határkörébe utalta. *„Az elítéltek foglalkoztatásának skálája fokozatosan szélesedett. „A munkáltatás mellett 1883-ban Ilaván már „fegyenciskolát" működtettek. Határozott pedagógiai törekvéseket érvényesítettek akkor, amikor a fegyenceket „érdemosztályba" sorolták, és aki felsőbb osztályba jutott – az eltöltött idő, munkája, szorgalma alapján kiérdemelte –, jutalomként zenét tanulhatott."* (Ruzsonyi 2012, 121)

A magyar börtönügy e XIX. század végi virágkora, történetének eddig legkiegyensúlyozottabb és szellemileg legpezsgőbb szakasza volt. Ennek a folyamatnak a hatásaként a reform kriminálpedagógiai nézetek a hazai büntetés-végrehajtásban már viszonylag korán, a XX. század elején ki tudtak bontakozni. Ebből a korszakból feltétlenül említést érdemel Kármán Elemér, aki elsősorban a fiatalkorúak büntetőjogával foglalkozott és Európában is szinte egyedülálló módon, kifejezetten a pedagógia irányából közelített a fiatal bűnelkövetőkhöz.[23] Az I. világháború befejezése, a trianoni békediktátum utáni években a századforduló tájékán megindult börtönügyi depresszió tovább mélyítette elméleti lemaradásunkat a polgári társadalmak kriminálpedagógiai irányzataitól.

1.2. A büntetés-végrehajtási nevelés kialakulásának előzményei

A büntetőjogi szabályozás alapját 1945 után a kibocsátását követően többször módosított és kiegészített, de még mindig hatályban lévő Csemegi - kódex adta. Ehhez csatlakoztak a büntetőjogi rendelkezéseket tartalmazó csekélyebb fajsúlyú, hatályban tartott további törvények, valamint az újonnan hozott különféle szintű jogszabályok. (Mezey 2004) A szovjetek által kikényszerített koalíciós kormányban a – belügyi tárcát és a fegyveres rendfenntartó szervezetek feletti ellenőrzést megszerzett – kommunista párt erős szovjet befolyásoltsága már igen korán megmutatkozott. Az 1945-től különbíróságként létrehozott népbíróságok[24] elsődleges feladata volt, hogy a „népelnyomó rendszer vezetőinek és támogatóinak felelősségre vonása megtörténjék, ezért szükségessé vált változtatni a büntető rendszeren. A fegyház és börtön fokozaton kívül megjelent az internálás és a kényszermunka büntetés.[25] A rövid ideig főbüntetésként is létező *internálás*[26] időtartama az internált „magaviseletén" múlott, mivel a tábor parancsnoka a fogvatartást további hat hónapra meghosszabbíthatta. (Lőrincz – Nagy 1997) Az internálás jogintézményét hamarosan hatályon kívül helyezték és rendőri kényszerintézkedéssé változtatták, lehetővé téve ezáltal, hogy az elnyomás egyik legfontosabb eszközévé váljon.

---

[23] Úttörő kezdeményezésként Budapesten kialakította és működtette *Pestalozzi Otthont,* ahol nevelési elméletét a gyakorlatba ültette át.

[24] 81/1945. ME. sz. rendelet a népbíráskodásról

[25] Erre a célra kijelölte a férfiak számára a Budapesti Országos Gyűjtőfogházat, a Szegedi Kerületi Börtönt, a nők számára pedig a Márianosztrai Országos Büntető Intézetet.

[26] 1945. május 1-jéig maradt fenn.

A korszak sajátosságait mutató másik fontos jogintézmény a *kényszermunka büntetés*, mely kiszabható volt életfogytig vagy akár határozatlan ideig[27] is. Különös módon első nyoma a *szovjet mintára épülő nevelésfelfogásnak* az 1946-os végrehajtási szabályozásban[28] bukkan fel, amely a büntetés megtorló jellege mellett lényegében nevelési feladatokat is előírt. Az ország romba döntésében való közreműködés miatt kényszermunkára ítélt rabok elsődleges feladata az újjáépítésben való részvétel volt, de új elemként jelent meg annak szándéka, hogy a szabadságvesztés során az elítéltet alkalmassá tegyék a beilleszkedésre. A korszellem értelmében felvilágosító oktatásokon keresztül kívánták megvalósítani a fogvatartottak demokratikus nevelését.

A 20. század második felét jellemző kommunista pártegyeduralom a társadalom minden szegmensét ellenőrzése alá kívánta vonni. A Magyarországon működő politikai rendőrséget a II. világháború végét követően, kommunista irányítással és szovjet ellenőrzéssel szervezték meg. Az új szervezetnek egyetlen célja volt: a kommunista párt hatalmi érdekeinek feltétel nélküli szolgálata. Az államhatalom hierarchiájában feltűnően gyors karriert befutva,[29] hamarosan országos hatáskörű szervvé nőtte ki magát. Kezdetben ÁVÓ-ként,[30] majd az 1948-as átszervezést követően BM ÁVH[31]-vá válva kizárólagos belügyminiszteri irányítás alá rendelve tovább folytatta metamorfózisát, hogy 1950 januárjától – Államvédelmi Hivatalként (továbbiakban: ÁVH) – önálló országos hatáskörű főhatósággá váljék.

A büntetés-végrehajtás jogszabályokhoz köthető működésének felmorzsolódását tovább fokozta az a tény, hogy 1949-től megkezdődött az osztályjellegű proletárdiktatúra elnyomó szerepét támogató *sztálini büntetőpolitika* térhódítása. Ehhez járulhatott az is hozzá, hogy az *ÁVH 1950-es átszervezését követően*, korábbi feladatai mellett felvállalta a hírszerzés, a polgári és katonai elhárítás, a határőrség, az idegenrendészet és a belső karhatalom irányítását is. Témánk szempontjából kiemelten fontos, hogy a kényszermunkatáborok és internálótáborok átkerülését követően új feladatként *felügyeletet gyakorolhattak a büntetés-végrehajtás egy része felett is.* 1950-től megvalósult a pokol, különösen az ÁVH által átvett börtönökben és körletrészeken (Fő

[27] Végrehajtásának szabályait a 78 000/1946. (XII. 9.) IM sz. rendelet állapította meg.
[28] 78 000/1946. (XII. 9.) IM sz. rendelet
[29] 1945-46-ban Budapest rendőrkapitányának egyik alárendelt osztályaként kezdte meg működését.
[30] Az ÁVH jogelődintézménye az ÁVÓ (Magyar Rendőrség Államvédelmi Osztálya) megalakulása az 535.059/1946. MM sz. rendelet alapján 1946 őszére tehető.
[31] Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságaként működött tovább a 288.009/1948. BM sz. rendelet értelmében.

utcai Pestvidéki Fogház, Mosonyi utcai dologház, Markó u. II. és III. emelete, budapesti Gyűjtőfogház, Váci Országos Börtön, Kalocsa, Márianosztra) – ahogy a korabeli visszaemlékezésekben olvasható. Több ezer embert tartottak fogva és az inkvizíciót megszégyenítő módszerekkel kínoztak meg. Sokakat halálukig vertek, másokat elektromos fejbúrák segítségével sokkoltak, illetve intravénásan injekcióztak be megfélemlítés gyanánt és a családjuktól való teljes elszigetelés is jellemző volt. A büntetés-végrehajtás rendszerében aránylag rövid ideig tartott az *ÁVH szervezetszerű jelenléte (1950-1956)*, mégis hatása kitörölhetetlen, mivel több szinten formálta és befolyásolta a büntetés-végrehajtás működését.

Az 1949 és az 1950-es évek során a személyzetet világnézeti szempontból megszűrték, a vallásosság bűnében leledzőket vagy a régi rend híveit lecserélték. „*A képlet – a börtönlelkészi státus megszűnésével és a politikai tisztek megjelenésével – leegyszerűsödött: személyzet és foglyok politikai ellenfelekként álltak egymással szemben.*" (Tamáska 2006, 32) Fehérváry (1990) a „börtönök hiénáiként" emlegeti a politikai tiszteket, akik képzettebb ÁVH-s tisztek közül kerültek kiválasztásra. Estók (2013) tanulmányában intézetenként 1-3 politikai tiszt vagy tiszthelyettes vezényléséről tesz említést, akik hivatalosan a parancsnokok támogatásával voltak megbízva. Ezzel szemben elsődleges feladatuk közé tartozott a besúgóhálózat kiépítése, a rabok hangulatának, viselkedésének és politikai beállítottságának figyelemmel kísérése, ellenőrzése. Beleszólásuk volt a bentlakók életének minden részletébe, jelentésüket közvetlenül az ÁVH központjába továbbították, gyakran a börtönparancsnok megkerülésével. Mindennek okán a politikai tisztek a börtönparancsnok szintjével megegyező politikai irányítási és döntési hatalomra tettek szert.

A szigorítások hatására az új típusú börtönök embertelen végrehajtási helyekké váltak. Mindennapos egyéni és tömegverésekkel[32] tarkított, gyakran alkalmazott alagsori, nyirkos és sötét büntetőkörletekkel tovább nehezítették a szabadságvesztés elviselését. A sötétzárka elviselhetetlen körülményei mellett megtalálható volt az ún. kurtavas (láb és a kézfejek összebilincselése) alkalmazása, mely egészen 1953-ig hivatalos fenyítőeszközként szerepelt a végrehajtásban. 1950 tavaszán arra a sztálini sugallatra, hogy a III. világháború a küszöbön áll, a hatalom rács mögé kényszerítette mindazokat a „reakciós, osztályidegen, megbízhatatlan, népellenes" elemeket, akik egy esetleges háború esetén a nép ellen fordulhatnának. A későbbiekben így kerültek börtönbe politikai üldözöttként a kuláknak kikiáltott középparasztok,

[32] A raboknak a folyosón két sorban felállított őrök között kellett végig futniuk, akik derékszíjjal és vaskos fahasábokkal ütötték őket.

pártonkívüli értelmiségiek, diplomások, köztisztviselők ezrei és dinasztikus családok leszármazottai. Az elkövetett bűncselekmény szerinti differenciálás egyet jelentett a társadalomra való veszélyesség vizsgálatával. A közvetlenül a politikai elítéltekkel foglalkozó őröket aluliskolázott, igen szegény és megvesztegethető csoportként jellemzik visszaemlékezéseikben a volt fogvatartottak. Az „egészséges bizalmatlanság" ellenére kialakuló nem hivatalos és meg nem engedett egymásrautaltság eredményeként még a legnagyobb terror idején (1950-53 között) is voltak őrök, munkavezetők, akik híreket továbbítottak, titokban újságot csempésztek be és arra bíztatták a rabokat, hogy ne adják fel a reményt (Fehérváry 1990).

Ezzel párhuzamosan a büntetőjog átpolitizálása, a büntető rendszert érintő szovjet mintára történő átalakítások éles konfliktusba kerültek a hagyományos, normatív szellemű büntetőjogot tartalmazó Csemegi - kódexszel. A „szocialista jogfejlődés" és a megváltozott hatalmi viszonyok egyre inkább sürgették az új büntető törvénykönyv kidolgozását, de legalább a büntetőjog általános részének, a legfontosabb szovjet elvek szerinti kodifikálását (Mezey 2004). Az 1951. január 1-én hatályba lépett *1950. évi II. törvény* általános része (továbbiakban: Btá.) egy új korszakot nyitva alapvető változást eredményezett a büntetés rendszerében. Ezzel lehetővé vált a jogi gondolkodás további deformálódása, a *sztálini büntetőpolitika* hatalomátvétele előtt minden ajtó nyitva állt. A Btá. teljesen új elveket meghonosítva, a bűncselekmény felfogásának középpontjába a társadalomra veszélyes cselekményeket helyezte, melyet a jogalkalmazók már egyszerűen transzformálhattak át az *osztályszempontú megítélés érvényesítésére*. A Btá. az egységesítés szellemében egyfajta szabadságvesztést ismert: a börtönt. [33] Megszüntetett mindenféle fokozatosságot, mivel *eltörölte a fegyház és a fogház intézményét.* Alapvető célként jelölte meg a dolgozó nép védelmét, az elkövetők megjavítását és nevelését[34]. A Btá.-t követő törvényerejű rendeletben[35] (továbbiakban Btáé.) szerepelt először a *végrehajtás feladataként megemlítve a nevelés*, amelyet ezidáig ilyen formában egyetlen jogszabály sem fogalmazott meg (Gláser 1975). Az új rendszer a társadalomra veszélyesség szempontjából történő osztályozást maga mögött hagyta, mivel egyedül csak az *osztályellenesség megítélésére* koncentrált. A klasszikus büntetés-végrehajtási tevékenység célcsoportját alkotó köztörvényes elítéltek heterogén közösségének vonatkozásában a szabályok és a velük való bánásmód egységesítését tűzte ki céljául. A büntetés-végrehajtási intézetek differenciálását csak néhány szükséges

[33] 1950. évi II. törvény indoklása a büntetőtörvénykönyv általános részéről (Igazságügyi Közlöny 1950. évf.), 32.§. magyarázata értelmében a szabadságvesztés büntetés sokaságát feleslegesnek és károsnak ítélték, mivel megnehezíti annak gyakorlati megvalósítást.
[34] 1950. évi II. törvény 50.§.
[35] 1950. évi 39. sz. törvényerejű rendelet (Btáé.) 28. §.

szempontból tartotta fenn: megtörtént az igazgatás szerinti,[36] a nemek szerinti, az egészségügyi állapot szerinti és a munkáltatás jellege szerinti elkülönítés.

1951 végétől indul az az időszak, melyet a magyar-orosz állampolgárságú *Garasin Rudolf* (1895-1969) neve fémjelez. Életútjának hármas prioritása – nyomdász gyökerei, politikai meggyőződése és vonzódása a katonai szellemiséghez – predesztinálta arra, hogy a büntetés-végrehajtás első országos parancsnokává váljon. A börtönügy felügyeletére alakult meg az Igazságügyi Minisztérium VI. főosztálya, más néven a Büntetés-végrehajtási főosztály Garasin irányításával (Estók 2013). A hatalmi politika teljesebb koncentrációjának következményeként a büntetés-végrehajtás irányítása – szovjet mintára – kikerült az Igazságügyi Minisztérium szervezetéből.[37] Gerő Ernő első belügyminiszteri parancsával kinevezte az újjáalakult Belügyminisztérium központi szerveinek vezetőit: 31 főből 27 ÁVH-s, ketten rendőrtisztek, egy-egy fő pedig a légoltalom, illetve a büntetés-végrehajtás vezetője lett (Horváth 2011). A látszat ellenére nem a Belügyminisztérium kebelezte be az Államvédelmi Hatóságot, hanem mindez fordítva történt. Garasin Rudolf az egységesített BM megalakulásakor,[38] 1953. július 22-én büntetés-végrehajtási ezredesként a Börtönügyi Osztály vezetője lett, amely szeptember 2-től *BM Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságaként* működött (Gyarmati – Palasik 2013).

Elődeink a szovjet javítómunka-táborok példája nyomán meggyőződéssel hittek abban, hogy a *rabmunkáltatás* egész iparágak termelési mutatóit lesz képes befolyásolni (Parádi 1996). Az igazságügyi kormányzat számára nyilvánvalóvá vált, hogy az intézethálózat befogadási képessége nem megfelelő, és csekély a rendelkezésre álló munkahelyek száma, ennek kiküszöbölésére 1949-ben megkezdődött az ún. nyitott végrehajtási helyek kialakítása. 1952 végére Garasin a büntetés-végrehajtás éléről irányította a *kényszermunkatáborok és börtönök* termelését. Ebben az időszakban az ország minden területén megtalálhatóak voltak a gyárak, üzemek, bányák és egyéb építkezések mellé telepített őrparancsnokságok és munkahely-parancsnokságok. [39]

[36] A börtönök igazgatás szempontjából négy csoportba tartoztak: országos börtönök, megyei börtönök, körzeti börtönök és járási börtönök.
[37] A Minisztertanács 2033/10/1952. sz. határozata értelmében.
[38] Az 1950-től önálló szervként működő Államvédelmi Hatóságnak a Belügyminisztériummal való összevonásáról 1953. július 7-én hozott 500/6/1953. sz. MT határozatot nem hozták nyilvánosságra, így erről a közvélemény nem tudhatott, annál is inkább, mivel az államvédelmi rendfokozatok az 1956-os forradalom leveréséig használatban maradtak.
[39] Dolgoztak ipari létesítmények építkezésein (például: Csepel Művek, Ajka, Oroszlány, Almásfüzitő); középületek létesítésében (például: miskolci és veszprémi egyetem); bányákban (például: Tatabánya, Recsk, Várpalota, Komló).

Az időszak legfőbb jellemzője volt, hogy egységes gyakorlat nélkül működtették a büntetés-végrehajtás intézményeit. Mivel a különböző rendeletek, utasítások áttekinthetetlenek és ellentmondásosak voltak, eluralkodott az önkény a végrehajtásban: ahány börtön, kényszermunkahely, annyi szokásjogon alapuló eljárás, ami a visszaélések melegágyának bizonyult. Recsk[40] első parancsnokának (Fórizs Béla áv. százados) személyéhez kötik a gúzsbakötés bevezetését, az ún. „félkaja" büntetésnek nevezett ételadag megvonást, az önkényes büntetőbrigád alkalmazását, és az ő nevéhez fűződik a földbe ásott vizes bunker, melyben napokat töltöttek el büntetésből a táborlakók. A szakirodalmi forrásokból arra lehet következtetni, hogy az 1948-49-ben meginduló *represszív büntetőpolitika* következtében 1951 végére a hazai büntetés-végrehajtás intézeteiben 46 ezerre nőtt az elítéltek, letartóztatottak, internáltak létszáma, amely 1952 decemberére 76 ezerre duzzadt (Lőrincz 2007).

Sztálin halálát[41] követő politikai sokkhatás érzékelhető volt a büntetés-végrehajtás működésében is. Az 1956-ig tartó időszak tele volt megkezdett, de be nem fejezett változtatásokkal. Megszüntették az internáló táborok rendszerét és a rendőrhatósági őrizet alá helyezést, moszkvai mintára amnesztiát hirdettek, mely több mint 15000 fő szabadulását jelentette. A korábbi büntetőpolitika megenyhült és megkezdődött a kommunista politikai elítéltek rehabilitációja. A bebörtönzöttek létszáma[42] 1954 végére a nagyarányú amnesztiát követően mintegy 50 ezer főre csökkent. A szocialista törvényesség megteremtése megnyilvánult a végrehajtás látszólagos törvényességének erősítésében is, elfogadták a 4 évvel korábban hatályosult Btá. elmaradt végrehajtási szabályozását.[43] „*Az 1955-ben megjelent Büntetés-végrehajtási Szabályzat – szigorúan belső használatra – rögzítette, hogy a szervezet fő feladata a biztonságos őrzésre és a gazdaságos elítélt munkáltatásra irányul, ám emellett a letartóztatottak nevelésére is tartalmazott előírásokat, ezek azonban a személyzet ellenállása miatt (szükségtelen liberalizmusnak tekintették) csak papíron maradtak."* (Mezey 2004, 338) Az elvek és a gyakorlat a feltételek és szemlélet vonatkozásában ellentmondásban álltak egymással. „*A szocialista pedagógia alapvetően kollektivista vonulata okozott zavart az általános pedagógia célrendszerének megalapozatlan adaptálásával*." (Ruzsonyi 2014, 211) Bár a Bv. Szabályzat alapelvi szinten határozta meg a nevelés szükségességét, a törvényesség igényét és a szocialista humanizmust,

[40] 1950 júliusától 1953 októberéig működött kb. 1300-1500 fővel.
[41] 1953. március 3.
[42] Lőrincz József megállapításait figyelembe véve elmondható, hogy bár az 1948-tól 1956-ig kiszabott szabadságvesztés-büntetések számára vonatkozó adataink hiányosak, de az tudható, hogy a leggyakrabban alkalmazott büntetés 75%-a börtön volt.
[43] Minisztertanács 1105/1954. sz. határozata, mely elrendelte a börtönügyet átfogóan rendező szabályzat kiadását.

ennek ellenére a gyakorlatban leginkább a *termelés centrikus szemlélet* érvényesült. Az elítéltek – vagy, ahogy a Bv. Szabályzat konzekvensen említi őket: a letartóztatottak – egyetlen értékmérője a munkateljesítmény volt, ehhez kapcsolódva változott a levelezés, a látogatás és az élelmiszercsomagok engedélyezése. Az „egyéniesítés" hiánya vezetett többek között oda, hogy a nevelés problémájával gyakorlatilag nem foglalkoztak, a szabályzat csupán utalást tett a nevelési tevékenység szükségességéről, de szakmailag értékelhető rendelkezések nem születtek ezzel kapcsolatban. Ezt követő 1955. novemberi párthatározat újfajta politika irányelveket fogalmazott meg, melynek lényege abban mutatkozott, hogy markáns különbséget tettek a végrehajtás során az ellenséges elemek, a visszaesők, a veszélyes elkövetők csoportja és kisebb vagyon elleni, tiltott határátlépést elkövető hatóság elleni erőszakért fogva tartott és izgatás miatt bekerülő fogvatartottak között (Gláser 1975).

1.2.1. A nevelési szolgálatok létrehozása

A mai büntetés-végrehajtási reintegrációnak nevezett tevékenység szocialista gyökerei nehézkesen és igen lassan tudtak megkapaszkodni az 50-es évek terméketlen talajában. Hiába deklarálta feladatként a büntetőpolitika, erős ellenállásba ütközött, így a nevelésközpontú feladat meghatározás csak papíron létezett és nem hatolt a végrehajtási gyakorlat mélyére.

A büntetés-végrehajtási intézetekben 1945-50 között még a Csemegi - kódex által szabályozott börtöntanítói rendszer volt fellelhető. A börtöntanítók feladata az elemi iskolai oktatáson túl az ismeretterjesztő oktatásig terjedt. Az Országos Parancsnokság szervezetében – igen korán – már 1954-ben megalakult az ún. *„nevelési csoport"*, mellyel egy időben a *börtöntanítói rendszer átszervezése* is megtörtént, helyébe büntetés-végrehajtási nevelőtiszti állományt alakítottak ki (Pál 1976). A nevelés fogalma 1957-től jelent meg a szakzsargonban, amikor létrehozták a nevelési szolgálatokat. A szó – eredetét tekintve – a szovjet fordításából, a *„voszpitátyel"* kifejezésből került át. Ebben az időszakban a klasszikus értelemben vett nevelésről, a nevelők nagyarányú jelenlétéről még nem beszélhetünk, célként a *szocialista embertípus formálását* határozták meg. A nevelés „hőskorában" az állomány létszáma jelzésértékű volt, míg az Országos Parancsnokságon 2 fő jelentette az irányításért felelős csoportot, [44] addig az intézetekben 25 főről beszélhetünk összesen. Kezdetben a nevelőtisztek feladata nem különbözött a börtöntanítóétól, ezt támasztja alá az a tény is, hogy a szolgálatot teljesítők főhivatású tanítók voltak (Estók 2013). Az ezt követő néhány évben a nevelők tevékenységi köre kiszélesedett: míg eleinte a hiányos általános iskolai végzettséggel bírók oktatása és a rabkönyvtárak irányítása volt, 1952-53-tól kezdődően kiemelt feladatként kezelték az elítéltek kulturális programjainak szervezését. Ismét a

[44] BvOP Jogi és Igazgatási Osztályán jött létre az első nevelési csoport.

jól bevált szovjet mintát, a *közösségi nevelés* eszméjét követve kultúrcsoportok (színjátszó, énekkari, zenekari csoportok, szakkörök) működtetésén keresztül feleltek meg a kollektív nevelés eszméjének.

1. 3. A pedagógiai alapú nevelésfelfogás megszilárdulása a ’60-as években

A korszak végén kezdődő politikai konszolidáció időszaka, egy igen kemény erőszak-hatalmi módszerekkel működő, militarista szellemű büntetés-végrehajtást igyekezett maga mögött hagyni. *„A szovjet példát követve, a büntetőpolitika befogadta és alkalmazni kívánta a pedagógia hatásrendszerét, azon fogvatartottaknál akik "csak" áldozatai a még meglévő kapitalista múlt csökevényeinek, ezért a büntetés a megtévedt, elkallódott, vétkes dolgozóknál az új típusúnak szánt társadalom építésébe való bekapcsolódást tűzte ki célul."* (Ruzsonyi 1999, 30)

Valós változást az 1959. június 30-án kiadott *8/1959. BM. sz. utasítás* (továbbiakban: BM. utasítás) jelentett, mely a büntetés-végrehajtási rendszert alapjaiban nem változtatta ugyan meg, de tartalmában módosította. Ennek egyik legfontosabb megnyilvánulása volt, hogy a Btá. 50.§-ában megfogalmazott büntetési célnak megfelelően, a *nevelés az őrzés mellett ténylegesen és hivatalosan is a büntetés-végrehajtás fő feladatává vált*. Az ’50-es évek második felére jellemző újfajta szemlélet középpontjában a *lenini büntetőpolitikát* idéző *kétarcú igazságszolgáltatás* tézisei álltak, melynek legfőbb jellemzője a politikai ellenfelekkel szembeni könyörtelenség mellett megjelenő, a „dolgozó osztályhelyzetű” bűnelkövetőkkel kapcsolatban tanúsított segítő-nevelő szándék (Lőrincz 2003). Cselekményük népellenes voltát felismerő és megbánó dolgozók vonatkozásában megnyilvánuló javító-nevelő szándék a korai kádár-korszak lényegét képviselve egészen a 70-es évek elejéig a nevelés fontos céljaként szerepelt. A nevelés fogalmát varázspálcaként alkalmazva, a letartóztatottak minél nagyobb hányadánál a büntetés időtartama alatt törekedni kellett, hogy: *„bűncselekményét megbánja, legyen fegyelmezett és rendszerető, a munkát szeresse, tartsa be a törvények és a szocialista társadalom együttélés szabályait, védje és óvja a társadalmi tulajdont, tisztelje szocialista társadalmi rendszerünket.”*[45] Természetesen nem feledték el az osztálypolitika érvényesítését az alkalmazott módszerek esetében, melyet leginkább a világnézeti oktatásnál, a kedvezményeknél és a fenyítéseknél kívántak érvényesíteni.

Alapos előkészítés előzte meg a szolgálati rend megváltoztatására irányuló törekvéseket. Hat börtönt említ a BM. utasítás, ahol már bizonyított az új rendszer, mely pozitív hatással volt a belső rendre, rabfegyelemre, munkafegyelemre és jótékonyan befolyásolta a letartóztatottak belső

[45] 8/1959. BM. sz. utasítás 2. oldal

életének irányítását[46]. A BM. utasítás hatására 1960 januárjában *létrehozták a nevelési szolgálatot*, meghatározták a leendő nevelők képzését[47] és előírták az intézetek vonatkozásában, hogy minden 100 letartóztatott nevelésével 1 nevelő foglalkozzon. A nevelés újkori történetének szempontjából fontosnak tekinthető az a törekvés, mely szerint az *egyéni jellemzők figyelembevétele* is egyre inkább előtérbe került. Bár csak néhány sor erejéig foglalkoztak vele a BM. utasításban, de érzékeltették, hogy a nevelésnek az egyéni foglalkozásokon keresztül a fogvatartott személy jelleméből, társadalmi veszélyességéből és politikai magatartásából kell kiindulni. Az eltökélt változtatásra való törekvést az is bizonyítja, hogy a BM. utasítás kritikusan közelített a meglévő gyakorlathoz. Felvállalta, hogy a jelenlegi rendszer már nem felel meg az újfajta követelményeknek, melyek leginkább az őrzést és a nevelést érintik. Megállapításai között szerepelt: hiányzik a megfelelő szervezeti struktúra, a hatékony irányítás és nem támogató az állomány. Mindemellett a rendszer számára megnyugtatóan rendezte a fogvatartottak vonatkozásában a munkabéreket, újra lehetővé tette a fokozatosságot, enyhítette a kapcsolattartásra vonatkozó szabályokat, megváltoztatta a fegyelmi büntetések és kedvezmények gyakorlatát, bevezette a rabönkormányzatokat és gondoskodott az utógondozás intézményes megoldásáról.

1. 3. 1. A büntetés-végrehajtási nevelés makarenkói gyökerei

Az 1917-es forradalom után az orosz társadalom megújítói számára nem volt kétséges, hogy a kommunista társadalom új emberét csakis új pedagógiai módszerekkel lehet nevelni.[48] Ennek következtében a szovjet pedagógia a harmincas évekre a kommunista ideológia kiszolgálójává lett, vállalt küldetése a *munkaiskola* megvalósítása volt, melynek világszerte ismert képviselője *Anton Szemjonovics Makarenko (1888-1939)*.[49] Makarenko pedagógiájának középpontjában a *közösen végzett munka és az önigazgató kollektíva* áll, amely lehetővé teszi egyrészt a társadalom számára hasznos állampolgárok nevelését, másrészt az autonóm személyiség létrejöttét. Makarenko elvei szerint az egyén nevelése önmagában nem képzelhető el, így pedagógiájának egyik legfőbb jellemzője a kollektivizmus, a közösségi érdekek előtérbe helyezése. Közösségi pedagógiáját a gyakorlatba is átültetve kifejezetten fiatalkorú bűnözők számára szervezett

[46] 8/1959. BM. sz. utasítás 3. oldal
[47] A rabnevelők politikai és szakmai továbbképzése érdekében 6 hónapos tanfolyamot szerveztek.
[48] Ez eredetileg amerikai radikális reformerek elképzelése volt, nem autentikus szovjet gondolat.
[49] *Makarenko* – mint munkáscsalád gyermeke – a poltavai tanítóképző főiskolán végzett 1917-ben. Pályafutását elemi iskolai igazgatóként kezdte. 1920-ban kapta a feladatot, hogy fiatalkorú bűnözők számára Ukrajnában, Poltava mellett szervezzen munkatelepet. Ez a telep, amely később *Gorkij* nevét vette föl, ismertté tette Makarenko nevét. 1928-ban kénytelen volt megválni a Gorkij-teleptől, ettől kezdve a harkovi *Dzerzsinszkij kommunában* dolgozott 1935-ig. Ekkor Kijevbe költözött, ahol a gyermek-munkatelepek ügyosztályának lett helyettes vezetője. 1937-től haláláig Moszkvában élt.

önellátó otthonokat (Gorkij-telep és a Dzerzsinszkij kommuna), ahol a gyerekek napi 4 órát dolgoztak (Szabó 2013). Kezdetben „*Az erő szavához szokott gyerekek ugyanazt a társadalmi modellt működtették tovább, amiben szocializálódtak*.” (Nemeh 2016) Makarenko hamar felismerte a minden szinten elmaradott környezet adta lehetőségeket, melyből előny kovácsolható. Saját példáján keresztül a közösség számára elérhető célt, a jobb élet lehetőségét mutatta meg neveltjeinek. Makarenko neveléstani koncepciója az ötvenes-hatvanas években leegyszerűsítve, dogmává merevítve *döntően befolyásolta a szovjet típusú közép-kelet európai országok iskoláinak nevelési-oktatási gyakorlatát*. Pedagógiája különös helyet foglal el az orosz-szovjet, de bátran állíthatjuk, hogy az egyetemes pedagógia történetében is. Kendőzetlen politikai nyomásra a *Makarenko által képviselt felfogás vált egyeduralkodóvá a hazai büntetés-végrehajtásban*. *„Az irányzat sajnálatosan leegyszerűsítette és túlideologizálta Makarenko törekvéseit; jelszószerűen kiragadta és dogmává tette – többek között – következő megállapítását is: „[a] törvénysértők nevelése lényegében nem különálló feladat, nem különbözik alapvetően más normális gyermekek nevelésétől”, tehát nincs szükség semmiféle „speciális nevelésre”. Ez az álláspont hosszú évtizedekre rányomta bélyegét a kriminálpedagógia elméletére és gyakorlatára, sőt bizonyos vonatkozásban még ma is érezteti hatását.”* (Ruzsonyi 2012, 121)

Az 1960-as évek közepére már jobban körvonalazódott az a feladat, mely a *burzsoázia maradványaitól megtévedt emberek morális átalakítását vette célba a pedagógia eszközeivel*. Az ideológiai - szakmai áttörést az *1966. évi 21. számú törvényerejű rendelet* teremtette meg, mely a fogvatartottak *átnevelését* tűzte ki célul. E szabályozásnak kétségkívül a legfontosabb üzenete az volt, hogy az elítéltet lassan a végrehajtás mélyen alávetett tárgyából annak alanyává emelte. „*A frazeológia végig tartalmazza a pozitív irányú változás elérését, mivel a szocialista államban a bűnözés elleni küzdelemben hatalmas szerepet játszik a meggyőzés, államszerveink kulturális, nevelő hatása.(...) a feladat kettős: az elítélt elszigetelése és átnevelése.”* (Huszár 1997, 66) A rend és fegyelem fenntartásán kívül az *erkölcsi és politikai felvilágosítás, meggyőzés* elemei jelentek meg a gyakorlatban. A pedagógia köntösébe bújtatott nevelői hatásrendszer még mindig bővelkedett rendfenntartói feladatokban.

Az új típusú feladatok megvalósításához túl kellett lépni a büntetés-végrehajtásnál megkövesedett "munkáltatás-őrzés" szemléleten és *biztosítani kellet az állomány szakmai felkészítését* is. *"1972-ben kezdődött el a tisztek speciális pedagógiai, jogi, biztonsági képzése a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán és a Rendőrtiszti Főiskolán (...)"* (Lőrincz – Nagy 1997, 41) A gyors

beiskolázás, a "diplomagyárak" gőzerejű működése javított az állomány iskolázottsági mutatóin, de ellentmondásosan járult hozzá a valós szakmai felemelkedéséhez.

1. 4. A treatment szemlélet megjelenése

A fogvatartottak jobbítását célzó törekvés sosem volt idegen a büntetés-végrehajtással kapcsolatos szakmai diskurzustól. A II. világháborút követően ez a fajta szándék azért erősödhetett meg, mert tudományosan is elismert érvek[50] szóltak amellett, hogy a börtön olyan személyiségromboló intézmény, mely több szempontból diszfunkcionális. A másik ok, mely hozzájárult a *javító célzatú büntetés-végrehajtás előtérbe kerüléséhez* azon újfajta módszerek megjelenése volt, melyek az eltelt évtizedekben ugrásszerűen *fejlődő társadalomtudományokhoz* köthetők. A nyugati társadalmak börtönügyében egyre inkább felerősödött az a szemlélet, miszerint különösen a pszichológia, de a szociológia és a pszichiátria is olyan eszköztárral bír, mely alkalmas megváltoztatni az embert. Az ún. *treatment* alaptétele szerint a kriminális *viselkedés oka a személyiségben rejlik*, így arra nem büntetéssel, hanem kezeléssel kell hatni.

A nemzetközi terminológiában meghonosodott treatment három alapvető elemet tartalmazott (Huszár 1997):

a) A *határozatlan tartamú szabadságvesztés* elvét, mely abból az elképzelésből ered, hogy a büntetés célja a beteg gyógyulása, ezért a "zárt intézeti " kezelés a gyógyulásig tart, ennek következtében az ítélet hosszát nem a bűncselekmény határozza meg.

b) A *klasszifikációt*, mely az elítélt problémájának diagnosztizálását, kategorizálását jelentette.

c) A *programokat*, melyek a klasszifikációra épülve terápiás, oktatási, képzési lehetőségeket jelölnek.

Bár hazánkban a nyugat-európaihoz hasonló fejlődési folyamat nem zajlott le, mégis a treatment egyes elemei kimutathatók a korszakra jellemző gondolkodásban. Huszár értelmezésében a *klasszifikáció* vagy az annak megfelelő módszerek bevezetésének lehetősége a ’80-as évek folyamán több formában (javaslat, koncepció) is felmerült. Egyrészt egy specializált központi kivizsgáló gondolatával, másrészt azzal, hogy a nevelő tevékenységében kiemelt szerepet kapott a fogvatartott megismerése, az ún. neveltségi szintek meghatározása és a nevelési terv kidolgozása (Huszár 1997). A klasszifikáció értelmezésében több olyan ismert és a börtönügyi közbeszédben gyakran felbukkanó fogalom szerepel – mint *differenciálás*, *rezsimek*,[51] *egyéniesítés* –, melyek

[50] Az amerikai társadalomtudományi kutatások eredményeként létrejövő elméletek jeles képviselői, Donald Clemmer, Gresham Sykes (1922-2010) és Erving Goffman (1922-1982) adtak fogalmi keretet a börtön világának jobb megismeréséhez.

[51] A fogvatartotti csoport sajátosságaihoz illeszkedő elhelyezés, napirend és programok kombinációja.

nem új keletűek a büntetés-végrehajtási terminológiában. A differenciálás – a végrehajtás egészét érintő komplex módszerként – már 1966-tól[52] folyamatosan jelen van a vonatkozó jogszabályokban. A pedagógia módszereik egyeduralmát csak fokozatosan egészítették ki a pszichológia módszerei. A nemzetközi tudományos eredmények által életre keltett, treatment irányzat hatására - bár más ideológiai alapon - *" a nyugathoz képest mintegy 10-15 év késéssel, a nevelő mellett megjelent a pszichológus is.(...) elismertté vált, hogy (...) a büntetés-végrehajtásnak nem csak az elítélt osztálytudatát, hanem a személyiségét is meg kell céloznia (...). Nagyjából ugyanazt a célt tűzte ki maga elé, mint a nyugati koncepciók főárama: a megtorló jelleg mellett nagyobb teret engedni a megjavító eljárásoknak (...)."*(Huszár 1997/b, 25)

Visszatekintve a jelzett időszakra Huszár az alábbi jellemzést adta a korszak szakmai szemléletét vizsgálva: *„A treatment magyar (általában szocialista) változatának sajátossága az volt, hogy a személyiség formálása nem elsősorban mint terápiás (tehát pszichológusi), hanem inkább mint pedagógiai (...) feladat jelentkezett."* (Huszár 1997, 67) Míg a gyakorlati alkalmazással kapcsolatban komoly előrelépés történt, a nyugatihoz hasonló treatment programok előfeltételeivel – szakképzett terapeuták, szociális munkások és tanácsadók bevonása – nem rendelkezett a büntetés-végrehajtás.

A korszak közepére nyilvánvalóvá vált a kitűzött cél elérhetetlensége. A feladatok átfogalmazása következtében a nevelés erőszakosabb átformáló jellege megenyhült és az átnevelés helyett a *fogvatartottak nevelését tűzték ki elsődleges célként*. A fellendülő börtönügyi tudományosság, valamint a korszerűsítés irányába ható gyakorlati tapasztalatok felhasználásával megkezdődtek a büntetés-végrehajtás kodifikációs munkálatai, amelynek eredményeként lépett hatályba az 1979. évi 11. sz. törvényerejű rendelet a büntetések és intézkedések végrehajtásáról (továbbiakban: Bv. tvr.). *A jogszabály az 1966-os bv. tvr. szellemét követte, annak túlvállaló optimizmusa nélkül. Ez mindenekelőtt a szabadságvesztés végrehajtásának célmeghatározásában mutatkozott, mely már nem írta elő az elítéltek „törvénytisztelő állampolgárrá átnevelését".* Az új jogszabály a végrehajtás feladatává annak elősegítését tette, hogy „az elítélt szabadulása után a társadalomba beilleszkedjék és tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől (Lőrincz 2003). A nevelés korábbi szűkebb fogalmából kilépve, gyűjtőfogalma lett mindazon pozitív hatásoknak, melyek növelték a szabadulók visszailleszkedésének esélyét. Általánosan kijelenthető, hogy a treatment jobbító szándékú elgondolásai szinte mind megjelentek valamilyen formában a büntetés-végrehajtás fejlesztési terveiben, melynek hatására a Bv. tvr. új jogintézményként vezette be az

[52] Lásd: *1966. évi 21. tvr.* a szabadságvesztés büntetés végrehajtásáról és az előzetes letartóztatás végrehajtásáról

átmeneti csoportot[53] és a *gyógyító-nevelő csoportot*[54]. A korszak összefoglalásaként elmondható, hogy a következetesen végighezvitt és tényleges eredményeket produkáló változásokhoz sokkal bővebb intézményi, anyagi, személyi háttér szükségeltetett volna.

1. 5. A nevelési felfogás változása a ’80-as években

A ’80-as évek első felében megfogalmazott feladatok értelmében, legfontosabb, hogy *a nevelő megfelelő emberi, politikai és erkölcsi értékrenddel rendelkezve, az államhatalom képviselőjeként megtanítsa a fogvatartottat a helyes magatartásra és elfogadtassa vele a társadalmilag is megfelelő erkölcsi normákat*. A fogvatartottakról alkotott emberkép még mindig pesszimista képet mutatott, azt feltételezve, hogy a bűncselekmény elkövetője az alapvető udvariassági szabályoktól az absztraktabb erkölcsi normák ismeretéig, fogyatékosságokkal küzd. *„A nevelés, mint kulcsfogalom tükrözi azt a viszonyt, ami a hatalom és a bűnöző között áll fenn utalva a szülő-gyerek illetve a tanár diák viszonyra. A bűnözővel tehát az a probléma, hogy infantilis, valamit nem tud, vagy éretlen annak belátására. Szerencse, hogy közbelép az apa, a tanító, adott esetben a Párt és Állam, és meggyőz, tanít, nevel.”* (Huszár 1997, 66) Az elítéltek nevelésének alapelveiben, a nevelői bánásmód megfogalmazásában a korszakra jellemző terminológia köszön vissza, bár a gyakorlatban már egyre kevesebb jelentősége volt az ideológiai befolyásolásnak.

A nevelés elmúlt 20 éve alatt nyilvánvalóvá vált belső ellentmondásokat a ’80-as években már nem lehetett az asztal alá söpörni. Ezen időszak naprakész szakirodalmát jelentő „*Módszertani füzetek*” publicistái heves vitákat folytatva, őszintén fogalmazhatták meg a korszakra jellemző legégetőbb problémákat. Egyik legtermékenyebb szakmai párbeszéd apropóját az *1979-es modellkörlet kezdeményezés*[55] szolgáltatta, megoldást keresve egy mai napig is létező problémára, melynek lényege: *a szabadságvesztés végrehajtásának célja csak egységes érték és hatásrendszer érvényesítése esetén valósulhat meg.* Nem volt nehéz megállapítani, hogy ennek legfőbb akadálya a szakterületi elszigetelődésben, a körletélet irányítására mutató feladatok ellentmondásában, a nevelés és a biztonság eltérő prioritásaiban keresendő. A feladatokon átívelő probléma orvoslását elsősorban abban látták a szakemberek, hogy a részt vevő intézetekben az akkori „*belső őrség”*[56] kettős irányítás alá került, mely változtatástól azt remélték, hogy a körletélet szervezettsége, a szakterületek közötti párbeszéd és az információáramlás jelentősen javul majd. A hét évre elnyúló

[53] A csoport működésével a hosszú - 5 év feletti - szabadságvesztés személyiségkárosító hatását kívánta csökkenteni szabadabb életkörülményeivel.
[54] A csoport a személyiségzavarban szenvedő, az alkoholista életmódot folytató és korlátozott beszámítási képességgel rendelkező fogvatartottak terápiás közössége volt.
[55]A körletek belső életének egységes irányítására irányuló kísérletre a modellkörlet-kísérlet, a kísérletben részt vevő körletekre a modellkörlet kifejezést használom a tömörség érdekében. A kísérlet első fázisa öt intézetet érintett, és egy évig tartott.
[56] Ma a körletfelügyelők megfelelője.

kísérleti próbálkozások gyümölcse 1986-ban érett be, mikor is a fentiekben bemutatott kettős irányítású körletélet – az előzetes házak és öt letöltő ház kivételével – átkerült a nevelési szakterülethez. Sajnos a kezdetektől eltelt időszak sem volt elegendő ahhoz, hogy bizonyos hiányosságokat kiküszöböljenek az új struktúrában. Ezek közül kettőt érdemes kiemelni:

- az egymás mellé rendeltségből hatalmi rivalizálás alakult ki a nevelők és a felügyelők között (kompetenciaharc);
- mivel a felügyelők nem kaptak a korábbiaktól eltérő feladatokat, ezért legtöbbször egyéni kezdeményezéseken múlt a szorosabb és jobb együttműködésre törekvés.

Az 1983-ban megszületett *„Büntetés-végrehajtási nevelés fejlesztési koncepciója”* (továbbiakban: Koncepció) kidolgozását a Bv. tvr. és az ehhez kapcsolódó utasítások készítették elő. A jogszabály legfőbb nóvuma volt, hogy a *„társadalom védelme, a bűnözés csökkentése érdekében egyértelműen a nevelést tette a büntetés-végrehajtás fő feladatává, leglényegesebb tartalmi elemévé.”* (Módos 1984, 34) Ebből a tényből adódóan jogos elvárásként fogalmazódott meg, hogy a nevelési tevékenységet átvilágítsák és a továbbfejlődés irányát meghatározzák. A Koncepció a nevelés feltételrendszerének szisztematikus és minden körülményre kiterjedő értékelését tartalmazza. Kiemelésre érdemes néhány máig helytálló megállapítás: az *elhelyezés* feltételei elégségesek, de nem megfelelően szolgálják a szabadságvesztés célját; a *személyi feltételek* nincsenek összhangban a nevelőmunka követelményeivel, ezért szükséges a nevelői létszám emelése[57] és a körletélet átalakítása. A *munkáltatási feltételek* tekintetében a teljes körű foglalkoztatásra törekvés igényét összhangba kell hozni az elérendő nevelési célokkal, *„ki kell dolgozni (...) a konkrét munkatevékenységnek a személyiségre gyakorolt hatása fejlesztésének lehetőségeit.”* (Vincze 1982, 12) A megfelelő *szervezeti feltételrendszer* megteremtéséhez a Koncepció lényeges hiányosságokat tárt fel: a nevelés mint komplex feladat és a szakszolgálatokra tagolódó szervezet között ellentmondások keletkeztek, mivel nem alakult ki nevelőközösség a felügyelők és nevelők között, ezért az *elítélteket nem érik egységes hatások*. A feladatok differenciáltsága szükségessé tenné az intézetek profiltisztítását és egy központi kivizsgáló létesítését. Összességében megfogalmazódott az a lényeges megállapítás, hogy „*a büntetés-végrehajtás szervezete – sajátos irányítási és magatartásszabályozási formák miatt – csak mérsékelten segíti elő a szabadulás utáni beilleszkedést.”* (Módszertani Füzetek 1984, 4)

A korszak egyik legfőbb jellemzője, hogy a nemzetközi szintéren a *treatment ideológia háttérbe szorult*, melynek legfőbb oka volt, hogy a kezeltek és a nem kezeltek között semmiféle különbség nem mutatkozott a visszaesés szempontjából *"(...) azt a következtetést vonták le (...) ami a korszak*

[57] A jelzett időszakra jellemző fogvatartott–nevelő arány szerint átlagosan 80-100 fogvatartottra jutott egy nevelő (VINCZE 1982).

szlogenjévé is vált, hogy "semmi sem működik" (nothing works)." (Huszár *1997/b, 30)* A magyar büntetés-végrehajtás ’80-as évek végére jellemző nevelés értelmezésében már nyoma sincs a korábbi időszak derűs optimizmusának, mert nyilvánvalóvá vált, hogy a börtön nem vállalhatja a családi, iskolai nevelés teljes programját, nem tűzheti ki célul a személyiség sokoldalú kibontakoztatását. A lecsökkent hatásrendszer és a börtön személyiségkárosító hatásainak figyelembevételével született meg a nevelés új fogalma: *"A céltudatos, tervszerű fejlesztő és korrigáló hatások olyan összehangolt rendszere, mely jogszabályi keretek és zárt intézeti viszonyok között az elítélt személyiségéhez igazodó differenciáltsággal segíti a személyiség változását, a társadalmi beilleszkedését és alkalmazkodás képességének és készségének kialakulását*." (Nevelői Szakkönyvtár 1986/1, 3)

Az elítéltek nevelésének alapelvei, a nevelői bánásmód megfogalmazása még ekkor sem volt mentes a kor politikai eszméitől, bár a gyakorlatban már egyre kevesebb jelentősége volt az ideológiai befolyásolásnak:

„A nevelői bánásmód

A nevelői bánásmód nemcsak a nevelő egyéniségétől, képességeitől, hanem az egyes elítéltcsoportok minőségétől is függ. A nevelő és az elítélt viszonyában hosszabb időt vesz igénybe, hogy a nevelő megtanítsa a neveltjét a helyes válaszokra (tisztelettudás, udvariasság, illem stb.), azokat gyakoroltassa, megkövetelje. A nevelő helyes bánásmódjával nem önmagának kívánja megnyerni az elítélteket, hanem személyének elfogadtatásán keresztül társadalmi, erkölcsi normákat próbál meggyökereztetni bennük. Nem fraternizálhat az elítéltekkel, mert akkor célját veszti. A célravezető bánásmód kialakításának két legfontosabb előfeltétele:

- *a nevelőnek ismernie kell az elvszerű bánásmód törvényszerűségeit, s annak megfelelően kell cselekednie,*
- *az elítéltektől határozottan követelje meg az elvárt viselkedést, ne fordulhasson elő, hogy demokratizmusára, anarchisztikus törekvésekkel, követelményei semmibevételével reagáljanak."* (Nevelői Szakkönyvtár 1986/1, 14)

1. 6. A nevelési szemlélet formálódása a rendszerváltást követően

Európa nyugati államaiban a ’70-es évek végére vált uralkodóvá az a nézet, mely szerint a *büntetés-végrehajtás központi feladata a börtönviszonyok humanizálása*. E törekvésnek két igényt kellett kielégítenie: az egyik *a társadalom biztonsághoz való joga*, másik a *fogvatartott személy emberi méltóságának tisztelete*. 1984 májusában a Bűnmegelőzési és Ellenőrzési Bizottság több ajánlást terjesztett elő, amelyek azt célozták, hogy a bebörtönzöttekkel való bánásmódban a

minimális alapelveket minél hatékonyabbá tegyék a gyakorlatban. Az *„eljárások a minimális szabályok alkalmazására”* című ajánlás tartalmazza, hogy az államok öt évenként számoljanak be arról, milyen haladást értek el az alapelvek alkalmazása terén (Vókó 2014). A bebörtönzöttekhez való bánásmódhoz kiadott minimális szabályokat kötelező normának ismerik el mindazok az államok, amelyek képviselői részt vesznek az ENSZ által a bűnözés megelőzésének és a bűnözéssel kapcsolatos eljárásnak a kérdéseiről időszakonként megrendezett kongresszusokon. A nemzetközi fórumokon egyetértés alakult ki a büntetés-végrehajtási politika három lényeges irányát illetően (Földesi 1998):

- a szabadságvesztés büntetésnek a *szabadságtól való megfosztásból* kell állnia, a büntetéshez többletként hozzáfűzött *kényszer vagy szenvedés nélkül*;
- a büntetés végrehajtásának elvileg a *bűnelkövető újbóli beilleszkedését kell céloznia;*
- a büntetés-végrehajtási rendszernek és tevékenységnek *biztosítania kell az ember alapvető jogainak betartását.*

Az európai büntetés-végrehajtási jog szempontjából kiemelt jelentőséggel bír az Európa Tanács egyik fő szerve a *Miniszterek Bizottsága* (továbbiakban: Bizottság), amely a tanács döntéshozó testületének szerepét tölti be. Hatáskörébe tartozik többek között az Európai Emberi Jogi Bíróság ítéletei végrehajtásának ellenőrzése is. A Bizottság kötelező jogi erővel nem bíró határozatokat, illetve ajánlásokat bocsát ki, közülük mindenképpen kiemelendő az *Európai Börtönszabályok* (továbbiakban: EBSZ) néven ismert ajánlás, melynek közvetlen előzménye az ENSZ Minimum Standard Szabályok[58] című gyűjtemény volt. Az Emberi Jogok Európai Egyezményén kívül az Európa Tanács még egy végrehajtási relevanciával bíró egyezményt fogadott el, a „Kínzás és embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló európai Egyezményt” (továbbiakban: Kínzás elleni Egyezmény), amely 1989. február l-jén lépett hatályba. Az egyezmény végrehajtását a *Kínzás és Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőzésére Létrehozott Európai Bizottság*[59] (továbbiakban: CPT) ellenőrzi.

A rendszerváltást követően Magyarország több globális és regionális emberi jogi nemzetközi egyezmény részes államává vált. Szükséges kiemelni az univerzális konvenciók közül az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egységokmányát, valamint a Kínzás elleni Egyezményt. Magyarország 1990. november 6. óta tagja az Európa Tanács nemzetközi szervezetének. Hazánk az Emberi Jogok Európai Egyezményét 1992. november 5-i hatállyal ratifikálta és az 1993. évi XXXI. törvénnyel hirdette ki. Magyarországon

[58] Ezt a szabálygyűjteményt ajánlotta a tagállamok figyelmébe ugyanis némi módosításokkal az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 1973-ban.
[59] European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

az *Európa Tanács börtönügyi ajánlásaihoz* csatlakozva új fogalmak jelentek meg: a *rehabilitáció, normalizáció,*[60] *nyitottság*[61] és *felelősség*[62] elve. Az alapelvi paletta bővülése jól jelezte az európai értékek felé való törekvést, és előrevetítette az ütemesebb modernizáció lehetőségét (Pallo 2017).

A ’90-es években egy újabb szemléletváltás következett, melyet bizonyít, hogy a nemzetközi tudományos tanácskozások alapkérdéseiben *Mi működik? Hogyan tudhatjuk meg? Hogyan mérhetjük?* kérdések felvetődése kapcsán a *treatment gyakorlati elemeinek visszaszivárgását* figyelhetjük meg. Az új elvekkel összhangban az *1993. évi XXXII. törvény* - amely a Bv. tvr. első átfogó módosítása volt - bevezette az *enyhébb végrehajtási szabályok* jogintézményét (továbbiakban: EVSz). A szabadságvesztés feladatának *az elítélt önbecsülésének fenntartását és felelősségérzetének fejlesztését* határozták meg, melyhez *"(...) fel kell használni a szükséges gyógyító, oktató, erkölcsi és szellemi erőforrásokat, biztosítani kell a rendszeres munkavégzés feltételeit."*[63]

A paradigmaváltás következményeként az elítélt személyiségi jogai kerültek előtérbe. Megfogalmazódott a *garanciális büntetés-végrehajtás gondolata*, melynek lényege, hogy az alapvető jogok gyakorlása mellett, az elítélt kötelességeinek teljesítése fejében plusz jogokat (szabadabb életkörülményeket) élvezhet. Nagyobb hangsúlyt kapott a fogvatartott saját sorsával kapcsolatos döntési felelőssége, mind börtönbéli életkörülményei alakulása, mind a szabadidejének eltöltése tekintetében. A rendszerváltást követően fontos körülménynek számít, hogy erre az időszakra tehető egy olyan *generációváltás*, melynek belépő tagjai különösebb aggályok nélkül el tudták fogadni azokat az új szellemiségű jogintézményeket, amelyek alapjaiban változtatták meg a büntetés-végrehajtás fejlődésének irányát.

1. 7. A nevelői tevékenység megítélésének változása a 90-es évek végétől

A ’90-es évek első felében a demográfiai, szakmapolitikai és jogszabályi változások komplex módon éreztették hatásukat a nevelésben. A megváltozott körülmények ösztönzőleg hatottak azokra a törekvésekre, melyek ennek helyét és szerepét igyekeztek korszerűsíteni. A jövő nevelője Garami (1997) szerint elképzelhetetlen a jelenlegi attitűdrendszer átértékelése és megváltoztatása nélkül. Azon az álláspontón volt, hogy a paternalista szemléletet szükségszerűen fel kell, hogy

[60] A fogvatartott csak a szabadságától van megfosztva, ezért joga van egyéb emberi jogainak gyakorlásához, vagyis a börtönön belül is a normálishoz hasonlító életkörülményekhez.
[61] A börtönöknek nyitottakká kell válniuk, a teljes elszigeteltségnek csak különleges biztonsági okai lehetnek.
[62] A fogvatartottnak éreznie kell, hogy a börtönön belül is felelős az életének alakulásáért.
[63] 1979. évi 11. tvr. 38.§(2) A szövegbe beemelte a 1993. évi XXXII. tv.

váltsa a partnerség, az autokrata szemlélet helyébe kell, hogy lépjen a segítő együttműködés. A fogvatartotti problémák átvállalása helyett a nevelő feladatának mindinkább a tanácsadás irányába kell elmozdulnia.

Ruzsonyi (1999, 2003) és Módos (2000) a büntetés-végrehajtási pedagógia irányából közelítette meg a nevelő változó szerepét. Módos szerint a nevelés egyfajta cselekvésszabályozás, a felfogás és meggyőzés alakítására irányul, és a fogvatartott egész életrendjére kihat, meghagyva annak önállóságát. Ruzsonyi és Módos véleménye szerint a büntetés-végrehajtásban zajló nevelés leginkább korrekciós nevelésként értelmezhető, melynek célja a konstruktív életvezetés kialakítása. A korabeli tanulmányokat egybevetve megfigyelhető, hogy a büntetés-végrehajtási szakemberek egymástól két jól elkülöníthető irányvonalat képviseltek. Garami a *szociális munka* irányába képzelte a nevelői feladatrendszer továbbfejlődését, míg Módos és Ruzsonyi a *korrekciós nevelés* szerepét hangsúlyozta. Nézetük szerint a pedagógiai tények arra utalnak, hogy a nevelési folyamat elképzelhetetlen a magatartás- és tevékenységformálás nélkül. Álláspontjuk szerint újfajta komparatív szakmai látásmódra van szükség, mely egyesíti és felhasználja a pedagógiában, a szociális munkában és a pszichológiában leírt módszereket.

Röviden értékelve az időszakot megállapítható, hogy a *nevelés nem változott abba az irányba, melyet a témával foglalkozó szakemberek korábban prognosztizáltak*. Talán senki nem sejtette, hogy az 1999-ben a büntetés-végrehajtás legnagyobb sajtóvisszhangot kapott eseménye, Döcher György halála[64] több évtizedre veti majd vissza a természetes szakmai evolúciót. Ahhoz hogy az un. *„Döcher ügy"* máig érezhető törésvonalként létezzen, jelentősen hozzájárult az esemény utáni *jogszabály és intézkedésmódosítási hullám* is, mely a *nevelő kompetenciavesztésével* járt együtt. A rendszer természetes reakciójának következményeként elindult egy folyamat, melynek eredményeként a *döntési szintek egyre feljebb tolódtak* és a nevelő meglévő szakmai önállósága lassan szertefoszlott. Az ezredforduló az áhított modern, minden részében megújult nevelés helyett, egy *szakmailag megrekedt gyakorlatot* talált. Kifejezetten kedvezőtlen tendenciaként jelent meg, hogy a *korszerű elvek szellemisége és a napi gyakorlatban testet öltő tevékenység egyre távolabb került egymástól*. Az informatikai rendszer teljes kiépülésével az un. *hivatalnoki szerepkör vált leginkább hangsúlyossá*, a nevelői tevékenység legfőbb mércéjévé téve a feljegyzések számának gyakoriságát és a határidők betartását, mindeközben elsorvasztva a minőségi csoportképzés és egyéni foglalkozás szerepét. Módos kritikusan fogalmaz, amikor a 2002-ben lezajlott vizsgálatának[65] eredményeit elemzi (Módos 2003):

[64]Döcher György elítéltet 1999-ben gyilkolták meg, miközben külső munkáltatásban vett részt. Az ügy vizsgálata sorozatos szakmai hibákat tárt fel.

[65] A büntetés-végrehajtási személyzet szubkultúrájának elemzése

- a pedagógiai akciók a jövőnek szólnak, ezért a napi gyakorlat során a munkatársak folytonos elutasításába ütköznek;
- csekély az eredménye a fogvatartottak pedagógiai befolyásolásának;
- a jelenlegi „kétarcú" gyakorlat káros, mivel a nevelők tényleges feladata (adminisztráció, felügyeleti kisegítő tevékenység) nem egyezik meg a deklarált célokkal (személyiségfejlesztés, segítő támogatás), s ez negatívan hat a személyi állományra;
- a nevelők „a múlt becsontosodott kövületei", nincs valós funkciójuk, „lebegnek a struktúrában" ezért meg kell szüntetni beosztásukat.

Módos a vizsgálat eredményeinek értelmezésénél nem kerülte meg a *„nevelői munka hatékonyságának"* problémakörét sem. Utalva a BvOP által a nyolcvanas évek elején végzett kutatásra,[66] megállapította, hogy a nevelés eredményességének kritériumait nem ismerjük, nem fogalmaztuk meg azokat a normatívákat, melyek teljesülése esetén a nevelést sikeresnek tekinthetjük, s hozzátette: a *„visszaesési mutatók egyértelműen alkalmatlanok erre a feladatra"*. (Módos 2003, 65)

Ezt követő néhány év nevelésről szóló diskurzusa a Börtönügyi Szemle hasábjairól áttevődött az elektronikus média világába. Több – börtönüggyel is foglalkozó – szakember fogalmazta meg személyes véleményét, kritikáját a neveléssel kapcsolatban. Kovács (2011) – elismert gyakorlati szakemberként – blogjában[67] a fogvatartás alapvető problémájának tekinti a *biztonsági és a nevelési szakterület között feszülő ellentétet*. Véleménye szerint a biztonsági szakterület képviselői az intézkedéseik és ellenőrzéseik számának növelésére törekszenek. A hatékonyabb kontroll gyakorlását abban látják, hogy a fogvatartottak tevékenysége leginkább a zárka területére korlátozódjon. A neveléssel foglalkozó szakemberek stratégiája ezzel merőben ellentétes: törekvésük arra irányul, hogy növeljék a zárkán kívüli fogvatartotti programok idejét és gyakoriságát. A nevelők lényeges feladata tehát nemcsak a fogvatartottak motivációja, hanem a többi szakterület érdekeltté tétele a nevelési szakterület és az intézet vezetése által képviselt reintegrációs stratégia végrehajtásában (Kovács 2011).

Fliegauf élesebb kritikát fogalmaz meg blogjában[68]: *„… meg vagyok döbbenve a nevelés presztízsének csökkenése láttán, […] ez egy trend, ami úgy fog végződni, hogy a nevelés el fog tűnni a magyar börtönökből. Legalábbis abban a formában, ahogy jelenleg még éppen él."*

---

[66] A kutatás a fogvatartottak neveltségi szintjének mérésére irányult. Ezzel összefüggésben vizsgálták a nevelés eredményességét, a nevelők munkájának hatékonyságát.

[67] http://prisonunited.blogspot.com/2011_02_01_archive.html (2011.12.) Letöltés ideje: 2018. április 30.

[68] http://bortonblog2.blogspot.com/2011/12/bortonbeli-neveles-presztizscsokkenese.html#more (2011.12.) Letöltés ideje: 2018. április 30.

(Fliegauf 2011) Több olyan tényezőt is azonosít, mely a jelenlegi helyzet kialakulásáért megítélése szerint felelős, közülük néhány fontosabbat kiemelve (Fliegauf 2011):

- a nevelők anyagi megbecsültsége alacsonyabb a biztonsági tiszti beosztásban dolgozó tiszteknél, ezért a nevelői beosztás nem vonzó a fiatalok számára;
- a börtönökre jellemző a nevelőnélküliség állapota (munkaidő utáni időszak, hétvége), azaz a börtön többnyire a nevelők nélkül működik;
- a nevelő segítő és a hatalomból adódó jutalmazó–fenyítő szerepének kettőssége azt eredményezi, hogy a fogvatartottak nem bíznak a nevelőkben;
- a nevelők „tolerancia meghasonulásban" élnek: segítséget kell nyújtaniuk a fogvatartottaknak a velük való azonosulás nélkül.

Fliegauf szerint a nevelői munka az utóbbi 10-15 évben folyamatosan veszített jelentőségéből, melyet súlyosbít az is, hogy nem alakult ki módszerspecifikus börtönnevelői képzés Magyarországon.

Összefoglalásként megállapítható: a korszak végére rendszerünk a szükséges eszközök birtokában sem volt képes meggyőzően ellátni vállalt feladatát. Ennek legfőbb oka a szakterületek széttagoltságában, a köztük áramló információ megrekedésében keresendő. Az oktatásban részt vevő szakemberek, a munkáltatás felelősei, a körleten szolgálatot teljesítő felügyelők és nevelők információ cseréje egyéni döntéseken alapul, ezért az elítéltről készült vélemények szakmai sablonokat igen, de valós megismerésen alapuló szakmai megállapításokat nem tartalmaznak. A szakterületek széttagoltságának velejárója a fogvatartottról kialakuló hiányos kép, mely alkalmatlan volt arra, hogy prognosztizálják, majd megelőzzék az intézeten belüli eseményeket, a legmegfelelőbb módszerekkel és programokkal támogassák a sikeres visszailleszkedést. A konkrét nevelési tevékenység vizsgálatakor hasonló problémába ütközünk: a megismerés kiemelten fontos időszakában alkalmazott módszereink esetlegesek (legtöbbször intézet, szakember és helyzetfüggőek), a befogadás során megszerzett információ felhasználása strukturálatlan, a megállapított szükségletekre - igen gyakran – semmilyen választ nem adunk.

1. 8. A jogi környezet változása a 2013. évi kodifikáció hatására

Világossá vált, hogy a nevelés egyszemélyes – a nevelő által képviselt – intézményként működve a rendszerváltást követően nem fejlődött a korábban prognosztizált irányba, sőt a pedagógia eszmerendszerére épülő, annak alapjait képező elvek egyre kevésbé szolgálták a büntetés-végrehajtási szervezet mindennapi működését. A nevelő komplex feladatrendszerét formális tevékenységek sokasága uralta, mely a mindennapi gyakorlattal (és elvárással) ellentétben állt, ezért munkáját esetenként súlytalannak és feleslegesnek érezhette. Ezzel párhuzamosan elérkezett

az idő arra, hogy a több mint fél évszázados nevelés fogalmát a büntetés-végrehajtás elhagyja, és egy új fogalmi rendszert alakítson ki a reintegrációs tevékenység központba állításával. Az új fogalomban már mindenki számára érthető módon szintetizálódik a fogvatartáshoz köthető speciális szaktudás: jelesül, hogy a büntetés-végrehajtás alaptevékenysége a fogvatartás alapját képező *kezelésre* és *biztonsági tevékenységre* irányul.

A 2015. január 1-jén hatályba lépett 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról (továbbiakban: Bv. törvény) alulról építkezve, gyakorlati szempontokat preferálva, a szakma és a társadalom által is egyaránt elfogadható alapot nyújt a nevelői tevékenység jövőbeni megújulásához. A Bv. törvény tálcán kínálja annak lehetőségét, hogy az elítéltek magatartására vonatkozó szakmai szemlélet megújuljon. A *treatment ideológia gyakorlati elemeinek újbóli megjelenéseként*, a nevelő feladataiba beépült egyfajta *terápiás irányultság*, pontosabban az erre ható elvárás. A reintegrációs tisztnek kiemelt szerepe van a fogvatartott megismerésében a *„Prediktív mérőeszköz”* (továbbiakban: PME) segítségével, a problémák kezelésében a PME által feltárt fogvatartási kockázatok terén. Egyik legfontosabb nóvum, a *progresszív rezsimrendszer működtetése* arra az elvre épül, hogy már nem elégséges, ha a fogvatartott szabálykövető, hanem el kell várni a hathatós együttműködését a kötelező és a szabadon választható reintegreciós programokban is. A törvény egységesítette a különböző célból létrehozott csoportok elnevezését, továbbiakban *részlegként* megjelölve azokat. Új jogintézményként vezette be a „hosszúidős speciális részleget” (HSR), „biztonsági speciális részleget” (BSR), a „pszichoszociális részleget”, „alacsony biztonsági kockázattal rendelkező fogvatartottak” (ABE) elhelyezésére szolgáló részleget és a „reintegrációs őrizetet”. A büntetés-végrehajtási jog eredményei jól láthatóan kiteljesedtek, annak ellenére, hogy elsősorban a túltelítettségből származó kedvezőtlen helyzet mindezt elnehezítette (Pallo – Forgács 2015).

1.3. A zárt intézeti nevelés filozófiájának átalakulása

Ahogy a fentiekben is láthattuk, a büntetés-végrehajtás szemléletmódjának átalakulása jól érzékelhető az utóbbi évtizedekben. A büntetés központú paradigmát egyre inkább felváltotta a nevelés/reintegráció központú megközelítés, melynek fő fókuszába a fogvatartottak készségeinek, képességeinek, ismereteinek a fejlesztése, valamint a személyiség pozitív irányba fordítását segítő tevékenységek (képzés-oktatás, munka, pszichológiai segítségnyújtás) állnak. Erre való reagálás igen nagy kihívást jelentett a büntetés-végrehajtásban dolgozók számára, hiszen egy másfajta módszertani kultúrával kellett megismerkedniük, illetve egyszerre kell ellátniuk a büntetés végrehajtását jogi és biztonsági szempontból magas színvonalon, ugyanakkor a fogvatartottak

nevelése, reintegrációja is rájuk hárult. Mindez komoly szerepkonfliktust jelenthet a fogvatartottakkal foglalkozó személyi állomány számára, hiszen *„a körleteken szolgálatot teljesítő dolgozóknak egyidejűleg kell afféle rendőri/ rendfenntartói szerepet betölteniük, ugyanakkor elvárás velük kapcsolatban a tanácsadói, konfliktuskezelői, mediátori teendők ellátása is”* (Fiáth 2015, 11).

Nemcsak a célmeghatározásban történt hangsúlyeltolódás, hanem a zárt intézeti nevelés pedagógiai alapelvei is megváltoztak. Egyrészt fontos kiindulópont lett a *konstruktív pedagógia szemléletmódjának erősödése*. A konstruktivista pedagógiával inkább a tanítás-tanulás folyamatainak vizsgálatánál találkozhatunk (lásd Nahalka 2002), de az utóbbi években a nevelési folyamattal is elkezdtek foglalkozni (Nahalka 2013). A konstruktivista pedagógia a nevelést alapvetően személyiségformálásként értelmezi, mégpedig úgy hogy az adott személy saját magát formálja: ebben pedig kiemelt szerepe van annak a pedagógiai környezetnek, amelyben él és tevékenykedik és nem mindegy, hogy a nevelési folyamatot végrehajtó személy milyen értékrendet közvetítenek. Ez az indirekt értékközvetítés hatása gyakran erőteljesebb mint a direkt értékközvetítés. A konstruktivista pedagógia másik nagyon fontos gondolata az előzetes tudás szerepe: a zárt intézeti nevelés egyik legfőbb kiindulópontja, hogy reagálni kell mindazokra, amit a fogvatartott magával hozott. Nem lehet hatékony nevelést végezni, ha nem vesszük figyelembe azt, hogy honnan jött, milyen hatások érték a szocializációja során. Ebből adódóan megfogalmazható a zárt intézeti nevelés egyik legfőbb alapelveként fogalmazhatjuk meg az alábbit: *a fogvatartottak előzetes tudására, tapasztalataira reagálni kell*, a reintegrációs folyamat szervezése során ezeket figyelembe kell venni.

Ebből kiindulva lehet megfogalmazni a második alapelvet, mely a tevékenykedtetés pedagógiájából ered. E pedagógiai paradigma szerint *a nevelt aktív részese* a nevelési folyamatnak, nem csak „csendes elszenvedője”. Ennek mentén a zárt intézeti nevelés során is arra kell törekedni, hogy valamilyen szinten vonódjon be a fogvatartott a nevelési folyamatba: természetesen tudjuk, hogy a bevonódás mértéke és minősége többféle tényezőtől függ, de az erre való törekvés mindenképpen ajánlatos a pedagógiai folyamatban. A tevékenykedtetés pedagógiájának szép példája az úgynevezett jóvátételi programok bevezetése. A jóvátétel célja az okozott kár, sérelem helyreállítása, amely leginkább szimbolikusan valósul meg: a társadalom és ezen belül is a közvetlen környezet, a kisközösségek számára próbálnak jóvátételt nyújtani. Erre számos jó példát tudunk hozni a hazai büntetés-végrehajtási intézetekből: nevelési-oktatási és szociális intézményeket festettek ki, szemetet szedtek a városban, állatmenhelyeket takarítottak.

Ezek a tevékenységek több szempontból is jelentősek: egyrészt a fogvatartottak felelősségvállalása is erősödhet, a munkára nevelés kiváló eszköze is lehet, másrészt pedig a tágabb értelemben vett társadalom érzékenyítését is támogatják ezek a programok[69].

A harmadik alapelv, mely a zárt intézeti nevelésben is alkalmazni kell: a *kompetenciaalapú fejlesztés*. Az elmúlt évtizedekben a szükségletalapú megközelítés mellett egyre inkább megerősödött a kompetenciaalapú fejlesztés iránti igény. A kompetenciának számos meghatározása van, ezek közül az 1997-ben a Pedagógiai Lexikonban megfogalmazott definíciót érdemes kiemelni: eszerint a képességek/készségek mellett az ismereteknek és az attitűdnek is fontos szerepe van. Nagy József modelljében a kompetenciát olyan pszichikus komponensrendszernek tekinti, amelynek „1) közvetlen felsőbb komponensrendszere a személyiség, és amelynek alsóbb pszichikus komponensrendszerei: 2) a motívumrendszer és 3) a tudásrendszer, valamint 4) az öröklött komponensek és 5) a tanult komponensek." (Nagy 2010, 8). Ahhoz, hogy kompetenciafejlesztésünk sikeres legyen, szükséges a személyiségfejlesztés, a motivációs bázis támogatása, az ismeretek közvetítése – a zárt intézeti nevelés is ezeken alapul. A Nagy József által megalkotott kompetenciarendszerben beszélhetünk egyrészt általános kompetenciákról, másrészt speciális kompetenciákról (Nagy 2010).

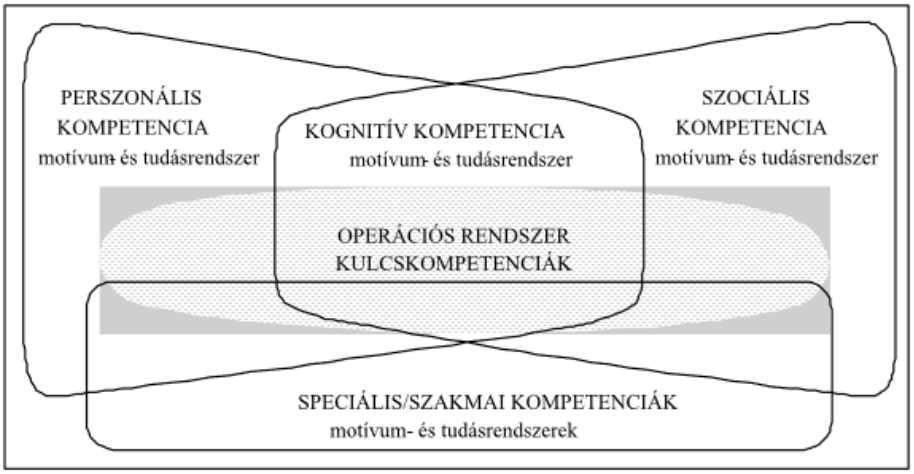

1. ábra: Nagy József kompetenciarendszere (Nagy 2010, 10)

Az általános kompetenciák közé tartozó kognitív kompetencia az információfeldolgozást segíti, míg a személyes (perszonális) kompetenciák az egyén túléléséért, életminőségének megőrzéséért, javításáért felelős. A szociális kompetencia pedig csoportok, szervezetek, a társadalmak megőrzését és fejlesztését szolgálja. A speciális kompetenciák körébe tartozik a hivatás, a szakma,

[69] Ezekről a programokról részletesebb információk olvashatóak a TÁMOP 5.6.3-12/1-2012-0001 projekt honlapján: http://tettprogram.hu/Letoltheto_kiadvanyok Letöltés ideje: 2018. április 30.

foglalkozás, tevékenységi kör. Természetesen ezek a kompetenciák egymással összefüggnek, kölcsönösen hatnak egymásra.

Az alapelvek között az *egyéni bánásmódot, az egyéniesítést, a differenciálást* is érdemes szem előtt tartani. Az egyéni bánásmód alapvetően abból a filozófiai megközelítésből indul ki, hogy minden ember egyéni és egyedi, más szükségletekkel rendelkezik. A pedagógiai folyamatoknak pedig ezekre az eltérő szükségletekre kell reagálnia, ezeket figyelembe véve kell megtervezniük a nevelés, a reintegráció folyamatát. Ennek az alapelvnek a megvalósulása jól látható a büntetés-végrehajtási intézetek működésében, hiszen az elítélteket többféle szempontok alapján is osztályozzák:

1. Kriminológiai szempontok: a bűncselekmény jellege, az ítéleti idő, a hátralévő idő, visszaesési jellemzők
2. Szociológiai szempontok: nem, életkor, anyagi, kulturális és szociális háttér, iskolázottság
3. Kezelési szempontok szerint: sajátos szükségletek (például értelmi képesség, agresszivitás, függőségi problémák, szexuális másság, pszichés/mentális zavarok)

Ezeket a fenti szempontokat figyelembe véve alakítják ki az egyéniesített fogvatartási programtervet (amit általános pedagógiai szempontból akár nevezhetünk egyéni fejlesztési tervnek). Az egyéniesített fogvatartási program elkészítésének első nagyon fontos lépése a fogvatartott komplex megismerése, az adatgyűjtés, melynek legfőbb forrása maga a fogvatartott, de emellett a társszervek dokumentációit (már amennyiben rendelkezésre áll) is érdemes átvizsgálni, illetve a befogadáskor felvett pszichológiai tesztek eredményei is segíthetik az egyéni fejlesztés megtervezését és végrehajtását.

A *pedagógiai értékeléssel* kapcsolatban is fontos átalakulás figyelhető meg az utóbbi évtizedekben. A pedagógiai értékelés az egyik legismertebb nevelési és oktatási módszer. A nevelés szempontjából értékelésről beszélünk akkor, ha jutalmazunk, elismerünk vagy büntetünk, elmarasztalunk valakit. A különböző nevelési felfogások eltérő hangsúllyal ugyan, de igen hasonlóan értelmezik a jutalmazás-büntetés lényegét, célját. Egységes az álláspont abban, hogy a büntetés és a jutalmazás célja a büntető, jutalmazó személy által közvetített értékek megerősítése, az általa elvetettek gyengítése. A jutalmazás és büntetés funkciója a preferált tevékenység- és magatartásformák gyakorlása, a nemkívánatos magatartásformák és tevékenységek demotiválása, azaz magatartás- és tevékenységszabályozó funkciót töltenek be. A minősítő és fejlesztő értékelés között óriási különbségek vannak: a minősítés megcímkézi az adott személyt, míg a fejlesztő értékelés támpontot ad a fejlődéshez. Természetesen abban a speciális közegben, amelyet a büntetés-végrehajtás jelent, nem tudjuk és nem is lehet teljes mértékben nélkülözni a minősítést, ugyanakkor érdemes törekedni arra, hogy a fogvatartott támpontot kapjon arra a fejlődéséhez.

A zárt intézeti nevelésben is egyre alapvetőbb követelményként jelenik meg az *együttműködés és kooperáció a szakemberek között*. Ahhoz, hogy a jogszabályban is megfogalmazott elvárásnak megfeleljenek a reintegrációt végző személyi állomány, egyre nagyobb szükség van a szakemberek közötti együttműködésre (itt elsősorban a pszichológus kollégákra, a biztonsági feladatot ellátókra, az iskolai oktatókra, a börtönpártfogóra kell gondolni). A büntetés-végrehajtási intézetek reintegrációs tevékenységében a rendszerváltás óta egyre nagyobb szerepet kapnak a civil szervezetek munkatársai. Az ő jelenlétük egyszerre jelent könnyebbséget és kihívást, hiszen egyrészt színesítik a tevékenységeket, ugyanakkor a biztonsági szempontokról sem szabad elfeledkezni.
Láthatjuk, hogy számos területen új kihívásoknak kell megfelelniük a büntetés-végrehajtásban dolgozóknak. A változásokra való reagálás alapvetően fontos minden szakember számára, éppen ezért a büntetés-végrehajtásban dolgozókkal szemben is új elvárások fogalmazódtak meg.

2. A fogvatartás és reintegráció fogalmi megközelítése

Bevezetés

A reintegráció legfontosabb és legáltalánosabb célja a bűnelkövető szabadulása utáni társadalomba való beilleszkedésének, visszailleszkedésének elősegítése. Ehhez szükséges a bűnismétlés megelőzése, az elkövető munkaerőpiaci reintegrációja, életkörülményeiből adódó hátrányainak csökkentése és személyiségének, szociális készségeinek fejlesztése. Ahhoz, hogy a reintegráció sikeres legyen, a reintegrációs tevékenység során az elkövetőnek fel kell ismernie tette társadalomra való veszélyességét és lehetőség esetén enyhíteni, jóvátenni azt. A szabadságvesztés során alkalmazott módszerek és eljárások nagymértékben befolyásolják a végrehajtás sikerét.

A magyar büntetés-végrehajtási rendszer működésének módszereihez kapcsolódó releváns fogalmak meghatározásánál több évtizedes zavar uralkodik, aminek egyik oka az idegen nyelvű szakirodalmak eltérő szaknyelvi értelmezése és a különböző fordítások változó használata. A fejezet első részében a reintegrációs tevékenység szempontjából kiemelt fontossággal bíró fogalmak értelmezésére vállalkoztunk: a reintegrációs programok működtetését, az egyéniesítés és differenciálás módszerét és a rezsimek rendszerét tárgyaljuk részletesebben.

A szabadságvesztés céljának érvényesülése a Bv. törvény feladatrendszerét és új jogintézményeit figyelembe véve öt alappilléren nyugszik, amelyek hagyományos és új vagy részben új elemeket foglalnak magukban. Fejezetünk második részében a fogvatartás hagyományos alappilléreit tárgyaljuk részletesebben.

3. Reintegrációs programok és egyéniesítés

A büntetés-végrehajtási szakemberek számára igen széles körű azon programok köre, amelyeket az intézeti beilleszkedés és a későbbi reintegráció szolgálatába állíthatnak. A börtönben zajló reintegrációs tevékenység értelmezésekor megállapítható, hogy *reintegrációs programként azonosítjuk az előre eltervezett és tudatosan irányított események összefüggő sorozatát, amelyek előkészítik, illetve lehetővé teszik az elítélt intézeti rendbe,*[70] *majd a társadalomba való beilleszkedését.* A végrehajtásért felelős szerv önállóan vagy más szervezetekkel együttműködve irányíthatja a programokat, mindemellett lehetőséget biztosít az önszerveződő fogvatartotti kezdeményezéseknek is.

Reintegrációs programok közé sorolandóak a következők:

– foglalkoztatás (munkáltatás, oktatás, képzés, sport, szabadidős programok, speciális kockázatcsökkentő programok stb.);
– családi és társadalmi kapcsolatok támogatása;
– vallásgyakorlás, lelkigondozás;
– önállóan vállalt tevékenységek.

Más szempontból csoportosítva, a bv. intézet a szabadság elvonása során működtet *kötelező jellegű programokat* (munkáltatás, oktatásban való részvétel 16 éves kor alatt, szerződésben vállalt programon való részvétel); *jutalomból adható programokat* (kiemelt közművelődési programon való részvétel, kiemelt sportprogramon való részvétel) és támogat *szabadon választható programokat* (önsegítő csoportok, tankörök, szakkörök).

A reintegrációs programok csak akkor szolgálhatják hatékonyan a visszailleszkedést, ha azok az elítélt személyiségéhez, egyéni képességeihez igazodnak, és szükségleteivel is találkoznak. Ebből következik a második kiemelendő szakmai módszerünk az *egyéniesítés,* amely már igen korán a büntetőeljárás időszakában érvényesül, mivel a bíróság mérlegeli az – elsősorban a bűncselekményben megnyilvánuló – egyéni társadalmi veszélyességet és ennek megfelelő

[70] Magában foglalja az elítélt befogadását, megelőző életkörülményeiből, életviteléből eredő hátrányainak csökkentését, személyisége és szociális készségei fejlesztését.

differenciáltsággal állapítja meg a büntetés tartamát, a végrehajtás módját. Az egyéniesítés folytatódik az elítélt befogadásával és érvényesül a szabadulásig, sőt az utógondozás differenciált megszervezésével a szabadulást követően is. Az egyéniesítés módszere nemcsak a reintegrációs szakterület sajátja, hanem a végrehajtás egészét áthatva *megjelenik az őrzésben, felügyeletben és a foglalkoztatásban, valamint az egészségügyi ellátásban* is. A végrehajtás egyéniesítése nem jelentheti azt, hogy az intézet minden egyes elítéltet egyedi módon kezeljen, de szükségessé teszi az elítéltek nemek, életkor és fokozatok szerinti csoportosításán túl a személyiséghez igazodó kriminológiai, biztonsági, nevelési és egészségügyi szempontok szerinti csoportképzését is. Az egyéniesítés további érvényesítése az egyes csoportokon belül kialakított speciális nevelési, kezelési módszerek alkalmazásával történhet.

A reintegrációs tiszt a befogadási eljárás során feltérképezett fogvatartási kockázati elemekből kiindulva kaphat képet a fogvatartott személyiségjegyeiről és egyéni motivációiról. Elsősorban a hiányzó és meglévő alapkészségeit veszi figyelembe az egyéniesített fogvatartási programterv kialakításakor, amelynek szerves részét képezi a reintegrációs programok halmaza.

4. Differenciálás

A fogvatartottak jobbítását célzó törekvés sosem volt idegen a büntetés-végrehajtással kapcsolatos szakmai diskurzustól. A második világháborút követően ez a fajta szándék azért erősödhetett meg, mert tudományosan is elismert érvek[71] szóltak amellett, hogy a börtön olyan személyiségromboló intézmény, amely több szempontból diszfunkcionális. A másik ok, amely hozzájárult a javító célzatú büntetés-végrehajtás előtérbe kerüléséhez, azon újfajta módszerek megjelenése volt, amelyek az eltelt évtizedekben ugrásszerűen fejlődő társadalomtudományokhoz köthetőek.[72] A nyugati társadalmak börtönügyében egyre inkább felerősödött az a szemlélet, miszerint különösen a pszichológia, de a szociológia és a pszichiátria is olyan eszköztárral bír, amely alkalmas megváltoztatni az embert. Az úgynevezett *treatment* alaptétele szerint a kriminális viselkedés oka a személyiségben rejlik, így arra nem büntetéssel, hanem kezeléssel kell hatni. „A treatment három alapvető elemet tartalmazott: a határozatlan tartamú büntetés elvét, a klasszifikációt[73] és a különféle programokat."[74]

[71] Az amerikai társadalomtudományi kutatások eredményeként létrejövő elméletek jeles képviselői, Donald Clemmer, Gresham Sykes (1922–2010) és Erving Goffman (1922–1982) adtak fogalmi keretet a börtön világának jobb megismeréséhez.
[72] FORGÁCS 2013.
[73] A büntetés-végrehajtási rendszerekben működő egységes felmérés, kategorizálás.
[74] HUSZÁR 1997, 67.

Bár hazánkban a nyugat-európaihoz hasonló fejlődési folyamat nem zajlott le, mégis a *treatment* egyes elemei kimutathatók a korszakra jellemző gondolkodásban. Huszár értelmezésében a *klasszifikáció* vagy az annak megfelelő módszerek bevezetésének lehetősége ekkor több formában (javaslat, koncepció) is felmerült. Egyrészt egy specializált központi kivizsgáló gondolatával, másrészt azzal, hogy a nevelő tevékenységében kiemelt szerepet kapott a fogvatartott megismerése, az úgynevezett neveltségi szintek meghatározása és a nevelési terv kidolgozása.[75] A differenciálás – a végrehajtás egészét érintő komplex módszerként – már 1966-tól[76] folyamatosan jelen van a vonatkozó jogszabályokban. Nem véletlen, hogy később a büntetés-végrehajtási nevelés fejlesztési koncepciója[77] kapcsán is kiemelt szerep jutott a nevelési szempontú differenciálásnak,[78] amelyben a *treatment* eszmeisége köszönt vissza. Visszatekintve a 80-as évekre, Huszár az alábbi jellemzést adta a korszak szakmai szemléletét vizsgálva: „A treatment magyar (általában szocialista) változatának sajátossága az volt, hogy a személyiség formálása nem elsősorban mint terápiás (tehát pszichológusi), hanem inkább mint pedagógiai […] feladat jelentkezett.” [79]

A differenciálás fogalmát több értelemben használták és használják napjainkban is:

– a szakmai terminológiában megjelenő *személyiség szerinti differenciálás,* leginkább az egyéniesítés megfelelőjeként értelmezhető;

– a *differenciált rezsim* fogalma az intézeten belüli, eltérő sajátosságokkal rendelkező részlegeket jelenti;

– a *szakterületek szerinti differenciálás,* amelynek segítségével egyes szakterületek (biztonság, reintegráció, egészségügy, nyilvántartás) saját prioritásuk szempontjából csoportosítják a fogvatartottakat;

– használjuk az *intézet* vonatkozásában is a differenciálás kifejezést, amely különböző feladatokra (például fiatalkorúak, nők szabadságvesztésének végrehajtására) szakosodott intézeteket jelöl;

– és végezetül alkalmazzuk a *rendszer* szintjén is, amikor a végrehajtás során alkalmazott módszerekről, eljárásokról beszélünk egy büntetés-végrehajtási szisztéma vonatkozásában.

Fogvatartás és reintegráció szempontjából vizsgálva a *differenciálás a végrehajtás egészét érintő komplex módszer, amely alatt a fogvatartottak csoportosítását értjük meghatározott szakmai szempontok alapján.* A kezelésszempontú differenciálás alapja a fogvatartott megismerése során

---

[75] HUSZÁR 1997.

[76] Lásd: *1966. évi 21. tvr.* a szabadságvesztés büntetés végrehajtásáról és az előzetes letartóztatás végrehajtásáról.

[77] *A büntetés-végrehajtási nevelés fejlesztési koncepciója* 1986.

[78] Amely az életkor, a kriminogén faktorok, a büntetési idő és a személyiség szerinti csoportosítást jelentette.

[79] HUSZÁR 1997, 67.

feltárt jellemzők segítségével a hasonló sajátosságokkal rendelkezők azonos csoportba sorolása, utat mutatva az egyéniesített bánásmód irányába, amely előfeltétele a visszaesés csökkentésének. A differenciálás az alábbi előnyöket hordozza magában:

– a különböző módszereket és eszközöket koncentráltan lehet alkalmazni az azonos szükségletek megvalósítása érdekében;
– mivel a csoport azonos típusú elítéltekből áll, a specifikus kezelés az azonos csoporttagok kezelési szükségleteinek megfelelően történhet;
– az elítéltek nagyobb csoportjánál teszi lehetővé a hatékony kezelést;
– segíti a csoporttagok közötti feszültségek és konfliktusok csökkentését.

A kezelés szempontjából történő differenciálás nyolc fő kategóriába sorolható:[80]

– az *életkor szerinti differenciálás* során legfontosabb csoportként a fiatalkorú fogvatartottakat kell megemlíteni, akik aránya 1,4%-os a fogvatartotti népességben, az utóbbi években csökkenő tendenciát mutatva. Az életkor szempontjából speciális kezelési szükséglettel bírnak a fiatal felnőttek, akik a fogvatartotti népesség 4%-ában képviseltetik magukat. Bár nem tartoznak a fiatalkorúak kategóriájába a végrehajtás szempontjából, mégis életkori sajátosságaik tekintetében hasonlítanak a fiatalkorúként nyilvántartott fogvatartottakhoz. Az életkor szerinti differenciálás sorában utolsóként említendő az időskorú fogvatartottak (60 éven felüliek) csoportja, amely 3,8%-a a fogvatartotti népességnek, arányuk pedig folyamatosan növekvő tendenciát mutat.
– *a nemek szerinti differenciálás* során a női fogvatartottak 7,36%-os aránya emelendő ki, mivel a fogvatartás és a reintegráció szempontjából a csoport sajátosságaihoz illeszkedő bánásmódot és reintegrációs támogatást igényelnek;
– *a büntetőjogi differenciálás* a végrehajtási fokozatok szerinti csoportosítást jelenti, amelyet a bíróság határoz meg. Elítélteknél a végrehajtási fokozat tekintetében a börtön szerepel az első helyen (54,7%), majd ezt követi a fegyház (35,2%) emelkedő tendenciával[81] és a fogház fokozata (10%). Az elítélteknek – a végrehajtási fokozat függvényében – eltérő az életrend meghatározottsága, az intézeten belüli mozgása, őrzése, felügyelete, ellenőrzése, a programokon való részvétel lehetősége, jutalmazása, fenyítése, a feltételes szabadságra bocsátás ideje;
– *a fogvatartás jogi jellege szerinti differenciálás* során képzett csoportok között a legnagyobb arányban az elítéltek (77%) és a letartóztatottak csoportja (20%) képviselteti magát.

[80] A fogvatartotti csoportokra vonatkozó adatok forrása: *Büntetés-végrehajtási szervezet évkönyve* 2017. (szerk: Várkonyi Zsolt Kristóf; Kiadó: BVOP)
[81] A fegyház végrehajtási fokozatban lévők aránya 2017-ben 4,8%-kal emelkedett.

A letartóztatottak csoportja az utóbbi években a fogvatartotti populációban csökkenő tendenciát mutat. Az elzárás hatálya alatt állók jóval szűkebb arányban vannak jelen (2%) a fogvatartotti népességben, míg a kényszergyógykezeltek és ideiglenesen kényszergyógykezeltek aránya nem haladja meg az 1%-ot;

– *az egészségügyi és mentális állapot szerinti differenciálás* szakterületi vizsgálatot és diagnózist igényel. Egészségügyi szempontból megkülönböztetünk időszakos vagy végleges csoportba sorolást a fogvatartott állapotától függően. A mentális okokból történő csoportképzés lehetőséget ad enyhébb értelmi fogyatékossággal, pszichés zavarral küzdők vagy diagnózisban lefektetett kóros elmeállapotúvá vált fogvatartottak speciális elhelyezésére és kezelésére;

– *a visszaesés szempontjából történő differenciálás* esetén szakmailag indokolt az első bűntényes elítéltek börtönártalmak kialakulását megelőző elhelyezése és kezelése. Az első bűntényes elítéltek elkülönített elhelyezésére (a továbbiakban: specializált részleg)[82] vonatkozó elgondolás kiindulási alapja, hogy a visszaesési kockázat csökkentésére jelentős hatást gyakorol a komolyabb börtöntapasztalattal, széles körű kriminális háttérrel bíró visszaeső fogvatartottaktól való különválasztás;

– *a bűncselekmény alapján történő differenciálás* szakmai szempontjából elsősorban a hosszú idős szabadságvesztéssel rendelkezők, kábítószerfüggők vagy szexuális indíttatású bűncselekmények elkövetőinek csoportosítása és speciális kezelése a cél;

– *az iskolai végzettség szerinti differenciálás* a fogvatartottak foglalkoztatásában játszik nagy szerepet, konkrét elkülönítést nem igényel.

A differenciálás során létrejövő csoportok (például a kötelező elhelyezés okán, a programok szervezésének megkönnyítése érdekében) együtt is elhelyezhetők, de az együttes elhelyezés nem feltétele a differenciálásnak (például alapfokú iskolai végzettséggel nem rendelkezők csoportja külön is elhelyezhető).

5. Rezsimek

A modern büntetés-végrehajtási rendszerek egyik legfontosabb jellemzője, hogy a fogvatartottakat szabadságelvonásuk jogi jellege szerint, továbbá szükségleteik és biztonsági besorolásuk által meghatározott végrehatási körülmények közé, azaz *rezsimekbe* sorolja. A rezsimek sokszínűségét a *rendelkezésre álló elhelyezési formák, reintegrációs programok és a napirend kombinációja* adja.

[82] Az első bűntényes elítéltek koncentrált elhelyezése 2018 februárjától érvényesül.

Az intézetekben a fogvatartottak elhelyezése alapvetően *zárkában,*[83] de a jogszabály által meghatározott esetben *lakóhelyiségben*[84] is történhet. Bár a zárka és a lakóhelyiség közti alapvető különbséget a jogszabály a nyílászárók biztonsági felszereltségére és a vizesblokk meglétére szűkíti le, a gyakorlatban ennél több lehetőség adott az intézetek számára, hogy a személyes élettér kialakításában jelentős különbséget tegyenek. A lakóhelyiség felszereltsége és kényelmi funkciói a jogszabály által megengedett korlátok között bővíthetők, míg a zárka vonatkozásában jóval szigorúbb szabályok az irányadók. A büntetés-végrehajtási intézetben az állandó elhelyezést biztosító zárkákon kívül több típus alakult ki a gyakorlatban, így beszélhetünk befogadó, egészségügyi, fegyelmi, biztonsági zárkáról vagy a speciálisan hosszú idős fogvatartottak részlegén kialakított két külön helyiségből álló lakózárkáról. Atipikus zárkaként tartjuk számon az ön- és közveszélyes magatartást tanúsító fogvatartottak elkülönítésére szolgáló zárkát, amely nem rendelkezik berendezési tárgyakkal.

A *reintegrációs programok* során az alkalmazott eljárásokat az elítélt személyiségéhez, egyéni képességeihez, szükségleteihez kell igazítani. A végrehajtás egyéniesítése szükségessé teszi az elítéltek meghatározott szempontok alapján történő differenciálását. Az egyéniesítés további érvényesítése az egyes csoportokon belül kialakított speciális reintegrációs, kezelési, gondozási módszerek alkalmazásával történhet, amely során kiemelten fontos, hogy a programot a fogvatartott együttműködésével kell meghatározni és kialakítani. (Bővebben lásd a fejezet elején.)

A büntetés-végrehajtási intézet *napirendben* határoz meg minden olyan tevékenységet, amely a napi folyamatos működést biztosítja.
A napirendben kell meghatározni:

– az ébresztő és a takarodó;
– a nyitás és zárás;
– a létszámellenőrzés;
– az étkezés;
– a szabad levegőn való tartózkodás;
– a munkavégzés, az oktatás, az orvosi rendelés, a szabadidő eltöltése és a jogorvoslatok idejét, helyét, módját.

[83] A zárka az elítéltek elhelyezésére szolgáló olyan helyiség, amelynek ajtaja, ablaka (a továbbiakban: nyílászárók) a külön rendelkezésekben meghatározott biztonsági követelményeknek megfelel. A zárkában folyó vízzel ellátott mosdót, illetve – az ön- és közveszélyes magatartást tanúsító elítéltek elhelyezésére kialakított zárka kivételével – elkülönített WC-t kell kialakítani.
[84] A lakóhelyiség az elítéltek elhelyezésére szolgáló olyan lakhatásra alkalmas helyiség, amelynek nyílászáróinál a zárkára meghatározott biztonsági berendezés (felszerelés) mellőzhető. A lakóhelyiségeknél a tisztálkodáshoz szükséges folyóvizet, fürdőt, illetve WC-t körletenként kell biztosítani.

Mivel a reintegrációs programokban történő részvétel szorosan összefügg a fogvatartott számára meghatározott életrendbeli kötöttségek mértékével és az intézeten belüli mozgásának lehetőségeivel, a napirend a kontroll egyik eszközeként is értelmezhető.

4.1. A rezsimek típusai

A rendelkezésre álló elhelyezési formák, reintegrációs programok és napirend kombinációjaként létrehozható rezsimek számát – az átláthatóság és egységesség indokával – a büntetés-végrehajtás észszerű keretek között igyekszik tartani. Az intézetek elsősorban azokat a rezsimformákat részesítik előnyben, amelyek a jogszabály által meghatározva, részletes szabályozással rendelkeznek:

– a *jogszabályok által meghatározott rezsimeken* belül megkülönböztetjük az úgynevezett *standard rezsimeket,* amelyek különleges kezelést nem igénylő fogvatartotti csoportok számára lettek kialakítva. Ilyenek lehetnek a különböző végrehajtási fokozaton belül meghatározott enyhe, általános és szigorú rezsimek, az enyhébb végrehajtási szabályok (EVSZ), az átmeneti részleg, a befogadó részleg, a letartóztatottak számára létrehozott enyhe, általános és szigorú rezsimek;

– szintén a jogszabályok által meghatározott rezsimek csoportjába tartoznak azok a *speciális rezsimek,* amelyek sajátos kezelési igényű fogvatartottak számára jöttek létre. Ebbe a csoportba tartozik a gyógyító-terápiás részleg, a hosszú idős speciális rezsim (HSR), a drogprevenciós részleg, a pszichoszociális részleg és az alacsony biztonsági kockázatba sorolt fogvatartottak csoportja (ABE);

– az intézet napi működését könnyítendő és a helyi sajátosságokat mutató fogvatartotti csoportok részére az intézet parancsnoka saját hatáskörében további rezsimeket hozhat létre. A dolgozó és nem dolgozó fogvatartottak elkülönített elhelyezését és a munkahely szerinti közös elhelyezést szolgálja a *gyakorlati szempontok által létrehozott rezsimek* csoportján belül a *napirend szervezésének érdekében létrehozott rezsimek* működtetése;

– a gyakorlati szempontok által meghatározva további rezsimek létrehozására adott lehetőséggel élve az intézetek működtethetnek *helyileg fontosnak tartott speciális fogvatartotti csoportok számára létrehozott rezsimeket* is (például erőszakmentes részleg).

1. táblázat

A rezsimek csoportosítása

Rezsimek

Jogszabály által meghatározott rezsimek:	Gyakorlati szempontok által meghatározott rezsimek:
– standard rezsimek – speciális rezsimek	– napirend szervezése érdekében létrehozott rezsimek – helyileg fontosnak tartott speciális fogvatartotti csoportok számára létrehozott rezsimek

Forrás: a szerző szerkesztése

6. A fogvatartás és reintegráció hagyományos alappillérei

A Bv. törvény feladatrendszerét és az új jogintézményeit figyelembe véve öt alappilléren nyugszik. Az öt alappillér magában foglalja a *családi és a társadalmi kapcsolatok támogatását, a munkaerőpiaci esélyek javítását, a testi és a szellemi állapot megfelelő szinten tartását.* Új vagy részben új elemként azonosítható alappillérnek tekintjük a *kockázati elemek feltárását és optimalizálását* és *a belső motiváció erősítését.*

2. táblázat

A fogvatartás és reintegráció alappillérei

Hagyományos elemek:	Új elemek:
– családi és társadalmi kapcsolatok támogatása – munkaerőpiaci esélyek javítása; – testi és szellemi állapot szinten tartása	– kockázati elemek feltárása és optimalizálása – belső motiváció erősítése

Forrás: a szerző szerkesztése

Az öt alappillér a szabadságvesztés során érvényesülve a végrehajtás során segíti a sikeres intézeti beilleszkedést, a fogvatartás kezelési és biztonsági céljait. Ezen túl a szabadulást követő támogatással és utógondozással kiegészülve szakmailag is hatékonyan hozzájárulhat az elítéltek társadalmi visszailleszkedéséhez és újabb bűncselekmény megelőzéséhez.

6. 1. A családi és társadalmi kapcsolatok támogatása

Az öt alappillér elemei közül a fogvatartottak számára kiemelt jelentőségű a *családi és a társadalmi kapcsolatok támogatása,* amely leghatékonyabb segítője, hiánya pedig gátló tényezője is lehet a visszailleszkedésnek. A kapcsolattartók az elítélt életének különféle színterein

játszhatnak szerepet. Az intézet által engedélyezett személyek lehetnek családtagok, barátok, de lehetőség van volt munkaadókkal történő kapcsolattartásra is. Elsősorban a visszailleszkedésben szerepet játszó szervezetek (karitatív szervezetek, egyházak)[85] kerülhetnek fel az úgynevezett kapcsolattartói listára.

A kapcsolattartás gyakoriságát vizsgálva kiemelkedő a közeli hozzátartozók és barátok jelenléte a fogvatartottak életében. A visszailleszkedés szempontjából vizsgált társas kapcsolatok szerepe House meghatározásában *társas támogatásként* értelmezhető,[86] amelynek elemei: az érzelmi gondoskodás, az anyagi segítség, az információátadás és a megbecsülés.[87] A magyar büntetés-végrehajtás által a fogvatartottak részére felkínált „kapcsolattartási repertoár" a társas támogatás minden elemét magában foglalja. A kapcsolattartás lehetőségeinek tekintetében megkülönböztetünk *intézetelhagyással nem járó módozatokat* (levelezés, telefonbeszélgetés az intézet által biztosított telefonnal, csomag küldése és fogadása, látogató fogadása, elektronikus kapcsolattartás) és az *intézet elhagyásával járó kapcsolattartási formákat* (látogató, büntetés-végrehajtási intézeten kívüli látogató fogadása, kimaradás és eltávozás).

A fogvatartott az intézet által engedélyezett személyekkel és szervezetekkel tarthat kapcsolatot. Kapcsolattartók lehetnek a fogvatartott hozzátartozói, visszailleszkedést elősegítő külső szervezetek, de más személyek is tartozhatnak ebbe a kategóriába. A fogvatartottat az első foglalkozás alkalmával tájékoztatni kell a kapcsolattartói hozzájárulás megkéréséről.
Közeli hozzátartozónak minősül:

- a házastárs;
- az egyenes ágbeli rokon;
- az örökbefogadott, a mostoha- és nevelt gyermek;
- az örökbefogadó-, a mostoha- és a nevelőszülő;
- a testvér.

Hozzátartozó továbbá:

- az élettárs, az egyenes ágbeli rokon házastársa;
- a jegyes, a házastárs egyenes ágbeli rokona és testvére;
- valamint a testvér házastársa.

[85] RUZSONYI 2002.
[86] House a társas támogatás olyan meghatározását alkotta meg, amelyet eredetileg a társas támogatás és a mentális összefüggés vizsgálatainál használt. Lásd: HOUSE 1981.
[87] HOUSE 1981.

6.1.1. Az intézet elhagyásával nem járó kapcsolattartási módozatok

A börtönbüntetés alatt a társas támogatás a kapcsolattartás szabályozott formáin keresztül érvényesül. A leggyakrabban használt kapcsolattartási lehetőség a *levelezés,*[88] amely gyorsasága és költséghatékonysága miatt még napjainkban is kedvelt a fogvatartottak körében. A levelezés tartalmilag ellenőrizhető, gyakorisága és terjedelme nem korlátozható. A levelezés egy sajátos formája a *házi levél,* amely engedélyezhető az intézeten belül fogva tartott közeli hozzátartozók számára. Nem ellenőrizhető a hatóságokkal, nemzetközi szervezetekkel, az alapvető jogok biztosával, a nemzeti megelőző mechanizmus szervezetével, a védővel és a külképviseletekkel történő levelezés.

A kapcsolattartás lehetőségei közül kiemelt jelentőségű a *látogatófogadás*[89] a társas kapcsolatok fenntartásában és az ezekből származó társas támogatás áramlásában.[90] A látogatók személyét tekintve főleg a testvérek, a szülők és a házastársak szüleinek látogatásai növelhetik a visszailleszkedés esélyét.[91] A kapcsolattartás ezen formája a család és hozzátartozók számára komoly költségekkel jár, ezért jelentős hatást gyakorol tartósságára és intenzitására a család anyagi háttere.

A látogatásról szóló értesítés kiállítása előtt a reintegrációs tiszt nyilatkoztatja az elítéltet, hogy mely nyilvántartásban szereplő kapcsolattartóit kívánja fogadni. A reintegrációs tiszt az elkészített értesítést a látogatás esedékessége előtt legalább tíz nappal átadja az elítéltnek, aki azt levele mellékleteként küldi el kapcsolattartójának. Az elítéltek kérelmére az értesítés soron kívül is kiadható. Egyidejűleg több alkalomra szóló értesítés is kiküldhető, ha a látogatás későbbi időpontjai előre programozhatók, és az elítélt megjelöli, hogy az egyes alkalmakra mely kapcsolattartóit kívánja fogadni.

Egyes látogatási szituációk igen különbözőek lehetnek:

– az általánosan és leggyakrabban alkalmazott lehetőség az úgynevezett *asztal mellett történő* látogatófogadás, ahol a résztvevők nincsenek fizikailag elválasztva egymástól, de érintkezésük nem megengedett;

[88] A levél írásos formában megjelenített, egyedi, illetve személyes jellegű közleményt, adatot, információt tartalmazhat, amely postai úton borítékban is küldhető. Levélként kezelendő a levelezőlap és a képes levelezőlap és a nyomtatvány is. A levelet tartalmazó borítékban fénykép is elhelyezhető.

[89] Az elítélt havonta legalább egy alkalommal minimum 60, maximum 90 percben fogadhat 4 főt látogatóként.

[90] CONNOR–TEWKSBURY 2015.

[91] DUWE–CLARK 2011.

– a látogatás biztonságilag jobban behatárolt formája *rácson keresztül vagy zárt fülkéből telefonnal* történik. Ebben az esetben mindennemű érintkezés kizárt a fogvatartottal;

– a harmadik, talán a reintegrációt legjobban támogató módozata a látogatásnak az úgynevezett *családi beszélő,* ahol a családtagok a többi látogatótól térben (leginkább optikailag) elhatárolva, ezáltal bensőségesebb formában lehetnek együtt.

Ha a látogatásról szóló értesítés kiküldésekor *ismertek azok a körülmények,* amelyek alapján a parancsnok a beszélgetést *rácson keresztül vagy zárt fülkéből távbeszélőn* keresztül engedélyezi, úgy azt az értesítésen *fel kell tüntetni.* Ha a látogatás nem az értesítésen feltüntetett módon történik, erről a látogatás megkezdése előtt az elítéltet és a látogatót szóban kell tájékoztatni. Ha a parancsnok elrendeli, hogy az elítélt a látogatóval csak rácson keresztül beszélhet, azt lehetőleg térben és időben a többi látogatástól elkülönítve kell megszervezni. Ha olyan személy érkezik látogatási céllal, akinek *neve az értesítésen nem szerepel,* de az elítélt kapcsolattartói között nyilvántartott, a látogatás végrehajtásának irányításával megbízott *vezető vagy a reintegrációs tiszt az elítélt kérelme alapján engedélyezheti* a látogatást.
Ha a fogvatartott hozzátartozói a szabadságvesztés-büntetés helyéül szolgáló büntetés-végrehajtási intézettől távol laknak, akkor lehetőség van a lakóhelyükhöz legközelebb lévő intézetben lebonyolítani a látogatást. Arra is van példa, hogy az elítélt más büntetés-végrehajtási intézetben fogva tartott közeli hozzátartozóját kívánja meglátogatni, ilyenkor mindkét intézet parancsnokának engedélye szükséges a látogatás megszervezéséhez.

Napi szinten használható kapcsolattartási lehetőség a *telefonálás*[92] az intézet által biztosított mobiltelefonnal. Jelentősen változott 2015-től a büntetés-végrehajtási intézetekben a fogvatartottak telefonálási lehetősége. Míg a jelzett időpontig a zárkán kívül és mások által is használt (ezért időben is korlátozott) telefonhasználatra volt csak lehetőség, addig napjainkban a fogvatartott magánál tarthatja „kölcsönkészülékét", és zárkán belül, sorban állás nélkül kezdeményezhet hívást a hozzátartozóval. A híváskezdeményezés időszakát a napirend határozza meg, így egy jóval szélesebb idősáv áll a fogvatartott és kapcsolattartója rendelkezésére.

A társas támogatás anyagi segítségnyújtásának kiemelt szereplője a *csomag* küldése és annak fogadásának lehetősége. A felmerülő biztonsági igényekre reagálva a csomag kívülről való feladása megváltozott.[93] Az új szabályozás egy internetes felület[94] (webshop) létrehozását

[92] A telefonálás adható mértéke rezsimkategóriánként változó: heti 10 perctől heti 75 percig terjedhet.
[93] A Bv. törvény változása 2018 júliusával módosította a csomagküldés szabályait.
[94] *Forrás:* www.bvcsomag.hu/auth (A letöltés dátuma: 2019. 05. 22.)

igényelte, ahol a fogvatartottak engedélyezett kapcsolattartói meghatározott termékkörre (élelmiszer, tisztálkodási cikk) vonatkozóan csomagot tudnak küldeni a fogvatartott részére. A csomagrendelésnek, illetve a csomagnak meg kell felelni a jogszabályi előírásoknak, illeszkedve a büntetés-végrehajtási intézetek egységes házirendjéhez. A jogszabály továbbra is lehetőséged ad arra, hogy az elítélt saját költségén küldjön csomagot hozzátartozóinak, tehát a társas támogatások ezen formája kétirányú.

Az elektronikus kapcsolattartás legújabb formája a *Skype*[95] *internetalapú telefon* elsősorban az enyhébb rezsimszabályok alá tartozó elítélt részére biztosítható, amely alkalmas arra is, hogy motivációs jelleggel más rezsimszabály hatálya alá tartozó személyt normakövető magatartásra ösztönözzön. A kép és hang együttes jelenléte a kapcsolattartásban a 21. századi technika használatával támogatja az érzelmi kötődés fenntartását és erősítését az engedélyezett hozzátartozókkal.

6.1.2. Az intézet elhagyásával járó kapcsolattartási módozatok

Az elítélt intézetelhagyása – különös tekintettel az első alkalommal történő intézetelhagyásra – jelentős biztonsági kockázattal jár, ezért a reintegrációs szakterület körültekintő és szakmailag magas színvonalú véleményezési felelősségét követeli meg. A döntési helyzet támogatására szükség van a különböző *büntetés-végrehajtási szakterületek* (biztonsági, nyilvántartási, egészségügyi, pszichológiai, gazdasági szakterület) szoros együttműködésére. A kockázatok minimalizálása szempontjából elengedhetetlen a *külső, nem büntetés-végrehajtási szakterületi vélemények* figyelembevétele is. Az intézetelhagyáshoz szükséges döntési folyamatot támogatják a lakó-, illetve a tartózkodási hely szerint illetékes rendőrkapitányságtól, a büntetés-végrehajtási intézet operatív tisztjétől, valamint – amennyiben rendelkezésre áll – a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelőktől beszerzett információk. A külső szakterületi vélemények kitérnek arra a körülményre is, hogy az elítélt szervezett bűnözői körbe tartozik-e, illetve a szabadságvesztés megkezdése előtt milyen volt az életmódja, különös tekintettel az alkohol- és a kábítószer-fogyasztásra, illetve az elítélt külső kapcsolatainak személyi, életmódbeli, anyagi körülményeire. A büntetés-végrehajtás nem rendelkezik azzal a fontos információval sem, hogy a lakókörnyezet mennyire tudja elfogadni az elítélt eltávozását (például közfelháborodást keltő bűncselekmény

[95] A Skype használata legfeljebb heti kettő alkalommal engedélyezhető, alkalmanként maximum tíz perc időtartamban. Ezen időtartam alatt legfeljebb 2 elkülönülő felhasználó kapcsolattartó irányába történhet hívás.

esetében), többek között ezért kiemelt befolyású a külső szakterületi vélemények tartalma a döntés meghozatalára.

Az intézetből történő eltávozás a *reintegrációs tiszt által készített véleményezésének kiemelt szempontjai a következők:*

– az elítélt előélete;
– az elítélt első alkalommal tölt-e szabadságvesztést, vagy visszaeső, többszörös visszaeső;
– korábbi bűncselekmények ismertetése;
– a jelenlegi bűncselekmény megnevezése, annak említésre méltó körülményei;
– a büntetés-végrehajtási intézetbe kerülésének körülményei (szabadságvesztés-büntetés megkezdésére történt felhívás teljesítése);
– a fogvatartás alapjául szolgáló, bírói ítéletben meghatározott szabadságvesztés időtartama;
– a szabadságvesztésből még hátralévő idő mértéke;
– a kapcsolattartásának rendszeressége és minősége;
– a fogvatartás alatt tanúsított magatartása;
– együttműködése a reintegrációs programokban;
– a biztonsági kockázati besorolása, a rezsimkategória megnevezése;
– az esetleges bűnismétlés veszélye, a fogvatartott társadalmi veszélyessége;
– amennyiben a fogvatartott korábban már elhagyta az intézetet jogszerűen, a szabályoknak megfelelően tért-e vissza;
– eltávozása esetén lakhatása, megélhetése milyen módon lesz biztosított;
– rendelkezik-e az eltávozáshoz és a visszaúthoz elegendő pénzösszeggel;
– rendelkezik-e az évszaknak megfelelő ruházattal;
– amennyiben az elítéltről van többletinformáció, annak tartalmára is ki kell térni.

Az elítélt a rezsimszabályoknak megfelelő időtartamban és gyakorisággal hagyhatja el a büntetés-végrehajtási intézetet a *látogató büntetés-végrehajtási intézeten kívüli fogadása, a kimaradás és az eltávozás keretei között*. Az intézetelhagyás kezdeményezése történhet hivatalból a reintegrációs tiszt kezdeményezésével vagy az elítélt kérelmére. Az elutasított vagy az engedélyezett kérelmet határozat formájában hirdetik ki a fogvatartott számára. Engedélyezett kérelem esetén a reintegrációs tiszt intézkedik a fogvatartott civil ruhájának letétből történő felvételére. Ezt követően tájékoztatja a fogvatartottat a viselkedési szabályok betartásáról, valamint hogy milyen következménnyel jár, ha nem tér vissza a megadott időre a büntetés-végrehajtási intézetbe. A büntetés-végrehajtási intézet elhagyásának fajtái:

– a *látogató intézeten kívüli fogadása* a látogatás egy speciális formája, amely nem a büntetés-végrehatási intézetben történik. Alkalmanként nem lehet kevesebb két óránál, valamint a létrejöttéhez a látogató bejelentkezése szükséges;

– a büntetés-végrehajtási intézetből történő *kimaradás* időtartama nem haladhatja meg a 24 órát. Történhet egyénileg vagy csoportos formában (kísérővel és kísérő nélkül egyaránt). A csoportos kimaradásokat célszerű az adódó kulturális és egyéb programok függvényében megszervezni, amelyek alkalmazása további segítséget nyújt az elítélt felkészítéséhez a szabadságvesztés töltése alatt a szabad életben bekövetkezett változásokra (például közlekedés, árak változása). Az egyéni kimaradás elsősorban a kapcsolatok erősítése, munkahelyről, lakhatásról való gondoskodás előkészítése céljából engedélyezhető;

– az elítélt számára adott annak a lehetősége, hogy a büntetés-végrehajtási intézetet több napra is elhagyja *eltávozás* keretei között.

6.2. A munkaerőpiaci esélyek javítása

A fogvatartás második alappilléreként jegyzett *munkaerőpiaci esélyek javítása* érdekében a munkáltatás játszik legnagyobb szerepet. Az elítéltek munkavégzése a börtönélet nélkülözhetetlen része. A fogvatartottak munkáltatásának célja, hogy segítse az elítélt testi és szellemi erejének fenntartását, lehetőséget adjon a szakmai gyakorlat megszerzésére és fejlesztésére, ezáltal megkönnyítse a szabadulása utáni társadalmi visszailleszkedést. A Bv. törvény biztosítja az elítélteket megillető *munkához való jogot,*[96] valamint előírja a *munkavégzés kötelezettségét*,[97] ezért a Bv. törvény értelmében a fogvatartottakat vagy a büntetés-végrehajtási intézet, vagy az elítéltek foglalkoztatására alapított gazdálkodó szervezet foglalkoztathatja. A fogvatartottak munkáltatása ennek megfelelően a büntetés-végrehajtási intézeteknél költségvetési támogatás formájában, a munkáltatás céljára alapított kft.-nél, valamint szerződéses alapon más büntetés-végrehajtáson kívüli szervezetnél történik, összességében elég széles tevékenységi körben (például növénytermesztés, állattenyésztés, építőipar, bőr- és cipőipari, konfekcióipari, faipari termékek készítése). A fogvatartottak külső munkahelyen való foglalkoztatása a büntetés-végrehajtási intézetek és a munkáltatók közötti szerződés alapján működik, és országosan eltérő képet mutat.

Az elítéltnek a munkavégzéssel kapcsolatos jogaira és kötelességeire a *normalizáció elve* értelmében a munkajog általános rendelkezései az irányadók a büntetés-végrehajtás

[96] Bv. törvény 119. §.
[97] Bv. törvény 133. §.

sajátosságaiból fakadó eltérésekkel. Az egyik fontos különbség, hogy az elítélt munkáltatása esetén nem munkaviszonyról, hanem *sajátos büntetés-végrehajtási jogviszonyról* van szó. Ezért az elítéltnek a végrehajtás során munkában töltött ideje *nem számít be a nyugdíjjogosultságába.* Más vonatkozásban viszont az elítélt munkáltatásából fakadó egyéb jogok közelítenek az általános munkajog szabályaihoz. Így például az elítélt munkaideje megegyezik a munkajogi rendelkezésekben megállapított munkaidővel, vagyis az elítélt heti munkaideje általában 40 óra. Az elítéltet továbbá egyévi munkavégzés esetén húsz nap fizetett szabadság illeti meg, az elvégzett munkáért *munkadíj* jár a szabad munkavállalókra érvényes bértarifák alapján. A gyakorlatban azonban az *elítéltek díjazása lényegesen alacsonyabb, mint a szabad munkavállalóké a hasonló munkakörökben* tekintettel arra, hogy az elítéltek ellátásáról az állami költségvetés gondoskodik.

Szintén a munkaerőpiaci esélyek növeléséhez járulhat hozzá a szervezett keretek között zajló *oktatás, szakképzés és továbbképzés.* Az iskolarendszerű képzésben történő részvétel csak 16 éven alul kötelező, ezért a büntetés-végrehajtási intézetnek a reintegrációs tiszten keresztül kell ösztönözni az elítélteket a tanulmányok folytatására. A tanulmányi kedv serkentését szolgálja az a jogszabályi rendelkezés, amely szerint, aki általános iskolai oktatásban vesz részt, középfokú iskolába jár, szakképzésben vagy továbbképzésben vesz részt, képzésének ideje alatt *az alapmunkadíj egynegyedének megfelelő pénzbeli térítésben részesül,* feltéve, ha a büntetés-végrehajtási intézet működési körében felmerült okból nem állították munkába és nincs egyéb jövedeleme. Napjainkra a középfokú képzésre tevődött át a hangsúly. Ennek hátterében a fogvatartotti populáció alapvető iskolázottságának javulása mellett a büntetés-végrehajtási reintegrációs projektek állnak.

6.3. Reintegrációs projektek

A fogvatartottak reintegrációja szerves részét képezi a kormány *Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiájának.*[98] A stratégia a bűnmegelőzést központba állítva elveket, módszereket és konkrét cselekvési programot határoz meg, amelyhez célcsoportokat rendel. A bűnismétlés megelőzése területén jelentős és igen összetett feladat hárul a büntetés-végrehajtási szervezetre és intézményeire.

2010–2015 között több olyan pályázatot írtak ki a Társadalmi Megújulás Operatív Program (a továbbiakban: TÁMOP) kiemelt projekt keretében, amelyek közvetlen kapcsolatban vannak a

[98] 1744/2013. (X. 17.) Korm. határozat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013–2023).

Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiával. Két kiemelt projektben különösen érintett volt a büntetés-végrehajtás. Az egyik ezek közül a 2010–2012 között futó *A társadalmi kohéziót erősítő bűnmegelőzési és reintegrációs programok módszertani megalapozása* címet viselő TÁMOP 5.6.2 kiemelt projekt. Majd 2012-ben vette kezdetét *A fogvatartottak többszakaszos, társadalmi és munkaerőpiaci reintegrációja és az utógondozás kiemelt modellje* című projekt, amely 2015-ben sikeresen zárult. A 2012-ben indult TÁMOP 5.6.3 program célja volt egy olyan, több szervezet összehangolt együttműködésén alapuló reintegrációt segítő szolgáltatási rendszer kialakítása, amely országosan egységes, akár a teljes fogvatartotti populáció által igénybe vehető, egyénileg differenciált fejlesztésekre ad lehetőséget, hozzájárulva ezzel a bűnismétlés és a társadalmi kirekesztődés mértékének csökkentéséhez.[99]

Az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program (a továbbiakban: EFOP) keretében 2016–2020 között valósul meg az EFOP 1.3.3[100] a *Fogvatartottak reintegrációja* című projekt. A program célja a jogerősen kiszabott szabadságvesztés-büntetésüket töltő elítéltek, valamint a letartóztatás alatt álló személyek társadalmi és munkaerőpiaci visszailleszkedésének segítése, a bűnismétlési kockázat csökkentése. Emellett feladatának tekinti az elkövetők bűnismétlési kockázatának csökkentése érdekében sikeres és hatékony reintegrációs programok megvalósítását és a társadalmi kirekesztődés mértékének csökkentését.
A projekt *célcsoportjaiban* jelentős változás történt, mivel nemcsak az együttműködést és részvételt vállaló *fogvatartottakat* érinti, hanem azok *hozzátartozóit* is, mivel a szabadulás utáni befogadó környezet kialakításához hozzájárul, ha a családtagok maguk is rendezett munka- és lakhatási körülményeket teremtenek. A projekt az *ország kevésbé fejlett régióira* (Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld, Közép-Dunántúl, Nyugat-Dunántúl, Dél-Dunántúl) terjed ki és az ott található büntetés-végrehajtási intézetekben valósul meg.

A *fogvatartott*[101] szükségletei alapján a tanácsadó a fogvatartottal közösen egyéni fejlesztési tervet alakít ki, amelyben rögzítik a fogvatartott által vállalt együttműködés kereteit, a sikeres reintegrációjához szükséges szolgáltatásokat. A fogvatartottak a letöltő házakban 90 órás, az előzetes házakban 60 órás önismereti, agresszió- és konfliktuskezelési, kommunikációs, életvezetési, valamint a felmért szükségletek alapján egyéb készség- és kompetenciafejlesztő csoportfoglalkozásokon vesznek részt. A fogvatartottak szakképzés keretében a munkaerőpiaci

[99] BOLGÁR 2018.
[100] EFOP 1.3.3-16-2016-00001 azonosító számú projekt.
[101] A projekt keretében 4000 fogvatartottal készül egyéni fejlesztési terv, amely alapján a szakemberek humán szolgáltatásokat nyújtanak. 1800 fogvatartott vesz részt kompetenciafejlesztő csoportfoglalkozáson, és 1000 fő részére biztosítják majd, hogy piacképes szakmát szerezzen.

igényeknek, valamint kompetenciájuknak megfelelő piacképes szakmát szerezhetnek. Annak érdekében, hogy a fogvatartottak a projekt időtartama alatt fenntartsák motivációjukat, a munkatársak rendszeres motivációs foglalkozásokat tartanak egyéni és csoportos formában. Az álláskeresésre való felkészítés, kompetenciafejlesztés szolgáltatáscsomag keretében azon képességek fejlesztése történik meg, amelyek a szabadulás utáni sikeres munkavállalást biztosítják. A program munkatársai a humán szolgáltatásokat utógondozás keretében a szabadulást követő egyéves időtartamban nyújtják a szabadultak számára. A tanácsadó feladata ilyenkor már a munkahelykeresés, az állami foglalkoztatási szolgálat rendszerével történő együttműködés támogatása, valamint a helyi közösségbe történő beilleszkedés elősegítése.[102]

A projektben részt vevő *hozzátartozókkal* is egyéni fejlesztési tervet készítenek, amely alapján munkaerőpiaci szolgáltatásokban, szociális ügyintézésben és egyéni esetkezelésben részesülnek. A projekt keretében a tanácsadó hozzátartozói csoportot szervez. A hozzátartozó ennek keretében találkozhat hasonló helyzetben lévőkkel, akikkel meg tudják beszélni a felmerülő nehézségeiket, a megoldási javaslatokat, és megoszthatják egymással a tapasztalataikat. A projekt támogatja a látogatóhelyiségek gyermekbaráttá tételét és a családi beszélők infrastrukturális fejlesztését. Hozzájárul a barátságos, családias környezet kialakításához, ahol a fogvatartottak mesefilmet nézhetnek, rajzolhatnak, olvashatnak, játszhatnak gyermekükkel.[103]

6.4. A testi és szellemi állapot szinten tartása

Hagyományosan a *testi és szellemi állapot szinten tartásához* hozzájáruló programnak tekintjük a szabadidős, sport- és kulturális tevékenységeket, amelyeknek gazdag tárházával rendelkezik végrehajtásunk. A kulturális programok közé sorolható a *könyvtárlátogatás,* a tömegkommunikációs eszközök használata, az ismeretterjesztő előadásokon, szakköri tevékenységben való részvétel. A beilleszkedést megkönnyítendő, biztosítani kell a fogvatartott számára, hogy tájékozódhasson az ország társadalmi, gazdasági és kulturális életéről, a világ eseményeiről. Ezt szolgálják a tájékoztatás különböző, alábbiakban érintett eszközei:

- a *tömegkommunikációs* lehetőségek közül legnépszerűbbek a televíziós közvetítések és az intézeti zárt láncú csatornán történő filmvetítések. A fogvatartottak korlátozás nélkül *újságokat, folyóiratokat* rendelhetnek a saját költségükön vagy a hozzátartozóik útján rendszeresen;
- a *testnevelés* és a *sport* fontos helyet foglal el az elítéltek számára elérhető szabadidős programok között. A fogvatartottak többsége számára az egyik legvonzóbb kikapcsolódási forma

[102] *Tájékoztató füzet fogvatartottak részére* 2017.
[103] *Tájékoztató füzet fogvatartottak hozzátartozói részére* 2017.

a testmozgás. A testnevelés és sport zártintézeti jelentőségét növeli a korlátozott mozgási lehetőségek szélesítésének, az elítéltek egészségi és pszichikai állapotának javítására gyakorolt kedvező hatása. A sport ezen túl alkalmas a szociális tulajdonságok fejlesztésére is, amennyiben az alkalmazott szabályok betartására vagy a másokkal való együttműködésre késztet.[104] Hazánk büntetés-végrehajtási intézeteinek javarésze rendelkezik a kielégítő, a rendszeres sportprogramok lebonyolításához szükséges torna- vagy kondicionálóteremmel, e mellett néhány intézet sportpályával is biztosítja a rekreációt.

Összefoglalás

A fejezet első része a fogvatartás és a reintegráció témaköréhez kapcsolódó releváns fogalmak rendszerében történő eligazodáshoz kívánt segítséget nyújtani. A fogalmak meghatározásánál fontos szempont volt azok történetisége és a hozzájuk kapcsolódó módszerek és eljárások leírása, amelyek nagymértékben befolyásolják a végrehajtás sikerét. Az általunk kiemelt fogalmak a reintegrációs programok működtetése, az egyéniesítés és differenciálás módszere és a rezsimek rendszere szoros kapcsolatot mutatnak egymással. A reintegrációs programok során az alkalmazott eljárásokat az elítélt személyiségéhez, egyéni képességeihez, szükségleteihez kell igazítani. A végrehajtás egyéniesítése szükségessé teszi az elítéltek meghatározott szempontok alapján történő differenciálását. Az egyéniesítés további érvényesítése az egyes rezsimeken belül kialakított elhelyezési körülmények, napirend és reintegrációs programok működtetésével valósul meg. Ezen módszerek alkalmazásával a végrehajtás kellő hatékonysággal járulhat hozzá a fogvatartott sikeres visszailleszkedéséhez és bűnözői karrierből történő kilépéséhez.

[104] RUZSONYI 1988.

BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI PSZICHOLÓGIA

1. A börtönpszichológia fogalma, elhelyezése, a börtönpszichológus tevékenysége a mai magyar büntetés-végrehajtásban

A börtönpszichológia fogalma, elhelyezése:

„A börtönpszichológia olyan alkalmazott lélektan, amely a börtönrendszer komplex tevékenységének pszichológiai kérdéseivel foglalkozik. A fogvatartottak személyiségével, a börtönkörnyezettel, az alkalmazott személyiségformáló módszerek (bánásmód) és a személyzet pszichológiai kérdéseivel foglalkozó alkalmazott lélektan.” (Boros, Csetneky, 2002)

Egy másik megközelítést Popper Péter írt le, mely szerint a börtönpszichológia a kriminálpszichológia egyik ága

- kriminológiai pszichológia: a bűnelkövetővé válással foglalkozó ágazat
- kriminalisztikai pszichológia: a pszichológia felhasználása a nyomozásban
- börtönpszichológia
  - Popper szerint a börtönpszichológia tárgya: a reszocializáció, amely két szakaszra bomlik:
    - a rehabilitáció, melynek lényege, hogy a fogvatartott legalább olyan állapotban kerüljön ki a börtönből, mint ahogy oda bekerült (testi, lelki és szellemi épségben);
    - a reintegráció, azaz a fogvatartott társadalomba való visszaillesztése, illetve annak elősegítése.

Ezek közül a rehabilitáció teljes egészében a büntetés-végrehajtás feladata, míg a reintegráció egy komplex többfunkciós és többszakértős munka eredményeként valósulhat meg. Ezért van szükség a reintegráció keretében nemcsak büntetés-végrehajtási szakemberek, hanem pszichológusok, szociológusok, orvosok és más szakemberek segítségére.

A börtönpszichológus tevékenysége:

A börtönpszichológus az alábbi szakutasítások alapján látja el feladatát:

- 89/2015. (XII.18.) OP szakutasítása a büntetés-végrehajtási pszichológusok fogvatartottakkal való tevékenységét szabályozó Módszertani útmutató kiadásáról

- 91/2015. (XII.31.) OP szakutasítása az individuális (egyéni) pszichoszociális kockázatértékelésről, a személyi állomány pszichikai alkalmassági vizsgálatairól és a pszichológiai gondozási tevékenység rendszeréről
- 88/2015. (XII.16.) OP szakutasítása a fogvatartottakra vonatkozó többletinformáció adatmező vezetéséről
- 27/2017. (II.15.) OP szakutasítása a fogvatartottak öngyilkossági cselekményeinek megelőzésével kapcsolatos feladatokról a sajátos kezelési igényű fogvatartottak számára kialakított és az egyéb speciális részlegeken elhelyezett elítéltekkel kapcsolatos reintegrációs feladatok végrehajtásáról
- 5/2017. (I.23.) OP szakutasítása a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekményt elkövetők kezelésével kapcsolatos feladatok végrehajtásáról

A börtönpszichológus feladatai:

- A pszichológus tevékenységét a bv. szerv jogszabályokban meghatározott céljainak és feladatainak végrehajtása érdekében, annak szolgálatában, a pszichológia szakmai előírásainak és elvárásainak megfelelően végzi.
- A pszichológus végzettségéből és szakmai kompetenciájából fakadóan a dinamikus biztonság megteremtését hatékonyan elősegítve, a büntetés-végrehajtás más szakterületeivel együttműködve önálló tevékenységet végez.
- A fogvatartottak pszichológiai ellátását biztosító pszichológusok adminisztratív tevékenységének felügyeletét a Fogvatartási Ügyek Szolgálata látja el.

A munkaszervezésnél irányadó szempont az ellátandók létszámának behatárolása. A lehetőségek függvényében törekedni kell arra, hogy *a pszichológus maximum 150-200 fogvatartott, speciális csoportoknál* (fiatalkorúak, életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést töltők, gyógyító-nevelő csoport, HIV körlet stb.) *50-70 fogvatartott* gondozását végezze.

Fogvatartotti pszichológiai ellátás:

- A büntetés-végrehajtási szempontok figyelembevételével, felkérésre a fogvatartottról pszichológiai véleményt készít, különös figyelemmel az alábbi esetekben:
  - fegyelmi eljárás során,
  - speciális részlegre, illetve onnan való kihelyezés esetén,
  - a biztonsági részlegre elhelyezett elítélt esetében,
  - fokozatváltásra előterjesztés során,
  - ideiglenes intézet elhagyás engedélyezése esetén.

- A pszichológus feladata az öngyilkossági szempontból veszélyeztetett fogvatartottak pszichés állapotának rendszeres időközönkénti ellenőrzése.
- A pszichológus végrehajtja a magánelzárás fenyítést töltő fogvatartottak pszichés állapotának rendszeres időközönkénti ellenőrzését.
- A pszichológus, ha indokoltnak látja, felkérés nélkül is kezdeményezheti a fogvatartott pszichológiai vizsgálatát.

Pszichológusi javaslat:

A pszichológus a rendelkezésére álló dokumentumok, vizsgálati eredmények alapján *javaslatot tehet*, különösen:

- a fogvatartott elhelyezésére és a vele való bánásmódra vonatkozóan,
- egyes büntetés-végrehajtási intézkedésekkel kapcsolatosan,
- munkába állításra,
- orvosi, szakorvosi vizsgálatra, IMEI-be utalásra,
- a magánelzárás fenyítés végrehajtásának megszakítására,
- speciális részlegre be-, illetve kihelyezési folyamat megindítására,
- családterápiás foglalkozásra,
- az anya-gyermek közös elhelyezésre vonatkozóan.

Pszichológusi foglalkozások:

(*Meghallgatás, konzultáció, tanácsadás, terápiás jellegű foglalkozás, krízisintervenció, csoportos foglalkozás*).

Célja: A pszichés feszültségek oldása, a konfliktust előidéző tényezők, motivációk feltárása, kezelése, prevenció, korrekció, terápia, személyiségfejlesztés.

A pszichológus a szakképzettségének megfelelő foglalkozásokat egyeztetett időpontban és gyakorisággal, szükség esetén, soron kívül végzi.

A pszichológus lehetőség szerint a fogvatartottak számára *csoportos foglalkozásokat tarthat*.

A pszichológust a publikációiban, előadásaiban, oktatási tevékenysége vagy a médiában tett nyilatkozatai során is szakmai titoktartási kötelezettség terheli. Köteles gondoskodni arról, hogy a személyre, szervezetre, illetőleg a körülményekre hivatkozott adatok az esetleg érintett személyek felismerését kizárják.

"A pszichológus jogosult azokat a vizsgálati eszközöket, terápiás eljárásokat alkalmazni, *amelyekre képesítése felhatalmazza*. Ezen belül jogosult az általa megfelelőnek ítélt vizsgálati és terápiás módszerek megválasztására.

Azon fogvatartottak esetében, akiknél mozgáskorlátozó eszköz alkalmazása került elrendelésre, a pszichológus a vizsgálatra történő előállítás megkezdése előtt egyeztet a biztonsági osztályvezetővel a mozgáskorlátozó eszköz alkalmazásának a vizsgálat ideje alatt történő mellőzéséről vagy szükségességéről. Amennyiben a mozgáskorlátozó eszköz alkalmazásának mellőzésére nincs mód, felhívhatja a figyelmet a vizsgálat akadályozottságára, illetve végső esetben a vizsgálatot megtagadhatja.

Az általa gondozottak érdekében a szükséges mértékben együttműködik az érintett illetékes szakterületekkel.

A személyi állomány feladatellátásnak segítése:

- A pszichológus felkérésre *közreműködhet a belső továbbképzésekben*.
- *Konzultációs lehetőséget biztosíthat* a nevelők számára az észlelt pszichológiai problémák megoldásához.
- Felkérésre tanácsadói segítséget nyújthat szervezeti kérdésekben.
- Lehetőség és igény szerint *mentálhigiénés szolgáltatást biztosít a személyi állomány részére*.
- *A klinikai-, a tanácsadó-, továbbá a munka és szervezet szakpszichológus végzi a hivatásos állomány időszakos, soron kívüli és egyéb pszichikai alkalmassági vizsgálatát minden bv. szervnél, ahol a munkaköri leírása erre kötelezi*.
- Közreműködhet speciális programok, különösen ártalomcsökkentő, egészség-megőrző, fejlesztő, továbbá prevenciós előadások szervezésében, vezetésében.
- A kábítószer elterelésben és az előzetes állapotfelmérésben kizárólag klinikai addiktológiai, vagy klinikai szakpszichológus vehet részt.

Befogadással összefüggő feladatok:

- A fogvatartott egészségügyi befogadása során az egészségügyi szakdolgozó és az alapellátó orvos kötelessége (a kompetencia szinteknek megfelelően) az egészségügyi dokumentációban rögzíteni a fogvatartott öngyilkossági cselekményeire vonatkozó valamennyi előzményi adatát.
- A fogvatartott bv. intézetbe történő *befogadása során* a nevelő, *illetve a pszichológus a tudomására jutott szuicid előzménnyel kapcsolatos információkat* előzetes értékelés után *köteles*

az informatikai nyilvántartás *többletinformáció rovatában rögzíteni*. A fogvatartottakkal közvetlenül foglalkozó személyi állomány tagjait ezen információkról a szükséges mértékben tájékoztatni kell.

2. A totális intézmény

A börtön természetéből adódóan totális intézmény, amely alapvetően meghatározza a működését, a hátrányait, ellentmondásait.

A totális intézmény fogalma Goffman nevéhez kötődik, aki úgy határozta meg, hogy a totális intézmény nagyszámú és hasonló helyzetű személy tartózkodási és munkahelye, akik meghatározott időtartamra el vannak választva a tágabb társadalomtól, és akiknek életét együtt, összezárva és hivatali körülmények között irányítják. Ennek a definíciónak természetesen nem csak a börtön felel meg, hanem a zárdák, zárt elmeosztályok, kaszárnyák is. A börtön azért unikális, mert nem önkéntes részvételen alapuló totális intézmény. A bástyafalak, a biztonsági berendezések, a zárak csak a börtönre jellemzőek, a többi totális intézményben nincsenek jelen. A börtön ezen kívül rendkívül bürokratikus a totális intézmények között.

A totális intézet teljesen uralma alatt tartja a benne élőket, minden élettevékenységüket irányítja, és ellenőrzi, és mindezt egy meghatározott cél érdekében teszi. Jelentős számú, valamilyen szempont alapján hasonló helyzetben lévő személy él a falaik között, akiket a társadalomtól valamilyen ok miatt hosszabb-rövidebb időre elzártak. Egy helyen összpontosulnak a fontos élettevékenységek és több társ jelenlétében zajlanak (alvás, étkezés, munkavégzés, szórakozás), szigorú órarend szerint. Az élet merev szabályok szerint és erőteljes irányítás mellett, felülről irányítottan, előre meghatározott terv szerint zajlik. Mindezt nem a bentlakók igényei és szükségletei határozzák meg, hanem az intézet bürökratikus rendje és célja. Uniformizáltság jellemző, mind a megjelenést, mint a viselkedést illetően, melyben mindenkitől ugyanazt várják el. A rendszert felülről irányítják. Mindezen jellegzetességek célja az intézet célkitűzéseinek megvalósítása. A totális intézmény célja leépíteni a személyiséget és az identitást, majd újraépíteni a saját strukturájához. E cél érdekében a börtön egyik lényege a totális társas illetve társadalmi kontroll, ami kiterjed nem csak a fogvatartott magatartására, de a belső történéseire, érzéseire, gondolataira, értékeire is, és azok átformálására.

Farrington szerint továbbá a totalitás lényege végülis az alábbi négy jellemzőben összegezhető: totális kontroll, totális strukturálás, totális szubmergencia és totális izoláció. Azaz, a börtön személyi állománya törekszik a fogvatartott életét a lehető legteljesebb mértékben ellenőrizni, és ugyanez jellemző az idő strukturálásában, a napi tevékenységek megszervezésében is. A totális

szubmergencia azt jelenti, hogy a totális intézmény minden erővel igyekszik leépíteni a fogvatartott bekerülés előtti személyiségét, és egy új, a rendszerbe tökéletesen illeszkedő személyiséget felépíteni. Valamint a börtön teljes mértékben el van különülve a társadalomtól.
Mindezek olyan „ideálok", amelyek a realitásban természetesen nem valósulhatnak meg teljesen. A börtön sem képes teljes totalitást megvalósítani, mert az szükségszerűen ellenállást, illetve kompenzációkat vált ki a fogvatartottakból. A fogvatartottak arra fognak törekedni minden eszközzel, hogy a totális intézményt lerombolják mind materiálisan, mind szervezetileg. Az informális hierarchia vagy fogvatartotti szubkultúra létezése és felszámolhatatlansága, a tiltott tárgyak készítése, használata, csempészete, mind a totális intézmény céljai és totalitása ellen irányuló reakciók. És minél nagyobb a kényszer, az annál nagyobb ellenállást vált ki – ez a reaktancia elve. Továbbá Goffman szerint ezért a totális intézmény lényegi eleme az izoláció, a bent és kint közötti kommunikáció korlátozása, amely gyakran fizikailag, az épület struktúrájában is megmutatkozik. A börtönök azonban minden igyekezet ellenére sincsenek teljesen elvágva a külvilágtól, sőt, valójában ezer szállal kapcsolódnak a külvilághoz.
A börtön totalitásánál fogva feloldhatatlan belső ellentmondásokkal küzd. Feloldhatatlan ellentmondás van a retribúciós igény és funkció, valamint a reszocializációs cél között - a totális intézmény alsóbbrendűként címkézi a fogvatartottat, számos sérelmet okoz neki, ugyanakkor elvárja, hogy a fogvatartott ezt nem csak jogosnak ismerje el, hanem mint a saját érdekét szolgáló történéseket. További feloldhatatlan ellentmondás van a kényszer és az önkéntesség között, hiszen a fogvtartott kényszerből van a börtönben és kényszerből vesz részt a programokon, ugyanakkor mindenféle terápiás bevatkozás legalapvetőbb feltéle az önkéntesség és a problémabelátás, enélkül minden terápiás módszer hatástalan. És végül, az izoláció és a nyitottság követelménye is feloldhatatlanul ellentétesek. A totális intézmény minél totálisabb izolációt kíván meg a börtön benti világa és a többségi társadalom között. A reintegrációs törekvések azonban arra irányulnak, hogy a fogvatartott abba a társadalomba tudjon beilleszkedni, melytől azonban sokszor évekre elzárja őt a rendszer. Praktikus példával élve, mintha úgy akarnánk büntetésből és kényszerrel embereket megtanítani autót szerelni, hogy soha nem mutatunk nekik élőben egy motort – márpedig azok a készségek, és értékek, amelyeket el kell sajátítani egy sikeres reintegrációhoz, jóval bonyolultabbak.

3. Börtönártalmak

A börtön természetéből és totalitásából számos negatív hatás ered – ezek a börtönártalmak. Fliegauf meghatározása nyomán „a börtönártalom a börtön diszfunkcióinak felülkerekedését jelenti, és annak hatását a személyiségre, az a közeg, amelyen keresztül a fogvatartott

személyisége érintkezik és interakcióba lép a börtön negatív elemeivel. Nem csak a fogvatartottakra hat, a személyi állományra, és mindezek hozzátartozóikra. A börtönártalom mindig jelen van a börtönben, és mindig minden személy érintkezik vele." Ugyanakkor a börtönártalmak nem csak az inkarceráció során érvényesülnek, ártalmas hatásuk leginkább a szabadulás után fejtik ki hatásukat, mert olyan magatartási, gondolkodási, érzelmi minták vésődnek be és rögzülnek a fogvatartottban, amelyek a többségi társadalomban inadaptívak.
Számos ártalom létezik, ezek közül a legfontosabbakat soroljuk fel az alábbiakban. Továbbá, bár nem szabad elfelejtenünk, hogy a börtönártalmak nem csak a fogvatartottakat érintik, e helyütt csupán az ártalmak fogvatartotti vetületét vesszük sorra.

Importált börtönártalmak

Ezek olyan jellemzők, amelyek a prizonizáció előtt keletkeznek, és a fogvatartottak nagy mennyiségben hozzák magukkal a prizonális környezetbe, ezzel nagyban alakítva azt. Ezek a vonások az inkarcerációban jellemzően súlyosbodnak.

- Alacsony szocio-ökonómiai státusz - A gazdasági szempontból lecsúszott csoportok számára a társadalom nem kínál fel legitim érvényesülési lehetőséget, ezért a leggyakrabban elkövetett bűncselekmények vagyon elleniek. A fogvatartott inkarecrációja mindezt súlyosbítja és negatívan hat a kint maradt család szocioökonómiai státuszára is.
- Mentális deficit - Az értelmi fogyatékos (és a dementálódó) személyek befolyásolhatók és nem képesek megfelelően átlátni bonyolultabb helyzeteket, ezért kiszolgáltatottak a többieknek. Ez a börtönben csak még hangsúlyosabbá válik, és a viktimizálódás veszélye is jelentős esetükben.
- Pszichiátriai betegségek – Számos fogvatartott érkezik úgy a büntetés-végrehajtásba, hogy valamilyen pszichiátriai betegsége van, akár állt is kezelés alatt. A börtönkörnyezet az ilyen betegeket különösen kiteszik az állapotromlás valószínűségének, melynek kárai és kihatása a beteg további életére bejósolhatatlan.
- Családon belüli erőszak, áldozattá válás - A családon belüli erőszak élménye (nem csak a gyermek közvetlen bántalmazása) a depresszióval, szerfüggőséggel, szuicid magatartással mutat szoros összefüggést, amely azonban közvetetten elvezethet a bűnelkövető magatartásig. A felnövekvő gyermek számára a látott példa alapján az erőszak lesz a feszültséglevezetés, konfliktuskezelés és érdekérvényesítés eszköze, és maguk is hasonló módon fognak viszonyulni az erőszakhoz. A bántalmazás további formája, mely jelentős hatással van a fogvatartottak működésmódjára a kortársbántalmazás (bullying), amikor a fiatalok bandákba verődve bántalmazzák a kortársaikat vagy éppen ők voltak ilyen bántalmazás áldozatai. Később pedig már

szervezettebb és célvezéreltebb mintázatként megjelenik a gengaktivitás, amelyhez az agresszív működésmódok és magatartási szabályok mellett már társul a mély kriminális beágyazottság is.

- Kábítószer-fogyasztás – A szerhasználat (beleértve az alkoholfogyasztást is) az egyik legjelentősebb kriminogén rizikófaktor. A szenvedélybetegség hatására a szer a személy teljes értékorientációját torzítja, különösen ha az eleve nem volt stabil. Előtérbe kerülnek a rövidtávú késztetések, a személy elveszti az előrelátási képességét, és nem képes uralkodni a fogyasztással kapcsolatos magatartásán. Gondolkodása, érzelmei és tevékenységei, szociális kapcsolatai mind a szer megszerzése és a használat igazolása köré koncentrálódnak.
- Institúcionalizáció (intézeti kör) - Azt jelenti, hogy a fogvatartottat már a börtönbe kerülés előtt egy más jellegű társadalmi vagy állami intézetben kezelték hosszabb időn kereszült. Pl. állami gondozás, javító-nevelő intézet, elmeszociális otthon, drogrehabilitáció, stb. Azok a pszichológiai és magatartási működésmódok, melyek az intézeti léthez való alkalmazkodáshoz szükségesek, beépülnek, rögzülnek, és sajáttá, természetessé válnak. Ugyanakkor ez kialakít egy függőséget az intézeti léttel és struktúrával szemben, bizalmatlanságot és érzelmi visszahúzódást az emberi kapcsolatokban, és elidegenedést. Ez a hatás annál mélyebb, minél fiatalabban kerül valaki intézeti körülmények közé, és minél tovább létezik benne.

Klasszikus börtönártalmak

Ezek az ártalmak az inkarceráció során érik a fogvatartottat (is), és jelentősen kihatnak a szabadulás utáni életére és működésére is. A klasszikus ártalmak eze közül az a négy, amelyek már a múlt század elején leírtak.

- Prizonizáció – A prizonizáció az a folyamat, melynek során a fogvatartott magáévá teszi a börtön értékeit és erkölcsi normáit, míg végül a börtön válik a normalitássá a fogvatartott számára, és nem a kinti világ. Ez együttjár a normák és attitűdök antiszociális irányú elmozdulásával. A prizonizáció elkerülhetetlen, mert a fogvatartott kénytelen a szociális közeghez igazodni és abba beépülni, de mértéke függ az alárendelt szerep elfogadásától, a börtön dogmáinak és valóságának elfogadásától, az életvitel megváltozásának mértékétől, a börtönnyelvezet elsajátításától, a munka iránti vágytól, a kinti kapcsolatok minőségétől és mennyiségétől, a zárkatársaktól. A prizonizáció másik aspektusa az ún. „börtönegyetem”, azaz, hogy a fogvatartott társaitól olyan bűnelkövetési módszereket is megtanul, ami a bűncselekmény hatékonyságát, és a hatóságok ellenőrzése alóli kibúvás lehetőségét segíti elő.
- Depriváció – A Sykes által leírt klasszikus börtöndeprivációk a szabadságtól, az autonómiától, a javaktól és szolgáltatásoktól, a heteroszexuális kapcsolattól, és a biztonságtól való megfosztottság.

- Stigmatizáció - Az identitás társadalmi szankcionálása, szégyennel megjelölése. A bűnöző címke jelentős akadályt képez abban, hogy a volt fogvatartott része tudjon lenni a többségi társadalomnak, mivel ez befolyásolja a munkahelyi elhelyezkedést, a lakhatási lehetőségekhez való hozzáférést. Ugyanakkor a stigmatizáció az inkarceráció során is megjelenik, akár a fogvatartotti szubkultúra „kasztmegjelöléseire", akár a börtön által a rizikóbecslésen keresztül adott címkékre gondolunk.

Immanens börtönártalmak:
Ezek olyan ártalmak, melyek a börtön valóságának szerves, immanens és tagadhatatlan részei, ugyanakkor tabutémának számítanak, és voltaképpen az egész társadalom negatív aspektusait mutatják meg, nem csak a börtönét.

- Dehumanizáció, animalizáció – A fogvatartott a bv. rendszerével és a személyi állománnyal történő interkaciók során azt éli meg, hogy nem tekintik embernek, hanem alacsonyabb rangú élőlényként, állatként kezelik.
- Detrimentalizáció - Személyiségromlást és annak az észlelését jelenti, amit a börtön egyéb rossz hatásai okoznak, mint a bezártság érzése, a társak brutalitása, a személyzet nemtörődömsége, a napirend monotonitása stb. A túltelítettség az egyik olyan tényező, ami a fogvatartottak személyiségét rendkívül leronthatja.
- Mortifikáció – Az énkép és identitás leépülését jelenti. A mortifikáció kényszerű önmegtagadás is. Mindez a börtönben elszenvedett megalázó, a fogvatartott alacsonyabb rendűségét, értéktelenségét hangsúlyozó interakciók, a személyes tárgyaktól való megfosztás és az individualitástól megfosztó uniformizáltság eredménye. Goffman szerint ez a totális intézmények egyik lényegi jellemzője.
- Elidegenedés - Azt jelenti, hogy a személy egy gépezet részének észleli magát. A személy úgy fogja érzékelni, hogy a társadalom szerepeitől is elidegenedik. Bármi, amit az egyén tesz énidegen. Ennek egyik központi eleme a teljes hatalomnélküliség érzése – a személynek sem a teste, sem az identitása felett nincs semmilyen hatalma.
- Hospitalizáció - Azt jelenti, hogy a fogvatartott személy az állandó gondoskodásnak (lsd. börtönhotel hatás) köszönhetően elveszti az önállóságát. A kialakult hospitalizáció jele a szabadulási pánik, amikor a fogvatartott fél a saját döntéseket igénylő társadalomba való visszatéréstől.
- Inkapacitáció – A fogvatartottak önindított aktivitásának megbénítását jelenti. A börtön tétlenségre kényszeríti és passzívvá teszi a fogvatartottat, tiltja számára és ezzel leszoktatja a kezdeményezésről, a döntéshozásról, az agilitásról. Kikapcsolja őt a társadalom gépezetéből, és

szabadulva egy passzív társadalommal találkozik. Mindez a volt fogvatartottat marginalizálja, és fenntartja a kriminalitást.

- Inzuláció – Elkülönülés, a fogvatartott elszigeteli magát a külvilágtól vagy a társaitól, mely az identitás elleni fenyegetés elleni megküzdési stratégia.
- Izoláció - Szociális elkülönítettség (szemben az inzulációval, ami szociális elkülönülés). Az izolációt a totális intézmény kényszeríti a fogvatartottra, míg az inzuláció a személytől függ. Társadalmi státuszvesztéssel is jár.
- Reluktancia - A börtönártalmakkal szembeni passzív beletörődés. Vonatkozhat általánosan a társadalom közönyének észlelésére is. A reluktancia olyan börtönártalom, ami a többi börtönártalom felett áll, ugyanis fenn kell állnia egy börtönártalomnak, amihez a reluktancia járulékosan tevődik hozzá.
- Retribúció – Jelentése megtorlás, bosszúbüntetés. Az erkölcs és a jog összemosása. Gyakran megmutatkozik az egyéni sérelmek fogvatartottakon való megtorlásában is. Ennek látványos megnyilvánulása az a régen volt jelszó a büntetés-végrehajtásban, hogy „Ne csak őrizd, gyűlöld is!”

4. Normák, normák a börtönben

A társadalmi normák olyan magatartás-előírások, amelyek meghatározzák a helyes és követendő magatartás mintáit. Az előírások be nem tartása esetére hátrányos következményt helyez kilátásba. Társadalmi normák nélkül nincs emberi társadalom, azok egyidősek az emberi társadalommal.

A börtönben a hivatalos (formális) szervezetet a felügyelet (a személyi állomány) alá-fölérendeltségi viszonyban álló csoportja és az elítéltek csoportjai alkotják. A formális szervezet szabályai maguk a börtönszabályok, melyek jogi keretet szabnak meg, ezzel szabályozva a személyzet és maga a börtön működését. Ezen hivatalos szervezet mögött, azzal párhuzamosan létezik egy nem-hivatalos (informális) szervezet is, a „bentlakók társadalma”. A kettő együtt tartja fent az intézet működését, még ha céljaik jelentős része éppenséggel ellentétes is.

A fogvatartotti szubkultúra

„Az elítéltek informális struktúrája a hivatalosan működő, szabályokban rögzített intézeti élet mögött illegálisan működő, az ellenőrzés alól kibújó, öntövényűen motivált attitűdök és interakciók összessége. Funkciója a kollektív védelem biztosítása a totális intézet depdendens

helyzetbe hozó, személyiségromboló hatásai ellen egy másodlagos (rejtett) szabadságot, az önbecsülést és az önállóságot viszonylagosan megőrző interkaciós tér fenntartásával."

Az informális struktúra kialakulásának okai

deprivációs modell: az informális hálózat a börtönnel együtt járó deprivációk (valamitől való megfosztottság) hatására, azok kompenzációjának céljából alakul ki, pl: szabadságtól, javaktól való megfosztottság, heteroszexuális kapcsolattól, autonómiától, biztonságtól való megfosztottság.

import modell: a rabok kintről hozzák be azokat az értékeket és szokásokat, szocializációs hiányosságokat, vagy antiszociális szocializációt, amelyeken az informális hálózat kialakul, így a benti struktúrában ugyanaz az antiszociális struktúra él tovább, mint amiben kint éltek.

Nyilvánvaló, hogy mindkét elmélet szerint elemezhetjük az elítéltek társadalmát, hiszen a börtön deprivációs hatásának lebecsülése érthetetlenné tenné a rabok számos viselkedésformáját, ugyanakkor a külső társadalmi környezetből behozott minták és értékek figyelmen kívül hagyása is hibás következtetésekhez vezetne.

A börtönök működésének négy elve:

1. Erőszak elve: azok az elítéltek, akik erősebbek, jobban verekednek, magasabb státuszba kerülhetnek, mint a gyengébbek, de kell hozzá intelligencia, szociális ügyesség és börtöntapasztalat is

2. Kizsákmányolás elve: a magasabb státuszú, erősebb elítélt joga a kizsákmányolás, joga van elvenni a gyengébbek javait, vagy szexuális erőszakot alkalmazni, parancsot adni, irányítani őket, az alacsonyabb státuszú elítéltnek kötelessége ezt eltűrni.

3. Szolidaritás elve: szolidaritás a bűnözők társadalmával, az autoritással szemben, ne légy vamzer, ne áruld el a társadat.

4. 4. Status quo elve: kialakul egy egyensúly a felügyelet és az elítéltek között, a felügyelet nem akar behatolni a fogvatartotti szubkultúra belső életébe, cserébe az elítéltek önként végrehajtják a napirendet, rendet raknak, dolgoznak, tisztaságot tartanak, nem hozzák a felügyelőt kellemetlen helyzetbe a elöljárója előtt. Ez rugalmas viselkedést kíván mindkét féltől.

Értékek a börtönben

- szolidaritás

- kitartás
- igazságosság
- erő

A börtönben sajátos „erőkultusz” uralkodik, lényege, hogy a túlélést szolgáló tulajdonságok és jellegzetességek ítéltetnek meg pozitívan, szemben minden mással, amely a túlélés esélyének csökkentését vonhatja maga után. Éppen ezért a humánus értékek, az érzelmek és a kötődés mind negatívumként jelenik meg, gyengeségre utal.
A rabok közti hierarchia alapja a fizikai erő és a befolyás (a kapcsolati és a gazdasági tőke).
A fegyőrök eszközei és lehetőségei ennél sokkal szélesebb körűek, hiszen a legális hatalom és ennek minden eszköze a birtokukban van, egy rab – fegyőr „harcban” csak az utóbbi kerülhet ki nyertesen a mögötte álló legitim hatalomnak köszönhetően.

A börtönkörnyezet leggyakoribb normái:
Ne veszélyeztesd a bentlakók érdekeit! – ez a legszigorúbb parancs az elítéltek között, a társak beárulásának tilalma a személyzetnél. Itt semmiféle enyhítő körülményt nem fogadnak el. (további példák: Ne szimatolj, ne jártasd a szád, tarts három lépés távolságot!)
Ne veszítsd el a fejed! – az elítélttársakkal való vitát vagy veszekedést tiltja, ezáltal minimálisra kell csökkenteni az érzelmi súrlódásokat, a mindennapi élet bosszúságait figyelmen kívül hagyni. Provokáció ez alól kivétel, felmenti a cselekedete alól.
Ne légy gyönge! – Az elítéltek tetszéssel fogadják a méltóságot, el tudják viselni a kudarcot vagy fenyegető helyzetet panaszkodás vagy szolgalelkűvé válás nélkül, így személyiségét és férfias szerepét meg tudja tartani. Bár a verekedés tiltott, mégis elvárják egymástól, hogy legyen bátor, ne meneküljön el egy támadás elől.
Ne tiszteld a személyzetet! – Tiltják, hogy az elítéltek elismerést vagy tiszteletet tanúsítsanak az őrökkel vagy a világgal szemben. Bármilyen konfliktus vagy összeütközés keletkezik, a személyzetet kell hibáztatni.
A bentlakók mindegyikére hatnak ezek a tiltások, viselkedési normák, még ha nem is követik azokat egyformán. Az elítéltek informális hálózata a hivatalos célkitűzésekkel szemben áll és akadályozza a börtön reszocializáló funkcióját, ugyanakkor a benti élet alapvető irányításában részt vesz és a formális szervezettel együttesen biztosítja az intézmény működőképességét.

A normákból származó státuszképző tényezők a fogvatartotti szubkultúrában:
1. anyagi ellátottság

2. kapcsolatok
3. testi erő
4. intellektualitás (magas szellemi és értelmi színvonal)
5. gátlástalanság,
6. bűnözői kvalitások

A fogvatartotti és felügyeleti szubkultúra (Dunavölgyi és Solt tanulmánya alapján)

A fogvatartottak ereje abban áll, hogy többségben vannak, folyamatosan egy élettérben és egymással összezárva.

A felügyelet erejét az adja, hogy tagjai hatalommal bírnak, vagyis tetteiket könnyedén legalizálni tudják, hogy azonos a céljuk, ezért össze kell dolgozniuk. Kevesebb az érdekellentét, így az együttműködés könnyebben kialakul közöttük.

Az erőkultusz és a börtönben uralkodó szubkultúra értékrendje alapján a hierarchia alján meghúzódnak mind rabok, mind bizonyos tulajdonságokkal bíró fegyőrök. A nem elfogadott viselkedésmódok az alábbi táblázatban jól ábrázolhatóak:

Nem elfogadott viselkedésminták a rabhierarchia mögött húzódó értékrend szerint	„beszari” Aki láthatóan fél, hogy az illető viselkedését a félelem mozgatja, s gyávának minősíttetik	„gerinctelen” Aki mást mond az ember szemébe, és mást a háta mögött, vagy épp kivel beszélnek, és milyen személyes érdekek mozgatják őket az adott pillanatban	„féreg” Aki olyat tesz, amely mindenfajta morállal szemben áll, minden morál szerint elítélendő
Fogvatartott (a fogvatartottak általi kategóriák szerint)	„csicska” olyan alávetett személy, aki félelemből, tiszteletből, vagy anyagi érdektől hajtva mások előtt meghunyászkodik	„vamzer”, akik elárulják egymást	„pedofil”

Fegyőr (olyan viselkedésminták szerint, amelyek a hatalommal való visszaélésből fakadnak)	kiabál, kötekedik, indokolatlanul túlzott verbális és fizikai agresszióval, erőszakkal lépnek fel a fogvatartottakkal szemben	kijátssza a rabokat egymás ellen, aki tudatosan és szándékosan manipulálja úgy a rabokat, hogy azok egymás ellen forduljanak, bűnvádival fenyegetőzik	aki visszaélve pozíciójával, a legkülönbözőbb módokon alázza meg sokszor teljesen öncélúan a rabokat, kineveti a fogvatartottat

5. A dezisztencia kutatások összefoglalása

A nemzetközi szakirodalomban a „desistance from crime" vagy egyszerűen „desistance/desistence" kifejezés a bűnelkövetéssel való felhagyás folyamatát, illetve a bűnözői karrierből való kilépést jelenti.

A bűnözői karrierkutatásokból ismert tény, hogy a bűnelkövetői aktivitás késő serdülőkorban tetőzik, és hogy a bűnelkövetők túlnyomó része még fiatal felnőtt korban felhagy a kriminalitással. Az életkor-bűnözés görbe a kriminológiában ismert legrobosztusabb és egyúttal egyik legkevésbé megmagyarázott jelensége. A dezisztencia fogalma és definíciója terén a mai napig nincs egyetértés.

A definíciós és módszertani nehézségek nagyrészt abból fakadnak, hogy a dezisztencia nem valaminek a bekövetkeztét jelzi, hanem egy bizonyos fajta esemény – jelen esetben a bűnelkövetés – bekövetkeztének tartós hiányát. Aki ugyanis felhagy a kriminalitással, annak nem tennie kell valamit, hanem épp ellenkezőleg, tartózkodnia kell a bűnelkövetéstől, mégpedig folyamatosan, hosszú időn keresztül.

A dezisztenciát folyamatként értelmező tábor szerint

– a változás nem lineárisan zajlik, előfordulhatnak benne kisebb-nagyobb visszaesések

– nem (csak) a kriminális viselkedés hiányát jelenti, hanem

– a bűnözés gyakoriságának és

– súlyosságának folyamatos csökkenése

A kutatók többnyire egy bizonyos életkornál húzzák meg a határt, vagy meghatároznak egy bűnözésmentes időtartamot, amelynek alapján létrehozzák a kilépők mintáját (jellemzően 2 év bűnözésmentes időintervallumot tartanak elfogadhatónak a kilépés megállapításához)
Téves dezisztencia: Vannak például olyan emberek, akik bár a hivatalos adatok alapján „kilépettnek" számítanak, valójában nem hagytak fel a bűnelkövetéssel, legfeljebb ritkábban és ügyesebben csinálják.
Elsődleges dezisztencia: a bűnelkövetői karrier átmeneti, rövid tartamú megszakadásaira, csillapodásaira utal
Másodlagos dezisztencia: a bűnelkövetéstől való tartózkodás hosszabb idejű, az identitás változásával is együtt járó periódusait jelenti.
Maruna és munkatársai szerint csak a másodlagos dezisztenciával érdemes foglalkozni, hiszen a bűnelkövetői karrier során több átmeneti szünet is előfordulhat, az életkor és az érés szerepét hangsúlyozó ontogenetikus paradigma mellett a társadalmi kötelékekre, azaz az informális társadalmi kontrollra és a fordulópontokra fókuszáló ún. szociogenikus megközelítéstés a társadalmi és személyes identitás narratív változásait feltérképező irányt.
A strukturális elméletek meghatározott életesemények bekövetkezésének, az egyén szociokulturális környezetét megváltoztató átmeneteknek tulajdonítják a dezisztenciát

Dezisztencia elméletek
Öregedési és érési elméletek: életkor-bűnözés görbe szerint a kriminális aktivitás valószínűsége egy adott populáción belül jellemzően a késő serdülőkorban, illetve a fiatal felnőttkorban tetőzik, azt követően pedig meredeken csökken.
A szociális tanuláselméleti perspektíva: nemcsak a bűnözői tevékenység elkezdésére, hanem annak befejezésére is magyarázattal szolgál. A megközelítés szerint ugyanazon okok állnak a dezisztencia, mint a belépés hátterében, csak fordított előjellel.
Tényezők:
– a nem kriminális barátokhoz és más fontos személyekhez való kötődés,
– a bűnöző viselkedés utánzására való alkalmak számának csökkenése,
– a konformizmusnak és a jogkövetésnek kedvező attitűdök kialakítása.

A tanuláselméleti megközelítés: a kortárs kapcsolatokat tartja a dezisztencia szempontjából a legmeghatározóbb tényezőknek. A kutatási eredmények szerint a dezisztencia és egyes tényezők – pl. az életkor, a munkavállalás vagy aházasság – közötti összefüggéseket is e változó közvetíti

A racionális döntés elmélete és az utóbbi megközelítésre épülő elrettentési elmélet, melyek szerint az emberek akkor követnekel bűncselekményt, ha az kifizetődőnek látszik, azaz ha az azzal járó előnyök meghaladják a hátrányokat.
Az életkor előrehaladtával egyre meghatározóbb szerep jut:
– a büntetéstől való félelemnek,
– a szégyenérzetnek,
– a legutóbbi bűncselekmény elkövetése során elszenvedett sokknak
– bűncselekmények morális megítélésében bekövetkezett változásnak

A fejlődéselméletek és az életpálya modellek: mindkét perspektíva a bűnözői életpálya teljes hosszára koncentráló dinamikus megközelítésnek tekinthető.
A fejlődéselméletek – a pszichológiában gyökerezve – szinte törvényszerű fejlődési utakat illetve pályaíveket feltételeznek, amelyen az egyén egy „előre megírt program" alapján végigmegy,
Életpálya modellek – elsősorban a szociológiából merítve – a viselkedés változékonyságát és a külső hatások meghatározó szerepét hangsúlyozzák, elvetve azt a feltételezést, hogy a viselkedés az egyén jellemzői vagy korábbi tapasztalatai alapján megjósolható volna.

Kognitív transzformációs elmélete (Giordano): szintén említi az énazonosság változását mint a kilépésig vezető kognitív átalakulás fázisainak egyikét. A kutatók az optimizmus, a motiváció és a változásra irányuló elhatározás tényezőit szintén kulcsfontosságúnak tekintik a dezisztencia folyamatában.

Biopszichológiai elmélete (Gove): Ez a teória voltaképp az érési elméletek között is helyet kaphatott volna, hiszen a dezisztenciát az életkor változásával, az éréssel járó normatív folyamatnak tekinti.
Fejlődési taxonómia (Moffitt): az antiszociális magatartás és az életpálya alapján két kategóriába sorolja a bűnelkövetőket:
– élethosszig tartó bűnözői karrierrel rendelkezőkés
– serdülőkorra korlátozódó bűnözői pályával rendelkezők.

A dezisztenciával összefüggő társadalmi tényezők
Az új családi kapcsolatok létesítése – főleg a házasságkötés – kulcsfontosságú a dezisztencia folyamatában (különösen férfiak esetében). Nem egyszerűen a házasságkötés ténye, hanem a tartós házastársi kapcsolatnak van a kilépést támogató hatása (a házasság fennállása idején).

Fontos tényezők:

– a házasságkötés oka,
– a kapcsolat minősége
– a házastárs mennyire folytat konvencionális, társadalmilag elfogadott életet.

Utóbbi tényezők oly módon járulnak hozzá a dezisztenciaeléréséhez, hogy az illető ideje strukturáltabbá, napi tevékenysége kötöttebbé válik, és kevesebb időt tölt deviáns barátaival.

A házasságkötés változásokkal járhat:

– távol tartják a korábbi bűnelkövetőt a kriminális tevékenységtől,
– a deviáns kapcsolatok helyét új kapcsolatok veszik át,
– új baráti és családi kapcsolatok épülnek ki,
– változnak a napi rutintevékenységek,
– bővül a család

További dezisztenciát támogató életesemények

– szülővé válás
– stabil munka(hely), állás
– katonai szolgálat (Laub és Sampson) a fegyelem és a felelősségtudat kialakítása révén.
– a korábbi lakhely elhagyását
– a kortárs csoportból való kiválás, illetve annak felbomlása

A dezisztenciát támogató pszichológiai tényezők

A változásra irányuló motiváció illetve elhatározás központi helyen áll. A változni akaró, és az ehhez szükséges hittel, önbizalommal, illetve optimizmussal rendelkező bűnelkövetők nagyobb valószínűséggel hagynak fel sikeresen a bűnelkövetéssel. Ehhez szükséges:

– A változásra való képesség érzése,
– az énhatékonyság megélése

A kilépés folyamatának kognitív vonatkozásai: A bűnelkövetés hátterében feltételezett különböző ún. kognitív torzítások lehetnek. Gondolkodási, döntéshozatali hibák például:

– a bűnelkövetők nagy része nem képes megfelelően mérlegelni tette lehetséges következményeit,
– gyakran megalapozatlanul bízik azok elkerülhetőségében,
– könnyen elterelhető aktuális céljaitól.

A dezisztencia pszichológiai aspektusával foglalkozó munkák egyik központi fogalma az identitásváltozás

A nagyrészt narratív módszeren alapuló megközelítés: megközelítés azzal foglalkozik, hogy hogyan adnak számot az emberek énjükről, életükről, illetve annak céljairól, hogyan „beszélik el" mindezt. A narratív szemlélet hívei szerint az emberek választásait, döntéseit az önmagukra, a múltjukra és a környezetükre vonatkozó felfogásuk, tudásuk befolyásolja.

A kilépés pszichológiai aspektusaira fókuszáló kutatások egy része az érzelmek, azon belül elsősorban a szégyen és a megbánás dezisztenciában és reintegrációban játszott szerepével foglalkozik.

A reintegratív szégyen *a tett megbánásával jár az önértékelés csorbulása nélkül.* A megbélyegző szégyen esetén mind a tett, mind az elkövető elutasítás tárgyát képezi.

Ennek a felismerésnek a reintegráció szempontjából komoly jelentősége van, hiszen a közösségből való kivetettséget, elutasítást megélő elkövető esetében nagy valószínűséggel sikertelenek lesznek a visszailleszkedést célzó erőfeszítések az informális társadalmi kontroll intézményeihez is sorolhatjuk a hitet, a vallásosságot, illetve a spiritualitást.

6. Szuicid és önkárosító fogvatartottak

Bevezetés

Az önártalom két formája – az öngyilkosság és az önkárosítás – bár látszatra nagyon hasonlóak, valójában két lényegileg különböző jelenség.

Öngyilkossági, vagy szuicid magatartásról akkor beszélhetünk, amikor az önártalom, vagy az ilyen szándék verbalizálása mögött önpusztítási, meghalási szándék áll. Az öngyilkosság multideterminált, azaz nem elegendő ok önmagában egy rizikót jelentő személyiségvonás, egy krízisindukáló életesemény vagy egy pszichiátriai zavar, ezek a tényezők összefonódnak, és együttesen vezetnek el egy olyan válságállapothoz, melyből az egyén a kiutat csupán saját elpusztításában látja.

Az önkárosítás olyan szándékos önsértés, melynek hátterében nem látható tudatos önpusztítási motiváció, meghalási szándék.

Az önkárosítás

A börtönbeli önkárosítások két típusba sorolhatók.

Az első típus a prizonális problémák megoldásának kísérlete önkárosítás útján. Itt az önártalom, vagy azzal való fenyegetőzés célja a környezet befolyásolása, az odafordulás kiváltása, és a problémák kommunikációja. Ebben az esetben általában kevésbé súlyos önsértéseket láthatunk: étkezésmegtagadás, látványos kötélfonás, ám a súlyosabb sérülések kerülésével. (A szuicidiummal való fenyegetőzést ugyanakkor nem szabad bagatellizálni, mivel ezek hátterében gyakran áll valós szuicid veszély.) A háttérben általában az elhelyezéssel kapcsolatos problémák rajzolódnak ki, valamilyen kedvezmény megszerzésére irányuló törekvések, a fogvatartott társakkal vagy akár a börtön személyzetével fennálló konfliktusok. Ezekben az esetekben az önártalom csupán kommunikációra és a környezet befolyásolására alkalmazott eszköz.

A másik típus az impuzív feszültség-levezetés, amikor a feszültségtől való azonnali szabadulás a cél. Ebben az esetben az önártalom érzelem-regulációs eszköz, egy gyors agresszió és feszültség-levezetési út, amely azonnali megkönnyebbüléshez vezet. Ilyen esetben az eszközválasztás kevésbé kommunikatív célú. A végrehajtás módját és intenzitását a racionalitás sokszor szinte egyáltalán nem fékezi, így ebben az esetben már igen súlyos önkárosításokkal is találkozhatunk, a súlyos „falcolástól" kezdve egészen az öncsonkításokig, önakasztásokig. A cselekmény akaratlanul is vezethet halálhoz, illetve azt esetenként csak az azonnali és szakszerű beavatkozás akadályozza meg.

Ennek leggyakoribb típusa az ún. „fogdafalc". A fogvatartott képtelen az izolációs helyzetet tolerálni. Ez jellemző rá a börtönön kívül is, civil életében mindent megtesz az egyedüllét elkerülésének érdekében. Maga az agresszív kiélés, valamint a fájdalom alkalmas arra, hogy az izoláció okozta tolerálhatatlan állapotot enyhítse.

További, de már nem ilyen gyakori típus az önbüntető: aki mindenféle konfliktusra, veszteségre autoagresszív érzésekkel és esetleg önártalommal reagál, mert „én csak így tudom levezetni az ideget, magamon". Az ilyen működésmód előzménye a súlyos fizikai abúzus gyermekkorban, mely az önsértés okozta fájdalomérzést is befolyásolja.

Az önkárosítás hátterében álló okok: a megküzdési képességek és kapacitás sok esetben igen korlátozott volta, a gyenge megküzdő kapacitással szemben sokszor igen magas feszültség, nagy indulati telítettség, amelyet kritikus helyzetben a fogvatartott nem képes kezelni, fékezni, adekvát formában enyhíteni.

A tudatos meghalási szándék hiánya ellenére az önkárosítás is könnyen vezethet halálhoz.

Az önkárosítás ezen kívül jelezheti krízis kialakulását, súlyosbodását is, és ezért fokozott figyelmet igényel a fogvatartott, ha az önkárosításainak gyakorisága nő, az önkárosítások súlyossága fokozódik, és különösen ha mindez valamilyen potenciálisan krízis-indukáló életesemény után jelentkezik.

Az önkárosítás ellátásában fontos a személyi állomány reakciója. A helyes eljárás az empatikus viszonyulás, a fogvatartott mondanivalójának ítélkezés nélküli (de nem közömbös) végighallgatása, a sérülés ellátása úgy, mint bármilyen más sérülésnél. Kerülendő a kiabálás, a fenyegetőzés, a vádaskodás, az olyan témák feszegetése, melyek a sérült számára szemmel láthatóan kínosak, az elkövető lebeszélése, rábeszélése, a harag és a szorongás kimutatása, és kerülendő az önkárosító személy felelősség alóli felmentése is.

Az öngyilkosság kérdése a büntetés-végrehajtásban

Az öngyilkossági kísérletet, befejezett öngyilkosságot elkövető, vagy ebben a tekintetben veszélyeztetett fogvatartottak helyzetével kiemelten foglalkozik a modern büntetés-végrehajtás. Mindezt az indokolja, hogy a befejezett öngyilkosság tekintetében a fogvatartotti populáció különösen veszélyeztetett. A WHO adatai szerint a letartóztatás alatt a civil populációhoz képest 7,5-ször, letöltőházakban 6-szor nagyobb az öngyilkossági arány.

Ugyan az inkarceráció önmagában is kiválthat öngyilkossági gondolatokat, késztetéseket, a bűnelkövetői populáció természetéből adódóan önmagában hord komoly rizikótényezőket: pszichiátriai betegség, skizofrénia, alkohol-és drogszerabúzus, szuicidium a családban, szorongásos betegség, kora gyermekkori veszteségek, izoláció (válás, szeparáció), munkanélküliség, komoly anyagi problémák, súlyos negatív életesemények (pl. börtönbe kerülés), dohányzás, fiatal férfi (15-49 év), idős férfi, korábbi szuicid kísérlet, fogvatartás.

A nagyfokú veszélyeztetettség miatt a hazai büntetés-végrehajtás is kiemelt figyelmet szentel ennek a csoportnak. Mindezen erőfeszítések eredményeként elmondható, hogy a magyar büntetés-végrehajtásban világszinten rendkívül alacsony a befejezett öngyilkosságot száma. Ez rendkívül kedvező, és éppen ezért a büntetés-végrehajtás az öngyilkosság megelőzésére irányuló erőfeszítéseinek fenntartását indokolja.

Az öngyilkossági krízis

Az öngyilkossági veszélyhelyzetben nem mindig történik befejezett kísérlet, sőt, szerencsésebb esetekben a kísérletig sem jut el a folyamat. A krízisállapot azonban szuicidium szempontjából gyakran veszélyeztető állapot.

A krízis általában valamely körülírható eseményre adott reakció. Ez az esemény olyan – objektív vagy szubjektív - történés, ami a fogvatartottat különösen megterheli, egyensúlyából súlyosan kibillenti, mert szokásos megküzdő eszközei aktuálisan hatástalanok. A tapasztalatok szerint a büntetés-végrehajtási környezetben vannak olyan tipikus események, vagy időszakok, melyek különösen alkalmasak a krízis megjelenésére. Ezek az alábbiak: a bekerülés, az ítélethirdetés

illetve az ítélet jogerőre emelkedése, a családi kötelékek lazulása, az anya vagy a gyermek halála, és a pszichotikus dekompenzáció.

A krízis rendkívül intenzív, akár tolerálhatatlannak érzett negatív érzésekkel. Krízisben az alábbi jelenségek szuicid veszélyre hívják fel a figyelmet: explicit szuicid szándék, vagy indirekt utalás; szorongó vagy agitált állapot; kritikus időpont, évforduló; kifejezett bűnösségi gondolatok, önvádlások; fizikai veszélyhelyzetek kifejezett keresése; önmegsemmisítő álmok. Ahogy látható, ezek felderítéséhez elengedhetetlen a bizalmi kapcsolat a fogvatartott és a segítő között.

Az öngyilkossági veszély legfőbb oka, hogy az elviselhetetlen érzésektől való szabadulásként, és rendkívül beszűkült állapotában a személy a kilépésben látja az egyetlen kiutat. Ilyen esetben az időtényező különösen fontossá válik: a befejezett öngyilkosság gyakran azzal előzhető meg, hogy a válságállapot intenzív szakaszában megakadályozzuk az elkövetést, mivel a krízis idővel szükségszerűen csillapodik.

A krízisben lévő személlyel kapcsolatba kerülők részéről fontos a higgadtság megőrzése, hogy a szuicid késztetések, fantáziák jelzésére ne reagáljon túlértékeléssel, ijedtséggel, türelmetlenül, fölényesen, de közömbösséggel és bagatellizálással sem, és tartsa szem előtt, hogy ez nem a konfrontáció ideje. A büntetés-végrehajtási kontextusban kiemelten fontos a megfelelő, szakszerű ellátáshoz való mielőbbi eljuttatás.

A befejezett öngyilkosság

A magyar büntetés-végrehajtásban végzett kutatás szerint a befejezett öngyilkosságot elkövető fogvatartottakra az alábbiak jellemzők.

A befejezett szuicidiumot elkövetők szinte kizárólag férfiak.

Az életkort tekintve eltolódás figyelhető meg az idősebb korosztály felé, általában a 30-39 éves korosztály érintett, ám az utóbbi öt évben a hangsúly áttolódott a 40-es korosztályra.

A szuicidáltak között a teljes fogvatartotti populációhoz képest háromszoros az erőszakos elkövetők aránya. Az erőszakos bűnelkövetés és a szuicidium kapcsolata jól dokumentált világszerte.

Igen magas a visszaesők aránya, a teljes fogvatartotti populációban látható arányhoz képest is. Ez arra utal, hogy az első bebörtönzéssel együtt járó morális sokknál jóval nagyobb probléma lehet a krónikus reménytelenség, melyet a fogvatartott életútjával és a kriminális életpályáról való letéréssel kapcsolatban érez.

Különösen rizikós időszaknak bizonyul a büntetés-végrehajtásba való befogadást követő egy év, illetve a helyi befogadást követő 2,5 hónap.

A hazai büntetés-végrehajtásban is a letartóztatás során történik a legtöbb befejezett öngyilkosság. Ennek okairól részletesen lsd. a letartóztatott fogvatartottak alfejezetet.
Kiemelendő a tényleges életfogytiglani szabadságvesztést töltők veszélyeztetettsége. Ugyan a körükben a bekövetkezett öngyilkosságok száma alacsonynak tűnhet, arányában ez kiugróan magas az általános fogvatartotti populációhoz képest.
Az öngyilkosságok esetében fontos kérdés a kapcsolattartás, illetve annak hiánya. Bár a magyar populációnál gyakori a stabil kapcsolattartás, annak hiánya mindenképpen rizikótényezőnek számít.
A motiváció tekintetében a leggyakrabban párkapcsolati probléma állt a háttérben, illetve a büntetőügy kedvezőtlen alakulása, de felmerül a cselekménnyel kapcsolatos vagy a saját családdal szemben érzett bűntudat is. Igen jelentős elem a reménytelenség, a jövőre vonatkozó negatív szemléletmód vagy negatív attitűdök készlete, mint például hogy „nekem nem fog sikerülni semmi", „rám már semmi jó nem vár".

7. Letartóztatott fogvatartottak

Bevezetés

A letartóztatottak aránya magas mind a hazai fogvatartotti populáción belül, mind nemzetközi viszonylatban, ami az elmúlt évekhez képest némi csökkenést mutat. Ugyanakkor a szigorodó gyakorlat miatt a letartóztatást végrehajtó intézetek telítettsége kritikus szintet ér el.
A bizonytalanság, a tehetetlenség, frusztráció, várakozás és szorongás a jövőtől – ezek jellemzik a letartóztatás idejét, mely az inkarceráció egyik legmegterhelőbb fázisa.

A pszichológiai szituáció letartóztatás alatt

A letartóztatás alatt az inkarcerációval együtt járó klasszikus megfosztottságok, és a börtönártalmak minden fogvatartottat érintenek. Mindeközben ezeket a deprivációkat és ártalmakat úgy kell viselniük, hogy az ártatlanság vélelme miatt nem tekinthetők bűnösnek, és sokszor nem is azok.
A letartóztatottak között sokan első bűntényesek, rendezett körülmények közül érkeznek, családdal, munkahellyel rendelkeznek, és hirtelen kerülnek büntetés-végrehajtási intézetbe, ami teljesen felkészületlenül éri, és addigi életükből kiszakítja őket. Egy teljesen bizonytalan helyzetbe kerülnek, ahol a kinti életben érvényes szabályok, normák és viselkedésminták érvényüket vesztik.

A befogást követő napokban probléma lehet szerfüggés esetén az elvonási tünetek megjelenése. Ennek részleteit lsd. a Függőséggel küzdő fogvatartottak fejezetben.
A zárt zárkák, az idő értelmes eltöltésére való lehetőségek hiánya, az elkülönítési szabályok betartásával a letartóztatás nehezebb helyzetet teremt a fogvatartott számára, mint egy fegyházas elhelyezés. Az értelmes időtöltés hiányában a fogvatartottak folyamatosan a bűncselekménnyel, a tárgyalással, a várható ítélettel foglalkoznak, amely a szorongást jelentősen fokozhatja. Ezt tovább nehezíti a túlzsúfoltság, mely az letartóztatást végrehajtó intézetekre különösen jellemző. Mindez természetesen kedvezőtlen hatással van a fogvatartás színvonalára is.

Pszichiátriai zavarok és öngyilkosság

A letartóztatásban lévők között igen magas a pszichiátriai megbetegedéssel érkezők aránya, különösen magas a skizofrénia spektrumba tartozó betegségek és a szerfüggőség előfordulása, és gyakori az önsértő és szuicid előzmény. A pszichiátriai kezelés szükségessége a fogvatartás kezdeti szakaszában emelkedett, pszichiátriai előzménnyel nem rendelkező fogvatartottaknál is.
A letartóztatás ideje alatt ezen belül is kiemelt odafigyelést igényel az öngyilkossági veszély. A letartóztatás alatt a civil populációhoz képest 7,5-ször nagyobb az öngyilkossági arány. A hazai vizsgálatokban a befejezett szuicidiumot elkövetők 40%-a letartóztatásban volt az öngyilkosság idején. Az inkarceráció, és az azzal járó sokk önmagában krízisindukáló tényező lehet, de a továbbiakban is veszélyt jelent, hogy a jelentős mentális terheléssel és veszteségekkel járó letartóztatás kimeríti a fogvatartottak stressztűrő és megküzdő képességét.
Különösen kitettek a pszichiátriai problémák kialakulásának és súlyosbodásának, és ezek között az öngyilkosságnak azok a fogvatartottak, akiknek eleve van valamilyen fizikai vagy lelki sérülékenységük.

Teendők

A letartóztatás különösen azoknak a személyeknek okoz akár helyrehozhatatlan károsodásokat, akiket az eljárás végén felmentenek, vagy enyhe büntetést kapnak. Ezek között a családi kötelékek károsodása, megszakadása, a munkahelyi helyzet és a pályafutás megtörése, a jó hírnév és társadalmi státusz elvesztése, az énkép és az önértékelés sérülése, a mentális és fizikai egészség hanyatlása szerepel. A letartóztatottak esetében a fő célok ezen károk megelőzése és enyhítése, melyek közt legfontosabb a családi kapcsolatok, és a támogató háttér meglétének megtartása.

8. Fiatalkorú fogvatartottak

Bevezetés

2017. december 31-i adat szerint 237 fő fiatalkorú fogvatartott volt a hazai büntetés-végrehajtási intézetekben, ami a teljes populáció 1,37%-a, és enyhe csökkenés látható az elmúlt években.

Bár a fiatalkorú bűnelkövetés nem nagy mértékű, rendkívül nagy ára van. Nagy árat fizetnek az áldozatok, és a fiatalkorú, aki keresztülmegy a büntető igazságszolgáltatás majd a büntetés-végrehajtás gépezetén, és akinek ez az egész jövőjére rányomja a bélyegét. Ugyanakkor a fiatalkorú fogvatartottak személyisége még alakítható, még nem rögzült korrigálhatatlanul, így a nevelési törekvések náluk nagy eséllyel lehetnek hatékonyak.

Szocializációs jellemzők, elkövetési útvonalak

Az antiszociális életúthoz vezető szocializációban számos tényező működik együtt, de az idegrendszeri sajátosságok, a rossz szülői módszerek, az egzisztenciális hátrányok, a családi tényezők, a lakókörnyezetből érkező impulzusok, a kortárscsoportok a legfontosabb faktorok. A veszélyeztető tényezőkre való fogékonyság életkoronként is változik.

A kriminogén szocializáció alapvetően két utat követ. Az egyik, amikor a szocializáció normális módon lezajlik, ám ez egy antiszociális családban történik, és ezért az ennek során átvett értékek is antiszociálisak. A másik és jóval jellemzőbb szocializációs úton a szocializáció elégtelen, hiányos, törést szenved, vagy akár traumatikus.

Utóbbi körben a trauma jellemzően bántalmazás, ami összefüggést mutat a későbbi erőszakos bűnelkövetéssel, mert akik ki vannak téve a bántalmazásnak, azok maguk is hasonló módon fognak viszonyulni az erőszakhoz. A bántalmazott fiatalok sokszor magukat, a helyzetet, vagy úgy általában az életet hibáztatják a traumatikus gyermekkorért, de a szülőt védik, magyarázatot keresnek a viselkedésére. Ez akkor van így, ha mindkét szülő rideg, de ha az anyai kötődés meleg és biztos, ott a gyerek felismeri az apa bántalmazását és gyakran el is zárkózik tőle. A bántalmazás, és erőszak élménye (nem csak a gyermek közvetlen bántalmazása) ugyanakkor nem vezet egyenesen kriminalizálódáshoz, inkább a mentális betegségek, szerfüggőség és autoagresszív magatartás kialakulását, az ismétlődő áldozattá válást eredményezi, elsősorban akkor, ha a bántalmazás mögött megfogalmazott nevelési elvek állnak. Mindez azonban közvetetten elvezethet a bűnelkövető magatartásig.

A bántalmazáshoz köthető elkövetési útvonalon a családban a fizikai erőszak a fő konfliktuskezelő és feszültséglevezető eszköz. A gyermek fő élménye a kiszolgáltatottság, félelem és frusztráció, amely majd a nyugodt iskolai közegben nyilvánul meg agresszív magatartásban. Mindez kiközösítést, kudarcokat, és ennek nyomán iskolakerülést eredményez. A

kriminalizálódás ilyenkor a környezet megfelelő beavatkozásával még megelőzhető. Ennek elmaradása esetén valószínű az erőszakos kriminalitás kialakulása. Ilyenkor már az első antiszociális megnyilvánulások is erőszakosak, melyek a későbbiekben súlyosbodnak.

A kriminogén traumatizáció másik, és sokkal veszélyeztetőbb formája a gondoskodás, határszabás, nevelés hiánya, azaz az elhanyagolás. A korlátok hiánya, illetve a normák megszegésének következmények nélkül maradása különösen kártékony, mivel a gyermek így azt tanulja meg, hogy a szabályok csak másokra vonatkoznak, rá nem, és nem tanulja meg eltűrni sem azokat.

Az elhanyagoláshoz köthető elkövetési útvonalon az elhanyagoló környezetben a gyermek magára utalttá, és a pozitív visszajelzések és követelmények hiányában motiválatlanná válik, ami kudarcélményeket eredményez. A kiskori gondoskodás hiányában a fiatal nem fogadja el a szabályokat, korlátokat, követelményeket, később a tanárokkal szembeni alárendelt szerepét az autonómiája és szabadsága elvesztéseként éli meg és menekül tőle. Ezt az ellenálló és elutasító viselkedést a kortársak kirekesztik maguk közül, így az iskolától elsodródik, lemorzsolódik, az utcára, deviáns kortáscsoportokhoz csatlakozik. Jelentősebb fordulópontok hiányában a kisebb lopásoktól kezdve az éjszakai életbe való bekapcsolódáson, szerhasználaton át vezet az út az illegális pénzszerzéshez, és végül a bv. intézetbe. Itt kulcsmozzanat az, hogy a – kezdetben még enyhe - deviáns cselekmények következmény nélkül maradnak. Az elhanyagolt fiatalok nem ritkán pozitívan viszonyulnak a börtön közegéhez, mivel az egy erős és stabil környezet, ahol odafigyeléssel foglalkoznhatnak velük.

Kriminogén, és szinte szükségszerűen devianciát eredményez a szigorú, vagy bántalmazó és a laza, vagy elhanyagoló környezet éles váltakozása.

Az egyik változatban a nevelkedést a túlzott, jellemzően apai szigor és rideg, elutasító családi környezet jellemzi. Amikor a gyermek nem képes az elvárásoknak megfelelni, akkor megszégyenítésekkel, durva fenyítésekkel, fizikai és érzelmi bántalmazással válaszolnak. Ez a terror valamilyen esemény miatt egyszer csak megszakad, a további nevelés élesen más fegyelmezési eszközökkel zajlik. A gyermek felszabadul, elfordul az addig felvett viselkedéstől és értékektől, viselkedése az addigi ellentétébe csap át. Makacs, önfejű viselkedés veszi kezdetét, gengekhez csapódik, elfordul az iskolától, szökik, kisebb kriminális tetteket követ el. Megfelelő beavatkozással ez a reakció időlegessé tehető és a fiatal eltéríthető a súlyosabb kriminalizálódástól. Ha nem, akkor a további kriminalitást az autoritással szembeni dac és lázadás motiválja.

A másik változat a mélyszegénységből eredő út. A család gyakran szegregáltan él, a szülők iskolai végzettsége alacsony, a munkalehetőségek súlyosan korlátozottak, az egzisztenciális

fenyegetettség pedig mindennapos. Az ebből adódó állandó feszültség, bizonytalanság és kétségbeesés rányomja a bélyegét a családi környezetre, mely a gyermek iskolai viselkedésében fog lecsapódni agresszív, erőszakos magatartásban. Beavatkozás esetén a gyermek a nem vagy alig fegyelmező környezetből egy fegyelmet követelő környezetbe kerül (pl. javítóintézet), amelyet nem tűr. Ezért menekül, szökik, leggyakrabban gengekhez, deviáns kortársakhoz. Lopások, verekedések, és a menekülés állandósulnak az életében. Az ilyen fiatal kriminalitása sokszor felnőttkorra is fennmarad.

Serdülőkor

A fiatalkorú fogvatartottak számára az életkori sajátosságaik a szokottnál is jobban megnehezítik a totális intézmény elviselését, mert az a fejlődési szakasz - a serdülőkor - amiben járnak, az autonómia körül forog. A serdülőkor egy ún. normatív, azaz a fejlődéssel szükségszerűen együtt járó krízis. Az összes ilyen krízis közül azonban ez igényli a legnagyobb átrendeződést, ezért meglehetősen elhúzódhat.

A fiatalnak át kell alakítania a szüleihez, a saját testéhez, a kortársaihoz és a felnőtt társadalomhoz való viszonyát. Ebben az időszakban megkérdőjeleződnek a szülők és a család által képviselt, de a társadalmi értékek és normák is. Erre szükség van az önmeghatározás, egy új, saját identitás kialakításához. A serdülő keresi azt az egyensúlyt, azt az elrendezést, amiben saját vágyai is megvalósíthatók, és a környezete számára is megfelel. Ekkor körvonalazódnak a későbbi felnőtt élet keretei.

A serdülőkorban a viselkedés gyakran lehet a normától eltérő, ebben az értelemben deviáns, de ez ekkor mégis elfogadható és normálisnak tekinthető, amennyiben az identitáskeresés részét képezi, és nem rögzül tartós mintaként. A deviáns stigma azonban könnyen beépül a serdülő identitásába, és maga is deviánsként kezdhet magára gondolni. Sok esetben a család nem mer konfrontálódni, nem képes határokat szabni a serdülőnek, így kénytelen maga keresni azokat, ami a serdülő krízisének elfajulásához és valódi devianciák kialakulásához is vezethet. Az antiszociális irányba sodródó fiatal életében voltaképpen az igazságszolgáltatás veszi át azt a szerepet, ami valójában a szülőé volna: egyértelmű határokat és kereteket szab a fiatalnak, viseli annak lázadását, ellenállását, agresszióját.

A serdülőnek a saját testhez való viszonyát is át kell rendeznie. A serdülőkorban a testi növekedés és a szexuális érés rendkívüli mértékű. Ebben az időszakban jellemző annak próbálgatása is, hogy ez az új test mennyit bír ki, például extrém és veszélyes aktivitások űzésében. Akik nem tapasztalták meg a törődést és gondoskodást, azok a testüket értéktelennek tartják. Mind a

szexualitás, mind a túlzott veszélyvállalás a csoportbeli megítélésükben és a kortársi elismerés kivívásában válik fontos tényezővé, mint például az öltözködés.

A kortárs csoportoknak egyébként is különösen nagy szerepük van ebben az időszakban, rendkívül fogékonyak a kortársi befolyásra. Az én keresésében túlzott mértékben azonosulhatnak különböző csoportokkal, azok hőseivel, akár antiszociális szubkultúrák vezéregyéniségeivel.

A serdülőkorban jellemző devianciák egyike a szerhasználat, mely az érzelmileg megterhelő helyzetek elviselésében segít. A droghasználat a kriminalitás egyik központi rizikófaktora a fiatalkori bűnelkövetésben is. Gyakran követik el a cselekményt valamilyen szer hatása alatt. A fiatalkorú elkövetők esetében is sok mintázat van, de általában gyakrabban és többféle drogot használnak, és mind a droghasználatot, mind az alkoholfogyasztást az átlagosnál fiatalabb korban kezdik.

A serdülőkorban központi elem az agresszió is. Amennyiben a környezet ezzel nem mer konfrontálódni, és határozott, de nem túl merev korlátokat szabni, akkor ez az agresszió szabályozatlanná és destruktívvá válik, amelyet vagy a környezete, vagy önmaga felé fordíthat. A fiatalkorú fogvatartottak között relatíve magas a szuicid fantáziák, vágyak, tervek előfordulása, de mégis kevés a befejezett öngyilkosság az agresszió ilyen nyílt önmaguk ellen fordítása nem jellemző. Sokkal jellemzőbb az agresszió nyílt erőszakba fordítása. Ennek megfelelően az erőszakos elkövetés növekszik a fiatalok körében, különösen a rablásban felülreprezentáltak és egyre nő körükben az egymás sérelmére elkövetett cselekmények száma és súlyossága is, melyben a kortársak jelenlétének és az egymásra gyakorolt eszkaláló befolyásuknak is nagy szerepe van.

Mentalitás

Vizsgálatok alapján a mentalitásban a függés és függetlenség vagy kötődés és szabadság, autonómia, az én és a szociális közeg viszonyát mutató dimenzió mentén különböznek az antiszociális és proszociális fiatalok.

Ebben a dimenzióban a halmozottan hátrányos helyzetből induló, de végül mégis proszociálissá váló fiatalok a szociális közeg felé nyitottak, a kötődés és az alkalmazkodás érték a számukra. Tetteikre úgy tekintenek, ami a jövőbeli lehetőségeiket befolyásolja. Hálát és bizalmat éreznek a kapcsolataikban. Jövőjüket a negatív tapasztalatok ellenére is képesek pozitívan és optimistán látni. A szülői elhanyagolásra elkerülő módon, iskolakerüléssel reagálnak. Az anyagi szükséglet az egzisztenciális biztonságot jelenti a számukra. Az erő számukra elsősorban a lelki erőt jelenti, mert az alkalmazkodáshoz arra van szükség. A tisztelet számukra a mások értékeinek elismerését jelenti és pozitív érzés.

A bűnelkövetővé vált fiatalok esetében épp ellenkezőleg, a személyes autonómia és a szabadság, valamint a függésnek és alkalmazkodásnak való ellenállás az érték. Ők emellett nehezebben élik meg a negatív környezeti történéseket és impulzusokat, nehézségeket. A saját tett a világra adott válaszreakció, melynek motivációja és meghatározója valamilyen vélt vagy valós sérelem, tehát a múltból ered. Az autonómia és a szabadság a legerősebb motiváció, a hálát és a bizalmat elutasítják, az érték az ellenállás. Dac, sértődékenység, tekintélyellenesség jellemző rájuk, személyes autunómiájukat örökké és mindenkitől féltik. A szülői elhanyagolásra konfrontálódással és erőszakkal reagálnak. Az anyagi szükséglet a birtoklandó tárgyakat jelenti a számukra. Az erő számukra elsősorban a testi és fizikai erőt jelenti, mert a behódolásnak való ellenálláshoz erre van szükség. A tisztelet számukra a megalázkodást jelenti, ezért abszolút negatívként jelenik meg előttük, ezért elutasítják.

Az alkalmazkodás és a szociális közeg felé irányuló pozitív attitűdök értékként való értelmezésének hiányában a cselekedeteket csupán az egyéni hasznossági szempontok alapján mérlegeli, a saját jóllét az egyetlen elismert cél. Azok a fiatalok, akik nem értékelik az alkalmazkodást, az elvekhez való hűséget, azok tetteit a várható jutalmak és büntetések aránya, a tett kifizetődése határozza meg. Az alacsony önkontroll esetén hiányzik a szorgalom és kitartás, és a mások szükségleteivel vagy problémáival való törődés, az itt és most irányultság jellemző, a bűncselekmény nem több számukra egyszerű érdekérvényesítésnél.

Reintegráció

A fiatalkorú fogvatartottak többsége olyan környezetből származik, amelyet a szegénység, napi szociális problémák jellemeznek. A legfeljebb 8 osztályt végzettek aránya meghaladja a 85%-ot. Fontos lenne a fejlesztő pedagógus alkalmazása a fiatalkorú fogvatartottakkal való foglalkozásban, mert körükben számos tanulási nehézséggel, részképesség-zavarral küzdő van. Természetesen az alacsony iskolai végzettség és a szakképzettség hiánya jelentős probléma, és azonnali reakciót igényel, de a sikeres reintegrációhoz ennyi nem elegendő. Fejleszteni kell a fiatal személyiségét, megküzdési eszköztárát, erkölcsi berendezkedését, érdekérvényesítő képességeit, agressziókezelését, valamint a környezetét is, amennyire lehet – az egyéni rizikómintázat, szükségletmintázat és reszponzivitás elveit betartva. Az intervenció intenzitását igazítani kell a fiatal rizikószintjéhez – sokszor nagyobb hatást érnek el a kevésbé intenzív programok.

A fiatalkorú fogvatartottak esetében van pár elem, amelyek a legnagyobb hatékonyságot biztosítják a programok számára. Az erősen strukturált, egyéni képességeket hangsúlyozó programok hatékonyabbak, mint a strukturálatlan módszerek, például az egyéni vagy csoportos

tanácsadás. Hatékonyabbak azok a programok, melyek a gondolkodásmódot célozzák meg az egyes specifikus képességek helyett, mert gondolkodásmód generalizálódik a helyzetek sokaságára, míg a tanult viselkedések csak akkor aktiválódnak, amikor a körülmények megfelelőek. Az olyan komplex programok bizonyulnak hatékonynak, amelyek több rizikófaktort céloznak meg egyszerre, és egyszerre támogatják több készség fejlődését, változtatják a releváns szociális közeg normáit, és lehetőséget adnak ezek alkalmazására és gyakorlására a társas közegben.

Nagyban hozzájárul a hatékonysághoz a család bevonása a terápiás és reintegrációs programokba. Ez különösen a fiatalabb fogvatartottak esetében fontos, és azoknál, akik abba a családba térnek vissza a szabadulás után, amely a kriminális viselkedés kialakulásában eleve részes. A családra fókuszáló programoknak nem csak az anyát kell megcélozniuk, hanem az apát, és a testvéreket is, mivel az ő befolyásuk nagyobb abban, hogy a kriminalitás fennmarad-e a felnőttkorban is.

Mindezen belül eltolódás van az erősségen alapuló terápiás eljárások felé, amelyekben a rizikófaktorok megcélzásában az erősségekre lehet építeni, és azokat a rizikófaktorokkal szembeni védelemként hasznosítani.

A fiatalkorú elkövetők nagy része elhagyja a kriminális pályát, ahogy belép a felnőttkorba. Egy kisebb részük marad a kriminális pályán, és válik krónikus elkövetővé. Ők a fiatalkorú fogvatartottak kicsi, de kiemelt figyelmet igénylő csoportja. Azok a rizikófaktorok, amelyek a kriminális magatartás felnőttkorra való fennmaradását jelzik az alkohol és/vagy szerabúzus, a problémás szexuális magatartás, problémás kapcsolatok, érzelmi és viselkedéses problémák, és problémák az iskola/munkahely területén. Ezek mind dinamikus, tehát a terápiás programok által megcélozható területek. A súlyosan bántalmazott fiataloknak is igen kevés esélyük van a sikeres reintegrációra, esetükben speciális és célirányos programok és intenzív odafigyelés az optimális.

9. Idősödő fogvatartottak

Bevezetés

Az időskor meghatározására nincs egységes definíció. A civil társadalomban általában a 60, vagy 65 év feletti embereket soroljuk az idős kategóriába. A börtönben ez kissé másként van, például az USA-ban és Kanadában 50 év felett már idősödőnek tartják a fogvatartottat arra hivatkozva, hogy a fogvatartottak valószínűleg 10 évvel kevesebbet élnek a civil társaiknál a krónikus egészségügyi problémák és a bebörtönzéssel járó káros hatások miatt.

2017. év végi adatok szerint az 50 év feletti fogvatartottak aránya a haza fogvatartotti populációban 14,9% (2585 fő) volt. Ezen belül a 60 év felettiek (3,8%, 659 fő) aránya folyamatos

növekedést mutat. Az időskorú fogvatartottak a leggyorsabban növekedő csoport a börtönpopuláción belül az egész világon, és ez előre láthatóan a következő évtizedekben soha nem látott méreteket fog ölteni. Ennek kezelése a hasonló adottságú és tendenciákat mutató országokban az utóbbi évek egyik legnagyobb szakmai kihívását jelenti.
Erre a jelenségre számos lehetséges magyarázat létezik.
Az egyre fejlődő orvostudomány és prevenció eredményeként az emberek egyre tovább élnek, így öregszik a teljes társadalom. Ennek megfelelően kitolódik a kriminálisan aktív életkor is. Ráadásul a kedvezőtlen pénzügyi helyzet, a család támogatásának hiánya miatt megszaporodnak az időskorúak által elkövetett vagyon elleni bűncselekmények. Továbbá egyre hatékonyabb az olyan bűncselekmények felderítése, amelyeknél eleve magasabb az elkövetők átlagéletkora. A bíróságok is egyre kevésbé tolerálják az időskorúak deviáns viselkedési formáit.
Vannak, akik sokkal inkább az ítélkezési szokások változásait, pontosabban szigorodását teszik felelőssé az idősödő fogvatartotti populáció rohamos növekedéséért: a szabadságvesztés növekvő alkalmazását, az egyre hosszabb ítéletek kiszabását, a három csapás intézményét, és a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés alkalmazását, valamint a feltételes szabadon bocsátás szigorodását.

Az időskorú fogvatartottak csoportba sorolása:
Ebben a fogvatartotti populációban három fő csoport különíthető el:

- a büntetés-végrehajtási intézményben megöregedett elkövetők: fiatalon elkövetett súlyos erőszakos bűncselekmény, hosszú tartamú szabadságelvonás
- visszaeső, ismételt bűnelkövetők: a börtönökbe való újra és újra visszakerülés; a hazai adatok szerint ez a csoport növekszik a legjelentősebben
- akik időskorúként követték el az első bűncselekményt: sokszor rövid ítéletek, gyakoriak a szexuális bűncselekmények; a hazai adatok szerint az első bűntényesek között jelentős tendencia az időskorúak arányának emelkedése.

Az idősödés pszichés jellegzetességei
A negyvenes életéveket átlépve a megjelenésben, a fizikai erőnlétben, az egészségi állapotban egyre észrevehetőbb hanyatlás történik. A test elkezd megváltozni, a fizikai terhelést nem bírja olyan mértékben, mint addig, romlanak az érzékszervek, egyre gyakrabban találkozik betegségekkel. A személy egyre több, a korábbi aktív, független életét korlátozó tényezővel kényszerül szembenézni. Egyre inkább tudatosodik a halál elkerülhetetlenségének gondolata. Időskorban az egyén kezdi kiértékelni életútját, eredményeit, teljesítményeit, és belátja, hogy

nagy változtatásra már nincs lehetősége. Ebben a folyamatban az ember önképe hasonló válságon mehet keresztül, mint serdülőkorában. Jelentős változások következnek be pszichoszociális téren is. Az idősödő ember számára a családi kapcsolatok válnak egyre fontosabbá. A barátságok veszítenek a jelentőségükből, és csak az érzelmileg igazán fontosak maradnak meg. Az idősödés nem teremt új működésmódokat, de csökken a rugalmasság, nehezebb az alkalmazkodás, azok a vonások erősödnek, válnak karakterisztikusabbá, melyek fiatalabbként is jellemzőek voltak
Az idősödés sok veszteséggel jár, de aki sikerrel jutott túl a korábbi fejlődési szakaszok feladatain, az képes elfogadni ezeket a változásokat, és örömet lelni a fizikai és a szellemi aktivitásban, a hobbijában, a saját örömre végzett tevékenységben, az időskorral együtt járó szabadságban.
Előfordulhat, hogy valaki nem képes elfogadni az idősödéssel járó változásokat és helyzeteket. Különösen kiszolgáltatottak azok, akik önértékelésüket, kapcsolataikat, életstílusukat külső megjelenésükre, testi erejükre, agressziós képességükre építették. Az ilyen személy az idősödéssel szembesülve gyakran kétségbeesik, úgy érzi, hogy a fiatalságával együtt mindent elveszít. Elutasítja az öregséget, belekapaszkodik a fiatalság örömeibe, öltözködéssel, viselkedéssel, beavatkozásokkal igyekszik fiatalosabb külsőt teremteni magának. A valósággal való szembesülés azonban elkerülhetetlen. Ezt a lázadást gyakran a keserűséggel, ellenségességgel, és a motiváció hiányával járó beletörődés követi, vagy a fiatalsággal járó lehetőségek, életvitel, szabadság, testi erő iránt érzett intenzív irigység.
E konfliktus megoldása lehetne a „bölcsesség”. Ma azonban olyan mértékű generációs különbségek vannak, amelyek ezt nagyon ritkán teszik lehetővé, és a fogvatartotti szubkultúrában a legritkábban van értéke.

Az időskorú fogvatartottak egészségügyi problémái

Az időskor speciális szükségletei közül az egészségügyi ellátás élvezi a legjelentősebb prioritást és a legnagyobb gazdasági terhet. Az idős fogvatartott napi költségei majdnem dupláját teszik ki az átlagosnak, ami nagyrészt az egészségügyi költségeiknek köszönhető.
Az egészség romlása a korral törvényszerű és elkerülhetetlen. Ugyanakkor a fogvatartottak állapota az időskor felé közeledve elmarad az átlagostól, életvitelük, szociális hátterük, dohányzási, étkezési, szerhasználati szokásaik eredményeként a korosodással járó egészségügyi problémák az átlagosnál 10-15 évvel korábban jelentkeznek náluk. A civil populációval szemben az idősödő fogvatartottaknak nagyobb esélye van szinte mindenfajta krónikus betegségre, és a funkcionális hanyatlás számos formája is érinti a populációt: a látás, hallás romlása, inkontinencia, különböző segédeszközökre való ráutaltság, amik a börtönben a szokottnál jóval nagyobb nehézségeket okozhatnak a mindennapi életben.

Az egészségügyi problémák megjelennek a mentális működés területén is, és ezek között a legnagyobb kihívást a demencia képviseli. Az idősödéssel természetesen együtt járnak változások a kognitív működésben: a gondolkodás lassulása, a rövidtávú emlékezet gyengülése, a tanulás nehezítettsége. Az elbutulás azonban nem része a normális öregedésnek. A demencia azonban egyes adatok szerint az idősödő fogvatartottak 23-30%-ánál kimutatható, más adatok szerint a fogvatartottak körülbelül felénél van jelen enyhe vagy súlyosabb fokú kognitív zavar. (A civil populációban a 65 év felettiek 5%-ánál súlyos, 15%-ánál enyhe demencia mutatható ki.)
A demencia kezdeti szakaszában csak enyhe tünetek észlelhetők, melyek felismerése sokszor elmarad, és a kórkép fokozatosan, lappangva alakul ki. Az első tünetek között a feledékenység vehető észre, elsősorban az új emlékanyagokra vonatkozóan. Hamar megjelenik a motoros ügyetlenség is. Mindezeket követi az elbutulás a mentális teljesítőképesség minden területén, és az érzelmi élet, a személyiség leépülése. Súlyos esetben a beteg teljes magatartásrendszere leépül, a legalapvetőbb viselkedéses szabályokat is figyelmen kívül hagyja, érzelmileg szélsőségesen labilissá, és önálló életvitelre képtelenné válik. A beteg sokszor nyugtalan, elkóborol, vagy céltalanul tevékenykedik, zavarttá válhat. A mentális hanyatlás megelőzésében és lassításában a sokoldalú mentális feladatoknak, és a gyakorlásnak van jótékony hatása.
A depresszió időskorban jelentős probléma, és elsősorban a zárt intézeti körülmények között élő, testi betegséggel küzdő időseket érinti. Ez a kórkép az egyik legjelentősebb tényező az idősek között magas számban tapasztalható öngyilkosságban. Felismerése sokszor nehéz, mert a klasszikus tüneteket gyakran elfedik a testi betegségek tünetei és azok miatti panaszok. A fogvatartotti populációban emelkedett előfordulás található a civil populációhoz képest, a populáció körülbelül felét érinti valamilyen fokú depresszió. A krónikus egészségügyi problémák, a korlátozott mozgásképesség, és a prizonális egészségügyi ellátással kapcsolatos elégedetlenség mind összefüggést mutatnak az idős fogvatartottak depresszív tüneteivel.

Elhelyezés: szegregáció vagy integráció

Az idősebb korú fogvatartottak esetében felmerülő kérdés, hogy a fiatalabbakkal integrált vagy a szegregált elhelyezés a megfelelőbb.
A szegregáció mellett szól az, hogy az intézetek inkább a fiatalabb fogvatartottak elhelyezésére vannak berendezkedve, így sokszor nem felelnek meg az idősebbek testi és szociális szükségleteinek: gondot jelenthetnek a lépcsők, az emeletes ágyak, a fürdők megközelítése, nehezebben élik meg a zsúfoltságot, a hideget, meleget, az összezártságotA generációs különbségekből, és a korral járó csökkent alkalmazkodási képességből és rugalmasságból adódóan egyre nehezebb a zárkaközösséghez való alkalmazkodás, ami konfliktusokhoz, fegyelmi

problémákhoz vezethet. Az idősebb fogvatartottak, különösen az első bűntényesek egyébként is ki vannak téve a fiatalabb fogvatartottak agressziójának, és az áldozattá válás fokozott veszélyének, amitől a szegregáció védelmet nyújt a számukra. A hasonló korcsoportban való elhelyezés ugyanakkor pozitívan hathat az idősek mentális egészségére, szociális aktivitásukra.
A szegregált elhelyezési forma azonban negatívan befolyásolhatja a fogvatartott családi kapcsolatait, mert messzebbre kerülhet tőlük. Továbbá az időskorú fogvatartottak a szegregált elhelyezést sokszor úgy látják, mint ami „öregít", fokozza a halál közelségének érzését, és sokan „Isten várótermének" nevezik az ilyen részlegeket.
Az integrált elhelyezésben ezzel szemben az idősek nem csak a nekik szánt programokon vehetnek részt, hanem a többi csoport tevékenységében is. Ez a természeteshez, normál kinti élethez is jobban hasonló környezet. Továbbá egyes kutatási eredmények szerint 50 éves korig az integrált elhelyezés akár jó hatással is lehet a jóval impulzívabb fiatalabb fogvatartottakra, idősebbek esetében azonban már erősebb az áldozattá válás valószínűsége.

Reintegrációs sajátosságok

Az időskorú fogvatartottak esetében a reintegrációs célok is speciálisak. Az a csoport, akinél a szabadulás ki van zárva, vagy annak elvi dátuma meghaladja a várható életkort, ott az intézetbe való problémamentes beilleszkedés, a jó fizikai és mentális állapot megőrzése lehet a cél.
Azoknál a fogvatartottaknál, akik időskorban, de várhatóan szabadulnak, rendkívül fontos a lakhatásról, egészségügyi ellátásról gondoskodni. Az időskorban szabadulók a szociális szolgáltatásokhoz is nehezebben férnek hozzá. Az elkövetett bűncselekmény jellege is sokszor megnehezíti a börtön utáni elhelyezést valamilyen szociális intézményben.
Talán az egyik legnehezebb kérdés a munkaerő-piacon való elhelyezkedés, amely a piac működésének jellegéből adódóan még a nem börtönből szabadultak és fiatalok esetében is kihívást jelent. Kulcsfontosságú a támogató családi háttér, annak fenntartása a szabadságvesztés alatt, illetve hiányában a támogató szociális háló felépítése, újraépítése. Ez hatványozottan érvényes a hosszú ítéletet töltött fogvatartottakra, akik nem számíthatnak a családjuk támogatására. Szintén nehezített a szexuális bűncselekményt elkövetők helyzete a társadalmi kirekesztettség és stigmatizáció miatt.

10. Női fogvatartottak

Bevezetés

Kriminológiai tény, hogy a nők – a prostitúciót kivéve - jóval kevesebb bűncselekményt követnek el, mint a férfiak. A női fogvatartottak világszerte kisebbséget képeznek a büntetés-végrehajtásban is. Ugyanakkor a modern nyugati büntetés-végrehajtási rendszerek beszámolnak a női fogvatartottak arányának folyamatos növekedéséről. A 2017. év végi adatok szerint a magyar fogvatartotti állomány 7,36%-a (1276 fő) nő, és ugyan hazánkban is növekvő tendenciát mutat a női fogvatartottak aránya, de jelentős változás nem tapasztalható az elmúlt évekhez képest.
Egyre inkább felismert az a tény, hogy a nők a férfiaktól jelentősen különböző csoportot alkotnak az elkövetési jellemzők, az elkövetési útvonalak, és a rizikófaktorok, reintegrációs igények és erőforrások, és a dezisztencia-folyamat tekintetében. A büntető igazságszolgáltatás és a reintegrációs modellek azonban elsősorban a férfiakra vannak „kitalálva", és nem veszik figyelembe azokat az érveket, amelyek amellett szólnak, hogy a férfiak és a nők dezisztencia-folyamata eltérő. Ma már van több olyan átfogó elemzés, amely kimondottan a nőkre fókuszálva vizsgálja a hatékony reintegráció elveit, és az eredmények azt mutatják, hogy szükség van kimondottan nőknek készült visszaesés-prevenciós programokra, melyek jellemzően három csomópont köré sűrűsödnek: szerhasználat, áldozattá válás, mentális betegségek.

Abúzus, áldozattá válás, traumatizáció

A gyermekkori bántalmazás a nők esetében akár kétszeresére is növeli a későbbi inkarceráció esélyét. A szexuális bántalmazás kimondottan női fogvatartottak esetében bizonyult veszélyeztető faktornak. A fogvatartott nők ráadásul legtöbbször kiterjedt és hosszantartó, személy elleni erőszakot is magába foglaló és ismétlődő bántalmazást szenvednek el. A családtagoktól elszenvedett bántalmazás kiváltója lehet az otthonról való elszökésnek, kiszolgáltatottságnak, korai kriminalizálódásnak, majd promiszkuitásnak, és további áldozattá válásnak. Az intim kapcsolatokban elszenvedett bántalmazás a szerhasználat, kötődési nehézségek, és későbbi erőszak kialakulását is kiválthatja a nők körében. Ezen kívül nem csak a gyermekkori áldozattá válásnak van jelentősége, de a szabadulás után bekövetkező traumatikus élmények is rizikófaktorai a visszaesésnek.
A nőkkel foglalkozó büntetés-végrehajtási gyakorlatban újabban kezdenek megjelenni az úgynevezett traumára érzékeny programok, amelyek elismerik a trauma hatásának súlyát a személy életében, és amelyek hangsúlyt helyeznek az ebből való felépülésre. Ezek a programok általában az erősségekre, erőforrásokra fókuszálnak, valamint a felépülésre és az általános jóllétre.

Pszichiátriai zavarok

A nők körében magas, akár a civil előfordulás duplája a mentális betegségek gyakorisága is, vélhetően nem függetlenül a bántalmazottságtól, és az ennek nyomán kialakuló szerhasználattól. Ennek a női fogvatartottak esetében nagy jelentősége van a visszaesés tekintetében, mivel a mentális betegség a visszaesés rizikóját megnöveli. Ezért fontos a nők pszichiátriai problémáinak pontos felmérése a bekerüléskor, majd ezen komplex problémák megcélzása pszichiátriai vagy mentálhigiénés programokon keresztül, a pszichiátriai kezelésekhez való hozzáférés biztosítása.

Szerhasználat

A nemzetközi szakirodalomban ismétlődő eredmény, hogy a női elkövetők meglehetősen nagy részének vannak szerhasználati problémái, és ennek aránya magasabb, mint a férfi elkövetők körében. Ezt eddig a hazai vizsgálatok nem igazolták, sőt, éppen ellentétes tendenciát jeleztek. Más adatok szerint azonban, ha az illegális szerhasználat nem is magasabb, a gyógyszerfogyasztás a férfi fogvatartottakhoz képest kiugróan magas, a nők több mint fele rendszeresen szed nyugtatót és fájdalomcsillapítót.

A nők szerhasználati mintázatai és kiváltó okai is eltérnek a férfiakétól: a férfiak többször használnak drogot hedonisztikus okokból, míg a nők önkezelésként, hogy el tudják viselni a bántalmazást, és az ezzel járó traumákat.

A szerhasználat minden adat és tapasztalat szerint kulcsfontosságú faktor a bűnelkövetésben és visszaesésben, ezért az elkövetők kriminogén szükségleteinek megcélzását hangsúlyozó reintegrációs programokban központi fontosságú a szerhasználati problémák kezelése. A nők szerhasználatának megcélzása az intervenciós programokban vélhetően még fontosabb, mint a férfiak esetében.

Kapcsolatok

A nők által elkövetett bűncselekmények legtöbbször a kapcsolataikban gyökereznek – például erőszak egy bántalmazó partnerrel szemben, vagyon elleni cselekmények a gyermekek támogatása érdekében, vagy bűncselekmények végrehajtása a partner megtartása érdekében. Márpedig ha a kapcsolatok ilyen károsak lehetnek a nők számára, a pozitív kapcsolatoknak bizonyára hasonlóan erős protektív szerepe lehet az életükben. A kriminológiai elméletek már régóta hangsúlyozzák a családi kapcsolatok jelentőségét a kriminális viselkedés befolyásolásában, és újabban már az ebben rejlő pozitív potenciált is.

Ebben a tekintetben kiemelten fontos a gyermekkel való kapcsolat, mivel a velük való találkozás emlékezteti és motiválja a nőt a proszociális magatartásra. De a romantikus partner, aki bátorítja a nő nem kriminális aktivitását, szintén hatékonyan járulhat hozzá a nők dezisztenciájához a

szociális támogatás, a szociális erőforrások biztosítása, a motivációs erő, és a nők lehetőségeinek változása, valamint az érzelmi és morális támogatás nyomán. Az erős proszociális kapcsolatok érzelmi értéke növelheti a nők önértékelését, új perspektívába helyezhetik a tettek következményeit. Az ilyen kapcsolatok továbbá megváltoztatják a nők rutintevékenységeinek struktúráját, ezzel kevesebb lehetőséget adva a bűnelkövetésre. Ezek a kapcsolatok kapaszkodóként szolgálhatnak a dezisztencia folyamatában, és a nők a börtönhöz is könnyebben alkalmazkodnak, ha a kapcsolataiktól a lehető legkevésbé vannak megfosztva.

Ezért a büntetés-végrehajtási gyakorlatban fontos beépíteni az értékkel bíró és proszociális kapcsolatok azonosítását, illetve az ilyen kapcsolatok (újra)felvételének, fenntartásának, fejlesztésének a támogatását, hogy a nők szabadulás után tudjanak hova kapcsolódni.

A kapcsolatok fontossága megnyilvánul a prizonális környezetben kialakuló romantikus kapcsolatok működésében is, amely alapvetően eltér a férfiak között látható jelenségektől. A férfiaknál tapasztalhatókkal ellentétben a női fogvatartottak között nem csupán a szexuális együttlét, hanem a kapcsolat és az érzelmi háttér a fontos. Ezekben a kapcsolatokban leképeződik a klasszikus maszkulin és feminin szerep, és a kapcsolat fel nem vállalása kap negatív ítéletet.

A szociális támasz ezen kívül érkezhet a büntetés-végrehajtás személyi állományától, a pártfogóktól, vagy a reintegrációs ellátásban résztvevő más szereplőktől is. Ennek különösen nagy jelentősége lehet akkor, amikor a nőnek nincs szociális támasza sem a családja, sem a barátai felől. A támogató kommunikációs stílus alacsonyabb ellenállással járt együtt, és pozitív hatása van a kriminalitás elhagyását illetően. Ezért a reintegrációs folyamat résztvevőinek érdemes minél több szupportív kommunikációt alkalmazniuk a női fogvatartottakkal - akkor is, ha a fogvatartott kevésbé vált ki empátiát, vagy nagy szerepe van a saját problémáinak fenntartásában.

Az anyaság

A büntető-igazságszolgáltatás rendszerébe bekerülő nők nagy része anya, elsődleges gondozója egy vagy több kiskorú gyermeknek, és sokan a börtönből is folytatják a szülői funkciók ellátását az adott kapcsolattartási lehetőségek között. A női fogvatartottak számára vitathatatlanul a legfontosabb tényező és erőforrás a gyermekükkel való kapcsolat.

Egyik oldalon az anyaság a dezisztencia egyik legerősebb motorja lehet. Ennek egyik eleme az anyaság identitásban elfoglalt helye. A pozitív, nem kriminális identitás felépítése szoros kapcsolatban áll a hosszú távú dezisztenciával. A nők számára az anyaság egy elérhető és megkérdőjelezhetetlenül pozitív szerep, amellyel sok nő azonosul, sőt, a nők gyakran a jó anyaság köré építik az egész identitásukat. A gyermek jelenléte növeli a kezelésekben való részvételi motivációt, és a velük való találkozás emlékezteti és motiválja a nőt a proszociális magatartásra.

Másrészt azonban a bebörtönzött anyák jóval nehezebb helyzetben vannak, mint a bebörtönzött apák (vagy gyermektelenek). A gyermekeiktől való izolációt jobban megszenvedik. Fennáll továbbá a veszélye az anyai identitás elvesztésének, miután önmagukat úgy láthatják, hogy megszegték a legalapvetőbb szociális normákat, mivel nem tudják betölteni az anyai szerepüket. Ezért sokszor élhetnek át az anyaszerepbe való visszatéréssel kapcsolatos félelmeket, mert teljesen elvesztették az önbizalmukat anyaként, nem érzik magukat jó anyának, miközben mélyen szeretik a gyermekeiket, és aggódnak az őket érő ártalmas hatások miatt.
Emellett a szabaduló anyák számtalan hátránytól szenvednek, és többszörös marginalizációjuk gyakorlatilag véget nem érő. Az apa anyagilag vagy más módon sokszor nem segíti őket, és gyakran elhagyják őket az inkarceráció során. Az anyák és gyermekeik újraegyesítését számos tényező nehezíti, és minél tovább van az anya bebörtönözve, az annál inkább veszélyezteti az anya-gyermek kapcsolatot. Ezért a nők sokkal valószínűbben térnek vissza sérült családba, ami növeli az alkalmazkodási nehézségeket, és a szülői szerep visszavételéből származó konfliktusokat. A munkáltatási kilátásaik rendkívül gyengék. A kapacitásaikat kimeríti a problémák halmozódásával történő megküzdés. Ezért a feladatoktól elárasztott anyák különösen sérülékenyek a családba és a társadalomba való visszatérésük tekintetében.
Nyilvánvalóan továbbra is fognak anyák börtönbe kerülni, de ugyanakkor azt is tudomásul kell venni, hogy a bebörtönzés emberi ára ezen anyák és családjuk számára nehezen túlbecsülhető. Nagyon fontos az anyák számára olyan programokat biztosítani, amelyek az anya-gyermek kapcsolat megtartására irányulnak az inkarceráció alatt és után, és amelyek lehetővé teszik és támogatják a nők számára a kapcsolódást az anyaság pozitív szerepéhez és identitásához.
A női fogvatartottak továbbá sokat profitálhatnak a szülői stresszt megcélzó megküzdési stratégiákat, szülői képességeket, az anya támogatását, az anyák kommunikációs képességeinek fejlesztését fókuszba helyező programokból. Továbbá hangsúlyos a szabadulás utáni időszak támogatása.

11. Függőséggel küzdő fogvatartottak

Bevezetés

Ahogyan a társadalomban, úgy a büntetés-végrehajtásban is egyre növekvő problémát jelent a szerhasználat-és függőség. A fogvatartottak érintettsége és veszélyeztetettsége kiugró az általános populációhoz képest, a 18-64 év közötti általános populációval összehasonlítva a fogvatartott-népesség körében három és fél, négyszeres azok aránya, akik a civil életük során kapcsolatba

kerültek tiltott drogokkal. A fogvatartottak nagy része használt már életében marihuánát vagy hasist. A második-negyedik helyen az ecstasy, az amfetaminok, illetve a kokain találhatók.
A szerhasználat jelentőségét aláhúzza az, hogy kulcsfontosságú faktor a bűnelkövetésben és visszaesésben, ezért az elkövetők kriminogén szükségleteit megcélzó reintegrációs programokban elsődleges prioritásként jelenik meg a fogvatartottak szerhasználati problémáinak kezelése.

A büntetés-végrehajtás három ponton érintkezik a drogproblémával:

- importált börtönártalomként
- a függő fogvatartottak elvonásának kezelésekor
- az inkarceráció során történő használat esetén.

A drogfüggőség mint importált börtönártalom

Drognak nevezzük azokat a kémiai anyagokat, amelyek megváltoztatják az idegrendszer működését, rendszeres használatuk dependenciához, toleranciához, addikcióhoz vezet és a természetes biológiai örömforrások hatását erősítik, majd megszüntetik.
A kémiai függőség az alábbi kognitív, viselkedési, fiziológiai jelenségek meghatározott együttese: a használat folytatása az állandó vagy visszatérő fizikális és/vagy pszichés problémák megléte ellenére; erős vágyat, sóvárgást érez a használatra; a használat kontrollálási nehézsége, nagyobb mennyiségben vagy hosszabb ideig használ, mint ahogy tervezte; képtelen abbahagyni a használatot; a káros következmények ellenére is folytatja a használatot; a használatot előnyben részesíti más aktivitásokkal szemben; jelentős idő és aktivitás irányul a megszerzésre, használatra, kiheverésre; hiányérzet a használat nélkül; megnövekedett tolerancia; és megvonás (szindróma, vagy a megvonási tünetek kezelése más szerrel).
A szenvedélybetegség hatására a szer a személy teljes értékorientációját maga alá gyűri, különösen, ha eleve híján volt egy stabil értékrendnek. Előtérbe kerülnek a rövidtávú késztetések, a személy elveszti az előrelátási képességét. A szer birtoklására és fogyasztására irányuló magatartásmódok és kapcsolatok kerülnek előtérbe, minden mással szemben. A függő képtelen uralkodni a fogyasztással kapcsolatos magatartásán, és folytatja azt a nyilvánvaló szociális, egzisztenciális és egészségkárosodások ellenére is, droghasználatának problémás volta felől meggyőzhetetlenné válik. A droghasználat a kriminalitás az antiszociális attitűdök és gondolkodás elemeként gyakran felértékelődik.
Mindezeket a jellegzetességeket – a használt szerek típusától, számától, kombinációjától függetlenül – a fogvatartottak magukkal hozzák („importálják”) a prizonális környezetbe, a

populáció érintettségének megfelelően jelentős mennyiségben. Ezzel pedig szükségszerűen formálják a börtönbéli szociális környezetet, interakciókat, értékeket.

Bekerülés és elvonás

Amikor a szerhasználó fogvatartott inkarcerációba kerül, elvonási tünetek alakulhatnak ki nála, melyet a bv. személyi állományának kell kezelnie. Ebben a tekintetben két olyan szer van, amely jelentősebb problémát jelenthet: az alkoholelvonás, a heroinelvonás.

Az alkohol megvonási szindróma az alkohol ismételt, általában hosszantartó és/vagy nagy adagú használatát követően, annak részleges vagy teljes megvonása után kialakuló jellegzetes tünetcsoport. Az alkoholmegvonás tünetei általában 7-10 órával az alkoholfogyasztás abbahagyása illetve csökkentése után kezdődnek, jellemzően reggel. A fő tünetek: feszültség, nyugtalanság, izzadás, hányinger, reszketés, esetleg epilepsziás rohamok. Kezeletlen, nem szövődményes alkoholmegvonási tünetcsoport 5-7 nap alatt lezajlik, de néha hosszabb ideig is tarthat.

Súlyosabb esetben delírium alakulhat ki. A tünetek általában pár nappal az alkoholfogyasztás abbahagyása után jelentkeznek: alvászavar, szorongás, reszketés, izzadás. A delírium előrehaladtával megjelenik a hullámzó tudatzavar, az érzékcsalódások - tipikusan rovarokat, kis állatokat lát a beteg az ágyán, a falon, a testén, és ezeket szedegeti -, valamint a korábbinál is kifejezettebb a reszketés. A delírium súlyos, életveszélyes állapot, kialakulása esetén biztonságos környezetet és azonnali sürgősségi pszichiátriai, nem ritkán intenzív ellátást igényel (megfelelő kezelés nélkül 20%-ban halálhoz vezet).

A heroin elvonása esetén hányinger és hányás, rossz közérzet, ásítozás, izomfájdalmak, orrfolyás, hasmenés, hőemelkedés, könnyezés, alvászavar, extrém nyugtalanság jelentkezik. Meglehetősen fájdalmas állapot, amely 8-10 napig is eltarthat, de halálhoz önmagában nem vezet. Itt is megjelenthet azonban delirium, amely az annak megfelelő kezelést igényli.

Droghasználat a fogvatartás alatt

Paksi és Arnold adatai alapján a fogvatartottak egyharmada (33,8%), a rendszeres használóknak pedig 70,6%-a úgy gondolja, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben hozzáférhet valamilyen tiltott droghoz, ha akar. A fogvatartottak 14,3%-a, a bekerülés előtt rendszeresen használóknak azonban közel fele (46,3%) használt valamilyen tiltott drogot a fogvatartási időszak alatt. A különböző visszaélésre alkalmas egyéb szerek közül a fogvatartottak elmondásai alapján a Rivotril a leginkább hozzáférhető szer a börtönökben (45,7%), de a „dobi” (erős teafőzet) hozzáférhetősége is meghaladja a tiltott szerek elérhetőségét. Újabban azonban egyre jelentősebb

problémát jelentenek az új típusú ún. designerdrogok, melyek hatása mind rövid, mind hosszútávon kiszámíthatatlan. Ezen kívül bejuttatásuk rendkívül könnyű, sokszor kiszűrhetetlen a biztonsági eszközökkel, ezért az utóbbi években jelentős kihívás elé állítja a magyar büntetés-végrehajtást ennek megakadályozása.
Mindennek természetesen komoly biztonsági vonzatai vannak.

A Rivotril

Az egyik leggyakoribb illegitim nyugtatószer - és az illegális szereknél jóval nagyobb problémát jelent - a börtönben a benzodiazepinek közé tartozó Rivotril (klonazepam), amely rendkívül elterjedt olcsósága, relatív könnyű hozzáférhetősége, és a fogvatartottak számára kívánatos hatása miatt. A Rivotril szorongásoldó, nyugtató-altató, izomlazító hatással rendelkezik, különösen alkalmas pánikrohamok, és a szorongással, nyugtalansággal jellemezhető állapot kezelésére, és csökkenti az ingerlékenységet. Hosszantartó használata ugyanakkor hozzászokást, függőséget, hiány esetén elvonási tüneteket eredményezhet. A fentebb már leírt jellegzetes elvonási tünetek mellett kimondottan a Rivotril elvonás jellegzetes tünetei ezek között is a szorongás, ingerlékenység, alvászavar, álmatlanság, remegés.
A Rivotril nevű gyógyszert Magyarországon a ROCHE cég gyártja, két kiszerelésben: Rivotril 0,5 mg tabletta, és Rivotril 2 mg tabletta. Amíg a gyógyszertárban vásárolt Rivotril 0,5 mg-os tabletta ára körülbelül 12 HUF, a Rivotril 2 mg-os tabletta ára körülbelül 16 HUF, addig a börtönben 800-1000 HUF-ot is érhet egy szem tabletta, ezáltal fizetőeszközként is funkcionál.
A Rivotril használatának legnagyobb veszélye azonban abban rejlik, hogy a fogvatartottak nem megfelelően használják a gyógyszert, melynek eredménye a szerhatás alatt elkövetett agresszió, a fogvatartott társ sanyargatása, bántalmazása, kényszerítése, önmérgeződés vagy egyéb bűncselekmény kivitelezése.
Az elítéltek többsége unalomból vagy akut stressz kezelésére Rivotrilból akár 15-20 szemet is bevesz egyszerre (az előírt maximum 4-8 mg helyett). Ennek nyomán időlegesen megszűnik a fájdalomélmény, akár több napra is elveszíthetik a tudatosságukat majd erre az időszakra amnéziásak lehetnek. A felügyelet szempontjából igen veszélyes, mert a fogvatatott kiszámíthatatlanná, fékezhetetlenné válik, ami mind a fogvatartottat, mind a társakat, és személyi állomány tagjait is veszélyezteti. (Még fokozottabb a veszély abban az esetben, ha a Rivotril túladagolását valamilyen serkentőszer túladagolásával (pl. dobizással) kombinálják.)
A gyógyszer bekerülésének több illegitim módja van (csomag, levél, látogatás során, vagy akár a büntetés-végrehajtási szerv személyi állománya által). Bonyolítja a helyzetet, hogy legálisan is hozzáférhető, és maga a büntetés-végrehajtás egészségügyi ellátórendszere is alkalmazza a

pszichiátriai problémák kezelésében, így az egyedi esetekben sokszor tisztázhatatlan, hogy a fogvatartott milyen úton jutott hozzá a Rivotrilhoz.

Szerencsejáték és bűnelkövetés

A kriminalizálódás és a visszaesés tekintetében egy ritkán tárgyalt, ám a szerhasználathoz hasonlóan súlyos függőség a szerencsejáték-függőség.

A játékszenvedély ismérvei nagyon hasonlítanak a szerfüggőségnél már leírtakra, azzal a különbséggel, hogy itt a függőség fókuszában nem egy kémiai szer, hanem egy viselkedés (a szerencsejáték) áll. Függőségről akkor beszélünk, ha a játék tartósan és visszatérően károsítja a személy életét, családi és egyéb szociális kapcsolatait, munkahelyi problémákat, esetleg a munkahely elvesztését okozza, és súlyos anyagi problémákat, eladósodást eredményez; tolerancia alakul ki; a hozzáférés hiányában megvonási tünetek észlelhetők; és a személy képtelen uralkodni a szerencsejátékkal kapcsolatos magatartásán.

Ha egy játékos tovább játszik a szociális és egzisztenciális problémák, a legális pénzforrások kimerülése és az adósságok ellenére, akkor bűncselekmények elkövetéséhez is folyamodhat. A hazai börtönökben a megkérdezettek 12,1%-a (azaz körülbelül minden nyolcadik fogvatartott) vallotta, hogy játékszenvedélyének közvetlen szerepe volt a bűnelkövetésében. Az elkövetett cselekmények közül a lopás áll közvetlen kapcsolatban a játékszenvedéllyel, a lopást elkövetők körében 60%-os valószínűséggel találhatunk játékszenvedélyt.

Nem meglepő, hogy jelentősen nagyobb arányban találhatók szerencsejáték-függők a fogvatartottak között, mint a civil populációban, illetve a fogvatartottak körében is magasabb a függők aránya a visszaesők között. 2014-es adatok szerint a fogvatartottak 41%-a szerencsejáték-függő (tehát minden második-harmadik fogvatartott), 26%-uk a veszélyeztetett. (Ehhez képest a civil populációban 1,4% a játék-függők aránya.)

A fogvatartottak leginkább a kikapcsolódás, stresszcsökkentés, kompetencia-érzés, pozitív érzelmi állapot, időtöltés, szükségállapot, és izgalmi állapot miatt játszanak a prizonális környezetben. A kényszeres játék azonban a prizonális környezetben is eladósodáshoz vezethet, melynek konfliktusok, áldozattá válás, újabb bűncselekmény elkövetése, esetleg szuicidium lehet az eredménye.

12. Pszichotikus betegséggel küzdő fogvatartottak

Bevezetés

Lionel Penrose 1939-ben írta le először azt a jelenséget, melyet azóta Penrose-szabályként ismerünk: minél kisebb az ágyszám egy ország pszichiátriai ellátó rendszerében, annál több a fogvatartott a börtöneiben, és fordítva. Ennek oka az ún. transzinstitucionalizáció, azaz hogy a súlyos pszichiátriai betegek a betegségükből adódó szélsőségesen hullámzó és instabil viselkedésük miatt gyakran megszegik a társadalmi szabályokat, antiszociális módon viselkednek, így lassan eltűnnek a pszichiátriai osztályokról, rendelőkből, és felbukkannak a büntetés-végrehajtásban, sokszor valamilyen kissúlyú cselekmény miatt.

A Penrose szabály rendszeresen igazolást nyer, és a nagyvilágban általános tendencia, hogy nő a súlyos pszichiátriai betegek száma a büntetés-végrehajtási intézetekben. Napjainkban az USA, és általában a nyugati kultúrák azzal kénytelenek szembesülni, hogy példátlan mennyiségű mentális beteg van elhelyezve a bv. intézetekben. A probléma súlyosságát jelzi, hogy jelenleg az USA-ban tízszer annyi diagnosztizált mentális beteg van a börtönökben, mint a pszichiátriai osztályokon.

Bár méréseink nincsenek, a napi tapasztalat szerint a magyar pszichiátriai ellátó rendszer 2007-es, az Országos Neurológiai és Pszichiátriai Intézet bezárásával történt átalakulása után ez a folyamat megjelent, valamint érezhető és kezelendő problémává vált a hazai bv. intézetek körletein is.

A súlyos pszichiátriai betegséggel küzdő fogvatartottak speciális igényei egyértelműek, ugyanakkor az ennek való megfelelés több szakterület együttműködése nélkül nem megvalósítható. Azok a szakterületek azonban, melyeknek együtt kell, vagy kellene működniük, élesen eltérő perspektívából szemlélik ezt a populációt: a pszichiátriai szakma betegként, páciensként tekint rájuk, akiket gyógyítani kell, a büntetés-végrehajtás pedig elkövetőként, fogvatartottként, akiktől a társadalmat meg kell védeni.

A pszichotikus betegek prizonális jelenlétével kapcsolatos problémák

A súlyos pszichiátriai betegek beáramlása mellett további probléma, hogy éppen a pszichiátriai populáció leginkább károsodott betegei azok, akik ebben a rendszerben megjelennek.

A büntetés-végrehajtási kontextusban biztosítható kezelés gyakran a minimum, modern és naprakész kezelési módok és az utánkövetés lehetősége nélkül. A súlyos pszichiátriai betegek kezelése komplex kihívást jelent a civil egészségügyi szférában is, a büntetés-végrehajtási közegben pedig több fronton nehezített: a pszichoterápiás programok fenntartásának akadályai, kevés ágy a pszichiátriai ellátásban, kevés a megfelelően képzett személyzet, illetve a klinikai döntéshozók etikai dilemmái, érdek-és szerepkonfliktusai, a mentális állapotra vonatkozó szűrőmódszerek elégtelensége, hiányos vagy teljesen hiányzó pszichiátriai utógondozás, alulfinanszírozottság, és az általános egészségügyi ellátórendszerrel való gyenge integráltság.

Ugyanakkor, még ha az ellátás javítható is, a börtön punitív szemléletével, antiterapeutikus struktúrájával és régóta berögződött gyakorlatával szemben kell a kezelést biztosítani, amelyben a biztonság, a büntetés és a visszaesés megelőzése az elsődlegesek, a terápiás szempontokkal és hatékony kezelési elvekkel szemben. Ez a környezet és bánásmód az ilyen betegeket különösen kiteszik az állapotromlás valószínűségének, melynek kárai és kihatása a beteg további életére bejósolhatatlanok.

Nehezített a súlyos pszichiátriai betegek reintegrációja is, sokszor szabadulásuk után nem sokkal visszakerülnek a bv. rendszerébe, amelyet sokszor alig hagytak el nemrég. Ezt nevezik az ún. forgóajtó effektusnak.

A pszichiátriai betegek helyzetének tarthatatlansága mellett jelentős probléma a bv. szervezetre nehezedő terhelés is, amelyet az ő ellátásuk jelent.

A skizofrénia

Pszichózisnak nevezzük azokat az állapotokat, melyekben az egyén kapcsolata a realitással megszűnik. A pszichotikus beteg többnyire hallucinál vagy téveszméi vannak, és ezeknek megfelelően viselkedése is bizarrá válik a kívülálló számára. Nem egyszer ön-vagy közveszélyes lesz, mert a külvilág reakcióit fenyegetésként éli meg. Ez egy rendkívül súlyos állapot, mely feltétlen kezelést igényel.

Ugyan egy pszichotikus állapot számos ok miatt és formában kialakulhat (droggal kapcsolatos folyamatok, börtönpszichózis, szervi problémák, elmebetegségek, stb.) a legsúlyosabb és a körleten zajló élet szempontjából is legproblémásabb pszichózisok a skizofréniához köthetők. Ezért a továbbiakban erről a kórképről adunk áttekintést.

A skizofrénia a népesség 1 %-ánál fordul elő. Ezzel szemben például a nyugati országokban folytatott mérések körülbelül négyszer nagyobb arányban mutatták a fogvatartotti populációban a skizofrénia arányát a civil populációban mértnél.

A skizofrénia tünetei pozitív, negatív és kognitív kategóriákba oszthatók.

Az úgynevezett pozitív tünetek olyan viselkedésmintát takarnak, amelyek hozzáadódtak a korábbi személyiséghez, a normál működésben nincsenek jelen. Ide tartoznak a hallucinációk és a téves eszmék.

- A hallucináció azonosítható külső tárgyi inger nélküli, de a valódiság teljes élményével járó érzékelés. A skizofréniában leggyakoribb a nem létező hangok hallása. A beteg párbeszédet folytathat ezekkel a mások által nem hallható hangokkal, vagy úgy érezheti, hogy utasításokat adnak neki, melyeknek sokszor nem tud ellenállni. Ritkábban, de előfordulhatnak látási, szaglási, tapintási, vagy testérzékelési hallucinációk is.

- A téveseszmék azok a kóros gondolati tartalmak, a valóságban megalapozatlan ítélet és következtetések együttese, amelyeknek nincsen valóságalapja (ami nem zárja ki, hogy valóságos elemek is vannak benne), ám ezek valódiságáról a személy megingathatatlanul meg van győződve. A téveszméknek a központi tartalomtól függően több típusa van: üldöztetéses, befolyásoltatásos, mérgeztetéses, perlekedési, stb. A skizofrénia leggyakoribb altípusa a paranoid skizofrénia, amelyben a beteg irracionálisan azt hiszi, hogy mások üldözik, vagy összeesküvést szőnek ellene, vagy külső erők szabályozzák gondolataikat, cselekvéseiket.

Az úgynevezett negatív tünetek egy viselkedésminta vagy személyiségjegy elvesztését jelentik. Kialakulhatnak a betegség korai szakaszában is, de jellemzően a pozitív tünetek fellángolásával jellemezhető akut fázisok csillapodását követő nyugalmi időszakokat uralják a negatív tünetek. Az alábbiakat értjük ide:

- eltompult érzelmek (az érzelmek csökkent kifejezése)
- nem megfelelő érzelmek (nevetés, miközben rémisztő képekről beszél)
- a beszéd megváltozása (egyhangú, monoton beszédhang)
- a motiváció, az aktivitás csökkenése
- szociális izolálódás, passzivitás, beszűkülés.

Ezen kívül megjelennek kognitív tünetek is. Ezek a tünetek sokkal enyhébbek lehetnek, mint a pozitív és negatív tünetek, de a betegeket sokszor ezek zavarják a legjobban, és az életminőséget jelentősen rontják. Ezek elsősorban az információ feldolgozásának nehézsége, a figyelmi képesség zavara és csökkenése, memóriazavarok.

A skizofrénia lefolyása

A skizofrénia krónikus lefolyású betegség, azaz többnyire élethosszon át tart.

A kezdeti időszak után, melyben a személyiség megváltozása, a mindennapi funkcionálás kezdeti károsodásai láthatóak, egy hullámzó lefolyás következik, melyben az akut és nyugalmi fázisok váltják egymást. Az akut fázisban a pozitív tünetek fellángolása jellemző, a nyugalmi fázist pedig a pozitív tünetek visszahúzódása és a negatív tünetek előtérbe kerülése jellemzi. Az újabb és újabb fellángolások egyre nagyobb károkat okoznak a beteg személyiségében és működésében. Az idő előrehaladtával az akut fázisok egyre halványulnak, a negatív tünetek pedig súlyosbodnak. Az esetek 15-20%-ában nem, vagy csak kisebb mértékben következik be a személyiség leépülése, és 20-30% aránylag elfogadható életvitelre képes – legalábbis magas szintű pszichiátriai ellátás mellett. A negatív tünetek súlyosbodása azonban az esetek nagy többségében végül az emocionális élet, a motivációk, a szociális beilleszkedés olyan mértékű leépülésével jár, ami a beteg önálló életvitelét is ellehetetleníti. A prognózis egy különösen negatív aspektusa, hogy a

skizofrén betegek körülbelül 15-20%-a öngyilkossággal fejezi be életét, sok esetben számos megelőző kísérlet után.
Megjegyzendő, hogy ez a betegség heterogén, tehát az egyedi esetek és lefolyások eltérhetnek a tipikus képtől.

Teendők a skizofrén betegekkel prizonális környezetben

A súlyos pszichiátriai betegek prizonális jelenlétét illetően az egyik legfontosabb teendő a pszichiátriai előzmény alapos dokumentációja és figyelembe vétele, valamint az időszakos szűrések.
A pszichotikus állapotok ellátásában elsődleges a gyógyszeres kezelés, ezért igen fontos, hogy a páciens az előírt farmakoterápiát végrehajtsa – akkor is, ha az állapota javul. A személyre szabott gyógyszeres kezelés kialakítása egy bonyolult orvosi feladat, amely kizárólag a pszichiáter szakorvos kompetenciájába tartozik. A gyógyszeres kezelés nem elhagyható és nem változtatható önkényesen!
Sajnos még a legmegfelelőbb és legmodernebb kezelés mellett is előfordulhatnak a skizofrén betegnél állapotromlások, amikor a látványos pozitív tünetek fellángolnak. Nagyon fontos az ilyen változások mielőbbi felismerése, lehetőleg a pszichózis kialakulásának megelőzésére esetleg még alkalmas időszakban. Ezt azonban a prizonális környezetben sajnos számos tényező nehezíti.
Meglehetősen elterjedt sztereotípia, miszerint ha valaki nem mutat látványosan bizarr magatartási és érzelmi tüneteket, akkor az nem is beteg. Ahogyan a lefolyás jellegzetességeiből látható, a skizofrénia, vagy más pszichotikus megbetegedések nyugalmi szakaszaiban nem feltétlenül vannak jelen látványos tünetek, és a meglévők is elkerülhetik a figyelmet a börtön fizikailag felosztott és izolált közegében, vagy a felületes szemlék során. Tehát ha a fogvatartott nem tesz valami igazán dramatikusat, akkor a romló mentális állapot jelei a pszichózis kialakulásának megelőzésére esetleg még alkalmas időszakban ritkán kerülnek felismerésre.
A pszichotikus betegek tehát nem tűnnek mindig súlyosan betegnek. Ettől azonban még magas rizikót képviselnek, és mentálisan nagyon sérülékenyek, nagyon érzékenyek a környezeti ingerekre, így nagyobb stressz, abúzus hatására egyensúlyukat könnyen elvesztik. A börtönkörnyezet és bánásmód a skizofrén betegeket különösen kiteszik az állapotromlás veszélyének, melynek kihatása a beteg további életére bejósolhatatlan.
Ráadásul az állapotromlást a beteg önmagán a legritkább esetben képes felismerni - ez adódik a betegség természetéből – így segítséget sem képes kérni. De ha a betegek érzékelik is, hogy állapotuk romlik, kezdik elveszíteni az irányítást önmaguk felett, az észlelésük megváltozik,

orientációjuk romlik, akkor is nehezen mernek segítséget kérni, mert a börtönkörnyezet erőteljesen gátolja a pszichiátriai betegség felvállalását, mert a fogvatartotti társadalomban a gyengeség nem megengedhető vagy elfogadható tulajdonságok.

Ebben tehát nagyfokú odafigyelés, és a legapróbb változások felismerése segítheti a személyi állományt. Ez a bevezető szakasz nagy egyéni eltéréseket mutat. Mindenesetre a tapasztalat azt mutatja, hogy ha az ismert skizofrén beteg alvása megváltozik, zavarni kezdik a fények, hangok, magába húzódik, vagy éppen ellenkezőleg, esetleg éppen ő maga jelzi általában finom, és sokszor zavaros módon is, hogy valami megváltozott, rossz előérzete van, ezek mind olyan jelzések, melyeket tanácsos azonnal komolyan venni. Amikor a beteg a látványos tüneteket produkálja, akkor már mélyen elmerült a pszichotikus állapotban.

Akármelyik szakaszban is történik a felismerés, az ilyen beteghez nyugodtan kell közelíteni, semmiképp nem szabad fenyegetőleg fellépni. A megnyugtatás, a segítségnyújtás szándékának hangsúlyozása javasolt, valamint a beteg mielőbbi eljuttatása pszichiátriai szakrendelésre – akár helyileg, akár az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetbe.

Továbbá fel kell készülni rá, hogy az állapotomlás kimenete bejósolhatatlan, és a beteg legnagyobb valószínűség szerint nem fog visszatérni az állapotromlás előtti színvonalára.

Összességében tehát a pszichiátriai előzmény alapos dokumentációja, a gyógyszeres kezelés betartása és betartatása, a lehető legstabilabb és legkevesebb stresszel járó környezet biztosítása az adott körülmények között, a beteg állapotának szoros figyelemmel követése, és a legkisebb változások esetén is pszichiátriai kontrollvizsgálatra való eljuttatása, veszélyeztető állapot szerint az ennek megfelelő eljárás – ezek azok a dolgok, amelyeket a büntetés-végrehajtási személyi állomány a prizonális körülmények között tehet és meg kell tennie a pszichotikus betegért.

13. Extrém hosszú ítéletet töltő fogvatartottak

A szigorodó büntetőpolitika, a három csapás bevezetése az életfogytiglant töltők száma ível felfelé. A nyugati országokban az életfogytiglant a legsúlyosabb bűncselekmények büntetéseként szabják ki és az elérhető legsúlyosabb büntetés, ami bűncselekmény esetén kiadható. Az életfogytiglan, és köztük a feltételes szabadulás lehetősége nélküli, azaz tényleges életfogytiglani szabadságvesztés (a továbbiakban TÉSZ) eredetileg a halálbüntetés humánusabb alternatívájaként jelent meg, emiatt hívják „bebörtönzés általi halálnak” is. Az egyre büntetőbb felfogástól hajtva azonban az életfogytiglani büntetések egyre elterjedtebbé és gyakoribbá vált, például az USA-ban, ahol egyre gyakrabban adják az emberölésen kívül más erőszakos, vagy akár nem erőszakos bűncselekmények esetén is.

Az életfogytiglan mögött álló filozófiai megfontolások

Az egyre hosszabb ítéletek kiszabása, és az életfogytiglani büntetések kiszabhatóságának kiterjesztése az elmúlt évtizedekben mutatja a bebörtönzés rehabilitációs gondolatának elhalványulását és az inkapacitációs irányultság előtérbe kerülését mutatja. Az inkapacitáció a fogvatartottak fizikai korlátozását jelenti a bebörtönzés által. A társadalomból való átmeneti vagy végleges eltávolítással a fogvatartottak nem tudnak több bűncselekményt elkövetni, amellyel a társadalomnak ártanának. Ugyanakkor az inkapacitációs szemléletből hiányzik a rehabilitáció (a viselkedés és gondolkodás megváltoztatásának) illetve az elrettentés (tartózkodás a bűnelkövetéstől a további büntetés elkerülése miatt) célja. Az inkapacitáció perspektívájában minél hosszabb az inkarceráció, az annál jobb a társadalom védelme szempontjából, mert amíg a bűnelkövető nincs az utcán, addig nem követ el bűncselekményt. Ez a szemlélet különösen alkalmazható az életfogytiglani büntetésekre, melynek célja az elkövetőt a rácsok mögött tartani, amíg csak szükséges. Az életfogytiglan esetében a rehabilitációs szemlélet értelmét veszti, ahogyan az elrettentés is, és a retribúció, az életfogytiglant töltő józan gondolkodása, racionalitása, moralitása nem szükségesek a büntetés igazolásához.

Anthony Duff elmélete szerint ugyanakkor a büntetés mindig egy morális kommunikáció az elkövető felé: megmutatja neki, hogy milyen mélységű, milyen súlyosságú az a kár, amit okoztak, és a figyelmüket a cselekményre és annak következményeire fordítja. Ezzel egyidőben egy üzenet az elkövetőtől is, egy materiális és nagyon erős kifejezése a bocsánatkérésnek, amellyel az elkövető tartozik azoknak, akiknek kárt okozott, az áldozatnak és a társadalomnak. Ehhez nem elengedhetetlen az, hogy az elkövető bűnbánó legyen, mert ha nem az, az ítélet akkor is megfelelő súlyt ad a történteknek. A szabadságvesztés büntetés ezen túl a kiközösítés üzenetét közvetíti az elkövetőnek, amelynek mindig átmenetinek kell lennie. Az életfogytiglani szabadságvesztés üzenete továbbá az, hogy az elkövető olyan mértékben megszegte a társadalom normatív szabályait, hogy lehetetlenné tette a proszociális emberek számára azt, hogy együtt éljenek vele a társadalomban egymás polgártársaiként. A büntető igazságszolgáltatás az eddigi tanulmányok szerint egy hatalmas ellenfélként jelent meg a fogvatartottak szemében, amivel szemben egyre növekvő ellenséges érzelmekkel viseltetnek.

Schinkel 27 hosszú ítéletes, a letöltés különböző periódusaiban lévő fogvatartottal készítettek interjút, amelyet aztán tartalomelemzésnek vetettek alá. Az eredmények azt mutatták, hogy a fogvatartottak nem észleltek az ítéletükben morális kommunikációt, és ha mégis, azt is meglehetősen vegyesnek látták. Abban nem kapnak irányítást, hogy az ítéletükben a morális

üzenetet hogyan találják meg, ezzel magukra vannak hagyva, így magukban vagy nem találnak morális értelmet, vagy azzal szembeszegülnek.

Az életfogyitglan pszichés kínjai

Az életfogytiglant és különösen a TÉSZ-t töltő fogvatartottak ugyanazokat a deprivációkat élik át a börtönben, mint a többi fogvatartott, de az ítélet hossza miatt ezeket fájdalmasabban élhetik meg, hiszen előre láthatóan ennek a megfosztott állapotnak soha nincs vége, nem várható olyan időszak az életükben, amikor ezt nem kell már kibírniuk. Azonban van három terület, amely a TÉSZ-es fogvatartottak esetében különösen releváns: a meghatározatlanság, a permanens szeparáció a családtagoktól, és a hosszantartó bezártságból adódó mentális leépülés. A meghatározatlanság a büntetés véget nem érését jelenti. Az ítéletben nincs meghatározva, hogy hány évet kell letöltenie az elítéltnek, az ítélet a haláláig tart. Annyi van belőle hátra, amennyi az életéből. Ez különösen kínzó a fogvatartottak számára. A családtól való szeparáció is jelentős probléma, mert bentről nehéz fenntartani értelmes kapcsolatot a kintiekkel. A hosszantartó bezártság hatására kialakuló, és a hosszú ítéletet töltő fogvatartottak által jelzett mentális hanyatlás kérdése vitatott. Más kérdés a mentális egészség hanyatlása, például az öngyilkossági epizódok megjelenése.

Haza kutatás a TÉSZ-esek körében

Antal és Solt 2013. óta végeznek longitudinális vizsgálatot életfogytiglanra és TÉSZ-re ítélt fogvatartottak körében. Rendszeres interjúzás módszerével vizsgálják a terv szerint 2025-ig a fogvatartottakat. A vizsgálat során fontos, hogy a két kutató személye ne változzon, mert a felépített bizalmi viszony a személycsere következtében könnyen megtörhetne. A vizsgálat egyik rizikója azonban az a tényező, hogy az egyre kevesebb személyes kapcsolattal bíró TÉSZ-esek túlságosan kötődhetnek ahhoz a két emberhez, akik nyitottan, csak rájuk fókuszálva, hosszú éveken keresztül rendszeresen látogatják őket; majd a vizsgálat végeztével hirtelen megszűnik minden kapcsolat, ami visszafordíthatatlan, és előre nem látható folyamatokat indíthat el a megkérdezettekben.

Eredményeik:

Kérdés 1: Milyen veszélyeztető és protektív tényezőket látunk?

Veszélyeztető tényezők a destruktív magatartás megjelenése tekintetében	*Megóvó tényezők a destruktív magatartás megjelenése tekintetében*
az egészség elvesztése, betegség, öregség	elfoglaltságok, foglalkozások

szegénység bűncselekménnyel kapcsolatos gondolatok, a bűntett feldolgozatlansága az álmodozás hosszú távon kapcsolattartás, ha rendszertelen, instabil, vagy negatív érzelmekkel jár az egyéni igényektől független elhelyezés	pénzkereseti lehetőség a „TÉSZ" intézményének megszűnésében való és hit és remény tudatos önfeljesztés kapcsolattartás, ha stabil és kötődést biztosít egyéni igény szerinti elhelyazés (a zárkatárs és körlet vonatkozásában)

Kérdés 2: Milyen jellemzőkkel bírnak azok az elítéltek, akik a legkevesebb kockázatot jelentik a bv. intézet zavartalan működésére nézve?

Alapvetően két markánsan elkülönülő, egymásnak szinte ellentmondó életszemlélet az, ami dominál a jól alkalmazkodó elítéltek (11 fő) körében. Az egyik típusra az jellemző, hogy világa beszűkült, igényei minimálisra csökkentek, és beletörődött sorsába. A másik típusba tartozók hisznek a börtönbüntetésük végességében, bíznak a változásban, s mindent megtesznek, hogy közönyös apátiába zuhanjanak. Fejlesztik magukat, folyamatosan célokat tűznek ki maguk elé, továbbá keresik önmaguk fejlesztésének lehetőségeit és a racionális gondolkodás, a belső szabadság megőrzését. Ez utóbbi csoportba csak olyan magasabb intelligenciával rendelkező fogvatartottak tartoznak, akik kiemelkedő énerővel, kitartással, önfegyelemmel bírnak, és képesek a pozitív gondolatokat tudatosan erősíteni magukban, a negatívakat pedig távol tartani. Az alacsony kockázatú elítéltek főbb attitűdjei felsorolásszerűen a következők:

- az elkövetett bűncselekményen való túllépés, a bűntudat mellőzése vagy feldolgozása;
- az ítélet tudomásulvétele és elfogadása;
- napról napra élés, a jelenben való gondolkodás;
- a nyugalom preferálása az ingerekkel szemben;
- kedvtelés, hobbi, élvezeti cikkek: motiváció (sport, írás, olvasás, növény, állat, cigaretta, kávé stb.);
- remény a valamikori szabadulásban;
- önbecsülés, küzdeni akarás, életerő, önfegyelem, kitartás

Kérdés 3: Milyen túlélési stratégiák rajzolódnak ki?

Beletörődött *(jellemzően alacsonyabb intelligenciájú, egyszerűbb személyiségek)*	*Küzdő* *(jellemzően magasabb IQ-jú, összetettebb személyiségek)*

beszűkült, a külvilággal szemben közönyös, igényei minimálisra csökkentek az ítélet tudomásulvétele és elfogadása a nyugalom preferálása az ingerekkel szemben (egyedüllét és a szabadság feladása) napról napra élés, a jelenben való gondolkodás	érdeklődő, nyitott, kapcsolattartásai fontosak számára hit a majdani szabadulásban a változatosság és az új ingerek preferálása a rutinnal szemben (a társaság és az elfoglaltság iránti fokozott igény) hosszú távú gondolkodás, tudatos önfejlesztés
kedvtelés, hobbi, élvezeti cikkek (sport, írás, olvasás, barkácsolás, növény, állat, cigaretta, kávé stb.)	

A halál kérdése

Az inkarcerációban bekövetkező halál kérdése elsősorban az életfogytiglant, TÉSZ-t töltő, illetve az olyan idős fogvatartottakat érinti, akiknek a várható szabadulási idejük meghaladja a várható élettartamukat. A halál a börtönben nem új jelenség, de korábban elsősorban öngyilkosság, baleset, vagy bűncselekmény eredménye volt. Ám az említett fogvatartotti populációk mind növekvőben vannak, és ennek következményeként egyre több fogvatartott fejezi be az életét, természetes halállal az inkarcerációban. Mindez természetesen összefonódik a fogvatartotti populáció elöregedésével, és az időskorú fogvatartottak speciális igényeinek előtérbe kerülésével. Az Egyesült Királyságban 2013. és 2014. között 7%-al nőt a börtönbeli halálozások száma, és az elhalálozott személyek 58%-a 60 év feletti volt. Az USA-ban 2001-ben az elhunytak 34%-a volt 55 év feletti, 2011-ben már 53%-uk. A halálesetek nagy többsége természetes okok miatt következik be.

Azok a fogvatartottak, akik előre láthatóan nem fognak szabadulni, mély félelmet és kétségbeesést éltek át azzal a kilátással kapcsolatban, hogy a börtönben fognak meghalni. A börtönbeli halálhoz a fogvatartottak szerint társul egy nagyon negatív stigma, ez a „legrosszabb eset forgatókönyve” (worst case scenario). A fogvatartottak a börtönbeli halált általában a végső bukásnak látják. A rácsok mögötti – egy teljesen kiszolgáltatott és méltóság nélküli helyzetben érkező – halál egyébként is az életfogytiglant töltők egyik fő félelme. A börtönben meghalni egyszerre lehet a legsötétebb félelmük, vagy egyetlen lehetőségük a menekülésre.

A börtönben meghalni nagyon más, mint a szabad világban: egyedül, a család támogatása és jelenléte, a búcsú és az utolsó megbékülések lehetősége nélkül. Sokan különösen félnek attól, hogy ha a börtönben halnak meg, annak milyen negatív következményei lesznek a családjuk, gyermekeik, leszármazottaik számára. Ez ugyanis elveszi a tettekért való vezeklés és jóvátétel

lehetőségét, amely abból adódna, hogy törvénytisztelő személyként újra visszatalálnak a családhoz.

Az embereket a halál gondolata mellett intenzíven foglalkoztatja az is, hogy a haláluk milyen körülmények között következik be. A félelmek között megjelenik, hogy a börtönben hogyan bánnak a halottakkal, aminek az egyik fő eleme a saját test feletti kontroll elvesztésének képe. Az egészségügyi ellátás színvonala, a lealacsonyító körülmények folyamatosan emlékezteti a fogvatartottak a lehetőségeikre. A félelmeiket fokozza az, ha végignézik a fogvatartott társaikkal történteket.

A börtön intézeti célja a büntetés és rehabilitáció. Az olyan fogvatartottaknak, akik vélhetően a börtön falai között fogják befejezni az életüket, a rehabilitáció értelmét veszti. A punitív és restriktív környezet azonban nagyban gátolja a megfelelő geriátriai és életvégi kezeléshez való hozzájutást. Ugyan a fogvatartottaknak ugyanolyan ellátás jár, mint a civil populációnak, a börtönkörnyezet megnehezíti a megfelelő szintű gyógykezelés és palliatív[105] kezelés biztosítását. Ebben a környezetben az olyan egyszerű, plátói gesztusok, mint például egy haldokló fogvatartott kezének megfogása is rosszallásba ütközik. Ugyanakkor a haldokló fogvatartottnak is szüksége van mentális és spirituális felékszülésre a véghez közeledve. Az említett oximoron ugyan nehezíti a megfelelő palliatív és halállal kapcsolatos ellátás biztosítását, ugyanakkor kreatív megoldásokra ösztönözheti az intézeteket, amely aztán hosszútávon egy optimális palliatív rendszer kialakítását eredményezheti a büntetés-végrehajtáson belül.

Öngyilkosság

Habár az erőszakos ellenállás a bebörtönzésre adott reakcióként intuitíve természetesen adódik, valójában meglehetősen kevés adat támasztja alá az erőszak és a „nincs vesztenivalóm” mentalitás elterjedtségét az életfogytiglant töltők között. Ezzel szemben az öngyilkossági gondolatok és kísérletek lényegesebben gyakoribbak az életfogytiglani szabadságvesztésre adott első reakciók között és az ahhoz való adaptáció során is.

Az életfogytiglani büntetéssel járó kihívások ellenére a legtöbb fogvatartott megbirkózik ezzel. Mindazonáltal, akik ezzel az ítélettel érkeznek a börtönbe gyakran a sokk, tagadás és zsibbadtság állapotában vannak. A bebörtönzés indukálta depresszió ronthatja a már meglévő pszichiátriai zavarok állapotát, és a fogvatartott szociális visszahúzódásához vezethet. A negatív inkarceráció előtti élmények, a családi kapcsolatok hiánya, a prizonális támogatás hiánya, és az életfogytiglani ítélet nyomán könnyen keletkeznek öngyilkossági gondolatok vagy kísérletek. A TÉSZ-es

[105] Palliatív: a betegséget nem gyógyító, csupán a tüneteket enyhítő kezelés, melynek célja a szenvedés enyhítése, megfelelő életminőség biztosítása.

elítéltek szuicid vszélyeztetettsége hazai környezetben is kiugró. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy ha a TÉSZ-es elítélt öngyilkosságot vagy kísérletet hajt végre, ezt nagyobb valószínűséggel a letöltés korai szakaszában teszi, mint a későbbiek során.

14. A vallás szerepe a börtönben

Egyre több kutatási eredmény mutatja azt, hogy a vallás jelentősen képes csökkenteni a bebörtönzéssel járó kínokat, fájdalmakat és egyéb problémákat, és közvetlen hatásúnak bizonyult a börtönadaptációra, a fogvatartottak mentális és általános jóllétére. A vallásgyakorlás segítséget nyújt a feldolgozhatatlan életeseményeknek való jelentésadásban, javítja az empátiára, együttérzésre való képességet, növeli a kontroll érzését, pozitív hatással van a magatartásra és az interperszonális kapcsolatokra, csökkenti a stresszt, csökkenti a fegyelmi események gyakoriságát, és javítja a szabadulás utáni reintegrációt. A vallás a dezisztencia egyik igan fontos mozgatórugója is lehet.

Az életfogytiglant töltők tekintetében különösen fontos, hogy jelentősen képes tompítani a halálfélelmet, mivel reményt, értelmet, optimizmust, és biztonságérzetet ad azoknak, akik az életük hátralevő részét a rácsok mögött töltik le, akik a társadalom értékítéletét internalizálva életüket egyre kevésbé tekintik értékesnek az idő előrehaladtával.

A vallásos programok egyik előnye, hogy költséghatékonyak. Mindezek miatt a vallásos programok a börtönökben jelen vannak azok fennállása óta. Ezekben a programokban többen vesznek részt, mint bármilyen más programban, az oktatást is beleértve.

Annak ellenére, hogy a társadalom hamisnak tekinti a fogvatartottak vallásgyakorlását, az ítéletet töltőknek sokszor őszinte indokaik vannak a vallás felé fordulásra, és a vallás felhasználására életük pozitívabbá tételében a nehéz körülmények között. A veszteségek, különösen azok a veszteségek, amelyek permanensek és a személyes kontroll elvesztésével járnak, spirituális fordulópontok lehetnek.

Az eredmények alátámasztják, hogy a vallás és a börtönadaptáció kapcsolatban vannak egymással, elsősorban azért, mert a depresszióval és a halálfélelemmel való megküzdésben nyújt segítséget. Ugyanakkor a vallásgyakorlás önmagában nem magyarázza a börtönadaptációt, a letöltött idő hossza, az áldozattá válás az előzményben, és a börtönben kapott támogatás mértéke mind faktorok a büntetéssel való megküzdésben.

15. Stressz, coping, kiégés, mentálhigiéné és kiégés-prevenció a büntetés-végrehajtás személyi állománya körében

„A sikeres reintegráció záloga a személyi állomány.” - e mondatot annyiszor használjuk, hogy sokszor már nem is érezzük tartalmának a súlyát. Holott ez ténylegesen a büntetés-végrehajtás sikerének és kudarcának a sarokköve. A törvényben, irányelvekben, szabályzókban megfogalmazott elveket, ideákat és célokat a személyi állomány és elsősorban annak végrehajtó szegmense teszi, vagy nem teszi gyakorlattá, valósággá. A reintegráció nem szabályzókban és papíron, hanem ember és ember közötti interakciókban valósul meg, vagy ürül ki teljesen és válik csupán frázissá a legmodernebb és kidolgozottabb elképzelések ellenére is.

Nem mindegy ezért, hogy a reintegrációt fáradt és kiábrándult, vagy elhivatott állomány végzi. Döntő fontosságú, hogy azok a kollégák, akik a körleten a fogvatartottal közvetlen kapcsolatban dolgoznak, ismerik és értik-e a hátteret adó elveket, hogy mi és miért az az elvárás? Hitelesen és legalább többnyire egységesen, egy irányban eveznek, vagy demonstrálva azt, hogy ugyan papíron teljesítik az elvárást, de azt maguk idealista utópiának tartják? Hiszik, hogy a reintegráció elérhető? Megélik-e azt, hogy munkájukkal pozitív hatással lehetnek emberek életének alakulására? Megélik-e, hogy a munkájuknak van értelme? A fogvatartottakat reintegrálódni akaró személyekként látják, vagy javíthatatlannak és hibásnak, akik bűnözni akarnak? Mekkora stresszt jelent számukra a reintegrációs munka, és ezt a stresszt elkerülni igyekeznek, vagy megküzdenek vele?

A stressz kérdése a büntetés-végrehajtási munkában lényeges és számos specifikummal biró jelenség. Olyan tényező, amely tevékenységünk során elkerülhetetlen. Emellett a feladat és a szervezet jellegéből és típusából adódóan vannak olyan jellemzők, amelyek a büntetés-végrehajtási munkát áthatják és a stresszt okozó tényezőket is színezik – a munkánkra jellemző krónikus stressz, fojtott feszültség és a kudarcelkerülés elsődlegessége. Ez megjelenik büntetés-végrehajtási tevékenység mindkét legfontosabb területén: a biztonsági és a reintegrációs munka során is.

A biztonság szempontjából a büntetés-végrehajtásban feladatot teljesítő személyek munkája akkor mondható sikeresnek, ha nem történik rendkívüli esemény; a napok események nélkül, monotonitásban telnek. Ha így is zajlik a szolgálat, akkor is abban a tudatban, hogy előbb-utóbb mindenképpen történni fog valami. Nem lehet előre tudni, hogy ez kisebb esemény lesz, vagy jelentősebb, hogy az adott kolléga részese lesz vagy nem, nem tudjuk előre, hogy mikor fog bekövetkezni és hol. Az eseménytelenül eltelt napokat ráadásul nem címkézi a rendszer sikernek. A bekövetkező eseményeket azonban igen, mégpedig kudarcnak. Így tehát a körleten folyó munka

folyamatos, de előre tudhatóan elérhetetlen kudarcelkerülés, amely egy folyamatos, fojtott feszültséggel jár együtt.

A siker hiánya és a kudarc rendszeressége jellemző a reintegrációs munkát végzőkre is. Ha a reintegráció sikeres, akkor annak egyetlen jele van a személyi állomány számára: a fogvatartott nem kerül vissza a büntetés-végrehajtási intézetbe, így nem találkoznak vele az intézetben, az ő számukra tehát eltűnik. Ellentétben azokkal, akiknél a reintegrációs erőfeszítések sikertelenek, vagy egyelőre sikertelenek, velük a személyi állomány nap mint nap találkozik a körleten. Itt tehát ismét azt látjuk, hogy a siker láthatatlan (holott a dezisztencia kutatásokból tudjuk, hogy a bűnelkövetők nagy többsége jellemzően 30 éves korára elhagyja a kriminális életvitelt), a kudarc azonban látható és mindennapos. A kollégában így könnyen kialakulhat az az érzés, hogy a reintegráció lehetetlen küldetés, az ő munkája pedig értelmetlen, a vele szemben támasztott elvárások teljesíthetetlenek, és a kudarc érzése állandósul.

Mindezek a jellemzők - az egyéb rizikófaktorok mellett - különösen kiteszik a személyi állományt annak a veszélynek, hogy gyorsan és súlyosan kiégjenek.

A stresszről és a kiégésről

Napjainkban mind a médiában, mind az emberi kapcsolatainkban egyre többet találkozunk a stressz szóval különféle kontextusban. De mit is jelent ez a szó? Miért tulajdonítunk jelentőséget neki?

A kérdésre nehéz egy pontos, jól körülhatárolt definíciót adni, de a stresszelmélet felfedezője, Selye János a következőképpen határozza meg: „*A stressz a szervezet nem specifikus válasza bármilyen igénybevételre”.* A szerző először a specifikus fogalmát magyarázza könyvében, amely szerint minden igénybevétel egyedinek számít, tehát specifikus. Például hideg idő esetén vacogunk, több hő termelődik, az erek pedig összehúzódnak, hogy csökkenjen a test felületéről távozó hő mennyisége. A szervezetünket érő hatások a specifikus következményeken túl, nem specifikus módon növelik az alkalmazkodási reakciók iránti szükségletet, az egyensúlyi állapot helyreállítását. A stressz lényege a működések iránti nem specifikus igény. Selye szerint teljesen mindegy hogy kellemes vagy kellemetlen élménnyel találkozunk-e, az számít, hogy milyen az újraalkalmazkodás iránti szükséglet. A stressz egy olyan pszichológiai feszültségi állapot, amelyet stresszorok idéznek elő. A stresszhez fűződő dolgok, események lehetnek kellemesek vagy kellemetlenek, de a distressz minden esetben bajt, kellemetlen eseményt jelez.

A büntetés-végrehajtási munkával - többek között a szervezeti felépítéséből és a környezeti tényezőkből adódóan - elkerülhetetlenül együtt jár a kifejezettebb, erősebb stresszorok megjelenése. Feszültségek kialakulásában és a stresszorok fokozódásában nemcsak az

alkalmazottak hajlamosító személyiségjegyei, hanem a szervezési-vezetési hiányosságok, például a nem megfelelő munkaszervezés is szerepet játszik. Biró vizsgálata során megállapítást nyert, hogy a körleten végzett munka nagyobb stresszel jár, továbbá a váltásos munkarendben dolgozó kollégák is nagyobb stresszterhelést élnek át, mint a hivatali munkarend szerinti beosztásban alkalmazottak. A szolgálati tevékenység vertikális függőségi rendszeréből adódó egymással alá- és fölérendeltségi viszonyok szintén fokozzák a stresszorok megjelenését'.

A személyi állomány körében stresszforrások lehetnek az egymásnak ellentmondó utasítások, a bezártság, túlterheltség, munkatársakkal való érdekellentét, ingerszegény környezet, információhiány, valamint nem egyértelmű utasítások, feladatok.

Szinte minden szerző megállapítja, hogy a szolgálati tevékenység vertikális függőségi rendszeréből adódó egymással alá-és fölérendeltségi viszonyok szintén fokozzák a stresszorok megjelenését.

Hajduska szerint stresszorként jelenhet meg a rosszul definiált munkakör, a hierarchiában való tájékozódási és alkalmazkodási problémák, komfortérzést akadályozó munkakörülmények. A tartós érzelmi megterhelések, fellépő stresszek mentén megjelenik a kiégés.

A kiégés szindróma *„krónikus emocionális megterhelések, stresszek nyomán fellépő fizikai, emocionális, mentális kimerülés, mely a reménytelenség és inkompetencia érzésével, célok és ideálok elvesztésével jár, s melyet a saját személyre, munkára, illetve másokra vonatkozó negatív attitűdök jellemeznek."*

Fekete Sándor a következőképpen definiálja: *„Krónikus emocionális megterhelések, stresszek nyomán fellépő fizikai, emocionális, mentális kimerülés állapota, mely a reménytelenség és inkompetencia érzésével, célok és ideálok elvesztésével jár, s melyet a saját személyre, munkára, illetve másokra vonatkozó negatív attitűdök jellemeznek."*

A kiégés az egyik legnehezebben kezelhető, legveszélyesebb teljesítmény-és karrierkrízis. Mind a túlhajszoltság, mind a monotónia elősegíti megjelenését.

Amikor a kiégésről beszélünk, egy tünetegyüttesre utalunk, amely olyan válaszreakció, amit a krónikus érzelmi és interperszonális stresszfolyamatok váltanak ki.

Három a három fő elem alkotja a tünetegyüttest: emocionális kimerülés, személytelenedés, és a személyes teljesítmény csökkenésének megélése. A kiégés első lépcsője a az elszemélytelenedésben nyilvánul meg. Az alkalmazottak egyre frusztráltabbá válnak a munkájukkal kapcsolatosan, kevésbé figyelnek társaikra és egyre negatívabbá válnak a munkával kapcsolatos attitűdjeik. A kiégéshez vezető út második fokozata a személyes teljesítmény csökkenése, a munkához kapcsolódó elégtelenségérzés fokozódik. A kiégés utolsó állomása az

érzelmi kimerülés, ekkor a klienseknél elhatalmasodik a munka, túlterheltek, ugyanakkor a munka hatékonysága lecsökken.

A kiégés tünetei

- A testi-szellemi kimerültség jelei. (Megfelelő mennyiségű többletpihenéssel, például a délutáni alvással sem szűnik meg).
- Munkában megfelelési-bizonyítási kényszer. Önfeláldozó életmód.
- A személy saját lelki-fizikai szükségleteinek háttérbe helyezése, elhanyagolása.
- Általánossá válik a közömbösség, az empátiás készség visszafejlődése, fásultság, visszahúzódás vagy védekező viselkedés.
- Az intolerancia növekedése. Fokozott érzékenység a stresszre.
- Az egyén saját „belső világával" való kapcsolat elvesztése. Pl: idegennek érzik testüket.
- Depresszió, belső üresség érzése, reménytelenség.
- Alacsony önértékelés, a munkateljesítmény csökkenése.
- Szélsőséges esetben a végső kiszállás vágya.
- A személyközi kapcsolatokban negatív, cinikus, rosszindulatú kommunikációs stílus. Megfigyelhető még közöny, érzelemmentesség, visszahúzódás, fásultság vagy túlérzékeny, védekező viselkedés.
- Nem korlátozódik a szakmai tevékenységre, hanem életérzéssé alakul, a magánéletben is kiábrándulttá, cinikussá, negatív szemléletűvé, rosszindulatúvá válik az egyén.

A kiégés megjelenésében mind az egyéni, mind a munkaszervezeti tényezők szerepet játszhatnak. A kiégésre hajlamosító munkahelyi tényezők:

- Túl, vagy alulterhelés
- Lépést tartani a változásokkal
- Fizikai környezet
- Szerep-kétértelműség, szerepkonfliktus
- Túl sok vagy túl kevés felelősség
- Karrierfejlődés túlzott vagy nem elégséges
- Jó munkatársi kapcsolatok hiánya, felettessel vagy beosztottal való rossz kapcsolat
- Túlságosan alacsony fizetés
- Sok frusztráció
- Nagy emocionális megterhelés a munkavégzés során
- A teljesítménynek nincs jól körülhatárolható kritériuma

- Az adott szakmának bizonytalan a társadalmi presztízse
- A munkavégzés a kliens problémái köré összpontosul
- A kliensek „nem kívánatos” személyek
- Konfliktusok
- A szakterületek ellentétes ideológiája
- Összetartás hiánya
- Szervezeti kultúra
- Nagy szervezetekben tapasztalható káosz, személytelenség, jelentéktelenség-érzés
- A teljes átláthatóság hiánya

A kiégés kialakulása egy folyamat, amely több szakaszra osztható.
A kiégés öt szakasza:
1. Az idealizáció, kezdeti lelkesedés szakasza, melyben jellemző a túlzott lelkesedés, és a fokozott teljesítmény.
2. A realizmus és egyensúlyteremtési kísérletek szakasza: a lelkesedés alábbhagy, az egyén tisztában van képességeivel, kompetenciájával, tevékenységének lehetőségeivel és korlátaival, valóságos képet alkot önmagáról és a munkájáról.
3. A stagnálás és kiábrándulás szakasza: a munka már nem jelent örömet, feladatok rutinszerű végzése.
4. A frusztráció és szkepszis szakasza: ebben a fázisban a hivatás hatékonysága megkérdőjeleződik, a stressztűrés csökken.
5. Az apátia/fásultság fázisa: a kihívások kerülésével, erőfeszítések minimalizálásával jellemezhető ez a fázis.

A szakaszokat és ezáltal azt a folyamatot áttekintve, melyen a kollégák a kiégés során végigmennek, látható, hogy a jelenség a szolgálatellátás minősége és biztonsága szempontjából igen jelentős tényező. Minél kiegyensúlyozottabb a személyi állomány, annál hatékonyabbá, eredményesebbé válik a munkavégzés. Biztonsági szempontból is fontos a személyi állomány lelki harmóniája, hiszen az állomány lélektani felkészítése nélkül, és ezen túl a kiégés során megjelenő frusztrációs intolerancia, ingerlékenység, alacsony teljesítőképesség nyomán az őrzésbiztonság instabillá válhat.
Jól látható a folyamat áttekintésekor az is, hogy a kiégés szorosan összekapcsolódik a munkával, a kliensekkel kapcsolatos attitűdökkel, mégpedig oly módon, hogy ezek a kimerülés során negatív

irányba mozdulnak. A reintegrációs munkában – érthető módon – kiemelt jelentősége van a személyi állomány viszonyának a reintegrációhoz, a fogvatartottakhoz. Ahogyan arra korábban utaltunk, amennyiben ezek ellentétesek a deklarált célokkal, azok nehezítik, vagy akár el is lehetetlenítik a sikeres reintegrációs munkát.

Nem utolsósorban munkaegészségügyi (pl. pszichoszomatikus megbetegedések, betegállomány megnövekedése) vonatkozások miatt a személyi állomány nagy arányú kiégése a munkaszervezésben is jelentős nehézségeket okozhat.

A kiégés és ezzel összefüggésben a reintegrációval és a fogvatartottakkal kapcsolatos negatív attitűdök a büntetés-végrehajtási munkában igen fontos jelenségek, mivel jelentős hatással vannak a feladatteljesítés minősére. A kollégák empátiás készségének elvesztésével csökken a munkamorál, a teljesítőképesség, amely hat a biztonságra és a reintegráció eredményességére is. Számos kutatás mutatja, hogy a büntetés-végrehajtásban immanensen jelen van számos olyan stresszfaktor, amely a kiégést szinte elkerülhetetlenné teszi.

A hazai büntetés-végrehajtásban végzett saját kutatásunk eredményeink azt mutatják, hogy a stressz és kiégési mutatók nem rosszabbak a vártnál - legalábbis nem rosszabbak, mint az egészségügyi dolgozók és pedagógusok adatai. Felmerül azonban a gyanú, hogy a büntetés-végrehajtás személyi állományában azért nem látjuk a súlyos kiégést, mert a krónikus stressz hatása a pszichoszomatikus megbetegedések formájában jelentkezik – amely egyébként a kiégés egyik végső fázisa.

Az attitűdöket vizsgálva látható volt, hogy a magyar személyi állomány attitűdjei nagyjából megfelelnek a külföldi adatoknak, nem bizonyultak negatívabbnak. A negatív, elutasító, punitív attitűdök csökkentik ugyan a stresszélményt, de növelik a személytelenséget és a kiégést, mert a kívülmaradás miatt csökkentik a személyes teljesítmény megélését, valamint fokozzák az érzelmi kimerülést. Ezen kívül a büntetés-végrehajtás feladatainak végrehajtását a rontják, szélsőséges esetben ellehetetlenítik. A munkához való hozzáállásban fontos továbbá, hogy az idealisztikus elképzeléseket, az irreális célkitűzéseket fel kell váltania a reális szemléletnek, a saját korlátok figyelembevételének. Célszerű felmérni, mi a szakember kompetenciája, mely tényezők múlnak rajta, mely tényezőkért felel a fogvatartott, és melyekért felelősek a körülmények.

Az a meglepő, bár korábbi adatokkal egybevágó eredmény született, hogy a közvetlenül a fogvatartottakkal végzett munka nem jár együtt nagyobb stresszel, mint a nem fogvatartottakkal végzett munka. Ennek az lehet a magyarázata, hogy a végrehajtó munka fokozza ugyan a szemlytelenséget, lehetővé teszi ugyanakkor – közel sem optimális mértékben - a sikerélményeket, a személyes hatékonyság megélését. Az eredmények rámutatnak tehát, hogy a személyi állomány kiégésének első számú oka nem a fogvatartott, úgy tűnik, hogy ebben jóval

nagyobb szerepe van a büntetés-végrehajtási szervezet típusában immanensen rejlő stresszfaktoroknak, és emellett a speciális a szervezeti kultúrának. Ebben a szervezeti kultúrában nagy szerepet kap a panaszkodás, amely kohéziós tényező és megküzdési eszköz is egyben. A ventillációs igény ugyan az emberekkel foglalkozó szakmákban szükségszerű, és jogos igény, sőt, megfelelően csatornázva (pl. Bálint csoportok) a kiégés-prevenció egyik legfontosabb eleme lehetne.

A szervezeti kultúra ezen kívül szinte „előírja" a kemény, erős, maszkulin image kialakítását és fenntartását is, amelynek egyik fontos eleme a személytelenség. Még a segítő szakmák esetében is működik az érzelmi bevonódás minimalizálása. A deperszonalizáció emellett a munkahelyi stresszel való megküzdés egyik sajátos, ám hatékony eleme is. Kérdéses, hogy abban a környezetben, ahol az emberi mivolt legszélsőségesebb torzulásaival találkozik a dolgozó a napi munkája során, ez elkerülhető-e egyáltalán.

A kiégés szempontjából két megküzdési típus jelenik meg. Az egyik, aki személyteleníti a fogvatartottakat és önmagát is, érzelmileg nem vonódik be a munkájába, a reintegrációval és a fogvatartottakkal kapcsolatban negatív, elutasító attitűdökkel rendelkezik. A másik típus az, aki nem személyteleníti el a klienseit, érzelmileg bevonódik a munkájába, ugyanakkor ezt jóval nagyobb stresszel éli át, mint az elutasító típus. Mégis, a bevonódás lehetővé teszi számára a sikerek és a munka értelmének megélését is.

A kiégés dimenziói közül a legsúlyosabb probléma és a kiégésért leginkább felelős elem a személyes hatékonyság megélésének a hanyatlása. Ez alátámasztja azt az elképzelést, mely szerint a büntetés-végrehajtási munka egyik specifikus és súlyos stresszfaktora a büntetés-végrehajtási dolgozó sikerének a láthatatlansága. Az állomány a sikerrel nem találkozik, hiszen ez a munka lényege: reintegrációs perspektívából a reintegrált fogvatartottak nem kerülnek a büntetés-végrehajtási intézetek falai közé, biztonsági szempontból pedig a siker a „nem esemény". A munkavállalók számára nincs visszacsatolás a rendszerben, ha van, akkor nagyrészt az is negatív. Mindez rendkívül megnehezíti a munkába vetett hit, és a siker érzésének fenntartását a személyi állományban. Különösen igaz ez úgy, hogy a feladatok nagy része egyáltalán nem sikerorientált, hanem elsősorban a kudarcok elkerülésére irányul (pl. ne legyen rendkívüli esemény). A szervezet emberi erőforrásainak megőrzésében nagyon fontos volna a reális pozitív visszacsatolások beépítése a rendszerbe, azok mindennapossá tétele. Egyrészt azzal, ha rendszeresen tudatosítanánk azt, hogy a „nem esemény" igenis siker, a jól végzett munka gyümölcse, és ennek megfelelően kapna visszajelzést az állományi tag a munkájáról. További fontos tényező lehet azt is szemléltetni a reintegrációt a mindennapokban művelő állománnyal, hogy szerte a világban

élnek azok az emberek, akiknek – vélhetően a kollégák segítségével - sikerült reintegrálódni. A reintegráció lehetséges, sőt gyakoribb, mint az egész életen át tartó ismétlődő visszaesés.

Azzal az eredményünkkel együtt, hogy a magasabb végzettség a pozitívabb attitűdökkel jár együtt, valamint alacsonyabb személytelenítéssel, és alacsonyabb kiégéssel, mindez azt jelzi, hogy a személyi állomány képzése-oktatása, szemléletének alakítása a rendszerben, közös célokban való gondolkodás és a rehabilitációs szemlélet irányában nemcsak a reintegrációs munka hatékonyságának szempontjából fontos tényező, hanem az emberi erőforrásunk mentális egészségének és teljesítőképességének megőrzése tekintetében is.

Megelőzhetjük a kiégést a munkaidő és a szabadidő éles elkülönítésével, a határidők betartásával, a különböző programok és a napi rutin megtervezésével. Fontos a szünetek beillesztése, melyekben próbáljunk kikapcsolni, nem a munkával foglalkozni, és időt és teret adni a regenerálódásnak. A munkaköri terhelést a szabadidő számunkra hasznos eltöltésével ellensúlyozhatjuk. A munkahelyi nehézségek elviselését segítik továbbá a munkahelyen kívüli támogató kapcsolatok, a megfelelően funkcionáló, támogató családi légkör, a konstruktív baráti kapcsolatok, melyek a kikapcsolódást teszik lehetővé.

A különböző relaxációs-meditációs technikák elsajátítása és alkalmazása is hatékony kiégés megelőzésében, illetve kezelésében, mely elősegíti a stresszes mindennapokban a pihenést, a „befelé" tekintést, a bensőséges elmélyülést. (Pl.: jóga, autogén tréning, progresszív relaxáció.)

A kiégés visszafordítható folyamat, bármely szakaszban történő beavatkozás esetén. Amennyiben azonban nem történik hatékony beavatkozás, a folyamat végén pályaelhagyás, súlyosabb esetben valamilyen függőség (alkoholizmus, kábítószer-függőség) is kialakulhat.